

*0: EK
*1: 2012-2013
*2: 18
*3: WordXP
*4: 18de vergadering
*5: Dinsdag 26 februari 2013
*6: 10.45 uur
**

Voorzitter: Franken

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Backer, Beckers, Van Beek, Van Bijsterveld, De Boer, Van Boxtel, Brinkman, Bröcker, Broekers-Knol, Bruijn, Van Dijk, Duivesteijn, Dupuis, Elzinga, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Franken, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Fred de Graaf, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, De Grave, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Ter Horst, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Kneppers-Heijner, Knip, Koffeman, Kok, Koole, Kox, Kuiper, De Lange, Van der Linden, Linthorst, Martens, Nagel, Popken, Postema, Puffers, Quik-Schuijt, Reuten, Reynaers, Ruers, Schaap, Scholten, Schouwenaar, Schrijver, Sent, Slagter-Roukema, Smaling, Sörensen, Van Strien, Strik, Swagerman, Terpstra, Thissen, Vliegthart, Vlietstra, De Vries, De Vries-Leggedoor en Witteveen,

en de heer Dijsselbloem, minister van Financiën, de heer Kamp, minister van Economische Zaken, de heer Plasterk, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de heer Rutte, minister-president, minister van Algemene Zaken.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Lokin-Sassen, Barth, Sylvester, Beuving en Duthler, wegens verblijf buitenslands;

Vos, wegens ziekte;

Ter Horst tot 15.00 uur, wegens bezigheden elders.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Financiering politieke partijen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels inzake de subsidiëring en het toezicht op de financiering van politieke partijen (Wet financiering politieke partijen) (32752).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van harte welkom in deze Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Dit wetsvoorstel heeft een eerbiedwaardige voorgeschiedenis. Al een jaar na de totstandkoming van de huidige Wet subsidiëring politieke partijen in 1999 werd door het toenmalige kabinet de wenselijkheid uitgesproken, de openbaarmaking van de financiering van politieke partijen nader te regelen. De geschiedenis lijkt zich een beetje te herhalen. Terwijl dit wetsvoorstel nog in behandeling is, stelt het huidige regeerakkoord weer een verdergaande regeling in het vooruitzicht. Ik kom daar later nog op terug.

Ook in EU-verband wordt gewerkt aan een verordening over politieke partijen. Aan dat voorstel zit naar het oordeel van de CDA-fractie een aantal haken en ogen. Aangezien het alleen betrekking heeft op Europese politieke partijen, laat ik het hier buiten beschouwing.

Terug dus naar het voorliggende wetsvoorstel. De CDA-fractie ondersteunt volledig de wens tot vergroting van de transparantie van de financiering van politieke partijen. De positie van politieke partijen in het staatsbestel, het belang van politieke partijen en de rol die zij spelen in de democratie rechtvaardigen een nadere regeling. Belangrijk is dat het doel van dit wetsvoorstel helder omschreven is: inzicht verschaffen in de private financiering van politieke partijen. Daarmee is uitdrukkelijk niet gekozen voor een benadering vanuit een level-playing-fieldgedachte. Mijn fractie kan deze keuze onderschrijven.

Tijdens de eerdere behandeling zijn enkele significante verbeteringen aangebracht in het voorstel. Een ervan is de instelling van een Commissie toezicht financiën politieke partijen die de minister adviseert over de uitoefening van bepaalde bevoegdheden om de schijn van partijdigheid te vermijden. Een andere is de mogelijkheid om wegens veiligheidsredenen een uitzondering te maken op de bekendmaking van naam en woonplaats van een donateur. Ten derde is er de verplichting voor lokaal opererende politieke partijen of afdelingen om een giftenreglement vast te stellen, volgens het amendement-Koopmans. Wij hechten eraan dat de keuze van het sanctiestelsel -- bestuurlijk boven strafrechtelijk -- in de evaluatie wordt meegenomen. Dat vindt mijn fractie grote verbeteringen ten opzichte van het voorgaande voorstel. De ambtsvoorganger van deze minister heeft gezegd, de keuze voor het sanctiestelsel in de evaluatie te betrekken. Kan de minister deze toezegging bevestigen?

De regering heeft zelf vastgesteld dat de voorgestelde transparantieregeling niet "waterdicht" is. De CDA-fractie deelt die observatie en betwijfelt overigens of een waterdichte regeling wel nastrevenswaardig is. In een regeling als de huidige staan immers de waarden van openbaarheid, bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het

voorkomen van onevenredige bureaucratie -- in de zin van uitvoeringslasten -- in een zekere spanningsrelatie tot elkaar. Het is daarbij zaak een optimum te vinden, een evenwicht dat recht doet aan die verschillende waarden. Daarin is dit voorstel naar de overtuiging van mijn fractie redelijk geslaagd, deels door de wijzigingen ten opzichte van het oorspronkelijke ontwerp. Er blijven voor mijn fractie nog een aantal vragen over. Ook zal ik de minister vragen stellen over de relatie van dit voorstel met het aangekondigde voorstel in het regeerakkoord. Die vragen illustreren als het ware het spanningsveld tussen die drie verschillende waarden.

Bij nota van wijziging is de mogelijkheid opgenomen om wegens veiligheidsredenen een uitzondering te maken op de openbaarmaking van naam en woonplaats van een donateur. Kan de minister nader ingaan op de betekenis van "veiligheid" in dit verband? Wordt hier uitsluitend de fysieke veiligheid bedoeld en wordt hier uitsluitend gedacht aan een dreiging wegens identificering van een donateur met een bepaald politiek gedachtegoed? Of kan het ook gaan om veiligheid van huis en haard zonder dat politieke inhoud een rol speelt? Die vraag komt mede op na de berichtgevingen over inbraken bij personen die op de zogenaamde Quote 500-lijst stonden. Een dergelijke dreiging zal zich waarschijnlijk eerder voordoen bij een aanzienlijke donatie, maar juist dan, zo zou men kunnen zeggen, is in termen van het doel van deze regeling juist openbaarmaking weer heel erg gewenst.

Een ander punt betreft schenkingen in de familiesfeer; een niet geheel ongebruikelijk fenomeen. Vallen dergelijke schenkingen in beginsel ook onder de regeling van openbaarmaking voor kandidaten bij verkiezingen? Zo ja, in hoeverre kan dan in redelijkheid gezegd worden dat -- of überhaupt nagegaan worden -- of deze ten behoeve van de verkiezingen gedaan zijn? Waar liggen hier de grenzen van de eisen van openbaarheid afgewogen tegen die van privacy?

Kortom, bescherming van de persoonlijke levenssfeer is een belang waaraan niet zo maar voorbijgegaan kan worden; zeker niet, wanneer wij zien dat aan die bescherming van de persoonlijke levenssfeer elders in het recht veel belang wordt gehecht, soms misschien op onderdelen die minder belangrijk zijn dan dit terrein. Wordt het spanningsveld tussen het belang van transparantie en het belang van bescherming van de persoonlijke levenssfeer ook in de evaluatie meegenomen?

Aansluitend op de positie van de kandidaten: de memorie van antwoord gaat in op het onderscheid tussen giften van derden ten behoeve van verkiezingen voor algemeen vertegenwoordigende organen en interne verkiezingen. Ziet mijn fractie het goed dat het wetsvoorstel zich wel uitstrekt tot kandidaten van de eerste verkiezingen maar niet tot kandidaten voor interne verkiezingen?

Het woord "waterdicht" dat ik al noemde kan ook gebruikt worden in relatie tot handhaving en opsporing. De commissie van toezicht is een adviescommissie van de minister. Kan de minister

nader ingaan op het toezicht op de naleving van de verplichtingen die voortvloeien uit het wetsvoorstel?

Als gezegd: wij achten de verplichte giftenregeling voor lokale politieke partijen of afdelingen een duidelijke verbetering ten opzichte van het oorspronkelijke wetsvoorstel dat uitsluitend op nationaal niveau betrekking had. Het huidige regeerakkoord stelt voor de werkingsfeer van de regeling uit te breiden tot lokale politieke partijen c.q. lokale afdelingen van landelijke partijen. De reden om dit in dit voorstel niet te doen was dat het nodig werd geacht, eerst ervaring op te doen met de regeling en dan te bezien in hoeverre de uitbreiding van de werkingsfeer nodig was. Ook wilde de toenmalige regering waken voor onevenredige uitvoeringslasten. De evaluatie van het wetsvoorstel zou hierin inzicht kunnen bieden. Waarom wegen deze argumenten voor de huidige regering niet zo zwaar? Waarom wacht de regering de evaluatie niet af? Of wordt wel voorzien in een evaluatie maar op een wat kortere termijn, zoals we pas hebben gezien in het kader van de WNT, maar wel voorafgaande aan het indienen van een nieuw wetsvoorstel? Zo nee, waarom niet?

Kan de regering zelf al enige transparantie bieden waar het om de inhoud van de nieuwe regeling gaat? Zijn bijvoorbeeld de drempelbedragen eender? Die kwestie is van belang omdat €4.500 op lokaal niveau een andere betekenis heeft dan op landelijk niveau. Denkt de regering aan maxima voor schenkingen en wordt de regeling ook toegepast op kandidaten voor lokale verkiezingen? Blijft de doelstelling van de regeling onveranderd of komt daar een nieuwe doelstelling bij of voor in de plaats? Kortom, wij zijn benieuwd naar de inzichten van de minister over de denkrichtingen van het kabinet voor de wijziging van deze regeling.

Voorzitter. Met deze vragen sluit ik mijn bijdrage af en ik wacht met belangstelling de reactie van de minister op alle vragen af.

De heer **Vliegthart** (SP): Ik heb een vraag aan de afgevaardigde van het CDA. Heeft zij ook kennisgenomen van het rapport van de Raad van Europa, het zogenaamde GRECO-rapport, waarin Nederland behoorlijk stevig wordt bekritiseerd als het gaat om de partijfinanciering en waarin gesteld wordt dat het voorliggende wetsvoorstel onvoldoende is om aan de aanbevelingen die de Raad van Europa heeft gedaan tegemoet te komen? Ik ken het CDA als een partij die Europese samenwerking in de Raad van Europa een warm hart toedraagt. Hoe verhouden die aanbevelingen zich ten opzichte van de opstelling van het CDA in dit debat? Ik hoorde mevrouw Van Bijsterveld zeggen dat het niets met Europa te maken heeft. De Raad van Europa geeft echter wel degelijk voor nationale contexten aanbevelingen en het blijkt dat Nederland zich daar niet aan houdt.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): De heer Vliegthart stelt een aantal vragen. Om te beginnen of ik kennis heb genomen van dat

rapport. Ja, ik heb gezien dat er vanochtend in de mailbox een uitgebreid rapport lag met een commentaar op het huidige wetsvoorstel. Ik weet ook dat er voor die tijd al een rapport was van de zogenaamde GRECO-commissie. Wij hebben daar kennis van genomen. Ik heb net gezegd dat wij achter de doelstelling van dit wetsvoorstel staan. Wij vinden transparantie over de private financiering van politieke partijen heel erg van belang. Het gaat natuurlijk altijd om de vraag of je de juiste balans en maatvoering vindt. Ik heb ook gezegd dat wij een aantal vragen hebben over dit wetsvoorstel maar dat wij de doelstelling steunen.

Wij hebben voorts gezien dat in het ontwerp zoals het voorligt door het vorige kabinet in principe niet negatief -- zelfs positief -- werd gestaan tegenover uitbreiding van de werkingssfeer op lokaal niveau, maar men zei dat het misschien goed is om daar wat ervaring mee op te doen. Daarover heb ik een aantal vragen gesteld aan de minister. Ik denk dat het van belang is voor dit debat om daar de visie van de minister over te krijgen.

De heer Vliegthart noemde Europa. Ja, er is een EU-verordening in de maak, een wijziging van de EU-verordening. Daar zit naar ons idee een aantal haken en ogen aan. Dan heb ik het over de EU-verordening die ziet op Europese politieke partijen en niet op datgene waar wij het nu over hebben. Die aanbevelingen vanuit Europa kwamen, als ik mij niet vergis, van de Raad van Europa. Dat is iets anders. Die betrek ik hier duidelijk wel in. Juist daarom heb ik een aantal vragen aan de minister gesteld.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Als je macht wilt uitoefenen of juist de macht wilt controleren dan is het essentieel om duidelijk te hebben wie hen of jou in het realiseren van jouw idealen en verkiezingsprogramma's wil helpen die te realiseren of, zoals u wilt, hen of jou willen beïnvloeden door het verstrekken van financiële giften of bijdragen in natura. Als je aan de macht bent of je controleert haar dan vereist een stevig verankerde democratie dat kiezers, de burgers in een land, weten door wie je wordt gesponsord, wie er blijkbaar baat, belang of ambitie in hebben dat jij of jouw politieke groepering aan de macht komt. Je moet dit als politicus of politieke partij intrinsiek willen en je moet ook willen dat er degelijk toezicht wordt gehouden en sancties kunnen worden uitgedeeld als politici of politieke partijen zich niet aan de afspraken van integriteit en transparantie houden. Dit is de waarde van dit wetsvoorstel.

Mijn fractie GroenLinks heeft met deze geformuleerde waarden de Wfpp beoordeeld. Romae omnia venalia esse! In Rome is alles te koop! De afgelopen weken heb ik twee van de drie boeken uit de trilogie Imperium en Lustrum van Robert Harris gelezen. Het derde boek moet nog uitkomen en ze worden ook wel de Cicero-trilogie genoemd. Rome, de laatste eeuw voor Christus. De opkomst van Cicero, de magistrale redenaar en advocaat. De man die als consul in het jaar 63 de Republiek redt tegen coup pogingen van Catilina. De

senaat eert hem met de titel "Vader des vaderlands". Het hoogtepunt in zijn politieke carrière. Daarna gaat het bergafwaarts, met hem en met de politieke mores en stabiliteit in Rome.

Waarom refereer ik aan deze twee boeken? Omdat er geen enkele transparantie en verantwoording gegeven werd over wie met wiens geld omwille van welke strevingen invloed kocht in de senaat. Omkoperij was in de 1ste eeuw voor Christus dagelijkse kost, zo leert Imperium. Zo zou een wet tegen omkoping bij ons meteen aanvaard worden. Indien een persoon vandaag de dag een dergelijke wet niet zou aanvaarden, zou zijn politieke carrière meteen afgelopen zijn. Hij zou immers zelf van vals spelen beschuldigd worden. In die periode kon je, zonder je eigen reputatie te schenden, tegen een wet die omkoping verbiedt, stemmen. Het is ook verbazingwekkend om te lezen hoe de politici naargelang het hen het beste uitkwam, wisselden van kamp. Men beseft na dat gelezen te hebben hoe vreemd en zelfs deels hypocriet politiek in elkaar zit; niet alleen in de Romeinse tijd, maar ook in onze huidige samenleving. Het is verbluffend hoe de beide boeken een spiegel zijn voor de hedendaagse politiek. Ik ben zeer benieuwd naar het derde deel, ik mag hier de hoop uitspreken dat menig collega alvast de eerste twee boeken leest.

"The rise and fall of the Roman Empire" laat zien hoe ongelofelijk belangrijk het is dat politici en politieke partijen volstrekt onkreukbaar zijn, integriteit als niet te onderhandelen waarde hoog in hun vaandel hebben staan, verre blijven van belangenverstrengeling en heldere verantwoording afleggen over de geldstromen die ze binnenkrijgen.

Naar het wetsvoorstel dat voorligt! GroenLinks vindt dit wetsvoorstel een stapje in de goede richting, is gematigd tevreden maar zou op een aantal voor ons belangrijke punten veel verder willen gaan. Waar zit bij ons de kritiek en de onvrede?

Het beperken van de reikwijdte van dit wetsvoorstel tot de politieke partijen die deelnemen aan de verkiezingen en vertegenwoordigd zijn in de Eerste en Tweede Kamer vinden wij vanuit democratisch oogpunt onwenselijk. Wij zouden het ook graag van toepassing willen zien op de provinciale partijen, de lokale partijen en de lokale afdelingen van de in de Eerste en Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen. Zijn de door mij namens GroenLinks in mijn inleiding genoemde waarden niet van belang in de lokale en provinciale politiek, in de gemeenteraden en in de provinciale staten?

Bovendien veroorzaakt het een ongelijkheid die ik vanuit democratische principes niet kan verantwoorden en die bovendien suggereren dat er sprake is van hiërarchie in belangrijkheid tussen Rijk, provinciale en lokale vertegenwoordiging en vertegenwoordigers. Ik citeer met graagte uit de brief van de VNG en de VPPG hieromtrent:

"Dit heeft echter als gevolg dat hieromtrent wenselijke regelgeving ten aanzien van de lokale politieke ambtsdragers achterwege blijft. Dit is zeer te betreuren. Zij vervullen immers een wezenlijke rol in de lokale democratie en in een tijd waarin

grote decentralisaties worden geïmplementeerd is het meer dan ooit van belang dat de lokale democratie krachtig en kwalitatief goed kan functioneren.

Doordat het wetsvoorstel enkel een subsidieregeling bevat die ziet op landelijke politieke partijen bestaat er te veel onzekerheid voor de lokale politieke partijen over een -- mogelijke -- subsidie. Bovendien schept het stelsel ongelijkheid onder lokale politieke ambtsdragers. Zo kunnen lokale ambtsdragers gerelateerd aan een lokale afdeling van een landelijke partij indirect, bijvoorbeeld via het landelijk scholingsinstituut van de partij waar rijkssubsidie aan wordt verstrekt, profiteren van subsidie. Een mogelijkheid die lokale ambtsdragers van lokale partijen niet hebben. Tevens willen wij hier een belangrijke kanttekening maken bij het feit dat transparantie van partijfinanciën een belangrijk uitgangspunt van het wetsvoorstel is. In de toelichting bij het wetsvoorstel wordt weergegeven dat de wetenschap dat giften niet in beslotenheid kunnen geschieden, zal bijdragen aan het vertrouwen van burgers in de politiek en het functioneren van de democratie. Wij hechten er echter sterk aan dat de financiële relaties van alle politieke ambtsdragers eenduidig herleidbaar zijn en onder dezelfde regels van transparantie vallen.

Nu het wetsvoorstel enkel ziet op politieke ambtsdragers op landelijk niveau en niet op lokaal niveau, ontstaat ook hieromtrent ongelijkheid onder politieke ambtsdragers en is er geen sprake van volledige transparantie. Hierdoor wordt aan de wens om de schijn van belangenverstremming en ongewenste beïnvloeding tegen te gaan onvoldoende tegemoetgekomen. Dit ondermijnt het streven dat de burger vertrouwen heeft in -- ook de lokale -- politieke ambtsdrager."

Tot zover de brief van de VNG. Die heb ik hier letterlijk overgenomen. Ja, je kunt wel zoeken naar nog betere formuleringen, maar dit is een heel adequate. Graag een reactie van de minister hierop.

Zowel de subsidieregeling als de verantwoording van andere geldstromen zouden moeten gelden voor zowel provinciale als lokale politieke partijen en politieke ambtsdragers. Bovendien, zo leert het overzicht van de VPPG, zijn de lokale politieke partijen cumulatief met hun vertegenwoordigende fracties in de 408 gemeenteraden in aantal zetels de grootste.

De minister zegt in de nadere memorie van antwoord dat hij wetgeving hieromtrent gaat voorbereiden, die in zijn ogen per 1 januari 2015 in zou moeten gaan. Kan de minister al een tip van de sluier oplichten?

Ook de Group d'États contre la corruption (GRECO) vindt dat openbaarheid van de financiën voor alle politieke groeperingen zou moeten gelden, inclusief hun gelieerde organisaties, en niet alleen op landelijk maar ook op provincie- en gemeenteniveau. Informatie over donaties en andere inkomsten vanaf een niet al te hoge drempel moest voldoende specifiek zijn, met de namen van donateurs. En er moest onafhankelijk toezicht komen op de naleving van de

transparantieplichten, met de mogelijkheid kleinere plichtsverzuimen eenvoudig te beboeten. Waarom kiest de minister niet voor een echt onafhankelijk toezicht maar uiteindelijk voor de toezichthoudende minister van BZK? Ziet hij de risico's daarvan in politiek bestuurlijke verwarring dan wel bevoordeling of onwenselijkheid dan niet? Is de GRECO-rapportage naar aanleiding van hun derde bezoek in de zomer 2012 al openbaar? Zo nee, waarom kunnen wij er nog geen kennis van nemen? Graag hoor ik van de minister zijn antwoorden op zowel de VNG, de VPPG en de GRECO.

Mijn fractie -- dit is tevens mijn laatste punt -- vraagt naar de visie van de minister om de in onze ogen fraaiere wenselijkheid om het in de artikelen 28, 29 en 30 genoemde bedrag van €4.500 te verlagen naar €1.500. Waarom weegt hier de privacy van de particuliere gever zwaarder dan het belang van verantwoording en transparantie in een democratie en het recht dat burgers hebben om te weten wie met welke bedragen de desbetreffende politieke partij steunt?

Voorzitter. Het vertoog en de traditie van democratie zullen alleen maar duurzame toekomst krijgen als politici en politieke partijen volstrekt onkreukbaar zijn en ver weg blijven van de uitspraak Romae omnia venalia esse.

Laat die nooit op ons van toepassing zijn. Ik wacht het antwoord van de minister in groot verlangen af.

De voorzitter: U beheerst het Latijn als geen ander, zou ik haast zeggen. U hebt zelfs de laatste zin niet eens vertaald, omdat u ervan uitgaat dat wij die allemaal zo begrijpen.

**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Prima.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik heb in dit verband een vraag aan de heer Thissen. Heeft hij de indruk dat de wijsheden van Cicero in Rome de afgelopen twintig eeuwen enige indruk hebben gemaakt?

De heer **Thissen** (GroenLinks): In ieder geval zo veel hebben nagelaten dat wij er nu via Robert Harris en via Cicero's stenograaf en slaaf Tiro kennis van hebben kunnen nemen. Ik vind het ongelofelijk leerzaam. Ik roep u op om dit soort boeken ook af en toe te lezen.

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Wetsvoorstel 32752 over de financiering van politieke partijen heeft lang op zich laten wachten en verschillende kabinetten en een reeks van ministers hebben er uitgebreid aan gesleuteld. Maar nu heeft het dan toch de Eerste Kamer bereikt. Eigenlijk bestaat het voorstel uit twee onderwerpen die in één adem genoemd worden: de subsidiëring van politieke partijen en het toezicht op de financiën van politieke partijen. Dit suggereert dat tussen beide zaken een verband zou bestaan, maar daar is eigenlijk helemaal geen logische reden voor aan te

voeren. Laten we daarom in de discussie deze beide zaken volstrekt scheiden.

Allereerst het toezicht op de financiën van politieke partijen. In ons democratische bestel zijn het de politieke partijen die het proces inhoud geven, en de kwaliteit van dit democratische proces moet iedere burger en zijn overheid een zorg zijn. In de memorie van antwoord van 13 juli 2012 en de nadere memorie van antwoord van 4 december 2012 wordt uitgebreid betoogd dat het in kaart brengen en transparant maken van particuliere geldstromen naar de politieke partijen voor de burger van cruciaal belang is. Dat stelt hem immers in staat om mogelijke vormen van beïnvloeding en belangenverstrengeling te onderkennen en zijn stemgedrag daaraan aan te passen. De burger heeft recht op die informatie en mijn fractie steunt in die zin de geest van het wetsvoorstel van harte.

Het bevorderen van financiële transparantie is iets heel anders dan het ingrijpen in de onafhankelijke status van politieke partijen. Het kabinet pleit dan ook terecht voor passende terughoudendheid bij het stellen van eisen die door de wetgever aan partijen worden gesteld. Zolang de burger maar kan weten hoe de financiering plaatsvindt; daar gaat het om. Dat hierbij een drempelbedrag gehanteerd wordt, valt op praktische gronden te billijken, hoewel het wat curieus overkomt om bijdragen boven de €1.000 wel te registreren, maar openbaarmaking pas te eisen vanaf €4.500. Nog curieuzer is het feit dat lokale partijen en lokale afdelingen van landelijke politieke partijen van dit regime uitgesloten zijn. De minister beseft dat nu gelukkig ook en werkt aan wetgeving die met ingang van 1 januari 2015 haar reikwijdte laat gelden op het lokale niveau. Mijn fractie vertrouwt erop dat die toezegging voortvarend ter hand genomen gaat worden. Het te lang uitblijven van dergelijke wetgeving vraagt namelijk om creatieve sluiproutes. En daar zijn de tegenwoordige mondige burgers terecht overgevoelig voor geworden.

Op detailniveau is over het huidige wetsvoorstel het nodige te zeggen, en in de schriftelijke voorbereiding is dat nodige ook wel gezegd. Als er geld in het spel is, kent geestelijke lenigheid geen grenzen en moet men beducht zijn voor ontwijkend gedrag. Mijn fractie heeft niet de behoefte de diverse aangehaalde punten opnieuw aan de orde te stellen. Met het voorgestelde toezicht op de financiën van politieke partijen, in combinatie met de uiteindelijke toezegging van de minister deze zaak ook op lokaal niveau ter hand te nemen, kan mijn fractie, alles overwegend, wel leven. Overigens staat dit standpunt helemaal los van de volgende vraag, namelijk of subsidiëring van politieke partijen überhaupt een goed idee is. Ook als er geen subsidiëring van politieke partijen zou bestaan, zou financiële transparantie nog steeds broodnodig zijn.

We komen nu op het tweede punt, namelijk de vraag hoe het gesteld is met de financiering van politieke partijen. Men kan zich met recht en reden afvragen of subsidies aan landelijke partijen door de rijksoverheid nodig zijn. Anderzijds, als dergelijke subsidies toch verstrekt worden, rijzen er

heel andere vragen. Leidt het verstrekken van subsidies door de rijksoverheid aan landelijke, maar niet aan lokale politieke partijen tot gelijke kansen voor iedereen? Het inhoudelijke gezondverstandantwoord is natuurlijk een duidelijk "nee". Zoals aangetoond door de Vereniging van Plaatselijke Politieke Groeperingen (VPPG) -- daar is al uitgebreid aan gerefereerd -- en ondersteund door professor mr. A.Q.C. Tak ontstaat een evidente ongelijke behandeling, veroorzaakt doordat de landelijke politieke partijen die ook deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen via de subsidie onder andere hun campagnes, wervingsacties en verkiezingsactiviteiten kunnen financieren. Deze partijen zijn concurrenten van lokale politieke groeperingen die geen financiële ondersteuning krijgen in hun activiteiten en campagnevoering. De mogelijke tegenwerping dat lokale partijen dan maar door het lokale bestuurlijke niveau naar eigen inzicht gesubsidieerd moeten worden snijdt volgens de VPPG en professor Tak geen hout. Niet alleen staat de financiële situatie van het lokale bestuur onder nog hogere druk dan die van de rijksoverheid; deze gedachte zou bovendien op gespannen voet staan met het grondwettelijke uitgangspunt dat regulering van de provinciale en gemeentelijke organisatie in organieke wetgeving dient te geschieden, zoals wordt bedoeld in artikel 132 van de Grondwet. Graag de reactie van de minister hierop.

Los van allerlei juristerij kan natuurlijk in alle redelijkheid slechts geconstateerd worden dat in de harde dagelijkse praktijk het speelveld voor landelijke en lokale politieke partijen buitengewoon ongelijk is. En dat kan naar de mening van mijn fractie nauwelijks de bedoeling van de opstellers van de Grondwet geweest zijn. Dat het niet gaat om een probleempje in de marge kan afgeleid worden uit het feit dat lokale politieke groeperingen bij gemeenteraadsverkiezingen ongeveer een kwart van alle stemmen binnenhalen en dus ondanks bovengenoemde hindernissen een zeer significante rol spelen in de lokale politiek. Naar de mening van mijn fractie ligt hier een wezenlijk probleem dat om een oplossing schreeuwt. Een logische mogelijkheid zou zijn om alle overheidssubsidies voor alle politieke partijen, landelijk en lokaal, af te schaffen. Dat is dan toch een vorm van gelijke behandeling die mijn fractie zou verkiezen boven het huidige systeem van onaanvaardbare ongelijkheid. In die zin is al eerder betoogd dat het Chinese communisme zowel mannen als vrouwen in elk geval gelijk behandelde: in alle gevallen namelijk slecht. Graag hoor ik de mening van de minister op dit voor mijn fractie cruciale punt.

Samenvattend kom ik tot een afronding van mijn eerste termijn. Als men uitgaat van de huidige situatie betekent het voorliggende wetsvoorstel een vooruitgang. Dat juicht mijn fractie natuurlijk toe. Echter, als men zich losmaakt van het gestelde conservatieve denken over deze problematiek, is duidelijk dat tussen landelijke en lokale partijen willens en wetens een zeer ongelijk speelveld is geschapen dat door het voorliggende wetsvoorstel bevestigd wordt. En dat is precies waar mijn fractie

onoverkomelijke problemen mee heeft. Daarbij weten wij ons in het goede gezelschap van zeer veel mondige burgers. Ik hoor graag de toelichting van de minister.

De **voorzitter**: Dan is nu het woord aan de heer Koole. Ik stel het op prijs als de sprekers zich strikt aan hun spreektijd houden. Misschien kunnen zij hun spreektijd zelfs enigszins bekorten omdat wij een lange dag voor de boeg hebben. De vrees voor uitloop is groot in dit gebouw.

**

*N

De heer **Koole** (PvdA): Voorzitter. Het wetsvoorstel waarover wij vandaag spreken, valt, als we kijken naar de hoeveelheid geld die daarmee gemoeid is, in het niet bij de bedragen waarover in dit huis en aan de overzijde in deze tijd veelvuldig wordt gesproken. Niettemin spreken wij vandaag over een zeer belangrijk onderwerp: de financiën van politieke partijen.

Het wetsvoorstel is een belangrijke stap voorwaarts op het pad van de transparantie van politieke partijen. Mijn fractie staat daarom zeer positief tegenover dit wetsvoorstel. Wij hebben niettemin bij enkele onderdelen nog vragen, ook nadat de minister op zeer serieuze wijze heeft geantwoord op onze vragen in de eerste en tweede rondes. Ik dank hem daarvoor. Deze vragen betreffen de inhoudelijke grondslag van overheidssubsidiëring van politieke partijen, de uitbreiding van de transparantieregels tot het subnationale niveau, de hoogte van drempel- en maximumbedragen van giften, de neveninstellingen en het toezicht.

Het onderwerp van de financiering van politieke partijen is principieel van groot gewicht. Het gaat om de transparantie van de geldmiddelen die politieke partijen en kandidaten ontvangen ten behoeve van hun functioneren en hun strijd om de macht. Ook democratie kan niet zonder geld. Goed functionerende politieke partijen, die een belangrijke bijdrage leveren aan het proces van politieke wilsvorming, zijn van groot belang voor het welslagen van een democratisch stelsel. Om goed te kunnen functioneren, hebben partijen geld nodig. Idealiter ontvangen zij zo veel mogelijk kleine giften van zo veel mogelijk burgers, zodat hun maatschappelijke verankering ook in financieel opzicht zo breed mogelijk is. Ik ben blij dat de voorganger van deze minister heeft aangegeven deze opvatting te delen en ik ga ervan uit dat dat ook voor deze minister geldt.

In een minder ideale wereld echter is het onmogelijk gebleken dat partijen zich volledig op deze grassroots financiering kunnen verlaten. Om te voorkomen dat partijen volledig van de overheid afhankelijk worden, blijft het naar ons oordeel gewenst dat partijen naast overheidssubsidie ook andere inkomsten kunnen verwerven, mits dit niet leidt tot afhankelijkheid van enkele grote geldschieters. Ook de schijn van belangenverstremgeling moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Om een dergelijke

belangenverstremgeling te kunnen vaststellen, is daarom ten minste inzicht in de herkomst van de inkomsten van partijen en kandidaten noodzakelijk. Op dit punt worden met dit wetsvoorstel belangrijk stappen vooruit gezet, ook al had naar ons oordeel de gelegenheid gebruikt kunnen worden om nog verder te gaan.

Zo betreurt onze fractie het dat bij de voorbereiding van dit wetsvoorstel opnieuw een principiële discussie over de grondslag van overheidssubsidiëring van politieke partijen is uitgebleven. Tamelijk pragmatisch wordt voortgeborduurd op eerdere wetgeving, zij het dat deze wordt aangescherpt. De vraag of het stelsel van subsidiëring van politieke partijen niet ook gebaseerd moet zijn op het beginsel van gelijkheid van kansen, om zo het democratisch principe van one person, one vote zo veel mogelijk intact te laten, wordt door de regering voor zich uit geschoven.

Sommige partijen hebben een rijkere achterban dan andere partijen. Moet ons stelsel niet zo zijn ingericht dat niet de plutocratie heerst, maar de democratie? In de beantwoording van onze vragen zegt de minister dat het scheppen van een level playing field niet als criterium is gehanteerd, waardoor ook geen maximum wordt gesteld aan donaties. Je kunt ook verder gaan en, net zoals mijn partij in 2001 al heeft besloten, om elke schijn van belangenverstremgeling tegen te gaan in het geheel geen giften van rechtspersonen accepteren. In Frankrijk en Canada bijvoorbeeld zijn giften vanuit het bedrijfsleven, zowel van vakbonden als van bedrijven, in het geheel verboden.

Gelukkig heeft de minister in zijn beantwoording van onze vragen gezegd dat het niet hanteren van een level-playing-fieldcriterium niet betekent dat dit criterium principieel wordt afgewezen als motief voor regelgeving over partijfinanciering. Door de toegenomen transparantie op basis van dit wetsvoorstel kan zijns inziens beter worden beoordeeld of vermogende personen of organisaties de verkiezingen zouden kunnen overheersen, waarna alsnog tot de instelling van een maximum aan financiële bijdragen kan worden overgegaan.

De heer **Thom de Graaf** (D66): De heer Koole heeft met het level playing field een buitengewoon relevant punt aangestipt. Hij noemt als voorbeeld zijn eigen partij, die jaren geleden het besluit heeft genomen om bepaalde giften niet te accepteren. Dat heeft men ook publiek gemaakt en dat is dus van invloed op de positie van de partij jegens de kiezers. Is het niet primair de taak en de verantwoordelijkheid van de partijen zelf om dat soort besluiten te nemen in plaats van dat er een verstatelijking overheen komt? Dat is de principiële vraag die voorligt. Ik heb de indruk dat het vorige kabinet en ook deze minister zeggen: dat is niet een zaak van de Staat maar een zaak van de partij.

De heer **Koole** (PvdA): Het is heel goed dat dit voor alle partijen op gelijke wijze geldt, juist om gelijke kansen te creëren. In de ideale situatie zouden alle

partijen precies zo moeten handelen als de Partij van de Arbeid. Dat komt wel vaker voor, maar helaas bestaat deze ideale situatie niet.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Als het aan u ligt, zouden we dat per wet moeten invoeren, begrijp ik.

De heer **Koole** (PvdA): Het gaat mij vooral om het beginsel. Hoe het precies uitwerkt, is in verschillende landen anders. Mevrouw Van Bijsterveld wees het idee van een level playing field af, maar in Duitsland hebben de christendemocraten het principe van gelijkheid aan kansen juist omarmd en via de Staat geregeld. Dat is een belangrijk principe in de Duitse wetgeving. In Canada is dat evenzeer een heel belangrijk principe. Tot welke concrete maatregelen dat precies leidt, is voor discussie vatbaar, maar dat het als een principe wordt gehanteerd in de vormgeving van de wet, dus via de Staat, zou ik erg op prijs stellen. Daarmee benader je zo veel mogelijk een gelijkheid aan kansen.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik zal daarop nog terugkomen in mijn eigen bijdrage. Waar het mij om gaat is het volgende. Als de heer Koole vanwege het level playing field eisen wil stellen, bijvoorbeeld aan de maxima aan giften, moet de Staat zich dan ook niet bemoeien met de specifieke organisatie van partijen en andere inrichtingsvraagstukken om dat gelijke speelveld ook op dat soort punten te bereiken? Gaan we dan niet naar een Duitse situatie van een Parteiengesetz?

De heer **Koole** (PvdA): Nee, ik denk dat dat niet hoeft. Ik kom er dadelijk op terug naar aanleiding van de voorstellen die in Europa zijn gedaan. Bij inhoudelijke en organisatorische afhankelijkheden waarderen de partijen de terughoudendheid van de regering bijzonder, maar waar het gaat om geldelijke afhankelijkheden, ik heb de term plutocratie gebruikt, moeten we zo veel mogelijk proberen een gelijkheid aan kansen te creëren.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): De heer Koole legt sterk de nadruk op de gedachte van het level playing field. Zou dat naar zijn idee ook consequenties moeten hebben voor de houding van de overheid, met name voor de financiering vanuit de overheid? Als ik me niet vergis, is die mede gebaseerd op de omvang van politieke partijen, respectievelijk het behaalde aantal zetels. Als je puur vanuit gelijke kansen denkt, zou je eigenlijk ook moeten zeggen dat er een gelijk bedrag aan overheidsgeld gegeven moet worden, onafhankelijk van het aantal zetels dat een partij heeft. Hoe staat de heer Koole daar tegenover?

De heer **Koole** (PvdA): Daar sta ik afwijzend tegenover, want dat is een voor het CDA zelfs bijzonder radicale opvatting van gelijkheid van kansen. Gelijkheid van kansen betekent dat je rekening houdt met het draagvlak in de samenleving, dat mensen in grotere groepen daardoor een grotere kans krijgen om zich te

manifesteren. In ons stelsel wordt dat overigens al voor een deel getemperd doordat wij in het systeem een bodembedrag hebben en een bedrag dat afhankelijk is van het aantal zetels. Dat is relatief gunstig voor de kleinere partijen die in het parlement vertegenwoordigd zijn.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voor alle duidelijkheid: het is niet een stelling die ik propageer, maar ik bevestig de heer Koole alleen op zijn eigen uitgangspunten. Het zou inderdaad heel radicaal zijn, maar waarom zou dat wel gelden voor particuliere giften wanneer het niet voor de overheid geldt?

De heer **Koole** (PvdA): Over de giften heb ik een andere opvatting. Daarbij stel ik dat het beginsel van gelijkheid aan kansen ervan uit moet gaan dat je in het democratisch besluitvormingsproces zo veel mogelijk de invloed van geld en grote geldconcentraties tegengaat. De basis van one person, one vote moet zo veel mogelijk gelden, al zal dat nooit 100% lukken. Daarmee moet je met de vormgeving van subsidiewetgeving en wetgeving over transparantie, die hier in één wet worden gecombineerd, zo veel mogelijk rekening houden. Ik betreur het enorm dat waar in andere landen die afweging wordt gemaakt en het principe serieus wordt genomen, in Nederland dit principe niet eens in debat wordt gebracht, niet wordt meegewogen en uiteindelijk alleen maar pragmatisch bekeken wordt hoe de transparantie verbeterd kan worden zonder naar dat principe te kijken. Transparantie is een groot goed, maar het is niet het enige principe.

Ik vervolg mijn betoog. Door de toegenomen transparantie op basis van dit wetsvoorstel kan volgens de minister beter worden beoordeeld of vermogende personen of organisaties die verkiezingen zouden kunnen overheersen, waarna alsnog tot instelling van een maximum aan financiële bijdragen kan worden overgegaan. Kan de minister aangeven wanneer dat moment van evaluatie van de inhoudelijke grondslag is aangebroken? Kan de minister bevestigen dat dit aspect onderdeel is van de voorziene evaluatie die volgens artikel 45 binnen vijf jaar dient plaats te vinden? Is hij het met onze fractie eens dat het wenselijk is dat de werking van het nieuwe systeem op basis van dit wetsvoorstel regelmatig wordt geëvalueerd om te bezien of aanpassingen nodig zijn, zoals ook in het buitenland gebruikelijk is? Zou een verkiezingscyclus van vier jaar niet een goede basis zijn voor een dergelijke periodieke evaluatie? En ligt het dan niet voor de hand die evaluatie te laten uitvoeren door de onpartijdige en deskundige commissie, die in artikel 35 van de wet wordt voorzien?

Een tweede punt waarin dit wetsvoorstel naar ons oordeel verder had mogen gaan, is de beperking van de transparantieregels tot het nationale niveau. In mijn schriftelijke vragen heb ik er steeds op aangedrongen om de transparantievereisten zo spoedig mogelijk van toepassing te verklaren op het lokale en regionale niveau. Immers, de eis om donaties boven een bepaald bedrag te openbaren, kan volgens dit

wetsvoorstel makkelijk omzeild worden door die donaties dan maar aan een lokale of regionale afdeling af te dragen. Bovendien is transparantie op die lagere niveaus even hard noodzakelijk als op het landelijke niveau, juist met het oog op het zo veel mogelijk vermijden van de schijn van belangenverstrengeling.

De Raad van Europa had in het GRECO-rapport van 2008 ook sterk aangedrongen op verbreding van de reikwijdte van de transparantieregels naar het subnationale niveau. Ik dit geval ben ik blij dat deze minister het niet eens is met zijn voorganger, die zich hiertegen verzette vanwege een veronderstelde aanzienlijke verzwaring van de administratieve lasten voor partijen. Op basis van het regeerakkoord zegt deze minister in de beantwoording van de vragen in de tweede ronde dat hij ernaar streeft eind 2013 een wetsvoorstel in te dienen waarin de regels voor registratie en de openbaarmaking van giften en schulden van toepassing worden verklaard voor het subnationale niveau. Wij zijn zeer blij met dit voornemen, maar vragen de minister uiteen te zetten waarom dit niet op een zodanig tijdstip kan worden gerealiseerd dat die wet al van kracht is bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Indien dat niet mogelijk zou blijken te zijn, kan de minister dan toezeggen alles in het werk te stellen om het wetsvoorstel inderdaad eind 2013 in te dienen, zodat daarop in de campagne voor de raadsverkiezingen kan worden gereageerd? Immers, het is een goede zaak om een maatschappelijk debat te voeren over een zo belangrijk onderwerp als de transparantie van politieke financiën. Voor de discussie over die transparantie op lokaal niveau is de campagne voor de raadsverkiezingen bij uitstek een moment om hier aandacht voor te vragen.

Zou de minister, tegelijk met de voorbereiding van dit nieuwe wetsvoorstel, niet ook moeten werken aan een instrument, bijvoorbeeld een computerprogramma, dat door het ministerie aan de partijen wordt aangeboden om hun financiën op degelijke en overzichtelijke wijze te administreren en te rapporteren? Ik stel dat voor om de verzwaring van administratieve lasten voor politieke partijen tegen te gaan. Ik stel die vraag nu al, en niet pas wanneer dat wetsvoorstel onze Kamer bereikt, omdat dit de nodige voorbereiding kost en er zo geen tijd verloren gaat. Is de minister bereid de mogelijkheden van zo 'n instrument op korte termijn te onderzoeken?

Intussen zullen alle partijen, ook partijen die niet aan de landelijke verkiezingen deelnemen, bij aanneming van dit wetsvoorstel, volgens artikel 34 een giftenreglement moeten opstellen. Kan de minister aangeven per wanneer die partijen dat giftenreglement moeten hebben opgesteld?

Een enkele opmerking naar aanleiding van het recente voorstel van de Europese Commissie voor een verordening over het statuut en de financiering van Europese politieke partijen en Europese politieke stichtingen. De Vaste commissie voor Binnenlandse Zaken van deze Kamer heeft daarover enkele vragen gesteld, waarop de minister heeft geantwoord. Ook in de Tweede Kamer is dit

onderwerp inmiddels aan de orde gekomen. Wij waarderen de inzet van de regering om in Europa aan te dringen op terughoudendheid bij het stellen van eisen ten aanzien van de interne partijdemocratie en het respecteren van Europese waarden.

De beantwoording van de vragen over de verschillen tussen deze Europese conceptverordening en voorliggend wetsvoorstel voor wat betreft de drempelbedragen waarboven donaties openbaar worden gemaakt, overtuigt niet echt. In het Europese voorstel is dat €1.000; in het wetsvoorstel is dat €4.500. De minister zegt in de beantwoording van gestelde vragen dat er veel variatie bestaat in drempelbedragen in verschillende landen, en dat hij op dit moment geen reden ziet waarom de afweging tussen het belang van privacy enerzijds en het belang van transparantie anderzijds tot een lager bedrag dan €4.500 zou moeten leiden.

Dat is te gemakkelijk. Op welk moment verwacht hij dat er wel een reden kan zijn? De variatie is inderdaad groot, maar bij de meeste landen ligt dat drempelbedrag echt veel lager dan €4.500. Nu heeft de Europese Commissie in haar verordening het voorstel gedaan om het eerdere drempelbedrag van €500 te verhogen tot €1.000; niet tot €5.000, maar tot €1.000. Men kan nooit exact beredeneren op welk precies bedrag de afweging moet uitkomen, maar omdat dat zo is, ligt het dan niet voor de hand om aan te sluiten bij de Europese norm van €1.000? Zoals de heer De Lange al zei, is dat bedrag ook nog gelijk aan het bedrag waarop de registratie van giften verplicht wordt gesteld. In het Europese voorstel is bovendien een voorstel opgenomen van een maximumbedrag van €25.000 dat per jaar kan worden geschonken. Kan de minister nog eens aangeven waarom hij niet kiest voor een maximumbedrag? Is de kans op ongewenste beïnvloeding van de politiek door grote donaties in Europa wezenlijk anders dan in Nederland?

Geen enkel systeem van transparantie van politieke financiën is waterdicht, maar men kan er wel naar streven dat te benaderen. Daarom is het van groot belang dat niet alleen giften aan partijen, maar ook aan kandidaten onder de voorgestelde regeling vallen; dat ook donaties in natura daarvan deel uitmaken, zodat we een volgende keer precies weten wie bijvoorbeeld "gratis" reclame maakt voor een bepaalde kandidaat op een reclamezuil langs een autoweg. Ik neem ten minste aan dat dergelijke donaties in natura onder de werking van de wet vallen. Kan de minister dat bevestigen?

Ook schenkingen aan stichtingen, die die donaties vervolgens doorsluisen naar politieke partijen, behoren binnen de reikwijdte van de wet te vallen. En daarom is het goed dat het wetsvoorstel ook neveninstellingen erbij betreft. In de beantwoording van vragen onzerzijds heeft de minister preciseringen aangebracht in wat precies onder een neveninstelling moet worden verstaan. Dank daarvoor.

Toch nog een enkel punt. In de beantwoording zegt de minister dat het in eerste instantie aan de partij zelf is om een rechtspersoon

als neveninstelling aan te wijzen. Als dit ten onrechte niet gebeurt, kan de minister dat doen. Het is misschien wat technisch, maar toch heb ik daarover nog een vraag. Op basis van welke criteria neemt de minister een dergelijk besluit en op welk moment? Dat laatste is immers van belang om de kiezers tijdens verkiezingscampagnes te informeren over de inkomsten van partijen. Voor de campagneperiode geldt volgens de artikelen 28 en 29 een speciaal tijdpad voor de openbaarmaking van de financiële gegevens. Moet ik het voorstel zo interpreteren, vraag ik de minister, dat hij de aanwijzing van een rechtspersoon tot neveninstelling op een zodanig moment zal doen dat de financiële stroom van die neveninstelling naar de partij nog voor de verkiezingen openbaar kan worden gemaakt?

Tot slot een opmerking over het toezicht. Het blijft opmerkelijk dat zowel de uitvoering van de wet als het toezicht op de naleving ervan door het ministerie gebeurt. Kan de minister nog eens uiteenzetten waarom niet gekozen is voor een onafhankelijke toezichthouder? Nu wordt volgens het wetsvoorstel wel een onpartijdige, deskundige commissie in het leven geroepen, die op basis van objectieve wettelijke regels de minister adviseert bij het maken van een beslissing, zoals het opleggen van een bestuurlijke boete. De minister kan het advies echter negeren. Dan is het van belang dat dat advies bekend is, zodat daarover parlementaire vragen kunnen worden gesteld.

In de beantwoording van specifieke vragen op dit punt, stelt de minister dat de betreffende partij er via het besluit van de minister altijd van op de hoogte is dat er door de commissie een advies is uitgebracht. Mag ik de minister vragen te bevestigen dat een advies van de commissie altijd gevolgd wordt door een besluit? Dat volgt immers uit de logica van de antwoorden van de minister. Mag ik vervolgens vragen waarom het advies van de commissie niet altijd terstond bekend wordt gemaakt, niet alleen aan de betreffende partij, maar aan de Tweede Kamer, aan het parlement als geheel? Nu is het immers theoretisch mogelijk dat de commissie adviseert om aan de partij van de minister zelf een boete op te leggen. De minister zou in de verleiding kunnen komen om dit advies niet over te nemen. De partij krijgt dit advies dan wel te horen via het besluit, maar zal niet protesteren tegen het niet overnemen van dit advies. Dat brengt de positie van de minister in gevaar. Om elke discussie te voorkomen, zou de minister elk advies van de commissie terstond naar de Kamer moeten sturen. Is de minister het daarmee eens? Zo nee, waarom niet? Wij zien de antwoorden van de minister met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Bij het voorliggende wetsvoorstel gaat het vooral om de private financiering van politieke partijen en de transparantie daarvan voor derden. Het gaat niet zozeer over de overheidsfinanciering. Bij aanneming van het wetsvoorstel wordt de Wet

subsiëring politieke partijen als het ware geïncorporeerd in de nieuwe wet en wordt de bestaande wet volgens artikel 41 ingetrokken.

Toch is deze opzet voor mij geen reden om voorbij te gaan aan de indirecte en directe subsidiëring zoals die zich in het verleden tot aan het heden toe heeft voltrokken. Op de geschiedenis kan ik nu niet in den brede ingaan. Dat behoeft ook niet, want wij kunnen beschikken over het omvangrijke proefschrift uit 2008 van onze huidige stafmedewerker, de heer Dragstra. Als daaruit een ding duidelijk wordt, is het wel dat wat wij thans algemeen aanvaardbaar achten, de subsidiëring van politieke partijen, bepaald niet onomstreden is geweest. Er zijn in het verleden zeer principiële bezwaren tegen subsidiëring ingebracht, niet in het minst ook door de SGP-fractie. Subsidieregelingen bevorderen, hopelijk, aan de ene kant een beter functioneren van de politieke partijen. Dat zou men als winst voor de democratie kunnen beschouwen. Aan de andere kant creëren zij, hoe men het keert of wendt, een afhankelijkheid van de overheid, terwijl sinds de jaren zestig de grote politieke partijen geconfronteerd zijn met slinkende ledenaantallen en dalende contributie-inkomsten. Die afhankelijkheid is voor mij het argument waarom ik ten principale nog altijd een tegenstander ben van overheidsfinanciering. Intussen moet ik onder ogen zien dat men stap-voor-stap verder is gegaan met subsidiëring en met de wettelijke regeling daarvan. Daar komt nu wellicht de wettelijke regeling van de private financiering bij.

Dit gegeven brengt mij op het reeds veelbesproken vraagstuk van de wenselijkheid of onwenselijkheid van een wetgeving betreffende politieke partijen. De Raad van State heeft in zijn advies dit punt voor de zoveelste keer opnieuw aan de orde gesteld. Men moet vaststellen dat de rechtspositie van politieke partijen vele jaren lang een verwaarloosd onderwerp is geweest in de staatsrechtelijke literatuur. Daar is pas in 1982 door de dissertatie van Elzinga verandering in gekomen. Met Elzinga in een Duitstalige verzamelbundel uit 1990, dus alweer een aantal jaren na die dissertatie, moet men vaststellen dat in de kern een politieke partij in Nederland nog altijd "eine ausserkonstitutionelle Erscheinung" is. De politieke partij opereert wat haar specifieke politieke taken betreft in een constitutioneel rechtswaakuum. Zij is naar het geschreven constitutionele recht in beginsel een buitenconstitutioneel verschijnsel.

Buiten twijfel staat echter dat de politieke partijen, hoewel niet grondwettelijk gewaarborgd, constituerende bestanddelen in de vertegenwoordigende democratie zijn. De rol en functie van politieke partijen in de politiekstaatkundige werkelijkheid illustreren als pars pro toto misschien wel het meest duidelijk dat ons constitutionele recht, en met name het ongeschreven recht, meer omvat dan uit de Grondwet valt af te leiden. Met andere woorden: de representatieve partijendemocratie heeft zich in de loop der tijd onzichtbaar in de grondwettelijke constitutionele monarchie genesteld. Ik constateer

nu slechts zonder een waardeoordeel uit te spreken, maar constateer tevens dat een eigen, publiekrechtelijke status of rechtsvorm van politieke partijen ten ene male ontbreekt.

De vraag naar de grondwettelijke erkenning van politieke partijen is ook in de Staatscommissie-Cals/Donner aan de orde geweest. Het antwoord van die commissie was: nee. Een vermelding in de Grondwet zou, ik citeer, "weinig zin" hebben als deze niet tevens een organieke wet zou vereisen. Voor een goed functioneren van ons politiek bestel achtte men de vrijheid en onafhankelijkheid van politieke partijen wezenlijk. Verplichtende regelgeving zou een last vormen voor bonafide partijen en een bedreiging zijn voor vrije partijvorming, terwijl malafide partijen deze regeling wel zouden kunnen omzeilen, aldus de commissie.

Het kabinet dat het onderhavige wetsvoorstel indiende, liet in reactie op het advies van de Raad van State weten geen voorstander te zijn van een grondwettelijke regeling voor politieke partijen. Dit vraagstuk zal in het kader van de behandeling van het thans voorliggende wetsvoorstel hier en nu niet afdoende beantwoord kunnen worden, maar er lijken mij voldoende redenen aanwezig om het denken niet te staken. Zo acht ik in elk geval de stelling in de memorie van toelichting aanvechtbaar dat politieke partijen, ik citeer nu opnieuw, "als zodanig geen deel uitmaken van het publieke bestel." In de tweede plaats signaleer ik dat in dezelfde memorie wordt erkend dat de wettelijke regeling van voorschriften over financiële bijdragen aan politieke partijen moet worden beschouwd als een beperking van de politieke verenigingsvrijheid van artikel 8 van de Grondwet. Het wil mij voorkomen dat wij bij voortgaande wettelijke en gedelegeerde regelgeving niet kunnen blijven volstaan met de stelling dat door opnemng van politieke partijen in de Grondwet "een beeld zou kunnen ontstaan van een 'verstatelijking' van politieke partijen."

In mijn opvatting in dezen word ik gesterkt door het voorliggende voorstel, waaraan ik vervolgens aandacht besteed. Uit de behandeling tot nu toe is reeds gebleken dat wetgeving op dit vlak, die aanvankelijk werd gezien als "een eerste en betekenisvolle stap in de goede richting", de neiging vertoont steeds verder uit te breiden. Voorbeelden hoef ik niet te noemen, die zijn in de loop van de behandeling voldoende naar voren gekomen. Ook erkent de regering nu reeds dat het thans voorgestelde wettelijk stelsel niet sluitend is. Mogelijkheden van misbruik of ontduiking zijn aanwezig. Pas na evaluatie zal worden bezien of de transparantie verder uitgebreid moet worden.

Sommige partijen pleiten er nu reeds voor om verder te gaan dan het wetsvoorstel doet. Dat is gebleken uit de bijdrage van andere woordvoerders. Deze wetgeving lijkt een innerlijke dynamiek te bezitten die vergelijkbaar is met die van de belastingwetgeving, met name wat het toezicht op de naleving betreft. Een reden temeer om te blijven nadenken over de rechtswaarborgen voor politieke partijen, lijkt mij. De regering meent nu wel dat de inhoudelijke onafhankelijkheid ten

opzichte van de overheid voldoende is gewaarborgd, ik verwijs naar pagina 4 van de memorie van toelichting, maar hoe moeten wij bijvoorbeeld de reactie op de recente Europese ontwerpverordening over het statuut en de financiering van Europese politieke partijen verstaan, waar zij verklaart te willen trachten de onafhankelijke positie van politieke partijen "zo goed mogelijk" te waarborgen?

Het wetsvoorstel moet bijdragen aan transparantie, dat wil zeggen dat burgers meer inzicht in de financiering van politieke partijen kunnen krijgen en daardoor meer vertrouwen in die partijen. Zo moet het -- tot dusver is dat niet gebleken -- oogmerk van donateurs om invloed uit te oefenen op de standpuntbepaling van politieke partijen worden onmaskerd. De vraag is of zulke wetgeving noodzakelijk zou zijn indien iedere volksvertegenwoordiger op elk niveau ernst zou maken met artikel 67, lid 3, van de Grondwet, te weten het stemmen zonder last en met de zuiveringseed. Ik denk dat dan van die beïnvloeding veel minder sprake kan zijn.

Het wetsvoorstel wil beïnvloeding van het democratisch proces door particuliere donateurs voorkomen of de schijn ervan zichtbaar maken, maar het is ten enen male ondenkbaar dat een overheidsbelang een oneigenlijke rol meespeelt bij de inhoud van publieke besluitvorming, bijvoorbeeld wanneer er een conflict tussen de toezichthouder en een politieke partij over haar financiering bestaat?

Ondanks de uitgebreide schriftelijke voorbereiding blijft het wetsvoorstel nieuwe vragen oproepen. Ik noem er enkele. Een bijdrage in natura moet volgens artikel 21 gewaardeerd worden op basis van de in het economisch verkeer gebruikelijke waarde. Dat kan nog een behoorlijk ingewikkelde puzzel opleveren en wel in het bijzonder als er sprake is van een bijdrage ter waarde van het verschil van de in het economisch verkeer gebruikelijke waarde en de werkelijk betaalde waarde of geleverde tegenprestatie. Ik geef het je te doen. Het klinkt simpel, maar het kan gemakkelijk een bron van meningsverschillen en conflicten worden. Vraag is of ook bij deze bijdrage in natura uitdrukkelijke instemming is vereist van de partij die is gebaat bij die bijdrage. In dit verband stelde ik in het voorlopig verslag de vraag naar giften of andere prestaties ten behoeve van voorkeursacties. Moet een partij uitspreken dat zij niet instemt met deze bijdrage om gevrijwaard te zijn van de verplichtingen van de wet? Is het reëel om te verwachten dat een partij zich uitspreekt tegen zo'n bijdrage ten behoeve van een voorkeursactie?

Op mijn vraag over erfstellingen en legaten antwoordt de regering dat, aangezien deze na het overlijden van de donateur worden gedaan, er geen sprake kan zijn van een beoogd persoonlijk voordeel. Dat had ik inderdaad kunnen bedenken. Afgezien van de vraag of het wel altijd relevant is of een mogelijk persoonlijk voordeel in het spel is, is de vraag of het antwoord van de regering hetzelfde is als er sprake is van een legaat onder een last, dus met een verplichting. Overigens lijkt het stelsel

ervan uit te gaan dat bijdragen met de bedoeling van beïnvloeding van de besluitvorming voorafgaan aan het besluit of de verkiezing. Maar hoe te oordelen als de toezegging voorafgaat en de bijdrage geruime tijd na het besluit of de verkiezing wordt gegeven?

Wat betreft het toezicht op de naleving resteren diverse vragen. Ik noem er slechts twee. Ik wil herhalen dat de benaming "commissie van toezicht" in artikel 38 in mijn ogen een uiterst merkwaardige vondst blijft. Het gaat om een commissie van advies, terwijl de minister de eigenlijke toezichthouder is.

Als kandidaten voor wie op grond van de wet ook verplichtingen gelden, regels niet naleven en niet de gevraagde gegevens verstrekken over giften van €4.500 of meer staan de toezichthouder vergaande bevoegdheden ter beschikking ondanks de beleden terughoudendheid. De minister kan een bestuurlijke boete opleggen van ten hoogste €25.000. Kan de hoogte van de boete de hoogte van de ontvangen bijdrage te boven gaan? Ik zou menen van niet aangezien er geen sprake is van een strafrechtelijke boete, maar ik hoor graag de opvatting van de regering.

Graag zie ik een reactie tegemoet zowel op mijn beschouwing als op mijn vragen.

De heer **Koole** (PvdA): Is de heer Holdijk voor een grondwettelijke regeling voor politieke partijen? Hij vindt kennelijk dat partijen moeten worden beschermd. Hij citeert de staatscommissie-Cals/Donner. Hij had ook de staatscommissie-Van Schaik kunnen citeren. Die commissie had het in 1954 over een anomalie in de Grondwet vanwege het ontbreken van een regeling voor politieke partijen. Staatscommissies willen elkaar in de loop van de tijd nog wel eens tegenspreken. Wat is nu de opvatting van de SGP? Moet er ook een grondwettelijke verankering komen zoals in bijna alle andere Europese landen het geval is?

De heer **Holdijk** (SGP): Ik blijf dit inderdaad een aangelegen kwestie vinden. Dat geldt des te meer naarmate wij verder gaan met gedetailleerde wetgeving betreffende politieke partijen en ondertussen volhouden dat daarvoor geen plek in de Grondwet is en dat er geen organieke wet op het partijwezen nodig zijn. Ik zou die laatste opvatting van harte ondersteunen als wij niet tegelijkertijd een heel ander spoor van vrij gedetailleerde en zelfs gedelegeerde wetgeving in gang zouden zetten. In de loop der tijd zijn wij daar na de commissie-Van Schaik en na de commissie-Cals/Donner voortdurend verder mee gegaan. Daarmee brengen wij op zijn minst een vorm van systematische onbalans aan in de regeling betreffende politieke partijen. Samengevat zijn wij geen voorstander van een wet op het partijwezen, maar als wij op deze weg verdergaan, ontkomen wij er niet aan om een simpele gewaarborgde regeling in onze Grondwet op te nemen.

*N

De heer **Nagel** (50PLUS): Mijnheer de voorzitter. Een belangrijk punt in de vernieuwde wetgeving vinden wij dat belangrijke inkomsten van politieke partijen openbaar dienen te zijn. Dit voorkomt dat er belangenverstrengeling of de schijn hiervan kan optreden. Wij steunen dit van harte. Wie niets te verbergen heeft zal het hiermee eens zijn. Toch houden wij enige zorg gelet op het gestelde op pagina 8 van de memorie van antwoord. Het giftenreglement is ook op de afdelingen van een partij van toepassing. De minister stelt dat als partijen in het giftenreglement opnemen dat bijdragen boven een bepaald bedrag met naam en woonplaats van de gever bekend worden gemaakt, de transparantie er is. Maar wat als dat niet gebeurt? Wij willen graag hierop een antwoord van de minister. In elk geval vinden wij de opmerking van de minister in de brief aan de Tweede Kamer van 8 februari 2012 onvoldoende dat bij een evaluatie aandacht zal worden geschonken aan het risico op het "doorsluizen" van giften via lokale afdelingen naar landelijke partijen. Is de minister het ermee eens dat dit feitelijk een erkenning van deze mogelijkheid inhoudt?

Wie kijkt naar het verloop van de wetgeving voor subsidies aan politieke partijen ziet enkele ontwikkelingen die in de loop van de tijd consequent hun vervolg kregen. Het aantal doelen is bij de diverse wetwijzigingen uitgebreid. Aanvankelijk werd de subsidieverlening beperkt tot enkele mooie en goed omschreven doelen zoals kadervorming, scholing, jongerenorganisaties, informatievoorziening aan leden et cetera. Later is dit uitgebreid en mogen de partijen gewoon hun folders, affiches en reclamespotjes, kortom hun hele verkiezingscampagne uit het belastinggeld betalen. Ook de verhogingen van de subsidies gingen ongekend stevig door. Van 7 miljoen euro naar 10 miljoen euro en in 2004 kwam daar weer een verhoging van liefst 50% bovenop: van 10 miljoen naar 15 miljoen euro.

Niet iedereen was het hiermee eens: de SP nam hier fors stelling tegen en het was nog niet zo lang geleden -- maart 2011 -- dat de JOVD vond dat de subsidies de politieke partijen lui maakten en dat deze hun eigen broek moesten ophouden. Het is haast een nostalgische zaak als je kijkt hoe het met een andere inkomstenbron van de politieke partijen verging: de contributies van de leden. Had alleen al de KVP in de jaren vijftig meer dan 400.000 leden, het CDA heeft er nu via 123.000 leden in 1990 circa 61.000. De VVD, dertig jaar geleden goed voor meer dan 100.000 leden, zou nu geen 40.000 leden meer hebben. Ook het ledental van de PvdA halveerde bijna in ruim twintig jaar tijd.

Subsidies maken politieke partijen lui, ze moeten hun eigen broek ophouden, zegt de JOVD. 50PLUS is het, als zo vaak, met de jongeren eens. In elk geval zouden de partijen hun eigen campagnes en propaganda moeten betalen. De ingezette verlaging van 7% vinden wij veel te mager als je ziet hoe overal elders op schrijvende zaken fors moet worden bezuinigd. Wij vragen de minister met plannen te komen om de bedragen de komende jaren fors te verlagen. De politici en de

politiek hebben een voorbeeldfunctie. Terug naar de situatie van voor de extreme verhoging. Maximaal 10 miljoen euro aan subsidies; een verlaging van ongeveer 30%. We zijn benieuwd naar de reactie van de minister. Graag krijgen wij op dit punt ook een reactie van de andere partijen in tweede termijn.

Dan de lokale partijen. 50PLUS vindt dat er een einde moet komen aan de ongelijkheid die er bestaat ten opzichte van de lokale partijen. Het is al weer acht jaar geleden dat de Tweede Kamer de motie-Dubbelboer (PvdA) aannam die zich hierover uitsprak. De toenmalige minister erkende dat het juist is dat gelden en activiteiten van een ook landelijk georganiseerde politieke partij ook aan plaatselijke afdelingen ten goede komen. Desondanks verandert dat ook bij deze wet niet.

Lokale politieke partijen zijn van groot belang voor het goed functioneren van het democratisch bestel. Opgeteld behalen de lokale partijen veruit de meeste stemmen. Maar de minister vindt dat wat lokaal kan gebeuren ook lokaal moet gebeuren en dus gebeurt er niets met de financiering, ondanks de Kameruitspraak. 50PLUS denkt dat, als men wil, er een eenvoudige oplossing mogelijk is. Dat zou gebaseerd moeten zijn op de volgende drie pijlers.

a. Het subsidiegeld van de lokale partijen wordt gekoppeld aan het aantal behaalde stemmen.
b. Het Rijk stelt het geld voor de lokale partijen ter beschikking en niet de toch al armlastige gemeenten. Deze worden wel met de uitvoering en controle belast. Zij doen dat nu al met de fractiegelden.
c. Het bestaande budget wordt niet verhoogd maar herverdeeld. De landelijke politieke partijen moeten financieel wat inschikken zoals dat destijds ook door de PvdA werd bepleit.

Wij vragen de minister deze suggestie serieus te overwegen en zijn visie te geven op de vraag hoe op korte termijn de achterstelling van de lokale partijen ongedaan wordt gemaakt.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan mevrouw Popken voor haar maidenspeech in deze Kamer.
**

*N

Mevrouw **Popken** (PVV): Mijnheer de voorzitter. Vandaag komen we te spreken over een wet die, zoals al eerder bepleit door mijn PVV-collega's in de Tweede Kamer, getypeerd kan worden als een echte anti-PVV-wet. De PVV is tegen partijfinanciering door de Staat en als enige partij accepteren wij dan ook geen staatssubsidie. Wij houden zelf onze broek op met behulp van giften van burgers die ervoor kiezen om ons te steunen. En zo hoort het ook. Een politieke partij behartigt de belangen van burgers en dient dan ook door die burgers gedragen te worden. Een politieke partij is geen staatsorgaan.

De PVV is door de jaren heen getypeerd als een partij van racisten, xenofoben, NSB'ers en neofascisten om maar wat concrete voorbeelden te noemen. Diverse PVV-kandidaten die zich

verkiesbaar stelden voor de landelijke of provinciale verkiezingen werden ontslagen. Bij anderen werden deuren en huizen beklad. En weer anderen werden met de nek aangekeken. Volksvertegenwoordigers van de PVV ontvingen en ontvangen ernstige bedreigingen.

Door invoering van deze wet, door de openbaarmaking van de identiteit van onze donateurs zullen de donateurs publiekelijk bekend staan als PVV-aanhangers. Gezien de risico's die de schandelijke stigmatisering met zich brengt voor degenen die openlijk de PVV steunen is deze wet met recht een anti-PVV wet te noemen.

Transparantie -- het voorkomen van ongewenste beïnvloeding -- is bij het opstellen van dit wetsvoorstel, zo lezen we in de achterliggende stukken, leidend geweest. In de memorie van toelichting lezen we dan ook, en ik citeer: "Alleen al de schijn van belangenverstremgeling kan het aanzien van de democratie schaden. Om deze reden is het noodzakelijk dat politieke partijen inzicht verschaffen in de bijdragen die zij naast de overheids subsidie ontvangen."

De PVV plaatst bij de achterliggende gedachte van deze wet enkele serieuze kanttekeningen. De PVV is van mening dat burgers het recht hebben steun te kunnen verlenen aan een partij, via hun stem of anderszins zonder dat deze steun voor iedereen zichtbaar en kenbaar hoeft te zijn. Deze wet maakt een grove inbreuk op de privacy van burgers en mengt zich in het stemgeheim en de mogelijkheid om een partij anoniem te steunen. Wat de PVV betreft doet dit juist afbreuk aan het aanzien van de democratie.

De wet voorziet in een uitzonderingsclausule waarbij de naam en woonplaats van de donateur niet openbaar wordt gemaakt. Dit kan wanneer aangetoond wordt dat er concrete veiligheidsrisico's verbonden zijn aan het vermelden van de naam en woonplaats van de donateur. Ik heb hierover enkele vragen aan de minister.

- Wat zijn concrete veiligheidsrisico's?
- Valt daaronder enkel een gewelddadige bedreiging of een kans op een gewelddadige dreiging?
- Valt daaronder het risico dat de donateur zijn baan verliest of juist een bepaalde functie niet kan krijgen als zijn of haar politieke voorkeur bekend wordt gemaakt?
- Kan een politieke partij voor al haar donateurs met een gemotiveerde reden deze uitzondering bedingen?

Ik ontvang van de minister graag een concrete lijst van criteria waarmee een succesvol beroep op deze uitzonderingsclausule kan worden gedaan.

Verder is de PVV van mening dat het beoogde doel, zijnde het voorkomen van belangenverstremgeling, helemaal niet bereikt wordt met het voorliggend wetsvoorstel. Het bedrijfsleven of andere spelers in het veld die een belang hebben bij de totstandkoming van bepaalde wet- en regelgeving, hebben veel effectievere methodes om de politiek te beïnvloeden.

Als we kijken naar de nevenfuncties van diverse politici, zelfs in deze Kamer, dan ligt daarin

wat de PVV betreft een aanzienlijk grotere kans op, of schijn van, belangenverstremgeling en daarmee invloed op de politieke besluitvorming. Ik noem het voorbeeld van een en dezelfde persoon die én actief is als politicus én optreedt als voorzitter van een grote brancheorganisatie bijvoorbeeld in de bouw, het onderwijs of de gezondheidszorg.

Door dergelijke nevenfuncties ontstaat er pas echt een probleem wat betreft de schijn van belangen verstremgeling. We hebben het recent nog kunnen zien in de media. Juist door dergelijke nevenfuncties komt het aanzien van de democratie in het geding. Daar valt wat de PVV betreft een anonieme financiële donatie van een burger aan een politieke partij bij in het niet.

Eigenlijk zou eens in beeld gebracht moeten worden welke politici naar voren geschoven worden vanwege hun nevenfuncties. Hoeveel wetten, subsidies, regels, op overheids-, semioverheidsniveau, Europees en internationaal niveau zijn er opgesteld om baantjesmachines op gang te houden? Denk aan de olie-industrie, de gezondheidszorg, de farmaceutische industrie, de milieulobby, de multiculticlubjes en zo kan ik nog wel even doorgaan. En als we dan toch bezig zijn, dan kan wat de PVV betreft meteen het hele circus van subsidies die onze gevestigde orde in het verleden heeft aangewend om hier en daar politieke invloed uit te oefenen wel eens in beeld gebracht worden.

Ik rond af. Ik kan niet anders dan concluderen dat deze wet het functioneren van de democratie niet bevordert, maar juist bemoeilijkt. En dat roept dan tevens de vraag op wat de minister daadwerkelijk met deze wet beoogt. Enerzijds financiert de Staat politieke partijen en anderzijds wordt financiering door derden bemoeilijkt. Naar de mening van mijn fractie komen we dan tot de kern van dit wetsvoorstel: het bevoordelen van staatsafhankelijke politieke partijen en het bemoeilijken van echte onafhankelijke politieke partijen zoals de PVV. Wat de PVV betreft, dient dit wetsvoorstel niet het beoogde doel, noch rechtvaardigt dit doel de schending van de privacy van de Nederlandse burger om anoniem steun te kunnen verlenen aan een politieke partij. De PVV zal dan ook tegen deze anti-PVV-wet stemmen.

Tot slot vraag ik de minister dan ook deze wet door de shredder te halen dan wel in de prullenbak te deponeren.

De voorzitter: Mevrouw Popken, ik wens u van harte geluk met uw maidenspeech waar wij reeds enkele keren reikhalzend naar uit hebben gezien. Wij zijn dan ook extra verheugd deze vandaag te hebben kunnen aanhoren.

Hoewel u qua anciënniteit niet verschilt van het merendeel van uw collega-senatoren, bent u in levensjaren absoluut de benjamin van deze Kamer te noemen. U bent ook de jongste vrouw die tot dusver ooit lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal is geworden. U bent in 1983 in Geleen geboren; een gemeente waar zich de oudste boerendorpen van Nederland bevonden. Ik heb het dan over vijfduizend jaar voor Christus. Hier ging u

naar het Graaf Huyn College, waar u in 2003 uw vwo-diploma behaalde. U bleef in het Limburgse en volgde de studie rechten in de zo geliefde, eeuwenoude en thans ook universiteitsstad Maastricht. Binnen deze studie behaalde u maar liefst twee mastertitels: European Law School en Handels- en Ondernemingsrecht.

Na de voltooiing van uw studie werd u junior lawyer bij ATC Corporate Services in Amsterdam, maar u stapte al snel over naar politiek Den Haag, waar u sinds 2009 beleidsmedewerker bent van de fractievoorzitter van de PVV in de Tweede Kamer. Daar wordt u getypeerd als een harde werker, loyaal, collegiaal en met een groot hart voor dieren.

Wij hopen dat de combinatie van betrekkingen aan beide kanten van het Binnenhof uw lidmaatschap hier verdere diepgang zal geven. Wij wensen u dan ook veel succes met uw verdere werkzaamheden, zowel in dit huis als bij de Tweede Kamer. En weet daar dat er altijd nog een instituut is dat over de genomen besluiten waakt.

Ik schors de vergadering om de collegae gelegenheid te geven om u geluk te wensen met uw maidenspeech.

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Mijnheer de voorzitter. Na de gekochte verkiezingsoverwinning van Silvio Berlusconi is er reden temeer om kritisch te kijken naar de financiering van politieke partijen en het kopen van stemmen met valse verkiezingsbeloften. De Partij voor de Dieren is groot voorstander van meer transparantie in de financiering van alle politieke partijen. Wij vinden het een goede zaak dat voor iedereen duidelijk is door wie de partijen waar de volksvertegenwoordigers lid van zijn, worden betaald. Elke schijn van belangenverstremgeling of invloed op een standpunt via het overmaken van bedragen zou vermeden moeten worden. Uitspraken zoals van de voormalig VVD-voorzitter Eenhoorn dat de financiering van de VVD-campagne riskant is, of financiering van campagnes door financiële instellingen, zoals in het verleden de vaste, maar niet transparante bijdrage van REAAL aan de PvdA-campagne, doen het aanzien van de politiek geen goed, om het zachtjes uit te drukken. Dat geldt ook voor het niet openbaar willen maken van de naam van het bedrijf dat het CDA in 2011 met €100.000 sponsorde en de weinig transparante financiering van de PVV-campagne, terwijl de partij dat kan afkopen met een boete van €25.000.

Hoe beoordeelt de minister de kritische geluiden van de Raad van Europa over de Nederlandse partijfinanciering? De minister stelt in de media dat dit wetsvoorstel al tot veel meer openbaarheid leidt. Welke waarborgen zijn er dat er niet grote aantallen anonieme giften van minder dan €1.000 kunnen worden verstrekt door een en dezelfde gever? Welke waarborgen zijn er dat er niet via lokale en regionale afdelingen van partijen

alsnog grote bedragen naar binnen gesluisd worden of via de vijftien nationale en lokale vriendenstichtingen die voor de VVD op weinig transparante wijze meerdere tonnen aan donaties binnenhalen?

Desalniettemin is dit wetsvoorstel een welkom instrument. Het biedt een betere balans tussen het verkrijgen van transparantie over en inzicht in de bijdragen die politieke partijen krijgen van bedrijven en particulieren en de inspanningen die politieke partijen daarvoor moeten leveren. Dankzij de verplichte registratie en openbaarmaking van de donateurs en van de bedragen die zij overmaken of de diensten die zij leveren, is het mogelijk om het publieke debat over de financiering van de parlementsleden op een hoger inhoudelijk niveau te voeren.

Dat zou niet alleen voor grote landelijke partijen moeten gelden, maar ook voor lokale partijen. Juist op lokaal niveau is de schijn van beïnvloeding niet gewenst. We hebben allemaal kunnen lezen hoe het kopen van stemmen in Italië tot een nationale traditie is geworden met de uitkomst van gister als logisch resultaat. In de jaren vijftig gaf Achille Lauro -- de burgemeester van Napels -- voor je het stemhokje inging een linkschoen cadeau en als je er weer uitkwam kreeg je de rechterschoen. Makkelijker nog is contant geld. Een stem in Campania kost tussen de €20 en €50 volgens La Repubblica. De georganiseerde misdaad verkoopt complete pakketten stemmen aan politici. Duizend stemmen voor €20.000 of €50.000. Een plaats in het regionale parlement van Campania is voor een politicus met geld te koop voor ongeveer €60.000.

We denken dat dat in Nederland anders en beter geregeld is, maar de stroom aan berichten over van corruptie verdachte partijbonzen die partijgenoten in het zadel helpen via het ritselen van megabillboards bij van corruptie verdachte exploitanten van buitenmedia, roepen een onbehaaglijk gevoel op. Is de minister bereid naast financiering van politieke campagnes in rechtstreekse zin ook het aannemen en beschikbaar stellen van giften in natura aan nader onderzoek te onderwerpen? En is dat met name ook op lokaal niveau te realiseren? Graag een reactie. Deelt de minister de mening dat het wenselijk is om vooral op lokaal niveau één lijn te trekken voor de financiering van de politiek? Op welke wijze wil de minister de voornemens daartoe in het regeerakkoord gestalte geven?

Ten aanzien van de controletaak blijft het onbevredigend dat het toezicht ofwel ligt bij een bewindspersoon met eigen politieke banden of bij de Kiesraad die eigenlijk geen partij zou mogen zijn in partijpolitieke misstanden bij de financiering. Hoe beoordeelt de minister dit dilemma? Ziet hij daarvoor een oplossing in een meer onafhankelijk toezicht?

De Partij voor de Dieren wil met klem aandacht vragen voor de kansen en mogelijkheden van nieuwe politieke partijen. Vindt de minister dat adequaat geregeld is dat de voorsprong van zittende partijen met eigen vermogen toetreding van nieuwkomers wel heel erg kan bemoeilijken?

Het mag natuurlijk niet voorkomen dat de volksvertegenwoordigers van de gevestigde partijen -- gesubsidieerd en wel en met geld voor een goed geoutilleerd partijkantoor -- wel alle ruimte krijgen om tijd vrij te maken voor het uitdragen van de politieke boodschap van hun partij in de media, terwijl een partij die hier nog niet vertegenwoordigd is en geen subsidie krijgt, geen mensen kan vrijmaken om deel te nemen aan het politieke debat. Je zou de nieuwkomers, de partijen die ook een plaatsje willen hebben in deze zaal en in andere politieke gremia, onevenredig hard treffen als die geen giften mogen accepteren die nodig zijn om een nieuwe politieke beweging van de grond te krijgen met de logische achterstand die daarbij hoort. Vindt de minister dat de belangen van een open en transparant democratisch bestel in de nieuwe wet voldoende geregeld zijn, ook voor nieuwkomers?

Tot slot vraag ik aandacht voor het feit dat het reguleren van giften aan politieke partijen slechts een begin is van het eerlijker maken van het democratisch systeem. Het kopen van stemmen via te kapitaliseren van verkiezingsbeloften zou niet buiten beschouwing mogen blijven in een debat als dit. Premier Rutte beloofde tijdens de VVD-campagne naast het buiten schot houden van de hypotheekrenteaftrek dat werkenden in 2014 €330 korting krijgen op hun belastingaangifte. In 2015 zouden zij €1.000 krijgen en in 2017 nog meer. Verder beloofde hij dat spaargeld tot €35.000 belastingvrij wordt en de bezuinigingen op de kinderopvang zouden teruggedraaid worden. Een kiezer op de VVD kon gemakkelijk uitrekenen hoeveel de contante waarde van zijn stem op Rutte zou bedragen. In een tijd waarin alle wensen en verlangens in geld worden uitgedrukt, bleek dat het meest probate middel te zijn om van de WD de grootste partij te maken.

Bonter maakte de afgezette premier Schotte van Curaçao het. De van connecties met de Italiaanse maffia verdachte oud-premier ging met zijn Movementu Futura Kòrsou (MFK) langs bij vijftienduizend arme gezinnen en deelde creditcards met zijn eigen beeltenis uit waarmee hij in 2013, na de verkiezingen en als hij gekozen werd, maandelijks 100 gulden ofwel €40 zou uitdelen. Kiezers die het kaartje wilden gebruiken, moesten zich voor de verkiezingen laten registreren bij de MFK. Het was op de Antillen niet ongebruikelijk om stemmen te "kopen" door achterstallige rekeningen voor gas, licht en water te betalen voor arme kiezers of om schoolboeken of kleine contante bedragen uit te delen. Maar een creditcard als premie op gewonnen verkiezingen, was nog niet eerder vertoond.

Berlusconi bewijst dat het nog wilder kan door vlak voor de verkiezingen een officieel uitzijnde brief te verspreiden onder miljoenen Italiaanse kiezers, waarin hij belooft dat ze hun onroerendgoedbelasting op het eerste huis (IMU) terug kunnen halen bij het postkantoor wanneer de partij van Berlusconi de verkiezingen wint; een douceurtje dat met terugwerkende kracht kan oplopen tot duizenden euro's per huishouden. Dat heeft geleid tot de onmogelijke verkiezingsuitslag

waarvan we kennis hebben genomen. Dit gebeurde ondanks interventies uit Europa, zoals die van mevrouw Kroes. Je kunt je natuurlijk ook afvragen hoe democratisch die zijn.

Het waren gekochte verkiezingsuitslagen, nadat burgers zijn leeggeschud door financiële dienstverleners en politici die de oudedagsvoorziening niet als goede huisvaders beheerden en die het grootste monetaire experiment uit de geschiedenis aangingen zonder de kiezers daarover te raadplegen.

Politiek kan pas weer geloofwaardig worden als die weer gaat over idealen in plaats van over geld. Het kopen van de kiezersgunst zou op straffe van uitsluiting van partijen verboden moeten worden, ook als dat via slinkse wegen gebeurt. Graag wil ik een reactie van de minister op de mogelijkheid om ook het via indirecte weg kopen van stemmen aan banden te leggen.

*N

De heer **Vliegthart** (SP): Voorzitter. "Sjoemelen in de polder" kopte Vrij Nederland afgelopen week over de reeks recente integriteitsschandalen. U ziet dat ik wat minder hoogstaande literatuur lees dan collega Thissen. De conclusies van het artikel zijn niet mals. Ons land kent een lakse manier van omgaan met integriteit en dat wordt ondersteund door een laconieke manier waarop politieke actoren hiermee omgaan. Ons land kent meerdere zwakke plekken als het gaat om integriteit. De manier waarop we onze politieke partijen financieren, is er daar zonder meer één van. Volgens hoogleraar Leo Huberts heeft de Nederlandse politiek zich de afgelopen jaren verzet tegen meer transparantie over zichzelf. Dat staat ons niet goed. Met de verkiezingen van de Eerste Kamer, waarover we hier enige weken geleden spraken, is dit een tweede smet op ons democratisch blazoën.

Ik feliciteer collega Popken met haar maidenspeech. Ze is nu weer terug. Ik heb met veel interesse naar haar betoog geluisterd. Met sommige dingen was ik het eens, met andere niet. Ik stel in ieder geval vast dat ik voor het eerst een PVV'er instemmend de columnist van de Volkskrant van vorige week, oud-vicepremier van Nederland van PvdA-huize, hoorde aanhalen. Zo vaak zal de heer Koole dat waarschijnlijk ook nog niet meegemaakt hebben. Dat belooft voor de samenwerking op dat terrein heel wat.

Nederland scoort niet best als het gaat om partijfinanciering en door de Raad van Europa worden wij daar al enige tijd op gewezen. Op belangrijke punten stelt de Raad van Europa vast dat Nederland tekortschiet, bijvoorbeeld als het gaat om de openbaarheid van giften die aan politieke partijen worden gegeven, wat de transparantie betreft over giften aan lokale afdelingen van politieke partijen, wat het onafhankelijk toezicht betreft op politieke sponsoring van verkiezingscampagnes en als het gaat om de training van politieke partijen in het open en transparant maken van hun partij-inkomsten. Het rapport is hard over ons land en zijn inspanningen met betrekking tot het

transparanter maken van partijfinanciering. Ik citeer uit het rapport: "In essence, compared to the situation assessed in the first Compliance Report, the Netherlands has not made any significant progress in implementing the GRECO recommendation."

Ook het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen, zorgt er niet voor dat wij alle onvolkomenheden wegnemen. Ik las gisteren de reactie van de minister in NRC Handelsblad. Hij zei dat we een stap in de goede richting zetten maar dat daarmee nog lang niet alle aanbevelingen in het GRECO-rapport worden overgenomen. Dat mogen wij onszelf aanrekenen. Daarom stel ik nu mijn eerste vraag aan de minister. Welke concrete vervolgstappen denkt de minister te gaan zetten om er zorg voor te dragen dat ons land wel gaat voldoen aan de aanbevelingen in het GRECO-rapport? Een land dat zich laat voorstaan op democratische waarden en dat andere landen graag de les leest over democratie, kan niet anders dan zelf het goede voorbeeld geven. Dat gaat niet als we gaan shoppen in aanbevelingen en als we zaken die niet in onze kraam passen, niet op onszelf van toepassing verklaren. Is de minister dat met mij eens en wat is zijn concrete agenda op dat punt? Collega's vroegen daar ook al naar.

Het voorstel dat wij vandaag behandelen, probeert vooral regels te stellen voor de financiering van nationale politieke partijen. Hiermee levert het een positieve bijdrage. Vandaar dat mijn fractie er met een welwillende blik naar kijkt. Tegelijkertijd stellen wij echter vast dat het voorstel veel en substantiële open eindjes kent waarvan nog werk gemaakt moet worden. Ik noem ze in de volgorde waarin ik ze behandel: de indirecte financiering via aanverwante stichtingen, de transparantie op lokaal niveau en de inbedding van de partijstructuur in het Europese landschap.

Terecht is geweest op het feit dat voorliggend wetsvoorstel weliswaar de verhoudingen van politieke partijen met een aantal aanverwante organisaties goed regelt, maar dat dit niet voor alle indirecte financiering geldt via aanverwante stichtingen. Collega Koole sprak daar in zijn bijdrage volgens mij ook over. Mijn vraag sluit daarbij aan. Mijn fractie vraagt zich af waarom in dit wetsvoorstel voor de huidige opzet is gekozen en niet voor een bredere aanpak. Het maakt het ontlopen van de letter en de geest van voorliggende wetsvoorstel goed mogelijk. Denkt de minister dat hij dit gat de komende tijd nog gaat dichten? Zo ja, hoe denkt hij dat te doen? Recent onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam (UvA) geeft aan dat op dit moment het belangrijkste pijnpunt op het terrein van partijfinanciering: op het lokale niveau te vinden is. Vooral de verwevenheid van lokale politieke partijen met lokale vastgoedinvesteerdere lijkt voor veel problemen te kunnen zorgen. De meest recente partijschandalen die indirect ook de Eerste Kamer raakten, hadden hierop betrekking. In dat opzicht is teleurstellend dat de minister niet op het verzoek van mijn partijgenoot Ronald van Raak wil ingaan dat inhoudt het opstellen van een lijst met vastgoedondernemingen waarmee lokale overheden zonder zorgen zaken kunnen doen.

Wellicht verandert de minister nog van mening hierover.

Tijdens de behandeling door de Tweede Kamer leek het voornaamste probleem de gebrekkige transparantie op nationaal niveau te zijn. Volgens mijn fractie zou het echter goed zijn om de focus te verleggen naar het lokale niveau. Deelt de minister onze inschatting dat vooral het lokale niveau aandacht behoeft en dat het daar een pijnpunt blijft, ook als wij vandaag dit wetsvoorstel aannemen? Zo ja, wat gaat hij eraan doen? Collega's vroegen er ook al naar. Mijn collega's vraag ik of zij de conclusie van corruptie-expert Willeke Slingerland delen dat landelijke politici veel te laat of helemaal niet reageren op lokale affaires, terwijl dit toch de uitgelezen kans zou zijn om aan het publiek te laten zien dat zij integriteit serieus nemen. Mijn fractie ziet wat dat betreft in ieder geval wel een verantwoordelijkheid voor de nationale moederpartij. Hoe kijkt de minister daar tegenaan en ziet hij in een dergelijke oplossingsrichting een rol voor zichzelf weggelegd?

Als wij voorliggend voorstel aannemen, voldoen wij nog niet aan de nieuwste eisen die de Raad van Europa stelt aan wetgeving met betrekking tot de financiering van politieke partijen. Evenmin is het voorliggende wetsvoorstel in lijn met de voorstellen die Europese Commissie in de maak heeft. Collega's refereerden daar al aan. Mijn fractie stelt wel vast dat er op dit terrein een groot verschil is tussen de manier waarop de Raad van Europa de zaken benadert en manier waarop de Europese Unie dat doet. De Raad van Europa kent een vrij procedurele aanpak en binnen deze kaders krijgen landen de nodige ruimte voor diversiteit. Het voorstel van de Europese Unie gaat veel verder. Daar worden vorm en inhoud van een democratisch systeem op oneigenlijke manier vermengd door partijfinanciering op Europees niveau afhankelijk te maken van een soort loyaliteitsverklaring aan het huidige Europese integratieproject. Mijn fractie steunt de minister in zijn inzet om paal en perk te stellen aan al te grote bemoeienis van de Europese Unie wat nationale partijstructuren betreft. Daarvoor zijn nationale overheden in eerste instantie zelf voor verantwoordelijk.

Landen kennen diverse tradities -- ik hoorde dat al terug in het debatje tussen collega Koole en collega De Graaf -- die mede vorm zijn gegeven door ervaringen in het verleden. Zo toetst men in Duitsland politieke partijen veel meer op de inhoud dan in ons land, waar politieke partijen slechts procedurele criteria wordt opgelegd. Waarom zou dat geüniformeerd moeten worden? Dat laat overigens onverlet dat partijen met of zonder de huidige Europese bemoeienis internationaal ideologisch of soms anderszins vaak met elkaar verbonden zijn. Dat is goed en kent een lange traditie. In de negentiende, begin twintigste eeuw reisde de Limburgse katholieke politicus Nolens Duitsland en België al af voor de katholiek-politieke zaak en socialisten uit allerlei Europese landen troffen elkaar in Erfurt of op andere plekken om met elkaar van gedachten te wisselen.

Vandaag de dag is dat nog steeds het geval, maar die gewoonte hoeft niet gekaapt te worden door Europese initiatieven die zulke samenwerkingsvormen indirect in een te strak korset willen gieten. Wat dat betreft zijn mijn fractie en de minister het met elkaar eens. Mijn vraag aan de minister is of het een beetje opschiet met het vergaren van steun voor zijn positie. De Tweede Kamer kreeg onlangs een mooi verslag van de inspanningen van de minister. Dat was echter een verslag van een bijeenkomst met vooral eensgezinde Europarlementariërs. De vraag is echter hoe de minister opereert ten opzichte van de ministers van Binnenlandse Zaken binnen de Europese Unie. Welke hoofdsteden heeft hij al gebeld? Wat heeft hij daar gehoord en schiet het al een beetje op? Ik hoop daarover in zijn beantwoording iets te horen.

Het onderwerp dat we vandaag behandelen, is urgent. Juist in tijden waarin de politiek grote offers van de samenleving vraagt, kunnen we het als politieke partijen niet veroorloven om niet het juiste voorbeeld te geven. Daarbij speelt transparantie over de financiering van een partij een cruciale rol. Het maakt daarbij niet uit of het gaat om overheidsgeld of om privaat geld. Elke rel daarover schaadt het aanzien van de politiek in zijn geheel. Hoewel regels nooit voor een waterdicht systeem kunnen zorgen -- dat ben ik met collega Van Bijsterveld eens -- moeten zij wel op orde zijn. Alleen dan kan ons politieke bestel het goede voorbeeld zijn voor zijn eigen burgers en internationaal. Mijn fractie ziet daarom bijzonder uit naar de beantwoording van de minister.

*N

De heer **Schouwenaar** (VVD): Voorzitter. Allereerst feliciteer ik mevrouw Popken namens mijn fractie met haar maidenspeech. Het wetsvoorstel Financiering politieke partijen is door mijn fractie positief ontvangen. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij enkele vragen gesteld. Ik dank de minister voor de beantwoording daarvan. Er zijn twee punten waarop mijn fractie nog wat te wensen over heeft. Het eerste punt is de positie van lokale partijen en het tweede punt betreft artikel 7 waarin aan partijen de eis van 1.000 leden wordt gesteld.

Ik ga eerst in op de financiering. Politieke partijen zijn belangrijk voor onze democratie. Zij informeren de kiezers, zij maken de besluitvorming mogelijk door het formuleren en wegen van wensen die vaak tegengesteld zijn. Zij zorgen voor de rekrutering van leden van vertegenwoordigende lichamen. Eigenlijk is onze democratie niet goed denkbaar zonder politieke partijen. Dat rechtvaardigt de financiering van die partijen door de overheid. Idealiter zouden het de kiezers moeten zijn die de partijen in stand houden, bij voorkeur met veel kleine bijdragen. Realiter doen de kiezers dat te weinig. Daarom springt de overheid bij. Dat ontslaat partijen echter niet van de verplichting om steeds te streven naar bijdragen van hun kiezers.

Aan de kiezersbijdrage aan de private financiering verbindt het wetsvoorstel duidelijke

regels. Mijn fractie is het daarmee eens, want het ligt in de rede dat private financiers invloed zullen verlangen op de politieke stellingname van partijen. Daar is op zichzelf niets tegen, zolang alles maar duidelijk is en iedereen kan controleren en beoordelen hoe die private financiering in elkaar zit en de mogelijkheid er is om van die partijen te vragen verantwoording af te leggen. Thorbecke zei het al: niets is zo zuiverend als het licht der openbaarheid. Dat is nog steeds zo, al spreken we tegenwoordig niet van openbaarheid maar van transparantie. Het onderwerp is onverminderd actueel. Het geven van openbaarheid over de financiën van politieke partijen is goed voor de beeldvorming en voor het vertrouwen in de politiek. Het wetsvoorstel schept verplichtingen op het gebied van registratie boven €1.000 en op het terrein van publicatie boven €4.500. Dat zijn arbitraire keuzes, maar die houden het midden tussen soortgelijke bedragen in de landen om ons heen en we moeten waken voor onevenredig hoge administratiekosten. In het wetsvoorstel wordt niet gekozen voor een maximumbedrag. Ook daarmee kan mijn fractie zich verenigen. Uiteindelijk is er een sanctie in de vorm van een boete in geval van overtreding. Dat is terecht. Anders zouden de regels al te vrijblijvend worden. Wij gaan er echter van uit dat alle politieke partijen zich bewust zijn van hun voorbeeldfunctie en dat een sanctie dus niet nodig zal blijken.

Dit alles geldt voor elke politieke partij op elk bestuurlijk niveau: Rijk, provincie, waterschap en gemeente. De openbaarheidsregels gelden zelfs al voordat een kandidaat is toegetreden tot een vertegenwoordigend lichaam. Als het echter om de overheidsfinanciering gaat, trekt het Rijk zich terug. Dan staat er in de wet dat het beperkt is tot de partijen die in het parlement vertegenwoordigd zijn. Lokalen en regionalen tellen niet mee. Mijn fractie vraagt zich af of dat juist is.

In de eerste plaats gelden op alle niveaus gelijke of nagenoeg gelijke plichten. Dan behoren er ook gelijke rechten te gelden. In het regeerakkoord staat dat ook lokale partijen onder de Wet financiering politieke partijen zullen vallen. Die tekst maakt geen uitzondering voor de plichten, noch voor de rechten. Het doel van de wet is openbaarheid, positieve beeldvorming en vertrouwen in de politiek. Die doelstelling is plaatselijk minstens zo belangrijk als landelijk. Ook het vertrouwen in de politiek op gemeentelijk niveau is een gedeelde verantwoordelijkheid van de gemeenten en van het Rijk. De minister zegt dat het Rijk verantwoordelijk is voor de landelijke partijen en dat de gemeenten dat zijn voor de lokale partijen. De financiering van landelijke partijen werkt echter door in lokale afdelingen, sijpelt door van de top naar het grondvlak en dat schept lokaal ongelijkheid. Dat is een direct gevolg van optreden door het Rijk. Dan behoort de oplossing van dat gevolg tot de verantwoordelijkheid van diegene die dit veroorzaakt heeft en dat is het Rijk.

De minister heeft ook een praktisch argument: het zou veel te veel werk zijn voor het departement. Ik betwijfel dat. Het gaat namelijk om

vierhonderd relaties die eenvoudig van aard zijn. Dat moet toch kunnen en niets staat eraan in de weg dat er een rijksregeling voor de financiering van plaatselijke partijen komt, die uitgevoerd wordt met behulp van de gemeenten.

Voor de dekking wijs ik de minister op de initiatiefwet van de heer Heijnen; die regelt de dualiseringscorrectie door 1.500 raadszetels te schrappen. Dat zou een flinke besparing opleveren. Die zou kunnen worden gebruikt -- dan moet het wetsvoorstel natuurlijk nog wel worden aangenomen en dat is nog niet zeker -- voor de financiering van ook lokale partijen.

Twee aanvullende argumenten zijn dat de GRECO ook adviseert om lokale partijen in de financiering te betrekken en dat lokale partijen bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen -- dat is hier al vaker gezegd -- opgeteld de grootste waren met 23,7% van de stemmen.

Juridisch is de regering een en ander niet verplicht. Dat is duidelijk gemaakt door de bestuursrechter en de civiele rechter. De minister moet niet, maar hij mag wel. Eén van onze zeer gewaardeerde griffiers, dr. Laurens Dragstra, heeft over dit onderwerp een indrukwekkend proefschrift geschreven. Daarin concludeert hij dat de wetgever meer aandacht dient te besteden aan politieke partijen die enkel op het regionale en het lokale niveau actief zijn. Dit proefschrift komt bij de andere literatuur die deze ochtend is aanbevolen. Dat staat op bladzijde 545. Gaarne vernemen wij van de minister of hij wil bevorderen dat ook plaatselijke partijen deel kunnen hebben aan de overheidsfinanciering.

Daarmee kom ik op de vraag hoe financiering van lokale partijen van rijkswege kan worden vormgegeven. In theorie zou aan elke lokale partij een bijdrage van de overheid verstrekt kunnen worden. Wij gaan er echter van uit dat dit afstuit op artikel 7 van de wet. Dat vereist een vereniging met tenminste 1.000 stemgerechtigde leden. Terzijde merk ik op dat dit een discutabel vereiste is: het gaat bij politieke partijen en bij het verwerven van politieke invloed om zetels en niet om leden. De Mediawet eist voor de zendtijd van politieke partijen dat een partij tenminste een zetel heeft. Ten aanzien van dit onderwerp wordt, hoe onbegrijpelijk dat ook is, in de Mediawet geen melding gemaakt van ledentallen. Niettemin, dat gebeurt wel in dit wetsvoorstel Financiering politieke partijen. Wij vragen de minister of hij bereid is om deze ledeneis te schrappen of deze te mitigeren in de nabije toekomst. Ook vragen wij of de minister het een begaanbare weg acht dat de lokale partijen voor de toepassing van rijksfinanciering door een koepel vertegenwoordigd worden. Te denken valt aan de Vereniging voor Plaatselijke Politieke Groeperingen (VPPG), maar er zijn ook andere vormen denkbaar.

Daarbij moeten ten minste de voorwaarden gelden dat alle partijen lid kunnen worden van zo'n koepel, dat de financiële bijdragen via deze vertegenwoordiging worden ontvangen en dat de bijdragen worden besteed aan vorming en scholing. We zouden ons echter ook kunnen voorstellen dat de bijdragen verlopen via bijvoorbeeld het

Actieprogramma lokaal bestuur of de Stichting Pro Demos of andere vormings- of onderwijsinstituten. Hoe dan ook, er zou in elk geval voorkomen moeten worden dat er financiële prikkels ontstaan die zittende raadsleden uitnodigen om zich los te maken van hun politieke partij en zelfstandig verder te gaan. Dat zou een zeer ongewenst neveneffect zijn.

Tot slot, samenvattend, zeg ik dat mijn fractie graag zou zien dat de lokale partijen volledig worden betrokken bij de financiering van politieke partijen. Dat geldt voor zowel de verplichting tot openbaarheid als voor het recht op financiering van rijkswege. De eis van 1.000 leden mag wat ons betreft vervallen. Wil de minister daartoe stappen ondernemen? Waar een wil is, is een weg. Ik wil graag wat Latijn erin fietsen, maar ik zie dat de heer Thissen daarvoor op de loop gegaan is. Nil volentibus arduum. Ik denk niet dat ik die woorden hoeft te vertalen, want vermoedelijk kent u die allemaal. Wil de minister deze weg op gaan? Wij zijn benieuwd naar zijn antwoorden.

De heer **Koole** (PvdA): De heer Schouwenaar houdt een interessant en sympathiek betoog over de lokale politieke partijen. Deels wil hij ze tegemoetkomen door de ledeneis te schrappen. Hij koppelt een en ander aan elkaar. Hij sprak over het schrappen van die eis of het mitigeren. Dat laatste betekent dat die eis gehandhaafd wordt maar dat die op een andere manier vorm wordt gegeven. Zou een manier van vormgeven kunnen zijn -- denkt de heer Schouwenaar daaraan? -- dat de hoogte van de subsidie aan politieke partijen deels afhankelijk blijft van het aantal leden maar dat er geen minimum aan het aantal leden wordt gesteld? Vroeger was de redenering dat geld voor vorming en scholing bedoeld was voor vorming en scholing van de partijleden op alle niveaus in de partij. Daarnaast had je wetenschappelijk werk en jongerenorganisaties. Dat waren aparte stichtingen. Sinds 1999 is een en ander rechtstreeks aan de partij toegekomen in een zogenaamde opsomming van doelsubsidies. Je zou het probleem kunnen oplossen door deels terug te keren naar een geoormerkt deel voor vorming en scholing van de leden en dat afhankelijk te maken van het aantal leden. Als het bedrag daarvoor bedoeld is, kun je het daarvan afhankelijk maken. Hoe meer leden een partij heeft, hoe meer geld deze daarvoor krijgt. Als een partij geen leden heeft, krijgt deze geen geld voor vorming en scholing maar bijvoorbeeld wel voor wetenschappelijk werk en de jongerenorganisaties.

De **voorzitter**: Wilt u afronden?
**

De heer **Koole** (PvdA): Is dat een manier van mitigeren waaraan de heer Schouwenaar denkt?

De heer **Schouwenaar** (VVD): Niet primair. Ik vraag mij af of ik daaraan na uw interruptie wel moet gaan denken. Het gaat mij erom dat het naar mijn idee juist is dat de hoogte van de bijdrage op enige wijze gekoppeld wordt aan het aantal zetels

dat behaald is. Dat is het voornaamste punt. Ik heb die ledeneis veeleer gezien als een obstakel bij de verdere uitwerking. Ik kan mij voorstellen dat er redenen zijn om te zeggen dat er enige vastigheid, enige structuur, enige bestendigheid moet zijn. Die zou je kunnen uitwerken in de vorm van een ledeneis. Ik denk echter toch dat je het primair moet houden bij een grondslag op basis van zetels.

De heer **Nagel** (50PLUS): Is de heer Schouwenaar het met mij eens dat voor de lokale partijen vooral de bottleneck is, het beschikbaar zijn van geld om campagne en de verkiezingsstrijd te voeren? Dat is mijn ervaring twaalf jaar lang geweest. Daarmee heeft de werkelijke achterstand te maken en die is met weinig leden moeilijk in te halen.

De heer **Schouwenaar** (VVD): Als ik flauw of hoogmoedig ben -- dat moet u zelf maar aangeven -- zeg ik dat ik mij schaar achter de uitspraak van het Hof in Den Haag waarin staat dat plaatselijke partijen kennelijk weinig last hebben van het ontbreken van financiering. Ze zijn immers buitengewoon succesvol. Zo flauw wil ik mij er echter niet van afmaken.

De heer **Nagel** (50PLUS): Nee, maar u doet het wel en ik vind dat een heel vreemde opmerking. Hiermee geeft u namelijk de PVV gelijk die bewezen heeft dat zij goed vertegenwoordigd in de volksvertegenwoordiging kon komen zonder subsidie. Dat zou inhouden dat u ook geen subsidie meer nodig heeft.

De heer **Schouwenaar** (VVD): Dat is uw conclusie. Uw vraag was of ik van mening ben dat een bijdrage vooral gericht zou moeten zijn op campagnedoelinden omdat daar de tekorten zich voordoen. Ik heb het primair gehad over vorming en scholing. Vorming en scholing moeten er sowieso zijn. Ik denk dat dit een voornaam oogmerk vanuit de overheid zou moeten zijn. Het gaat om spelregelkennis, om het eenvoudig te zeggen. Maar er zijn natuurlijk ook substitutie-effecten. Als een partij -- ik ga ervan uit dat dit ook bij de plaatselijke partijen het geval is -- vorming en scholing belangrijk vindt, is elke euro die zij daaraan niet hoeft uit te geven, voor campagnedoelinden beschikbaar en andersom. Ik zie de scheiding tussen het een en het ander dus niet zo scherp als u die net hebt gesteld.

*N

De heer **Thom de Graaf** (D66): Voorzitter. Om te beginnen uit ik mijn gelukwensen aan mevrouw Popken voor het houden van haar maidenspeech. Ik had natuurlijk nog graag met de heer Thissen willen debatteren, deels op grond van Latijnse bijdragen, maar hij is er niet. Ik denk dan maar: quod licet Iovi non licet bovi!

Wetgeving waar politieke partijen als subjecten aan worden onderworpen, is in ons land een gevoelige aangelegenheid. Dat heeft te maken met de geschiedenis van onze democratie, waarin de vrijheid van politieke organisatie centraal staat,

en de al door Leibholz gehanteerde these dat de vertegenwoordigende democratie in moderne tijden wordt overheerst, zelfs "overruled" door de partijen.

Het is ontegenzegglijk zo dat partijvorming onze parlementaire democratie domineert, zowel in de selectie van volksvertegenwoordigers als in de visie- en standpuntbepaling over de inrichting van de samenleving. Tegelijkertijd kan ook worden vastgesteld dat het aantal leden van politieke partijen op geen enkele wijze correspondeert met het aantal volwassen burgers dat in een volwassen democratie geacht mag worden zeggenschap uit te oefenen. Over de toekomst van de politieke partijen is de laatste decennia daarom veel gesproken en geschreven. Er zijn minder ledentallen, er is een minder eenduidige representatie van maatschappelijke bewegingen en instituties alsmede een toegenomen nadruk op de functie van kiesvereniging en personeeselectie, en dat allemaal in combinatie met een grote volatiliteit onder het electoraat. De partijdemocratie als verbinding tussen de wilsuitingen van burgers en de organisatie en sturing van overheidsmacht staat dus onder druk. Dat is ook een van de redenen waarom sinds de jaren zestig zoveel nadruk wordt gelegd op andere vormen van burgerbetrokkenheid dan alleen de zuiver representatieve democratie waarin de politieke partijen de dominante spelers zijn.

Niettemin hebben politieke partijen ook nu een doorslaggevende betekenis, ook als directe machtsaanwijzing door kiezers en correctieve referenda zouden worden doorgevoerd. Wat dat laatste betreft is het nog steeds de vraag óf en niet wanneer. Partijen kennen belangrijke functies: representatie van de maatschappelijke verscheidenheid, bevordering van de participatie in de politieke wilsvorming, registratie en integratie van maatschappelijke wensen en tot slot de selectie van het politieke personeel dat aan de kiezers wordt aangeboden. Ik verwijs naar het proefschrift van Elzinga van een jaar of dertig geleden.

In ons staatsrecht zijn politieke partijen ondanks deze uiterst relevante functies geen formele instituties binnen de publiekrechtelijke organisatie van de samenleving. Zij zijn geen staatsorganen en moeten dus ook niet per se door de Staat worden gekneet en van formele organisatie-eisen worden voorzien. Partijvorming en -organisatie is in onze democratische geschiedenis altijd een aangelegenheid geweest van het privaatrecht, waarmee de vrije organisatie en wilsovereenstemming tussen burgers van kaders wordt voorzien. Dat is de theorie en het is ook nog steeds grotendeels wel de praktijk. In tegenstelling tot een land als Duitsland met zijn moeizame verleden -- de heer Vliegthart verwees er al naar -- heeft ons land er nooit voor gekozen om in de constitutie de rol van partijen vast te leggen of organisatie-eisen in een zogenaamd Parteiengesetz voor te schrijven. Niet alleen bestond daartoe niet echt de behoefte in onze geschiedenis, maar ook is er meer ten principale een grote terughoudendheid om de taken en vormgeving van politieke partijen via wetgeving te verstatelijken. Mijn fractie acht

deze traditie van terughoudendheid een groot goed. Wat tussen burgers beweegt, moet niet door de staat worden geformuleerd.

Tegelijkertijd valt echter niet te ontkennen dat op een enkel onderdeel de noodzaak van transparantie en verantwoording toch publiekrechtelijke regeling vraagt. Het gaat dan om de middelen die politieke partijen vergaren en inzetten voor hun politieke doeleinden. D66 meent dat ook hier de vrijheid van handelen het leidend principe moet zijn, maar dat sluit niet uit dat de wetgever de grenzen aangeeft waar het de doorzichtigheid van dat handelen betreft. Dat kan ook niet anders in het geval dat de overheid de politieke partijen van financiële middelen voorziet om hun taken naar behoren uit te voeren. Die Rubicon zijn we immers al lang geleden overgestoken. Wie subsidie ontvangt van de Staat, is per definitie onderworpen aan regels van aanvraag, toekenning en verantwoording. Het is dan ook acceptabel dat de wetgever procedurele condities stelt aan de partijen, zoals een rechtsvorm die verzekert dat burgers meespreken en meebeslissen en de aanwezigheid met ten minste een zetel in de volksvertegenwoordiging. Dergelijke eisen passen bij de door de wetgever gevoelde noodzaak om die functies van partijen waarover ik het eerder had, te versterken en tasten de fundamentele vrijheid van partijen zelf niet of nauwelijks aan. Wie geen subsidie wil hebben, hoeft zich ook niet als vereniging te organiseren of, om aan de eisen van de partijregistratie van de Kieswet te voldoen, hooguit als een vereniging met maximaal twee leden, zoals de PVV heeft bewezen, zonder feitelijke verenigingsdemocratie. Dat betekent dus maximale vrijheid voor de partijen.

Hoewel de politieke partijen als representant van de burgers wellicht aan betekenis hebben ingeboet -- in ieder geval kunnen zij niet meer op een vaste aanhang en ook al niet meer op veel waardering rekenen -- is hun belang voor de politieke democratie toch zo groot, dat er ook rechtvaardiging bestaat voor een nadere regeling omtrent de transparantie en verantwoording van hun andere inkomsten. In toenemende mate zijn partijen niet langer van lidmaatschapsgelden afhankelijk, want de ledenaantallen zijn in the long run structureel dalend, maar van andere inkomsten, zoals donaties van burgers en bedrijven.

De regering verwerpt vooralsnog het motief van het gelijke speelveld voor partijen, de zogenaamde Chancengleichheit; ik had het er al even over met collega Koole. Deze Chancengleichheit zou de Staat ertoe kunnen brengen om maxima te stellen aan de hoogte van te accepteren giften. Ik ben geneigd om het op dit punt met de regering eens te zijn. Het is naar ons oordeel aan de kiezers om partijen aan te spreken en af te rekenen op hun interne organisatie en hun bereidwilligheid om grote sommen geld aan te nemen van bedrijven, bonden, buitenlandse instellingen, particulieren of wie dan ook. Dat is niet aan de Staat. Wel mag de wetgever transparantie over die middelen eisen om zo maximale openheid en verantwoording naar burgers mogelijk te maken.

Als die transparantie-eis dan ook bijdraagt aan een gelijk speelveld, is dat mooi meegenomen, maar wat ons betreft is het niet een doel op zichzelf.

Tegen die achtergrond beoordelen wij het voorliggende wetsvoorstel. Het zal niet verbazen dat wij met de hoofdlijn kunnen instemmen. Wel betreuren wij het dat zowel de regering als de meerderheid van de Tweede Kamer geen behoefte heeft aan striktere grenswaarden van zowel de registratie van donaties als de openbaarmaking van donatie en donateur. Die waarden liggen in het wetsvoorstel nu op €1.000 respectievelijk €4.500. Amendementen om deze waarden verder te verlagen, werden helaas verworpen. Dat was nog onder het vorige kabinet, maar uit de schriftelijke gedachteswisseling moet ik concluderen dat ook minister Plasterk niet te motiveren is tot bijstelling in neerwaartse richting. Vooral de grenswaarde van €4.500 waarboven openbaarmaking dient plaats te vinden van gift en geveer, is betrekkelijk willekeurig en aan de Europese bovenkant. De Groupe d'Etats contre la corruption binnen de Raad van Europa, de al eerder genoemde GRECO, is daar terecht kritisch over. Graag nodig ik de minister uit om zijn keuze voor deze grenswaarden nog eens toe te lichten, liefst op overtuigende wijze.

Mijn fractie heeft kennisgenomen van het aangekondigde voornemen van de regering om in een aanvullend wetsvoorstel ook de lokale partijen en de lokale afdelingen van landelijke partijen onder de werking van deze wet te laten vallen. Dat lijkt ons een logische vervolgstap. Dat betekent naar ik aanneem ook dat landelijke partijen op lokaal niveau geen eigen afweging meer maken over de transparantie van lokale giften en dat het amendement-Koopman, dat voorziet in een lokaal giftenregister, zal worden vervangen. Ik hoor dat graag van de minister. Invoering per 2015 is wat mijn fractie betreft wat laat; kan dat niet sneller?

Ik veroorloof mij nog twee kanttekeningen bij het wetsvoorstel zoals het nu voorligt, te beginnen met de rechtsvorm. De regering stelt als norm voor de werking van de wet dat de politieke partij de rechtsvorm heeft van een vereniging met volledige rechtspersoonlijkheid. Voor de subsidiëring komt daar dus nog bij dat de vereniging ten minste 1.000 leden heeft die ten minste €12 per jaar aan contributie betalen. Dat zijn overigens betrekkelijk willekeurige aantallen, maar vooruit. Voor de transparantie van privaot verkregen financiën geldt die verplichte rechtsvorm, die voortvloeit uit de eisen die de Kieswet aan registratie van partijlijsten stelt, eveneens. Nog daargelaten de meer principiële vraag of deze organisatie-eis niet een te zware inperking van de partijvrijheid is -- mijn fractie vindt dat wel meevallen -- geldt hij in ieder geval niet voor politieke groeperingen die na verkiezingen zijn ontstaan, bijvoorbeeld via afsplitsingen in een van de Kamers, en die nog geen klassieke partijvorm hebben. Een eenmansfractie of afgesplitste groep kan dus heel wel zonder verenigingsvorm functioneren en een hoop geld ophalen zonder onder de werking van deze wet te vallen. Misschien wil de minister deze lacune nader toelichten. Is

deze situatie wel wenselijk? Zo nee, wat wil hij eraan doen om dit gat te dichten?

Tot slot wijd ik enkele woorden aan het toezicht op de naleving van de wettelijke transparantie-eisen. In de aanbevelingen van de Raad van Europa uit 2003 en in het GRECO-rapport van 2008 wordt gevraagd om onafhankelijk toezicht. Ik meen dat het in de laatste evaluatie van de GRECO opnieuw hierover gaat. De regering meent dat dit toezicht kan worden opgedragen aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, omdat deze onpartijdig is. "Onpartijdig" lijkt mij echt iets anders dan "onafhankelijk". Om toch een beetje onafhankelijk te doen, is in de derde nota van wijziging nog een commissie toezicht financiën politieke partijen toegevoegd, maar die heeft geen eigen bevoegdheden en is alleen een adviesorgaan van de minister. De minister legt immers zelf de bestuurlijke boeten op als bepalingen van de wet niet worden nageleefd en hoeft zich daarbij niet gebonden te voelen aan het advies van de commissie. Er is zelfs geen verzwaarde motiveringsplicht bij afwijking van dat advies. De figuur dat de minister de handhaver jegens politieke partijen is, blijft wringen. Indertijd is het voornemen om de Kiesraad met het toezicht op de naleving te belasten, ingetrokken op advies van de Raad van State. Ik vond dat weinig overtuigend. De Kiesraad is immers bij uitstek ter zake kundig, onafhankelijk en als zelfstandig bestuursorgaan geschikt tot sanctionering. Ik betreur dus de keuze voor de minister; dat wil zeggen, natuurlijk, voor het ambt van de minister. Onafhankelijk is de minister nooit, hij maakt immers deel uit van de partijpolitieke constellatie; denk alleen maar aan eventueel gedoe rond de partij van zijn eigen kleur. Nog ingewikkelder: de wet ziet ook op het te sanctioneren gedrag van kandidaten die intern hebben gedongen naar een Kamerzetel. Ook zij zijn verplicht om giften voor bijvoorbeeld hun verkiezingscampagne op te geven en, indien boven de norm, met naam en toenaam openbaar te maken via de partijen. Wat nu als die kandidaat dat niet heeft gedaan en inmiddels Kamerlid is, of -- het zou zomaar kunnen voorkomen -- staatssecretaris in hetzelfde kabinet? Hoe logisch en verstandig is het dan om de minister van BZK te belasten met het toezicht en de handhaving? Kan de minister toelichten of aan deze casusposities ook is gedacht en waarom niet voor een andere, externe, oplossing is gekozen? Is hij ten principale tegen andere vormen en zo nee, wil hij dit hier dan ook expliciet zeggen en het als belangrijk punt in de evaluatie meenemen? Ik wacht met belangstelling de reactie van de minister af.

De **voorzitter**: Dank u wel. Hiermee zijn wij aan het einde gekomen van de eerste termijn van de Kamer. Ik schors de vergadering tot 13.30 uur voor de lunchpauze.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.00 uur tot 13.45 uur geschorst.

Voorzitter: Fred de Graaf

De **voorzitter**: Graag wil ik bij de hervatting van onze werkzaamheden onze collega René van der Linden van harte gelukwensen met de hoge Turkse onderscheiding die hem ten deel is gevallen. Het is ons allen bekend dat collega Van der Linden zich altijd bijzonder heeft ingezet voor goede betrekkingen tussen Turkije en Europa, en tussen Turkije en Nederland. Het afgelopen jaar had hij een groot aandeel in de viering van 400 jaar diplomatieke betrekkingen tussen de beide landen. René, van harte gelukkiggewenst met de eer die de president van Turkije je heeft bewezen. Je stond mooi op de foto, moet ik zeggen.

**

(geroffel op de bankjes)

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie.)

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat ik op verzoek van de fractie van de Partij van de Arbeid heb aangewezen:

- mevrouw Ter Horst tot lid van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin in plaats van mevrouw Barth;
- de heer Putters tot lid van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

**

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Partiële wijziging van het Wetboek van Strafrecht en enkele andere wetten in verband met de aanpassing van het materieel strafrecht aan recente ontwikkelingen (33185);**

- **het wetsvoorstel Implementatie van richtlijn nr. 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures (PbEU L 280) (33355);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Vreemdelingenwet 2000 ter implementatie van de Richtlijn 2010/65/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende meldingsformaliteiten voor schepen die aankomen in en/of vertrekken uit**

havens van de lidstaten en tot intrekking van Richtlijn 2002/6/EG (PbEU 2010, L 283) (33364).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Regels omtrent de instelling van de Autoriteit Consument en Markt (Instellingswet Autoriteit Consument en Markt) (33186).**

(Zie vergadering van 12 februari 2013.)

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Economische Zaken van harte welkom in de Eerste Kamer. Dat geldt uiteraard ook voor de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, maar die is hier aanwezig voor het vervolg van het debat.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Mijn fractie heeft zich twee weken geleden tijdens het plenaire debat behoorlijk kritisch uitgelaten over dit wetsvoorstel Autoriteit Consument en Markt. Dat betrof met name de beoogde synergie, de borging van het publieke belang, de onafhankelijkheid van de nieuwe toezichtsautoriteit en de knip tussen deze instellingswet en de stroomlijningswet. Wat de eerste drie punten betreft, heeft de minister ons in zijn gedegen en zorgvuldige replek kunnen overtuigen. Wat het laatste punt betreft, gaf de minister met zoveel woorden aan dat deze wetstechnisch laakbare constructie thuishoort in de categorie "eens maar nooit meer". De minister zegde voorts toe, de implementatie van de wet heel zorgvuldig te monitoren en te evalueren, ook wat betreft voor mijn fractie heel wezenlijke vragen. Mijn fractie zal derhalve voorstemmen.

*N

De heer **Hoekstra** (CDA): Voorzitter. Fraai was het eerlijk gezegd allemaal niet met dit wetsvoorstel, vandaar dat er een heel kritische ontvangst was in eerste termijn. Zowaar was er enig enthousiasme in tweede termijn. Alles afwegende heeft mijn fractie gemeend dat zij ternauwernood voor dit wetsvoorstel moet stemmen. Wij blijven echter, zoals vrijwel iedereen hier, vragen houden over de onafhankelijkheid. Maar dat punt komt terug bij het inhoudelijke wetsvoorstel. Als variant op wat de heer Ester zo-even zei over de knip: mijn fractie wil zich daartoe niet opnieuw laten verleiden.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.
**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Financiering politieke partijen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels inzake de subsidiëring en het toezicht op de financiën van politieke partijen (Wet financiering politieke partijen) (32752).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Plasterk**: Voorzitter. Ik wil allereerst mevrouw Popken feliciteren met haar maidenspeech in deze Kamer.

Vandaag praten wij over de wet financiering politieke partijen. Een onderdeel daarvan is het subsidiëren door de overheid van politieke partijen. In de geest van het citeren in het Latijn dacht ik aan de priester Laocoön: "Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes". U weet dat dit betekent: Hoe het ook zij, wij vrezen de Grieken ook als zij geschenken geven. Dat is, denk ik, de stemming in deze Kamer ten aanzien van het subsidiëren van politieke partijen door de overheid. Overigens is het de oude Laocoön niet goed vergaan, zoals u weet.

Wij leven in een partijdemocratie. Dat is feitelijk de situatie in dit land. Maar zoals al eerder, door naar ik meen de heer Holdijk, is gezegd, is de politieke partij een buitenconstitutioneel verschijnsel. Dat wil zeggen, politieke partijen komen in de Grondwet niet voor. De heer Holdijk vroeg zich af of dit niet moet veranderen. Vorige week heb ik tijdens een bijeenkomst over de Grondwet gezegd dat naar mijn smaak de criteria voor het veranderen van de Grondwet tweemaal moeten zijn. Aan de ene kant moet er sprake zijn van iets wat voldoende maatschappelijke rijpheid heeft bereikt om de Grondwet te bereiken. Je kunt ten aanzien van het stelsel van politieke partijen niet weerspreken dat dit inderdaad het geval is. Aan de andere kant moet er aantoonbaar nut en noodzaak zijn om de Grondwet te wijzigen. Op dat punt ben ik er vooralsnog niet van overtuigd dat het veranderen van de Grondwet ten behoeve van het daarin opnemen van politieke partijen per se een nuttige exercitie is. Ik heb, geloof ik, overigens ook geen pleidooi van de heer Holdijk gehoord om dat te gaan doen.

In deze context wil ik ook verwijzen naar een ander citaat dat te berde werd gebracht, namelijk van een van mijn voorgangers, collega Donner. In de memorie van toelichting op dit wetsvoorstel heeft hij op donneriaanse wijze gezegd: "Politieke partijen maken als zodanig geen

deel uit van het politieke bestel, maar vervullen daarvoor wel vitale functies." Aan deze stelling werd kritisch gerefereerd. Ik kan mij dat wel voorstellen, want het roept natuurlijk de vraag op of je kritische functies kunt vervullen voor een bestel waarvan je geen deel uitmaakt. Dat roept de vraag op wat je bedoelt met "bestel". Je kunt namelijk zeggen dat een bestel het geheel is van dingen die functioneel iets aan het doen zijn. Dan is het eigenlijk onmogelijk om er essentiële functies aan bij te dragen zonder er een onderdeel van te zijn. Laten we het laten zoals het is en constateren dat de politieke partij niet is weg te denken uit ons politieke bestel. Dat is ook het uitgangspunt voor het debat van vandaag.

Er liggen twee fundamentele waarden ten grondslag aan het wetsvoorstel dat voorligt, waar een zekere spanning tussen zit. Uit de bijdragen maak ik op dat de leden deze spanning ook signaleren. Aan de ene kant is er de vrijheid van burgers om door giften een politieke partij van hun voorkeur te ondersteunen. Die is natuurlijk gekoppeld aan de vrijheid van een politieke stroming om te trachten om via het verwerven van steun in een betere positie te komen om verkiezingscampagnes te winnen. Aan de andere kant is er de sterke overtuiging dat het niet zo kan en mag zijn dat men in onze democratie politieke macht koopt. Het is onmiskenbaar zo dat het campagnebudget voor een deel van invloed kan zijn op de verkiezingsuitslag. Ik formuleer het met opzet voorzichtig, want er zijn partijen met heel weinig budget die toch een heel goede verkiezingsuitslag behalen. Dat het campagnebudget echter in principe een positieve uitwerking kan hebben op de uitslag, is onmiskenbaar zo. Het is meteen ook de reden om te bekijken wat er moet gebeuren om te voorkomen dat politieke macht wordt gekocht.

Er is natuurlijk de ambtseed, waarin Kamerleden uitspreken dat er geen last is verkregen, dus dat men niets heeft terug beloofd voor enige steun die men heeft verkregen. Ook wanneer dat niet aan de orde is, kan een bepaalde organisatie echter een persoon of een politieke stroming door financiële steun zodanig bevoordelen dat dit het level playing field zou kunnen aantasten. De heer Koole vroeg daar terecht naar.

Er is dus een afweging tussen die twee waarden, namelijk aan de ene kant de vrijheid van partijen om steun te verwerven en van mensen om die steun te verschaffen en aan de andere kant het willen voorkomen dat de democratie van de rails geraakt doordat een puissant rijke persoon, een bedrijf, een buitenlandse mogendheid of een enkele organisatie een te grote invloed zou kunnen krijgen op de verkiezingsuitslag. In die afweging wordt er met dit wetsvoorstel voor gekozen om dan in ieder geval de giften boven een bepaalde drempel openbaar te maken. Het doel van de wet is slechts het door transparantie bevorderen dat de kiezer weet waarmee hij van doen heeft. Door de heer Koole en anderen is erop gewezen dat je verder zou kunnen gaan. Je zou ook een maximum kunnen aanbrengen in de gift die kan worden gedaan. Dat is niet de keuze geweest van de Tweede Kamer bij

dit wetsvoorstel. Het is ook niet de keuze die ik hier wil voorleggen.

Mij is de vraag gesteld of ik bereid ben om bij de evaluatie te bezien of we alsnog aan giften een maximum moeten verbinden. Het heeft mijn voorkeur om over vijf jaar te evalueren. In een periode van vijf jaar kunnen we de hele cyclus hebben doorlopen van een verkiezing, namelijk vier jaar plus wat eraan vooraf gaat. Dan kunnen we werkelijk bekijken of datgene wat door openbaarmaking aan het licht is gekomen, dusdanige bezwaren oplevert dat er ook een maximum zou moeten worden gesteld. Dat heeft mijn voorkeur. Ik zeg er wel bij dat we er met zijn allen bij zijn om aan de bel te trekken wanneer na het ingaan van deze wet uit de transparantie zou blijken dat er zich totaal onacceptabele situaties voordoen. Dan besluiten we misschien eerder dan over vijf jaar om verder te gaan dan alleen het kiezen voor transparantie.

De heer **Koole** (PvdA): Mijn opmerking en mijn vraag sloegen niet alleen op het over vijf jaar bezien of we een maximum moeten instellen. Die gingen breder. Het maximum is een mogelijk uitvloeisel van het in beschouwing nemen van het principe van gelijkheid van kansen, het level playing field. Mijn vraag was of bij de evaluatie in ieder geval dat inhoudelijke principe wordt meegewogen. Of dit leidt tot een maximum, moet dan blijken. Er zijn ook andere manieren om aan dat principe recht te doen. Nu is het beperkt tot transparantie. Dat is op zich goed, maar transparantie is een noodzakelijke maar niet voldoende voorwaarde. In de Verenigde Staten is de situatie supertransparant, maar is er een heleboel aan te merken op de afhankelijkheid van bijvoorbeeld de National Rifle Association en de invloed van die organisatie op de politiek. Mijn vraag is dus, of bij de evaluatie niet het principe van gelijkheid van kansen moet worden meegewogen.

Minister **Plasterk**: Wat mij betreft, is het antwoord daarop bevestigend. Ik denk dat dit principe bij de evaluatie altijd kan worden meegewogen. Of dat over vijf jaar ook zal gebeuren, is enigszins deo volente, populo volente. Ik weet niet of ik er op dat moment nog over ga. Het lijkt mij echter, ook gehoord de argumentatie uit de eerste termijn van de heer Koole, verstandig om dit mee te nemen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Kan de minister ons een klein kijkje geven in de wijze waarop we op die evaluatie afkoersen als het gaat om partijen die zich onttrekken aan die transparantie? Ik bedoel partijen die zeggen: ik betaal die boete wel en verder heb je nergens mee te maken. Is dat voldoende? Is daarmee voldoende transparant dat die partij niet aan de transparantienorm wenst te voldoen? Of vindt de minister dat daarvoor nog nadere maatregelen te overwegen zijn?

Minister **Plasterk**: Ik loop nu vooruit op mijn beantwoording van de vragen van de heer Koffeman, maar dat doe ik met alle plezier. Partijen

kunnen zich op verschillende manieren onttrekken aan deze wet. In feite is het een redelijk licht regime, waarbij er ook nog van wordt uitgegaan dat partijen zich in principe coöperatief opstellen. Er zijn verschillende manieren van ontwijking te bedenken. Een daarvan is het incasseren van de boete en verder alles aan de laars lappen. Mochten zich dat soort extreme situaties voordoen, dan kan het acuut worden om eerder dan over vijf jaar te evalueren. Dat is precies waar ik op doelde. Het is uiteindelijk aan de Kamers der Staten-Generaal om daarin een keuze te maken. Ik ga er, ook gehoord de beraadslaging van vandaag, wel van uit dat in principe over de breedte van de Kamers nut en noodzaak van zo'n transparantiewet wordt ingezien, en men zich daar in principe in zal voegen. Er zijn echter diverse mogelijkheden om deze wet te ontwijken; dat ontken ik niet.

Voorzitter, ik wil een paar onderwerpen in algemene zin bespreken die door vele sprekers zijn aangesneden, en vervolgens de diverse sprekers langsgaan.

De heer De Graaf en anderen vroegen naar de grenzen die worden gesteld, te weten €1.000 voor registratie en €4.500 voor openbaarmaking. Diverse sprekers, onder wie de heer Schouwenaar, hebben opgemerkt dat het enigszins arbitrair is waar je die grenzen trekt. Dat is natuurlijk waar, maar daar stopt de argumentatie niet. We moeten die grens toch ergens trekken. Ik denk dat we redelijk het midden hebben gevonden. In de nadere beantwoording staat een overzicht van wat diverse landen doen. Bij ons grootste buurland, Duitsland, ligt de grens voor openbaarmaking bij €10.000. Bij ons ligt die op minder dan de helft, namelijk op €4.500. Ik vind die grens dus in die zin niet onredelijk. Hij is ook tot stand gekomen na een weging in de Tweede Kamer. Maar nogmaals, als iemand mij vraagt om een principiële redenering waarom het geen €3.500 zou moeten zijn in plaats van €4.500, dan wordt dat natuurlijk lastig. Het is echter een orde van grootte waarvan je zegt: als het meer is dan dit, is het een fikse bijdrage en meer dan een bijdrage van de gemiddelde persoon die vanuit politieke betrokkenheid zijn cluppie wil steunen. Dan is het goed voor de samenleving om te weten dat die gift is gedaan.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik krijg de indruk dat de minister dit met hetzelfde gemak en dezelfde argumentatie had kunnen vertellen over €5.000, €3.000, €2.000 of €7.000.

Minister **Plasterk**: Dat is juist.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Dat maakt het wat moeizaam om dit te kunnen begrijpen als het argument voor €4.500. De minister noemt daarbij het voorbeeld van Duitsland. Er zijn natuurlijk tal van andere landen die er juist onder zitten, maar goed. In Duitsland is het bedrag ruim twee keer zo hoog, maar dat land is ook vele malen groter en de waarde in kiezersaantallen en dergelijke die moet worden opgebracht voor één zetel, is ook veel groter. Er gaan dus ook grotere bedragen om, bij grotere politieke partijen. Het zijn landelijke

partijen en het gaat over een land met 60 miljoen, 70 miljoen of 80 miljoen inwoners. Vindt de minister dat goed met elkaar vergelijkbaar?

Minister **Plasterk**: Het is juist; je kunt niet expliciet maken waarom €3.500 totaal onredelijk zou zijn als €4.500 redelijk is. Dat daarin een bandbreedte zit, geef ik dus onmiddellijk toe. De argumentatie die ik heb aangevoerd, had betrekking op de vraag bij welk bedrag een drempel ligt en je nog kunt zeggen: dit is een persoon die heeft besloten om zijn cluppie te steunen. En dan is €10.000 voor een Duitser net zoveel als €10.000 voor een Nederlander, die dan namelijk besloten heeft om x keer zijn maandsalaris te doneren. Dan doet de grootte van het land er weer minder toe.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Die discussie laat ik voor wat zij is, want anders duurt het te lang. Ik vraag de minister wat hij zelf vindt van de grens van €4.500. Als hij zelf dit wetsvoorstel had geschreven, zou hij dan ook gekozen hebben voor €4.500? Nu is het wetsvoorstel afkomstig van het vorige kabinet, lag het al bij de Tweede Kamer en dacht de minister: ik ga niet meer interveniëren.

Minister **Plasterk**: Ik vind het een redelijke grens. Als ik een andere mening had gehad, had ik getracht een wijziging aan te brengen voordat het voorstel naar deze Kamer ging; dan was ik teruggegaan naar de Tweede Kamer.

De heer **Koole** (PvdA): Het blijft arbitrair, zoals al door velen is gezegd. De argumentatie van de minister kun je voor elk bedrag houden en is dus niet overtuigend. Vandaar dat ik in mijn bijdrage heb gezegd: dat is zo. Duitsland is echt een uitzondering met een bedrag boven die grens. De meeste landen zitten eronder. Duitsland is de uitzondering. Je kunt dus niet zeggen dat we nu in het midden zitten. Mijn vraag richt zich op de inbreng die ik eerder heb gegeven. Kijk nou eens wat er op Europees niveau gebeurt met het voorstel. Europa hanteert een niveau van €1.000. Bovendien is er in het huidige wetsvoorstel ook een registratieplicht bij €1.000. Als de grens toch arbitrair is, sluit je dan aan bij gangbare bedragen. Ik zou zeggen dat het bedrag van €1.000 redelijker is. Bovendien heb je dan een aanvullende argumentatie in plaats van het argument dat het bedrag te verdedigen is, want een bedrag van €3.000 of €10.000 is ook te verdedigen. Waarom sluit de minister niet aan bij het bedrag van €1.000 dat Europa hanteert?

De heer **Vliegenthart** (SP): Het advies van GRECO is helder: verlaag de huidige grens van €4.500. Daar wijkt de minister van af. Hij wijkt af van zowel wat de Europese Unie van ons vraagt, als wat de Raad van Europa van ons vraagt. Ik vind het een wat eenvoudige en simpele redenering om in reactie op de vragen van de heer De Graaf te zeggen: het kan ietsje meer of ietsje minder zijn. Internationale gremia zeggen dat het bedrag dat wij in Nederland hanteren wel erg hoog is. De minister zegt: ach, in Duitsland is het nog veel

hoger. Er zou iets meer substantie in het antwoord kunnen komen, volgens mij.

Minister **Plasterk**: Ik signaleer met dankbaarheid dat de woordvoerder van de SP zo hecht aan het oordeel van Europa over de nationaal vast te stellen grenzen voor het maximum aan partijsubsidie.

De heer **Vliegenthart** (SP): Ik heb twee dingen gezegd. Het advies van de Raad van Europa moet wat ons betreft het uitgangspunt zijn; dat moet worden overgenomen. Ik heb andere woorden gesproken over wat de Europese Unie wil. De minister neemt nu een beetje een loopje met mij. Dat is goed, maar dat moet hij eigenlijk in de Tweede Kamer doen. Hier moet hij gewoon inhoudelijk de vraag beantwoorden.

Minister **Plasterk**: Ik houd overeind dat het interessant is dat de SP de argumentatie van zowel de Raad van Europa als de Europese Unie kennelijk als leidinggevend ervaart. Dat mag. Dat staat eenieder vrij.

De heer **Vliegenthart** (SP): Wij participeren in de Raad van Europa. Mijn fractievoorzitter is daar al sinds jaar en dag mee bezig. Collega Elzinga is ermee bezig. Wij maken daar deel van uit. Als de minister dat ontgaan is, praat ik hem graag een keer bij, maar hij moet hier niet met dit soort populistisch gepraat komen.

Minister **Plasterk**: Wij zijn het eens. Wij hechten zeer aan het oordeel van Europa, dus dat is mooi. Dat gezegd zijnde, constateer ik dat er binnen de landen van Europa een grote spreiding is. Dat is zojuist al gezegd. De grens voor openbaarmaking varieert van €100 tot en met €10.000. Wij zitten op een bedrag dat minder dan de helft is van dat van ons grootste buurland, Duitsland. Ik vind dat alleszins redelijk en verdedigbaar.

Ik ben zelf bèta van huis uit, dus ik ben gewend om overal lineaaltes langs te leggen. Natuurlijk kun je de redenering niet zodanig maken dat €4.500 redelijk is en dat €3.500 of €6.000 dat niet zou zijn. Er is altijd sprake van een zekere bandbreedte. Dat doet niets af aan het belang van transparantie. Als het bedrag dat een individuele persoon afstaat om zijn politieke partij te ondersteunen -- als dat een half maandsalaris of een heel maandsalaris is, zijn dat heel grote bedragen voor individuen -- in de orde van grootte is van €4.500 of meer, denk ik dat je kunt zeggen: het is goed dat dit transparant is, opdat eenieder kan beoordelen of het wel zuivere koffie is.

De heer **Koole** (PvdA): De minister heeft mijn vraag niet beantwoord. Hij zegt nogmaals dat de grens arbitrair is en dat een bedrag van €4.500 hem redelijk lijkt. Ik erken dat het arbitrair is, maar juist omdat het arbitrair is, zeg ik: sluit je dan aan bij regels en voorstellen elders zodat je geen uitzondering bent. Die voorstellen zijn ook gewogen. Er is bijvoorbeeld een bedrag van €1.000 voorgesteld door de Europese Unie in haar verslag.

Dat is een maat. Waarom wordt daar niet bij aangesloten?

Minister **Plasterk**: Ik heb getracht daar antwoord op te geven. Als wij naar het palet van heel Europa kijken, vinden wij een bedrag dat heel veel lager is dan dat van ons grootste buurland, Duitsland, alleszins redelijk. Ik heb ook het argument gegeven van de afweging tegen de orde van grootte van inkomens van individuele personen. Op basis van die twee argumenten denk ik dat de Tweede Kamer in redelijkheid tot dit bedrag is gekomen. Dat verdedig ik hier dan ook ten volle.

Ik hoor overigens ook geen vlammend pleidooi van de heer De Graaf -- pardon, ik mag mensen hier niet toe uitnodigen -- om de grens op een ander niveau in te stellen.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Dit is uitlokking. Als de minister wil dat het wat vlammender is, kan ik het nog vlammender vertellen. Ik heb gevraagd waarom de minister niet tot een lagere grenswaarde komt en waarom hij dat niet uit eigen beweging doet. Hij heeft het antwoord gegeven dat hij het bedrag alleszins redelijk vindt en geen reden ziet om het wetsvoorstel te wijzigen. Ik vraag nogmaals -- misschien helpt het de minister -- of het niet verstandig zou zijn om het bedrag te verlagen. Als de minister dit nu niet doet, kan hij het wellicht doen in het wetsvoorstel dat hij toch nog moet schrijven vanwege de lokale politieke partijen.

Minister **Plasterk**: Dat laatste is op zichzelf technisch een optie. Dan kan de Tweede Kamer besluiten om later een andere grens te stellen dan een jaar geleden. Ik heb dat voornemen nu niet. Dat zou ook raar zijn als ik hier nu de grenswaarde van €4.500 verdedig. Het zou mijn voorkeur hebben om bij de evaluatie van de wet die wij vandaag behandelen, te bekijken of die grenzen nog steeds de beste zijn.

Ik ga door met het toezicht op de huidige regeling. Er is overwogen om de Kiesraad te vragen, toezicht te houden op de uitvoering van deze regeling. Misschien is het goed om allereerst aan te geven wat de discretionaire ruimte is voor degene die adviseert over dan wel toezicht houdt op het uitvoeren van de huidige wet. Dat is in de eerste plaats het aanwijzen van een neveninstelling. Zoals de Kamer weet, geldt het maximum niet alleen voor de politieke partij zelf, maar bijvoorbeeld ook voor de jongerenorganisatie en het wetenschappelijk bureau. Iemand moet natuurlijk aanmerken of sprake is van een neveninstelling van een politieke partij. In de tweede plaats gaat het om de beoordeling of er reden is om een natuurlijke persoon niet met naam te vermelden in verband met de veiligheid. In de derde plaats gaat het om de beoordeling of sprake is van een zodanige overtreding dat er een bestuurlijke boete moet worden opgelegd en zo ja, om het vaststellen van de hoogte daarvan.

De Raad van State heeft een zeer negatief advies uitgebracht over de suggestie dat de Kiesraad die positie zou moeten bekleden. Volgens

de Raad van State zit er altijd een zekere beoordeling in ieder van de drie punten die ik zojuist noemde. Wij willen de Kiesraad absoluut niet in de positie brengen dat er politieke twijfel of politiek verschil van mening kan ontstaan over datgene wat door de Kiesraad is besloten op dat punt. Om die reden heeft de Tweede Kamer, na een lang debat, besloten om te kiezen voor de huidige figuur van een commissie, die de Commissie toezicht financiën politieke partijen heet in het wetsvoorstel. Je zou het ook commissie van advies kunnen noemen. De minister van Binnenlandse Zaken neemt dan, gehoord het advies, deze beslissingen.

De heer Koole heeft een originele en verstandige casus voorgelegd. Er is eerder in de Tweede Kamer geredeneerd dat het openbaar maken van de adviezen van de commissie niet noodzakelijk is. Immers, als de minister besluit om het advies niet te volgen, is de politieke partij die daarvan het nadeel ondervindt, altijd in de gelegenheid om naar buiten te treden met dat advies en bezwaar te maken tegen het feit dat de minister het advies niet heeft gevolgd. De minister kan daarop dan worden aangesproken. De heer Koole vraagt zich het volgende af. Wat gebeurt er als de commissie adviseert om een boete op te leggen aan een politieke partij en de minister besluit om dat niet te doen? De politieke partij heeft dan geen grond om dat publiek te maken, want zij is blij met het niet opleggen van de boete. Vanuit het algemeen belang is het een onwenselijke situatie dat men dan niet weet dat de minister contrair is gegaan aan het door de commissie gegeven advies.

Ik vind dat een houtsnijdend bezwaar. Ik zeg in alle eerlijkheid dat ik een zekere aarzeling heb om toe te zeggen dat voortaan alle adviezen openbaar gemaakt worden. Als het de bedoeling was geweest om het advies openbaar te laten zijn, dan had dat in de Tweede Kamer als zodanig besproken moeten worden. Ik stel het volgende voor. Voor dit moment zeg ik toe om het openbaar te maken als de minister contrair gaat aan het gegeven advies, met uitzondering van situaties die betrekking hebben op artikel 35, lid 3, onder b; dat zijn de veiligheidsadviezen. Dus nogmaals: als de minister contrair gaat aan het door de commissie gegeven advies, wordt dat door de minister van Binnenlandse Zaken openbaar gemaakt, tenzij het gaat om de tweede categorie van de drie categorieën die ik zojuist noemde, namelijk het besluit om iets niet openbaar te maken omdat het de veiligheid van een persoon zou kunnen aantasten. Dan moet je dat feit niet openbaar willen maken. Ik wil die toezegging doen en bezien of dit in de praktijk werkt. Overigens kan ik mij niet voorstellen dat de minister vaak contrair zal gaan aan een commissieadvies. Die situatie zal zich weinig voordoen. Als die praktijk een nuttige blijkt te zijn, zouden wij die in de volgende wetswijziging in de wet kunnen vastleggen.

De heer **Koole** (PvdA): Natuurlijk ben ik blij met deze toezegging, maar ik vraag de minister toch waarom niet in het algemeen wordt gezegd dat alle

adviezen openbaar gemaakt worden, behalve de categorie waar de veiligheid in het geding is. Dat kan ook.

Minister **Plasterk**: Ik noemde zojuist al een procedureel argument. Als in de wet de instelling van een commissie wordt geregeld en in de Tweede Kamer wordt daar niet bij gezegd dat de adviezen publiek moeten worden, dan zou de aard van de commissie echt veranderen als ik hier zou toezeggen dat de adviezen publiek worden. Daarnaast denk ik dat wij ervaring moeten opdoen met de wijze waarop het in de praktijk werkt. Op een aantal onderdelen, bijvoorbeeld de bestuurlijke boete, kan de commissie een eigen initiatief nemen. Op andere onderdelen ligt het voortouw in principe bij de minister. De minister zal bijvoorbeeld de commissie vragen of zij vindt dat er sprake is van een neveninstelling die onder de reikwijdte van de wet zou moeten vallen. Als de commissie dan zegt dat dit het geval is, dan zal de minister daarop acteren, gehoord het advies dat hij heeft gekregen. Ik weet echter niet wat de frequentie daarvan zal zijn, wat de aard van de adviezen zal zijn en of het altijd zal gaan om geschreven adviezen. Er kunnen ook mondelinge adviezen gegeven worden. Ik meen dus tegemoet te komen aan het reële bezwaar, via de toezegging die ik zojuist heb gedaan, zonder de aard van de commissie geheel te veranderen.

De heer **Koole** (PvdA): Het is vooral bedoeld om de positie van de minister te beschermen. Die positie mag niet ter discussie komen te staan als de minister contrair gaat aan een advies van de commissie. Dat kan men voorkomen door gewoon alle adviezen openbaar te maken. In dat geval weet men wat er is geadviseerd en komt daar geen geroezemoes over. Alleen als het gaat om veiligheidsaspecten, zouden adviezen niet openbaar gemaakt hoeven te worden. Om die reden doe ik toch het verzoek om alle adviezen openbaar te maken, behalve de zojuist genoemde categorie.

De minister heeft nu een paar keer gerefereerd aan het debat in de Tweede Kamer. Ik herinner de minister eraan dat wij een zelfstandige positie als wetgevende Kamer hebben. Wat de Tweede Kamer in haar wijsheid ook allemaal heeft geoordeeld, wij hebben alle vrijheid om daar eigen opvattingen over te hebben. De minister kan zich derhalve niet verschuilen achter een opvatting die in de Tweede Kamer leeft.

Minister **Plasterk**: Het laatste is evident. Wij kennen de constitutionele verhoudingen, dus dat kan voor de Kamer een reden zijn om de wet niet te accepteren. Ik kan echter niet tussen twee Kamers heen en weer fladderen om te zeggen dat de ene Kamer liever uitgaat van €3.500 dan €4.500. Ik verdedig hier ten volle wat door de Tweede Kamer is vastgesteld. Ik mag daar wel naar verwijzen, maar ik realiseer mij dat dit als eigenstandig argument in de Eerste Kamer geen rol hoeft te spelen. Die kan besluiten dat zij de wet niet ziet zitten.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Het gaat niet over de wettekst. Als het over de wettekst zou gaan, zou de minister een groot punt hebben. Wij hebben niet het recht van amendement. Hooguit kunnen wij zeggen dat wij weigeren een wet aan te nemen, tenzij er een veranderingsvoorstel komt. Dat is hier echter niet aan de orde. De vraag is of er binnen de door de regering en de Tweede Kamer vastgestelde tekst ruimte is om de adviezen in beginsel openbaar te maken. Het antwoord daarop is natuurlijk dat er juridisch ruimte voor is, maar dat de minister het niet wil, althans niet helemaal. Ik vraag de minister, in aansluiting op het verzoek van de heer Koole, of hij in ieder geval kan toezeggen dat alle adviezen die zich daarvoor lenen -- in dat geval is er altijd een uitzondering mogelijk als de minister meent dat het echt niet kan -- gewoon openbaar gemaakt worden. Tevens vraag ik of wij ook kunnen afspreken dat als de minister zelf een advies openbaar maakt omdat hij van dat advies afwijkt, hij dan ook motiveert waarom hij dat doet. Misschien kan de minister daar nog even over nadenken. Ik neem aan dat de Kamer het plezierig vindt als de minister hier een nadere uitwerkingsbrief over stuurt op het moment dat hij de commissie instelt, want hij praat natuurlijk ook nog met de commissie over de werkzaamheden. Als wij dat kunnen afspreken, dan zou dat al winst zijn.

Minister **Plasterk**: Ik ben bereid het laatste toe te zeggen. Nogmaals, de positie van de commissie verandert als alle adviezen openbaar worden. Dat is een nieuw element dat nu wordt ingebracht. De heer De Graaf heeft gelijk dat de wettekst zich niet verzet tegen het openbaar maken van alle adviezen. Ik vraag de Kamer mij gelegenheid te geven mij daarop te beraden. Op het moment van de instelling van de commissie zal ik in een brief aan de beide Kamers het aspect van de openbaarmaking meenemen, gehoord hetgeen vandaag naar voren is gebracht, tenzij de meerderheid van de Kamer zich daartegen verzet. Als het laatste het geval is, dan hoor ik dat graag in tweede termijn, want dan zal ik dat in mijn overwegingen moeten meenemen.

Ik ga nu in op de Europese politieke partijen, waarover onder meer de heer Vliegthart en mevrouw Popken gesproken hebben. Zoals bekend heeft Europa het voornemen om Europese politieke partijen te erkennen. In de eerste plaats speelt daarbij een toets op de interne gang van zaken binnen de politieke partijen een rol. Die toets gaat verder dan wat wij in Nederland een acceptabele en redelijke toets vinden. In de tweede plaats zouden wij de nu voorgenomen regeling zo kunnen lezen dat men ook de erkenning van Europese waarden als toetssteen hanteert, waarmee men ook een inhoudelijk toets aanlegt. En in de derde plaats speelt in de procedure voor de erkenning van Europese politieke partijen ook een hearing door het Europees Parlement met die Europese politieke partijen een rol. Het laatste vind ik buitengewoon onverstandig, omdat dan de leden van een gekozen lichaam zullen beoordelen welke andere politieke partijen voor subsidie in aanmerking komen.

Om de voornoemde redenen ben ik onlangs naar Straatsburg getogen om daar steun te krijgen voor het veranderen van de regeling. In het bijzonder op het derde punt zijn de vorderingen behoorlijk. Veel landen vinden het onverstandig dat het Europees Parlement een eigenstandige rol zou krijgen in het beoordelen of een politieke partij aan de criteria voldoet. Ik dring aan, volgens mij met succes, op een terughoudende beoordeling van interne procedures en al helemaal van de politieke opvattingen van de desbetreffende politieke partij.

Mevrouw Popken heeft gezegd dat de voorliggende wet uitsluitend een anti-PVV-wet is, maar dat weerspreek ik. Aanstands zal ik daarop terugkomen. De enige Nederlandse politieke partij waarvoor het materieel van belang is dat deze regeling wordt aangenomen, is de PVV. Van partijen als SP, GroenLinks, PvdA en CDA kan men zeggen dat zij onderdeel zijn van een organisatie die onmiskenbaar voldoet aan de criteria voor een Europese politieke partij en die als zodanig ook al subsidie ontvangt. Ik zeg niet dat ik het doe voor de PVV -- ik doe het op grond van de zojuist door mij genoemde principiële argumenten -- maar het illustreert wel dat de regering niet wordt bewogen door een poging om een spaak in het wiel van enige politieke partij te steken. De enige politieke partij die er baat bij heeft als wij dit veranderen, is de PVV. Wij houden de Kamer van de verdere vorderingen op de hoogte.

Vervolgens maak ik enkele opmerkingen over de lokale politieke partijen. Gevraagd is of wij de regeling die nu landelijk geldt, ook moeten uitbreiden naar de lokale politieke partijen. Mevrouw Van Bijsterveld was daar minder enthousiast over, maar anderen zijn ervoor en dringen aan op nog grotere spoed. Ik verwijs naar het proefschrift van de griffier van deze Kamer, waarnaar eerder werd verwezen. Ik heb dat er onmiddellijk bij gepakt. Op pagina 545 van het proefschrift wordt gesproken over het subsidiëren van lokale politieke partijen. In het proefschrift wordt overigens een figuur gekozen waar ik nooit over heb nagedacht, namelijk dat een en ander zou gebeuren met uitsluiting van de reeds door de rijksoverheid gesubsidieerde landelijke partijen. Ik benadruk dat als er al sprake zou zijn van het subsidiëren van plaatselijke politieke partijen, dat zal gebeuren vanuit de gedachte dat het lokaal bestuur en de plaatselijke politieke partijen op basis van gelijke criteria worden gesubsidieerd. Er kan dus tegen een politieke partij niet gezegd worden dat zij landelijk al aan de beurt is geweest, zodat zij nu niet meer aan de beurt komt. Overigens wordt verderop in het proefschrift gezegd dat bij het vormgeven van het systeem de wetgever wellicht het een en ander kan leren van Zweden. Helaas ontbreekt het de opsteller van het proefschrift aan tijd en kennis van de taal om het Zweedse voorbeeld goed te kunnen bestuderen. Toen ik dat las, dacht ik dat iemand moet zoeken die de Zweedse taal beheerst en die kan zeggen wat het Zweedse voorbeeld behelst.

Op het punt van het subsidiëren van politieke partijen wil ik graag vasthouden aan hetgeen een- en andermaal door de administratieve

rechter en de civiele rechter is getoetst, namelijk het uitgangspunt dat in een gedecentraliseerde eenheidsstaat iedere bestuurslaag verantwoordelijk is voor de eigen zaken. Ook daar waar subsidie gegeven zou kunnen worden door het lokaal bestuur aan lokale politieke partijen, is het aan de lokale politieke partijen om daar de financiële consequenties van te dragen. Wij mogen niet in de situatie belanden dat het Rijk lokale politieke organisaties gaat beoordelen. Ten principale zou ik dat niet wensen met de argumentatie die ik hier al eerder schriftelijk heb gegeven. Overigens mogen we naar mijn mening toch niet onderschatten hoe veel het met zich brengt om die lokale politieke partijen te beoordelen. Daar weeg ik het toch iets anders dan de heer Schouwenaar. Het is dus 408 maal wat er op landelijk niveau gebeurt en je moet in feite dan ook het toezicht organiseren. Wat betreft de subsidie hoop ik de Kamer ervan te overtuigen dat het primair aan het lokaal bestuur is om de consequenties van het eventueel subsidiëren van lokale partijen te dragen.

Een ander onderdeel van de financiering van politieke partijen op lokaal niveau is het toezicht daarop. In het regeerakkoord is het voornemen opgenomen om daarvoor met een wet te komen. Ik wil dat voor het einde van dit jaar doen, zodat zij per januari 2015 kan ingaan. Dat is niet op tijd voor de volgende gemeenteraadsverkiezingen, maar er komt ook redelijk veel bij kijken. Allereerst komt de vraag over het toezicht aan de orde. Zojuist hebben wij al geconstateerd dat dit ook landelijk geen simpele zaak is. Na veel hangen en wurgen is er gekozen voor een commissie van onafhankelijken die de minister adviseert. Als je dat op lokaal niveau ook zou moeten doen, is in de eerste plaats de vraag aan de orde wie in de plaats treedt van de minister die de commissie samenstelt en in de tweede plaats of het acceptabel is dat er dan ook beoordelingsverschillen ontstaan tussen verschillende gemeenten. Vanuit de logica van de gecentraliseerde eenheidsstaat zou er geen enkel bezwaar tegen zijn wanneer er in Amsterdam anders mee wordt omgegaan dan in Rotterdam, maar toch zou het rechtsgevoel van mensen naar mijn mening niet accepteren dat er een serieus andere weging ontstaat in de ene gemeente ten opzichte van de andere.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Maar dat is niet anders dan de autonome discretionaire bevoegdheid die gemeenteraden of gemeentebesturen ook al hebben met de Wmo, met de bijstand en tal van andere gedecentraliseerde taken en verantwoordelijkheden die gemeenten hebben.

Minister **Plasterk**: Ja, dat erken ik ook, maar tegelijkertijd denk ik dat we toch snel in strijd met het algemeen Nederlandse rechtsgevoel komen wanneer we zeggen dat dit bijvoorbeeld in Friesland nu eenmaal anders wordt beoordeeld dan in Zuid-Limburg als het om de financiering van politieke partijen gaat. Hoe dan ook, je kunt niet met een pennenstreek datgene wat we nu landelijk doen by

the way ook voor de lokale situatie laten gelden. Je zult je nadrukkelijk op het aspect van het toezicht moeten beraden.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Maar het is niet anders dan met tal van andere decentraal uitgevoerde taken en verantwoordelijkheden die gemeenten nu eenmaal hebben. De minister fungeert in de Raad van Europa als een vertegenwoordiger van een lidstaat dat het anders en op zijn eigen manier doet. We hebben zojuist de discussie gehad over de €4.500; wat dat betreft, steken we ruim af bij tal van andere collega-lidstaten en dat tast misschien mijn rechtsgevoel ook aan.

Minister **Plasterk**: Dat erken ik. Nogmaals, als je het decentraliseert, moet je ook accepteren dat men daar verschillende afwegingen kan maken. Toch houd ik staande dat ook dit huis te klein zou zijn wanneer een politieke partij in de ene gemeente door tien neveninstellingen kan worden gesteund, terwijl dit in de andere gemeente nadrukkelijk niet de bedoeling is en er dus negen keer een boete wordt uitgeschreven. Je moet je dan toch wel even beraden hebben op wat dan de richtlijnen zouden zijn waaraan men lokaal moet voldoen. Ik noem het slechts als argument waarom ik niet over twee maanden met een voorstel kan komen om dit ook voor de lokale politiek uit te rollen. Het heeft echt heel wat voeten in de aarde.

Ik wil er nog twee argumenten aan toevoegen. Er zijn verschillen in de organisatie van politieke partijen. Sommige partijen -- zoals die van de heer Koole -- hebben afdelingen van één rechtspersoon, terwijl bijvoorbeeld bij de Staatkundig Gereformeerde Partij elke afdeling een eigen kiesvereniging heeft. Ook daar zal men zich op moeten beraden. Bovendien heeft uitbreiding van de reikwijdte wel een forse lastenverhogende werking tot gevolg die in ieder geval in kaart moet worden gebracht. Je kunt het dus niet zomaar doen zonder daarbij stil te staan.

Ik zeg dit alles niet om af te dingen op de haast die ik ga maken. Ik zal proberen, voor het einde van dit jaar met het voorstel te komen. Wel wil ik duiden waarom het niet mogelijk was en is om de wet die hier al voorlag eenvoudig te wijzigen, opdat zij ook nog voor de lokale politiek zou gelden.

De heer **Koole** (PvdA): Ik heb er alle begrip voor dat het even duurt, maar ik hoor toch heel goed dat er geprobeerd wordt het voorstel voor het einde van 2013 in te dienen, zodat het inderdaad in het voorjaar van 2014 besproken kan worden.

Hier wrekt zich misschien toch dat in één wet twee zaken worden behandeld. De heer Holdijk wees daar al op, namelijk subsidie en transparantie en toezicht. Ik heb wellicht goed begrepen dat de minister ervoor pleit dat de subsidie door de subnationale overheid zelf moet worden verleend. De vraag is echter of dat ook voor het toezicht per se geldt. Je zou namelijk kunnen zeggen dat dit een andersoortige zaak is. De landelijke commissie die toezicht houdt, kan ook toezicht houden op de

transparantievereisten op lokaal niveau. Zou de minister dat kunnen overwegen?

Minister **Plasterk**: Ik zeg toe dat te overwegen. Ik sta het hier nu te overwegen. Dat overwegende, denk ik wel dat de vraag die men stelt aan de drie te benoemen leden van zo'n commissie een heel andere wordt dan wanneer het lidmaatschap met zich zou brengen dat men toezicht moet houden op 408 gemeenten. Je moet dan wel even nadenken over het equiperen, het toerusten en het ondersteunen van zo'n commissie, maar goed, dat is allemaal te overwegen. Ik zeg dus toe, dat te overwegen.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik hoor de minister twee dingen zeggen. Aan de ene kant houdt hij inderdaad vast aan de termijn van evaluatie over een periode van vijf jaar als dit wetsvoorstel eenmaal wet is geworden en aan de andere kant zegt hij dat de uitbreiding van de werkingssfeer van dit wetsvoorstel tot lokale overheden nogal wat voetangels en klemmen kent, met name op het punt van het toezicht. Daar heeft hij ook gelijk in. Het is mij echter opgevallen dat de ambtsvoorganger van deze minister heeft gezegd dat er juist vanwege die situatie nog wel even over moet worden nagedacht, dat het handig is om eerst ervaring op te doen met deze wet en dan na de evaluatie te bezien hoe de werkingssfeer het beste kan worden uitgebreid. Als er toch nog over nagedacht moet worden, waarom dan niet gewacht op de evaluatie en die eerder dan vijf jaar laten plaatsvinden?

Ik hoor de minister ook zeggen dat wij niet zo enthousiast waren over uitbreiding op lokaal niveau. Dat heeft de minister verkeerd begrepen. Wij zijn daar in principe voor, maar wij willen wel dat het op een zorgvuldige manier gebeurt en niet overhaast tot een wetswijziging komen waarvan we later moeten zeggen dat dit het ook niet helemaal was.

Minister **Plasterk**: Dank voor de toelichting en ik bied mijn excuses aan als ik het anders begrepen had. Dan is wat mevrouw Van Bijsterveld zegt eigenlijk exact hetzelfde als wat de regering beoogt, namelijk om dat zo snel als het kan maar zo rustig als het moet, in te voeren. Inderdaad is het ons voornemen om de wet die nu voorligt over vijf jaar te evalueren, tenzij als gevolg van de transparantie blijkt dat zich situaties voordoen waarvan het evident is dat je die niet zou moeten laten voortduren voor de periode van vijf jaar. Daar zijn we allemaal bij om te besluiten om het eerder aan te scherpen of anderszins bij te stellen. Daar waar het streven vooralsnog blijft om die evaluatie over vijf jaar te doen, is in ieder geval mijn gevoel voor urgentie ten aanzien van de lokale politiek dusdanig dat ik dat niet weer vijf jaar zou willen uitstellen. Ik wil trachten, nog dit kalenderjaar met een voorstel daarover naar de Kamers te komen. Dat is niet te koppelen aan die evaluatie over vijf jaar.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik aarzelde even over een interruptie of dit punt te laten terugkomen in de tweede termijn. Waarom wil de minister dan toch dit jaar met een wetsvoorstel komen en niet een evaluatie afwachten, die eventueel ook korter zou kunnen zijn dan vijf jaar? Dat zou naar mijn idee veel meer liggen in de lijn van wat de minister zelf ook zou willen.

Minister **Plasterk**: Als alles gaat zoals ik verwacht en hoop dat het gaat, zal die wet het redelijk doen. Dan kunnen we over vijf jaar die evaluatie hebben, na de hele beleidscyclus en de verkiezingscyclus ruimschoots te hebben doorlopen. De urgentie is groot. Er werd zojuist al verwezen naar onder andere het GRECO-advies om juist op lokaal niveau, waar misschien het risico van oneigenlijke beïnvloeding nog groter kan zijn, zo snel mogelijk een actie op te zetten. Nogmaals, niet sneller dan op een verantwoorde manier mogelijk is. Hiermee heb ik de punten die ik in algemene zin wilde bespreken behandeld. Ik ga de afzonderlijke sprekers langs.

Mevrouw Van Bijsterveld vraagt of de keuze voor het sanctiestelsel bij de evaluatie zal worden betrokken. Het is mijn voornemen om dat te doen. Zij vraagt of ik het ermee eens ben dat het stelsel niet waterdicht is. Ik heb daarover in mijn algemene inleiding al gesproken. Ik noem bijvoorbeeld de neveninstellingen. Wat nu als een politieke partij zou besluiten om 20 neveninstellingen op te richten en daarmee ieder van die neveninstellingen een bedrag laat schenken door één rechtspersoon of natuurlijke persoon dat net onder de grens van de openbaarmaking ligt? Dan kom je in strijd met de geest van deze wet maar niet met de letter van deze wet. Dat soort ontwijkgedrag is op dit moment niet uitgesloten.

Een belangrijke vraag is wat veiligheid is. Is dat meer dan alleen fysieke veiligheid? Het antwoord daarop is bevestigend, want het kan ook om veiligheid van huisgenoten of familieleden gaan, om veiligheid van het huis of van ander eigendom. Het is veiligheid in de zin waarin veiligheid bedoeld is. Wat je ook kunt vinden van mensen die een carrièrerisico ondergaan als gevolg van een politieke keuze, dat wordt niet beoogd door artikel 35 lid 3 onder b, dat spreekt van het niet bekend maken van wie een gift heeft gedaan om te voorkomen dat zijn of haar veiligheid in gevaar komt. Het gaat werkelijk om veiligheid van huis en haard, van familie, fysiek en misschien ook verbaal geweld, dus veiligheid zoals het volgens het woordenboek is bedoeld.

Mevrouw Van Bijsterveld vraagt of bij een schenking familierelaties een rol spelen. Het hebben van een familierelatie kan de werkzaamheid van deze wet niet ontkrachten. Het kan niet zo zijn dat bijvoorbeeld een schenking aan een neef niet onder de reikwijdte van deze wet valt. Als er een schenking wordt gedaan die volgens alle criteria onder de reikwijdte van deze wet valt, wordt dat niet verminderd door het feit dat betrokkene wellicht een familielid is van degene die de schenking heeft ontvangen. Ik realiseer mij dat het aantonen van een dergelijk verband soms

ingewikkeld kan zijn. Is er, als iemand zijn dochter een geldbedrag schenkt en die dochter is politiek actief, sprake van een schenking of is het ondersteuning voor de rest van het levensonderhoud? Dat kan soms lastig zijn. Het antwoord is echter helder. Een familierelatie kan niet worden tegengeworpen aan iemand die zegt dat er sprake is van een schenking volgens de Wet financiering politieke partijen.

Er is gevraagd of interne verkiezingen onder de reikwijdte van de wet vallen. Als iemand kandidaat is, valt dat ook onder de reikwijdte van de wet. Als er een gift is gedaan, moet hij dat melden aan de partij. Sowieso moet de partij dat ook melden. Er zit hier een kleine loophole in de wet die is ontdekt door de heer De Graaf. Ik kom daarop straks terug.

De heer Thissen verwijst naar het werk van Robert Harris. Ik heb dat boek inderdaad gelezen en herinner mij diverse adviezen. "He who rules the street rules the senate" is een van de adviezen aan Cicero. "When in victory, sit down mr. Cicero" is een ander advies. Er staan diverse adviezen in die wij in ons lange leven meenemen. Ik kan eenieder dat boek aanraden.

Ik heb geantwoord op de vraag over lokale politieke partijen. Het GRECO-advies is naar ik meen nog niet openbaar. Ik kijk even naar de publieke tribune. Ik begrijp dat het op de website staat en dus wel openbaar is.

De heer De Lange vraagt of de wet snel lokaal kan worden toegepast. Wat mij betreft, kan dat zo snel als op een verantwoorde manier mogelijk is. De heer De Lange wijst op de mogelijkheid van ontwijking. Ik heb al gezegd dat die er inderdaad is. Hij vraagt naar de opvatting van professor Tak en anderen dat het in strijd met de Grondwet zou zijn om lokale politieke partijen niet landelijk te subsidiëren. Ik weerspreek dat en dat is door de Raad van State in diverse uitspraken als zodanig besproken.

De heer Koole heb ik geantwoord inzake de gelijkheid van kansen als uitgangspunt en inzake uitbreiding naar lokaal en de termijnen daarvoor. Ik zal de mogelijkheid van een instrumentondersteuning voor die lokale partijen daarbij betrekken. Bij de behandeling van dit wetsvoorstel kan dit punt terugkomen.

Er is gevraagd per wanneer het giftenreglement gaat gelden. Zodra het wetsvoorstel de Kamers is gepasseerd, geldt de wet inclusief het giftenreglement. Er moet dan wel een ingangsdatum voor het giftenreglement worden vastgesteld. Dat kan bij KB. Ik zal daarover nog overleg voeren met de politieke partijen.

Ik heb gereageerd op de vraag over een maximumbedrag. Er is een vraag gesteld over donaties in natura. Die vallen nadrukkelijk onder de wet. Andere leden hebben gevraagd wanneer een donatie in natura is geaccepteerd. In principe volgt dat uit de aard van de donatie. Wanneer iemand een zaal gebruikt die door een hoteleigenaar ter beschikking is gesteld, mag je ervan uitgaan dat daarmee de donatie is geaccepteerd.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik kom even terug op het giftenreglement. Begrijp ik goed dat er geen giftenreglement meer nodig is als de wet voor lokale partijen er is? Waarom zouden wij het nu invoeren als het de bedoeling is dat het na anderhalf jaar weer van tafel gaat? Dat is een beetje zonde en zorgt voor nogal wat administratieve last.

Minister **Plasterk**: Dat is op zichzelf juist. Het giftenreglement is in de wet opgenomen. Wij hebben ons voorgenomen om het wetsvoorstel dit jaar in te dienen, maar weten natuurlijk niet zeker of het de Tweede Kamer zal passeren, laat staan de Eerste Kamer. Ik neem de suggestie mee om hieraan in de timing aandacht te besteden. Het zou kunnen dat het giftenreglement een reguliere plek kan krijgen onder het regime van de nieuwe wet. Dan kan het geen kwaad om het op die manier te doen, maar laten wij voorkomen dat er iets wordt ingesteld dat je vervolgens weer moet afschaffen.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik zeg het nadrukkelijk omdat het giftenreglement een verplichting is voor alle partijen op lokaal niveau, terwijl alles wat men daarin regelt weer vrij is. Als er uiteindelijk een Wet financiering lokale partijen komt, is dat niet meer vrij. Dan is de vraag of wij niet eerst iets optuigen om het vervolgens weer af te breken om iets anders op te tuigen. Ik geef de minister in overweging om, ook in overleg met de broeders en zusters in de Tweede Kamer -- de minister stelt dat altijd zeer op prijs -- de invoering van deze bepalingen op te schuiven.

Minister **Plasterk**: Ik zal dat in overweging nemen. Ik stel evenzeer prijs op overleg met de broeders en zusters in de Tweede Kamer als de heer De Graaf.

Ik ben ingegaan op de donaties in natura en op de neveninstellingen. Dat zijn instellingen die uitsluitend of in hoofdzaak tot doel hebben om één politieke partij te ondersteunen. Mocht daarover twijfel zijn, dan zal de commissie van toezicht de minister adviseren of er sprake is van een zodanige instelling. Op de laatste vraag van de heer Koole over het publiek maken van het advies ben ik zojuist ingegaan.

Ik kom bij de vragen van de heer Holdijk. Ik ben in mijn inleiding al ingegaan op zijn opmerking over de constitutionele verankering van de politieke partij. Ik heb kennisgenomen van zijn opvatting dat het eigenlijk onwenselijk is om dit geschenk, dit Trojaanse paard, binnen te trekken in de muren van de politieke partij. Ik hoop dat het hem beter vergaat dan Laocoön die met zijn twee zonen door slangen verslonden is.

Hoe wordt besloten of de betrokken politieke partij toestemming heeft verleend voor bijdragen in natura? Ik kan me moeilijk een situatie voorstellen waarin daar twijfel over is. Wanneer men een zaal huurt of folders laat drukken zonder daar een rekening voor te betalen, is er sprake van een bijdrage in natura. Dat valt onder de reikwijdte van dit wetsvoorstel.

Ook de voorkeursactie valt onder de reikwijdte. De vraag is gesteld of een partij een voorkeursactie mag weigeren. Als een politieke partij een kandidaat op de lijst heeft gezet, accepteert ze naar mijn mening de kans dat zo iemand een voorkeursactie voert. Daarmee valt het accepteren van giften door betrokkenen onder de reikwijdte van het wetsvoorstel. Het staat politieke partijen dan ook niet meer vrij om de giften te weigeren. Het is een consequentie van het feit dat men iemand kandidaat gesteld heeft op de lijst.

De heer **Koole** (PvdA): Misschien heeft de minister de vraag van de heer Holdijk terecht op deze wijze geïnterpreteerd, maar ik had de vraag iets anders begrepen. Het gaat mij niet zozeer om voorkeursacties binnen de partij, maar buiten de partij ten gunste van een kandidaat van de partij. Wat je in Amerika ziet met Pac's, Political Action Committees. Kun je die weigeren? Dat is technisch gezien een ingewikkelde vraag. We hebben in het verleden wel eens gehad dat bijvoorbeeld vakbonden zelfs campagne voerden voor een bepaalde partij. Het is al wat langer geleden, maar toch. Kan en moet een partij dat weigeren en valt de uitgave van de vakbond ten gunste van een bepaalde partij onder dit regime? Kan de minister iets meer over zeggen over acties van buiten de partij zelf ten voordele van een partij of een kandidaat?

Minister **Plasterk**: Zo had ik de vraag wel begrepen. Een politieke partij heeft bijvoorbeeld iemand op een onverkiesbaar geachte plaats gezet en vervolgens gaat een grote supermarktketen als voorkeursactie geschenken geven aan betrokkenen. Dat is een bijdrage aan de campagne van een van de kandidaten van de politieke partij en valt volgens de logica van het wetsvoorstel onder de reikwijdte. Ik begrijp dat het onaangenaamheden met zich mee zou kunnen brengen, maar ik denk dat het wel de consequentie moet zijn van het voorliggende wetsvoorstel.

De reden om legaten buiten de reikwijdte te houden is met name gelegen in het feit dat er geen afhankelijkheidsrelatie mag ontstaan tussen een politieke partij en degene die de gift doet. Daarvan is na overlijden geen sprake, dus dat lijkt me een goede reden om legaten uit te sluiten. Je kunt je nog afvragen wat zich zou voordoen als iemand in een testament zijn steun aan een kandidaat na zijn overlijden afhankelijk maakt van de acties die de kandidaat voordien heeft gevoerd. Dat is casuïstiek waarin het wetsvoorstel niet voorziet. Ik denk dat we dan moeten terugvallen op de ambtseed waarbij wordt gesteld dat men geen last heeft ervaren van wie dan ook voor het verkrijgen van giften voor het verkozen worden. De wet voorziet verder niet in die casuïstiek.

De heer Holdijk vroeg of de hoogte van de boete de hoogte van een geaccepteerd bedrag te boven kan gaan. Ik denk dat we dat strikt genomen niet kunnen uitsluiten, omdat de overtreding waarvan sprake is niet per se aan een bedrag gekoppeld hoeft te zijn. Het zou ook kunnen zijn dat er sprake is van recidive: dat een partij zich

herhaaldelijk niet houdt aan openbaarmaking. Het zou ook kunnen dat men weigert de boel bij te houden, waardoor je niet kunt zeggen hoeveel geld er is geaccepteerd. Dan wordt dus ook een boete vastgesteld die niet een-op-een gerelateerd kan worden aan het ten onrechte ontvangen bedrag. Het wetsvoorstel voorziet niet in een dergelijk plafond.

De heer **Holdijk** (SGP): Ik heb het verband gelegd tussen een bestuurlijke boete en een strafrechtelijke boete. Als er strafbare feiten in het geding zouden zijn, laat ik mijn mening graag los en is een boete denkbaar die ver boven de bijdrage uitgaat. Maar in andere gevallen, waarbij geen sprake is van strafbare feiten, kan ik me moeilijk voorstellen dat een bestuurlijke boete wordt opgelegd die een twee- of driedvoud van de ontvangen bijdrage betreft.

Minister **Plasterk**: Tegelijkertijd zit er al een behoorlijk plafond in het feit dat de boete maximaal 25.000 euro is. Dat is voor een politieke organisatie een significant bedrag. Er kan door de adviescommissie ook worden geadviseerd om naar proportionaliteit een kleinere boete op te leggen. Als er sprake is van het niet melden van een gift van 10.000 euro, ligt het in de reden om de boete dan de eerste keer niet op voorhand hoger te laten zijn dan de gift, maar het ligt niet vast in het wetsvoorstel. Ik kan me omstandigheden voorstellen waarin je zegt: ja, dit is nu verdorie de derde keer, nu verhogen we het boetebedrag.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik wil nog graag duidelijkheid over de boete en het maximumbedrag ervan. Stelt de minister zich voor dat het een maximumbedrag per overtreding is, of per tijdseenheid? Een partij die zich min of meer aan de regels houdt en bij herhaling eventueel regels overtreedt, kan bij herhaling een boete krijgen opgelegd. Van degene die zich stelselmatig niet aan de regels houdt, kun je echter niet eens zien hoe vaak hij zich aan de regels onttrekt.

Minister **Plasterk**: We zien dit natuurlijk als een noodprocedure. Als dit zijn beslag heeft gekregen in de wet gaan we ervan uit dat politieke partijen, voor een groot deel ook hier aanwezig, zich in principe aan de wet gaan houden. Ik voorzie niet dat er heel vaak boetes moeten worden uitgedeeld. De wet regelt verder niet wat de frequentie is en of het per gebeurtenis of per tijdseenheid gaat. Ik denk dat daar de adviescommissie werkenderwijs een praktijk zal moeten vestigen die recht doet aan de situatie die ze aantreft.

De heer **Koffeman** (PvdD): De PVV heeft ervoor gekozen geen transparantie te geven en de boete te betalen. Is er dan sprake van één boete? Hoe gaat de minister met dit concrete geval om?

Minister **Plasterk**: Niemand anders dan de betrokken woordvoerder spreekt namens de PVV. Ik weet ook niet of de PVV voor eens en altijd heeft

gezegd zich niet aan de wet te zullen houden. Ik kan me dat moeilijk voorstellen.

Mevrouw **Popken** (PVV): De fractievoorzitter van de PVV in de Tweede Kamer heeft gezegd zich te zullen houden aan de wet.

Minister **Plasterk**: De heer Nagel verwees naar het belang van lokale politieke partijen. Hij kan het weten, want hij is in Hilversum een van de grondleggers ervan geweest. Ik erken dat ontwijken in principe mogelijk is. Ook vroeg hij of ik de subsidie aan politieke partijen zou willen verlagen. Dat zeg ik niet toe. Je kunt er verschillend over denken. De PVV is tegen elke vorm van subsidie en andere politieke partijen vinden dat er onvoldoende wordt gesubsidieerd en verwijzen naar het buitenland waar veel meer subsidie voor politieke partijen bestaat. Ik heb niet het voornemen om de subsidie te verlagen. Op de subsidiëring van lokale politieke partijen komen we sowieso in de context van het wetsvoorstel terug. Ik hou vooralsnog overeind dat ik vind dat de financiële lasten ervan bij het lokale bestuur behoren.

Mevrouw Popken zei dat ze het als een anti-PVV-wet ervaart. Dat spijt mij zeer, maar ik wijs erop dat vrijwel elk land in Europa een vergelijkbare wet heeft. Dat alleen al zou kunnen illustreren dat het niet om een anti-PVV-wet gaat. Ik heb in mijn inleiding geprobeerd om aan te geven dat daar waar ik oprecht van mening ben dat de democratische rechten geschaad worden, zelfs als dat in de Nederlandse verhoudingen alleen voor de PVV een materieel effect zou hebben, ik het vuur uit de sloffen zal lopen om dat te voorkomen. Ik heb gereageerd op de definitie van waar een "veiligheidsrisico" in het geding is. Hoe betreurenswaardig het ook is dat iemand een carrièrerisico zal lopen als gevolg van een keuze voor een politieke partij, dat is niet wat een grond zou kunnen zijn voor het uitsluiten van de openbaarmaking.

Wat de heer Koffeman betreft: op de kritische geluiden van de Raad van Europa heb ik gereageerd. Ik denk dat deze wet voor een groot deel tegemoet komt aan de kritische bezwaren. Er is overigens geen verdragsverplichting om dat uit te voeren, maar we doen er wel goed aan om ze serieus te nemen.

Mevrouw **Popken** (PVV): Ik heb nog gevraagd of het mogelijk is dat een politieke partij bij voorbaat voor alle donateurs een gemotiveerde uitzondering kan bedingen, in verband met het veiligheidsrisico.

Minister **Plasterk**: Nee, ik denk dat per geval aannemelijk moet worden gemaakt dat er een veiligheidsrisico wordt gelopen. Dat moet beargumenteerd bij de commissie worden aangekaart, die daarover een oordeel kan geven. Ik mag toch niet hopen dat eenieder die actief is voor de PVV op voorhand een veiligheidsrisico loopt. Gelukkig niet, en ik klop dat af. Wat mij betreft zou dat voor donateurs ook niet hoeven te gelden.

De heer Koffeman stelde een vraag over giften in natura. Het antwoord daarop is "ja", dat valt er ook onder. Hij verwees naar het kopen van stemmen, maar dat is gewoon verboden. Zodra we in de sfeer van corruptie komen, komen we in de sfeer van overtreding van andere wetten, en dat is een heel ander traject.

De heer Vliegthart stelde een vraag over de vervolgstappen op de aanbevelingen van de GRECO, die openbaar zijn. Het naar de letter uitvoeren daarvan is geen verdragsverplichting, wat niet wegneemt dat we ze zeer serieus nemen. Ik denk dat we hiermee in hoge mate tegemoet komen aan wat wordt geadviseerd. Als we het ook voor lokale politieke partijen gaan effectueren, komen we een heel eind in de buurt van de adviezen. In die zin wacht ik de volgende rapportage van de GRECO af. De "C" staat voor "corruption". Ik vind dat we alles transparant moeten maken om elke schijn van verkeerde subsidiëring weg te nemen. Ik denk niet dat Nederland het meest corrupte land in Europa is.

De heer **Vliegthart** (SP): De GRECO bestaat al een tijdje, en Nederland is daarvan in 2001 lid geworden. In 2003 heeft de GRECO vastgesteld dat een van de centrale punten in de strijd tegen corruptie de partijfinanciering is. Ik wil meteen van u aannemen dat Nederland niet het meest corrupte land in Europa is, maar de GRECO brengt ook kritisch adviezen uit over Duitsland en de VS. Volgens mij is het goed om dat tegen het licht te houden en om niet te zeggen: soms nemen we het een beetje over en soms niet, bij ons valt het allemaal wel mee. Dan kunnen we wel ophouden, want als er echt kritische adviezen naar bijvoorbeeld Rusland gaan, hebben we geen recht van spreken meer.

Minister **Plasterk**: Dat ben ik met u eens, maar we staan hier ook om een wet in te voeren die de partijfinanciering en de transparantie regelt. De regering is voornemens om die wet zo snel mogelijk van toepassing te laten zijn op lokale politieke partijen. Gehoord het debat in deze Kamer, is dat niet eens een onomstreden voornemen, want er zijn grote, serieuze politieke partijen die daarover nog aarzelingen hebben. We komen ver tegemoet aan de wensen van de GRECO.

De heer Vliegthart verwees enigszins terzijde naar de wens van zijn collega Van Raak in de Tweede Kamer om een lijst te maken van vastgoedondernemingen waarmee het kwaad kersen eten is. Ik heb destijds in de Tweede Kamer al geantwoord dat ik mag hopen dat alle vastgoedondernemingen in orde zijn. Het kan niet de verantwoordelijkheid van de overheid zijn om een lijst te maken van vastgoedondernemingen die OK zijn. Als er reden is om te twijfelen aan ondernemingen, dan moet daarop actie worden ondernomen. De heer Vliegthart vindt dat het lokale niveau aandacht behoeft. Ik ben het daar hartgrondig mee eens. Moeten er landelijke richtlijnen komen voor lokale corruptie? Als het over corruptie gaat, komt het OM in beeld met zijn landelijke regels.

Tegen de heer Schouwenaar: ik heb gereageerd op het proefschrift van de heer Dragstra. We streven naar uitbreiding naar lokale politieke partijen. Hoe graag ik de heer Schouwenaar ook tegemoetkom, ik houd voornamelijk overeind dat de financiering van lokale politieke partijen in de eerste plaats lokaal dient te gebeuren. Ik neem er kennis van dat men daar bij de VNG anders over denkt, maar bij veel andere gelegenheden vindt de VNG dat we de bestuurslagen gescheiden dienen te houden qua verantwoordelijkheden. Ik wil daaraan vasthouden. De heer Schouwenaar zei verder nog dat de lokale politieke partijen de grootste politieke partij van Nederland zijn. Dat is waar als je ze allemaal bij elkaar optelt, maar het gaat natuurlijk niet om één politieke partij. Hij heeft daarmee willen zeggen dat de lokale politieke partijen een grote rol spelen in de Nederlandse politiek. Dat onderschrijf ik absoluut.

Een interessante vraag is hoe het zit met de leden die nu landelijk wordt gesteld bij het subsidiëren van politieke partijen. Hoe zou dat zijn als wordt uitgegaan van het subsidiëren van plaatselijke politieke partijen? Zoals bekend staat die ledenis nu op 1000. De gedachte van de wetgever daarachter is altijd geweest dat je subsidie geeft aan een politieke partij waarin leden actief zijn, bestemd voor de activiteiten van die leden daarin. Er moet daarom sprake zijn van een ledenpartij. Dat staat ook in dit wetsvoorstel. Ik kan me in onze netwerksamenleving voorstellen dat er een moment komt dat daar anders tegenaan wordt gekeken en dat zich andere vormen van betrokkenheid voordoen dan per se het lidmaatschap. Persoonlijk ben ik van mening dat de ledenpartij toch een werkelijk additionele laag aan de democratie toevoegt, omdat ook binnen die partij sprake is van een democratisch proces, en niet alleen maar tussen politieke partijen. Ik heb hier nog een proefschrift, van de heer Koole, over de opkomst van de moderne kaderpartij. Ik denk dat de ledenpartij, de kaderpartij, een essentieel onderdeel is van de democratie zoals we die nu kennen. Als sprake zou zijn van lokale partijen in kleine gemeenten, dan kan die ledenis misschien gaan knellen. Ik kan me voorstellen dat in die context voor de lokale situatie misschien een andere eis kan worden ingesteld.

Tegen de heer De Graaf: de discussie over de grenswaarde en het enigszins arbitraire karakter daarvan hebben we zojuist gehad. Is het amendement van de heer Koopman overbodig geworden doordat we nu het voornemen hebben voor de lokale toepassing? Ik denk dat dat feitelijk het geval is. Kan die wet niet eerder in werking treden? Daar heb ik zojuist antwoord op gegeven. We kunnen er niet aan ontkomen om daarvoor even, zo kort als mogelijk, de tijd te nemen. De heer De Graaf signaleerde een interessante lacune in de wet waarvan ik nog niet eerder had gehoord. Ik moet bekennen dat die lacune bestaat. Wanneer een parlementariër uit een politieke partij treedt en geen lid meer is van de vereniging ...

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik wil even iets rechtzetten, voordat het mijn trouwvaille is. Ik ontleen dat aan een voortreffelijke afstudeerscriptie, aan de VU, van de heer Bas Paauwe, die overigens vorig jaar al aan de Eerste Kamer is toegestuurd. Daarin wordt deze lacune geconstateerd. Ik zeg dit, zodat ik straks niet wordt beticht van plagiaat.

Minister **Plasterk**: Het siert de heer de Graaf dat hij dit eraan toevoegt. Bij mijn weten heb ik de scriptie niet toegestuurd gekregen, dus via deze weg is de informatie alsnog bij mij beland. De situatie kan zich voordoen dat een bepaalde persoon uit een politieke partij treedt en dan geen lid meer is van de vereniging die de rechtspersoonlijkheid heeft van die politieke partij. Vanaf dat moment valt betrokkene niet dus meer onder reikwijdte van de wet en kan hij meer giften krijgen zonder ze publiek te maken dan €4.500. Hij zou dan vervolgens gekozen kunnen worden. Ik moet dat specificeren, want er staat in de wet dat ook individuele kandidaten onder de reikwijdte van de wet vallen, voor een periode van twee jaar voorafgaand aan hun verkiezing. Wanneer iemand twee jaar na gekozen te zijn in de Eerste Kamer of in de Tweede Kamer uit de partij treedt, gaat het klokje weer lopen naar de volgende verkiezing toe. Dan moet betrokkene de giften gewoon openbaar maken, zoals dit wetsvoorstel regelt. Het zou natuurlijk kunnen dat iemand kort na zijn of haar verkiezing uit de partij stapt en in korte tijd grote sommen geld van donateurs incasseert en op de rekening zet. Als betrokkene drie jaar later kandidaat blijkt te zijn als individuele persoon, wellicht zonder rechtspersoonlijkheid van een politieke partij, kan hij gebruikmaken van de giften die zijn verstrekt. Ik denk dat die lacune terecht is gesignaleerd. Een dergelijke situatie zal zich weinig voordoen en ik hoop dat dit niet als oproep wordt gezien om nu zo snel mogelijk uit een politieke partij te treden. Ik stel voor dat wij, als wij het gevoel hebben dat de situatie zich werkelijk gaat voordoen, bij de evaluatie van de wet proberen deze "loophole" te dichten.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Dat lijkt mij prima, maar de achterliggende vraag was natuurlijk, waarom wij eigenlijk de rechtsvorm van de vereniging met volledige rechtspersoonlijkheid voor dit element van de wet cruciaal achten. Ik zou zeggen dat die transparantie-eisen zouden moeten gelden, ongeacht welke vorm de partij, of de groep die nog in de Kamer vertegenwoordigd is, ook heeft. Omdat gekozen is voor één rechtsvorm, krijg je dit soort lacunetjes.

Minister **Plasterk**: Je moet die rechtsvorm hebben, om je als politieke partij onder een naam te vestigen en aan de verkiezingen deel te nemen. Dat was de logica achter het kiezen voor die rechtsvorm. Slechts wanneer het gaat om lijst-X is dat niet het geval. Ik denk dat niemand zich heeft gerealiseerd dat, nu wij deze wet gaan invoeren, dit tot de bewuste lacune zou kunnen leiden. Om praktisch te zijn, denk ik dat wij gewoon moeten

toegeven dat de heer Paauwe die lacune goed heeft gesignaleerd en dat deze bij een volgende gelegenheid moet worden gedicht, wanneer dit zich in de praktijk voordoet. Wellicht zou dat kunnen door te heroverwegen of de rechtspersoonlijkheid die in de wet staat überhaupt nodig is. Dat is de implicatie van de opmerking van de heer De Graaf.

Ik ben in het algemene deel van de beantwoording ingegaan op de opmerking over de commissie van toezicht. Ik sta er open tegenover. Mocht bij de evaluatie blijken dat het anders uitpakt dan de bedoeling was, dan zou de commissie anders ingericht kunnen worden. Het hangt ook samen met de frequentie waarmee de commissie zal gaan adviseren, met de frequentie waarmee de minister zal moeten ingrijpen en natuurlijk met de frequentie waarmee politieke partijen de wet zullen gaan overtreden. Dat zal mede bepalen of de huidige vorm, die vrij licht is -- dat geef ik onmiddellijk toe -- voldoende is of dat er toch voor een zwaardere vorm van toezicht op afstand gekozen zou moeten worden.

De vergadering wordt van 15.12 uur tot 15.27 uur geschorst.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Ook ik wil graag mevrouw Popken gelukwensen met haar maidenspeech. Ik dank de minister voor de beantwoording van de vragen. Het was een boeiend debat in eerste termijn, ook door de inbreng van de collega-woordvoerders, die de techniek van het voorliggende wetsvoorstel ver te boven ging. Uit de bijdragen over dit wetsvoorstel betreffende de publieke en de private financiering en de openbaarmaking daarvan blijkt dat er een verschil van visie is bij verschillende politieke partijen met betrekking tot dit onderwerp. Aan de ene kant heb je de fracties die ertoe neigen om private financiering van politieke partijen als snel problematisch vinden en die wat meer tegen de overheid lijken aan te leunen. Dat blijkt uit de sterke nadruk op het level playing field en uit het in bespreking brengen van een eventueel maximumbedrag voor private schenkingen. Helemaal aan de andere kant van het spectrum zijn er ook fracties die heel sterk de nadruk leggen op de onafhankelijkheid van de overheid. Zij zetten juist heel sterk in op private steun en op steun van de burger en de eigen achterban.

De CDA-fractie ziet politieke partijen als organisaties die een heel belangrijke functie vervullen in het politieke bestel, maar die inderdaad primair civil society-organisaties zijn, dat wil zeggen organisaties van burgers die zich op van basis van een gemeenschappelijk gedachtegoed inzetten voor de publieke zaak en daarin natuurlijk ook streven naar een zekere invloed in het publieke domein en zichzelf daarvoor hard maken. Dat kan ook door privé financiële steun aan een partij te verlenen, maar het gaat natuurlijk vooral om de inzet die je geeft aan een politieke partij door je voor die partij in te spannen, op welk niveau dan ook; van lokaal tot Europees. Wij zien de

financiering gewoon als een onderdeel van het grotere geheel.

De heer **Koole** (PvdA): U hebt het over de tegenstelling tussen publiek en privaat. Sommige partijen zitten meer aan de publieke kant. Zij zijn voor een grote afhankelijkheid van de overheid. De andere partijen zouden meer aan de private kant zitten. Ik vind dat toch een valse tegenstelling, in dit debat althans, omdat ook de woordvoerders van partijen die pleiten voor een level playing field, zoals ik namens mijn partij heb gedaan, er uitdrukkelijk bij hebben gezegd -- ik heb dat ook gedaan in mijn eerste termijn -- dat voorkomen moet worden dat partijen volledig afhankelijk worden van de overheid en dat dus het ideaal is dat partijen zoveel mogelijk afhankelijk zijn van kleine giften van zoveel mogelijk mensen, dus van private financiering. De tegenstelling die u schetst, waarbij je voor private financiering bent of voor een level playing field, dat dan bij publiek en overheid hoort, is volgens mij een valse tegenstelling. Wat ik in ieder geval heb geprobeerd duidelijk te maken -- ik vraag mevrouw Van Bijsterveld of zij het daarmee eens is -- is dat wij met zijn allen moeten proberen de afhankelijkheid van grote geldschieters te voorkomen. Wij moeten streven naar spreiding en naar de financiële worteling van partijen door heel veel kleine giften. Daarbij is er ook sprake van private financiering.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik heb dit ook niet willen presenteren als een regelrechte tegenstelling. Ik zie het eerder zo dat er gewoon een palet is, waarbinnen je verschillende schakeringen van opvattingen hebt van politieke partijen over deze kwestie. Aan de ene kant van het spectrum is dat heel duidelijk. U nuanceert het een beetje door te zeggen dat de andere kant van het spectrum niet helemaal is ingenomen, maar ik zie toch wel een zekere bandbreedte, zowel in theorie als in de praktijk. Het is misschien niet een tegenstelling, maar er is wel een soort panorama, waarbinnen verschillende kleuren en smaken te vinden zijn.

Ik kom nu op het tweede punt dat de heer Koole noemde, namelijk de transparantie. Dat punt vinden wij echt van belang. Wij ondersteunen de doelstellingen van dit wetsvoorstel ten volle. Het is van belang om inzicht te hebben, als partij, als samenleving als geheel en als stemgerechtigde burger, in bijdragen aan politieke partijen die hoger zijn dan gemiddeld, dus hoger dan de contributie. Ik vind het gekozen bedrag aanvaardbaar. De minister heeft al gezegd dat de keuze altijd enigszins arbitrair is. Het gaat ons niet zozeer om de hoogte van de bedragen op zich. Wij willen vooral kunnen zien of er mogelijk sprake is van onevenredige financiële beïnvloeding of de schijn daarvan. In die zin vinden wij het gekozen bedrag acceptabel, al had het natuurlijk ook een paar honderd euro hoger of lager kunnen liggen. Wij zouden echter bij wijze van spreken een bedrag van €500 echt wat aan de lage kant vinden en een bedrag van €20.000 erg hoog. Ik denk dus dat dit een goede keuze is. Het gaat ons vooral om de

transparantie. Bij ons staat de levelplayingfieldgedachte toch op de achtergrond. Wij vinden die op zich niet helemaal onsympathiek, volgens ons zitten er wat haken en ogen aan.

Het voorstel is niet waterdicht. Dat heeft de minister bevestigd. Natuurlijk moet je evidente gaten in een wetsvoorstel zien te vermijden, want anders is het gewoon geen goede wetgeving. Het gaat erom dat wij een adequate regeling treffen voor een doel dat wij met zijn allen ondersteunen. Ik denk dat het terecht is om te veronderstellen dat de politieke partijen zich in principe coöperatief zullen opstellen tegenover dit wetsvoorstel. Het is tenslotte ook in hun eigen belang om openheid van zaken te geven om te laten zien dat zij integer handelen enzovoorts. Dat zal hun positie alleen maar ten goede komen, ook bij de burger. Ik zou het eigenlijk moeten omdraaien: wanneer zij dat niet doen, valt er wat uit te leggen. Wij steunen dit dus.

Ik heb al even rechtgezet dat wij uitbreiding van de werkingsfeer naar de lokale overheden ook steunen. Ik probeerde een ander punt te maken, gelet op wat naar voren is gekomen tijdens de behandeling van dit wetsvoorstel. Er is gezegd dat het wetstechnisch net iets ingewikkelder is dan het lijkt. Wij moeten dus zorgvuldig te werk gaan en niet overhaast met regelgeving komen. Ik vind het daarom het geen gek idee om de evaluatie af te wachten, in combinatie met die van de giftenregeling. Wij zullen het wetsvoorstel dat straks komt op zijn merites beoordelen.

Er staan nog twee van mijn vragen open. Er is terecht gezegd dat de commissie van toezicht eigenlijk een adviescommissie van de minister is. Die commissie heeft dus geen taken in de zin van werkelijk toezicht houden op de naleving van het voorstel. Ik heb de minister gevraagd wie dat wel doet. Je mag er uiteraard vanuit gaan dat de politieke partijen op eigen kracht en volmondig de wet zullen naleven. Er is echter een commissie van toezicht, omdat er moet worden toegezien op de naleving. Hoe gaat dat? Wie doet dat? De tweede vraag die nog open staat, is of de minister al enig inzicht kan bieden in de inhoud van het wetsvoorstel, al hebben wij gepleit voor zorgvuldigheid. Ik zal de vragen verder niet herhalen, want ik neem aan dat de minister die tot zijn beschikking heeft. Ik zou er graag een reactie op willen hebben.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ook de fractie van GroenLinks feliciteert mevrouw Popken met haar maidenspeech, die stevig was en fors. Het zal haar niet verbazen dat de inhoud ons wat minder beviel. De toonzetting en de kracht waarmee zij hier sprak, waren echter wel prachtig om te horen.

Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Ook de fractie van GroenLinks hecht zeer aan het stelsel van parlementaire democratie dat wij hier hebben en de rol van politieke partijen daarbinnen. Wij hechten eraan dat de overheid investeert in de werking en het

functioneren van die parlementaire democratie, dus ook in het functioneren van politieke partijen middels subsidies aan wetenschappelijke bureaus et cetera opdat het politieke gedachtengoed het vertoog van de democratie verder kan brengen. Dat doet de overheid op andere terreinen ook. Wij vinden het allemaal van belang dat er een goede infrastructuur is, dat er wordt geïnvesteerd in onderwijs, in publiek beheer, in natuur en in landschap en dat er publiek gefinancierde gezondheidszorg is. Dat vinden wij met zijn allen van belang omdat wij dat zelf individueel niet ten volle kunnen. Wij doen dat met een collectief, omdat de overheid van ons allemaal samen is. Ik vind het in die zin helemaal niet vreemd -- ik merk dat er een grote politieke en partijpolitieke adhesie is -- dat wij gezamenlijk investeren in de werking van politieke partijen opdat de parlementaire democratie kan blijven groeien in kracht en in functionaliteit.

Wij zijn blij met de toezegging die de minister mede op basis van het regeerakkoord heeft gedaan over de financiering van lokale politieke partijen, inclusief het meedoen van lokale afdelingen van partijen die in de Eerste en Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn. Het zal nog een robbertje vechten, knokken en debatteren met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het IPO met zich meebrengen om de stelling van de minister daadwerkelijk materieel te krijgen dat ook het lokale of provinciale bestuur, naar analogie van de rijksoverheid, het functioneren of subsidiëren van die politieke partijen lokaal en provinciaal mogelijk maakt. De minister zegt dat het de rol van de rijksoverheid is om met wetgeving te komen. De consequenties in subsidietechnische zin zullen echter ook moeten liggen op het niveau waarop de vertegenwoordigende democratie zich afspeelt en dat is nu eenmaal in de gemeenteraden en in de Provinciale Staten. Wij wachten het wetsvoorstel dat de minister heeft toegezegd met grote belangstelling af.

Wij zijn het ermee eens dat er een onderscheid kan worden gemaakt wat betreft toezicht. Dat hoeft niet lokaal of provinciaal. Dat kan heel goed landelijk in de commissie die de minister heeft voorgesteld. Mogelijk heeft dat consequenties voor de stevigheid van die commissie. Wellicht moet deze niet alleen een adviserende taak hebben, maar ook toezicht kunnen houden. Ik hoor graag de visie van de minister hierop.

Wat wij wat zuinig van de minister vinden, is de hoogte van het bedrag. Dat geeft hij eigenlijk zelf toe, door te zeggen dat hij een redenering zou kunnen houden voor €2.500, €3.000, €4.000, €8.000, €9.000 of een bovengrens van €10.000 zoals onze goede bureaus aan de oostkant, de Duitsers, hanteren. Als het de minister toch niet echt uitmaakt of het €4.500 of een ander bedrag is, waarom dan niet de bedragen gelijk trekken in het eigen wetsvoorstel en het GRECO-advies overnemen? Waarom niet zeggen: wij hechten zeer aan Europese adviezen en Europese richtinggevende uitspraken, dus ook op dit terrein; laten wij niet flauw zijn, wij nemen de adviezen van

GRECO gewoon over? Vanwaar die zuinigheid op dit punt?

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Allereerst mijn felicitaties aan mevrouw Popken voor haar maidenspeech. Wij hopen haar nog veel te horen in dit huis.

Ik dank de minister voor zijn uitgebreide beantwoording van de vragen van allerlei signatuur. Laat ik de voorlopige conclusies van mijn fractie op een rij zetten, voorlopig omdat de stemming pas volgende week plaatsvindt. Wij vinden in elk geval dat het wetsvoorstel leidt tot een verbetering ten opzichte van de huidige situatie. Er wordt nu in elk geval geprobeerd om een aantal zaken die echt niet langer konden, te regelen. Dat is het goede nieuws.

Niettemin vinden wij dat in het wetsvoorstel nog de nodige arbitraire elementen voorkomen, zoals een registratieplicht boven €1.000 en een openbaarmakingsplicht boven €4.500. Waarom tellen wij die twee getallen niet bij elkaar op en delen ze door twee, om dat het enige getal te maken waarvoor een openbaarmakingsplicht geldt? Dan is het eenvoudiger en hebben wij een mooi rond bedrag, waardoor wij niet met twee getallen hoeven te stoeien en niet een dubbele boekhouding hoeven bij te houden.

Ten derde is uitgebreid door allerlei partijen het element van het ongelijke speelveld tussen landelijke en lokale partijen aan de orde gesteld. Ook mijn fractie maakt zich over dat element heel grote zorgen. Uiteraard zijn wij blij met de toezegging van de minister om op zo kort mogelijke termijn met een wetsvoorstel op dat punt te komen. Aan de andere kant hebben wij weinig toeschietelijkheid gehoord op het punt van financiering van de kant van de rijksoverheid. Als wij erop moeten vertrouwen dat de landelijke politieke partijen landelijk worden gefinancierd en wij maar moeten hopen in hoeverre de lokale overheden lokale partijen willen steunen, dan kun je wetgeving maken wat je wilt, maar dan zal er nog steeds een heel ongelijk speelveld overblijven. Dus hoewel wij blij zijn met de toezegging van het wetsvoorstel, kijken wij toch op voorhand met een zekere zorg naar die ontwikkeling.

De stemming is volgende week. Alle elementen wegende, zullen wij allemaal moeten beslissen of het glas half leeg of half vol is. Ik ga erover nadenken. Volgende week zullen wij dat weten.

*N

De heer **Koole** (PvdA): Voorzitter. Ook van mijn kant felicitaties aan mevrouw Popken voor haar maidenspeech. Wij zullen inderdaad veel van haar horen. Met de inhoud van haar speech was ik het op sommige punten toch echt oneens. Zeker het gebruik van de term "anti-PVV-wet" werp ik verre van mij, al was het maar omdat deze wet zoals al eerder is gezegd een lange voorbereidingstijd heeft gehad. Vanaf 2000 is begonnen met de voorbereiding daarvan. Volgens mij bestond de PVV

toen nog niet, dus in die zin kan dit ook wat de ontstaansgeschiedenis betreft gewoon niet een anti-PVV-wet zijn.

Dank ook aan de minister voor de beantwoording in eerste termijn. Ik denk dat het heel goed is dat wij nu met deze wet een stap vooruit zetten in de richting van meer transparantie. Ik ga ervan uit dat deze Kamer dit wetsvoorstel in meerderheid zal steunen. Ik denk dat dat ook goed is voor het functioneren van de democratie. Maar er zitten nog wel een paar puntjes aan.

Wij hebben er al over gediscussieerd waarom de grens ligt bij €4.500 en niet bij €1.000. De minister heeft gezegd dit te zullen meenemen in de evaluatie over vijf jaar. Anderen hebben gevraagd om hier toch nog eens naar te kijken. Mijn pleidooi blijft om aan te sluiten bij het Europese voorstel van €1.000. Als dat niet in deze wet kan worden meegenomen, dan bepleit ik om dat dan misschien toch in overweging te nemen bij het wetsvoorstel dat eind dit jaar naar ons toekomt, en om in dat wetsvoorstel te bekijken of je naar €1.000 kunt gaan, zodat wij daarmee aansluiten bij het Europese niveau.

Over toezicht is ook al verscheidene keren gesproken. Ik ben heel blij met de toezegging van de minister dat er een brief komt om de adviezen van de commissie die zich daartoe lenen, zoals de heer De Graaf het noemde, openbaar te maken en te kijken wat daarvoor de mogelijkheden zijn. Ik pleit daar sterk voor.

Ik ben ook blij met de toezegging dat de minister bereid is om te bekijken of het toezicht kan worden verricht door de nationale commissie van onafhankelijke experts en niet per se door lokale commissies hoeft te worden verricht. Ik denk dat dat alleen maar goed is voor de efficiency, maar ook voor de rechtseenheid in het land.

Ik had nog wel een vraag bij het toezicht gesteld, en wel of diezelfde commissie van toezicht of van advies ook de evaluatie die is voorzien gaat houden in plaats van de minister. Daar zou ik sterk voor pleiten.

Over het giftenreglement is al iets gezegd. Ik begrijp dat de minister zal nadenken over de ingangsdatum. Er is ook al gevraagd of je dit niet eigenlijk wat verder weg moet schuiven als er toch een nieuwe wet aan komt. De minister zou daarover nadenken, maar ik geef hem dit toch in overweging, omdat wij er niet zeker van zijn dat die nieuwe wet er komt en wij misschien toch ook al bij de raadsverkiezing van 2014 zo veel mogelijk transparantie willen. Dan is het misschien toch nuttig om wel vast te houden aan de eis van dat giftenreglement. Ik zou beide elementen in de overweging willen betrekken. Ik neem hierover nog geen positie in, maar dit vind ik toch ook wel van belang, want de urgentie van transparantie is hoog.

Ik ben blij dat de minister zegt ook bij de nieuwe wet die eraan komt op het lokale niveau de ontwikkeling mee te nemen van een instrument, misschien een computerprogramma of wat dan ook, waardoor de administratieve last voor partijen kleiner kan worden en bovendien de rapportage van financiën van de lokale partijen naar een centraal

niveau wordt vereenvoudigd. Dat scheelt de partijen administratieve lasten en bovendien heeft de minister dan de beschikking over uniforme en degelijke rapportages.

Deze wet is een goede stap vooruit, zoals ik al zei, en legt vooral de nadruk op transparantie. Dat is het nieuwe van deze wet. Op het punt van de transparantie worden dingen aangescherpt. Dat is heel goed, maar ik benadruk dat transparantie een noodzakelijke voorwaarde is, zij het niet voldoende in mijn ogen om te komen tot een goed stelsel van politieke financiën. Ik heb sterk de nadruk gelegd op het principe van gelijkheid van kansen. Ook daarover heeft de minister gezegd dat bij de evaluatie van het functioneren van deze wet dat beginsel in ieder geval wordt meegewogen. Dat acht ik heel goed.

Tegen mijn collega's die zeggen dat transparantie het enige is wat ertoe doet, of het allerbelangrijkste, wijs ik erop dat die transparantie in de VS ontzettend hoog is. Als er één land is met voorbeelden waar het misgaat op het punt van belangenverstremming, is het wel de VS. Ik noem alleen maar de National Rifle Association, waarvan je precies weet wat zij geeft aan de partijen en die toch een enorme politieke invloed heeft op beide partijen, waardoor die schietpartijen maar kunnen blijven doorgaan in Amerika. Dat is de macht van de wapenindustrie. Wij weten het precies en transparantie is noodzakelijk, maar kennelijk ook daar niet voldoende. Dus ik zou in de evaluatie graag ook andere principes willen laten meewegen.

Het woord "corruption" heeft de minister onderstreept als het gaat om de GRECO, de Groupe d' Etats contre la corruption. Ik benadruk dat wij, met alle kritiek die mogelijk is op situaties die zich ook in Nederland voordoen, ook weer niet moeten doen alsof de situatie in ons land nu zo beroerd is in een internationale vergelijking. Zo is het nu ook weer niet. Maar wij moeten zien te voorkomen dat het zo ver komt. Laten wij gewoon zo veel mogelijk tegemoetkomen aan de wensen van de GRECO, die redelijke kritiek heeft geuit. Als de minister een overzicht wil geven waarom hij welke voorstellen van de GRECO wil overnemen en welke niet, dan zou dat alleen maar nuttig zijn. Dan weten wij ook waar wij aan toe zijn.

Ten slotte heeft de heer Vliegthart gevraagd om ook te reageren op een onderzoek van de VU waarin werd gesteld dat de nationale politiek te laat reageert op lokale situaties. Als dat zo is, is dat natuurlijk niet goed, maar ik wil toch ook wel een wedervraag stellen waarop ik dadelijk het antwoord van de heer Vliegthart nog hoop te krijgen. Bij het reageren op lokale situaties speelt misschien ook wel mee dat je je niet wilt bemoeien met zaken die onder de rechter zijn. Daarbij geldt nog steeds het onschuldbeginsel praesumptio innocentiae. Zolang iets onder de rechter is, moet de nationale politiek daar niet in roeren. Dan moeten wij het Openbaar Ministerie gewoon haar werk laten doen zonder er uitspraken over te doen. Dus ook daarbij zou ik voorzichtigheid willen bepleiten.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik begin ook met felicitaties aan het adres van mevrouw Popken. Ik heb ze in privé al overgebracht, maar spreek ze ook publiekelijk uit.

Dank aan de minister voor de beantwoording van diverse vragen en de wijze waarop hij op mijn beschouwing is ingegaan. Ik zal hem niet meer bestoken met nieuwe vragen, maar ik wil in tweede termijn nog wel een paar opmerkingen gemaakt hebben. Een van de woordvoerders heeft vandaag gezegd: politieke macht moet niet te koop zijn. Ik denk niet dat hier iemand is die het met die stelling oneens zal zijn. Nu staat de wet die wij vandaag behandelen wat mij betreft vooral in de sleutel van transparantie. De heer Koole zei zo-even: dat is niet voldoende, niet het enige. Naar de opvatting van mijn fractie staat de wet in die sleutel, en niet direct in de sleutel van bestrijding van corruptie, belangenverstremming et cetera. Ik wil ook de grenzen van transparantie in acht nemen. Er zullen nog altijd -- ik spreek in de eerste plaats uit eigen ervaring -- partijen zijn die anonieme collectes houden, waarbij absoluut niet valt na te gaan wie wat gegeven heeft. Er zullen altijd mensen zijn die er prijs op stellen om onder de letters N.N. iets te geven of niet te geven. Dat laatste is natuurlijk ook mogelijk. Ik pleit zeker niet voor een verlaging van de drempelbedragen. Daarover bestaat hier verschil van opvatting, zo heb ik geconstateerd, maar ik zal daar zeker niet voor pleiten.

In eerste termijn heb ik twee dingen niet genoemd die ik hier toch wil aanroeren, allereerst de toezegging van de minister over het openbaar maken van de adviezen van de commissie van advies -- zo noem ik het maar -- bij contraire beslissingen. Ik heb hiernaar gevraagd in het voorlopig verslag. Ik dank de heer Koole dat hij dit punt ook aangeroerd heeft. Ik kreeg een negatief antwoord, maar vanmiddag hebben wij een positief antwoord van de minister gekregen; dank daarvoor.

Dan kom ik op het punt van de subsidiëring van lokale politieke partijen. Ook daarover heb ik in eerste termijn niet gesproken. Mijn opvatting is dat er in ieder geval, wat er ook voor wetgeving mag komen, geen sprake moet zijn van een rechtstreekse subsidiëring van lokale of regionale politieke partijen door het Rijk. In die zin steun ik, denk ik, zowel de minister als de gangbare jurisprudentie op dit punt.

Dan de discussie over de publiekrechtelijke status van politieke partijen. Ik heb niet willen suggereren dat er een absoluut noodzakelijk en onmiddellijk verband tussen subsidiëring en erkenning in de Grondwet dient te bestaan. Ik heb wel gewezen op de ontwikkeling die zich in 30 jaar tijd heeft voorgedaan en die het denken op dit punt moet blijven stimuleren. Ik erken dat men vrijheid kan creëren door overlaten. Maar soms moet je vrijheid creëren door regelen.

Het mag duidelijk zijn dat mijn fractie geen bezwaar heeft tegen deze wet. Ik heb mij in eerste termijn niet een voorstander van subsidiëring

betoond, maar dat wil niet zeggen dat ik tegen transparantie van particuliere financiering van politieke partijen zou zijn.

*N

De heer **Nagel** (50PLUS): Voorzitter. Ook ik sluit mij graag aan bij de felicitaties en complimenten aan het adres van mevrouw Popken. Ik dank de minister voor zijn uitvoerige antwoord, zij het dat dit antwoord zich niet uitstrekt tot alle vragen.

Ik heb drie opmerkingen, te beginnen bij het element dat de heer Schouwenaar noemde: de uitspraak van het gerechtshof Den Haag van 17 oktober 2010. Naar aanleiding van de vraag of de subsidie voor lokale partijen terecht of onterecht was, werd gewezen op het feit dat de lokale partijen desondanks bij elkaar opgeteld 23% hadden gehaald. Het naar voren brengen van een dergelijk element vind ik om drie redenen onjuist. In de eerste plaats principiële. Wij moeten geen ongelijkheid willen creëren. In de tweede plaats. Ook al is het waar dat lokale partijen zich bewezen hebben -- ik noem Leefbaar Hilversum, twaalf jaar lang de grootste, Leefbaar Utrecht met Henk Westbroek de grootste, en Leefbaar Rotterdam, die volgend jaar voor de vierde keer op rij een rol van betekenis speelt -- met subsidie waren hun kansen waarschijnlijk groter geweest. Dat moeten wij er ook bij vertellen. In de derde plaats. Als je vindt dat een partij het ook zonder subsidie af kan -- de PVV bewijst dat -- dan moet je ook consequent zijn en zeggen: de PVV heeft bewezen dat wij zonder subsidie kunnen, laten wij die hele subsidieregeling afschaffen.

De heer **Schouwenaar** (VVD): Met alle respect, mijnheer Nagel, ik vrees dat u mij verkeerd beluisterd of verkeerd begrepen hebt, of ik heb mij buitengewoon ongelukkig uitgedrukt. Ik wil het graag op het laatste houden. Ik heb allereerst gezegd dat ik mij er niet zo flauw van af wil maken als het gerechtshof Den Haag dat deed. Daarmee geef ik al aan dat ik het met die overweging van het hof niet eens ben.

De heer **Nagel** (50PLUS): Dat had u naar mijn gevoel inderdaad iets duidelijker kunnen zeggen. Ik proef soms in discussies -- niet nu, maar in het algemeen -- dat men iets wel noemt maar niet meent. Dan is het wel genoemd.

De heer **Schouwenaar** (VVD): Ik weet niet wie u in het oog hebt, maar normaal meen ik wat ik zeg, nu ook. Ik hoop dat nog een tijdje vol te houden.

De heer **Nagel** (50PLUS): Als u afstand neemt van het hof, staan wij zij aan zij.

De heer **Schouwenaar** (VVD): Ik neem geen afstand van het hof. Ik zeg het nog een keer: ik vind die overweging van het hof niet juist. Ik heb het onjuiste karakter willen aanduiden met het woord "flauw".

De heer **Nagel** (50PLUS): Ik hoop dat u straks ook wilt reageren op mijn opmerking dat als partijen aantonen dat ze zonder subsidie kunnen, de consequentie daarvan is dat wij best van subsidie kunnen afzien.

Ik kom bij mijn tweede opmerking: moet het lokaal of landelijk gesubsidieerd worden? Op 17 maart 2005 is deze zaak uitvoerig aan de orde geweest in de Tweede Kamer. De Kamer heeft een motie aangenomen van een partijgenoot van de heer Plasterk: de heer Dubbelboer. Daarover vond de volgende dialoog plaats. De heer Remkes: "Waarvan wilt u dat betalen?" De heer Dubbelboer: "Het moet verdeeld worden uit het bestaande budget. Dat betekent dat de landelijk georganiseerde politieke partijen wat moeten inschikken. Met het oog op het belang van de lokale politieke partijen van ons democratisch bestel is dat niet meer dan logisch." Die uitspraak laat geen twijfel bestaan over de vraag hoe de motie door de Tweede Kamer bedoeld is. Ik wil klip-en-klaar van de minister horen dat hij deze uitspraak van de Tweede Kamer niet gaat uitvoeren.

Tot slot heb ik nog een derde opmerking. Ik heb gepleit voor een verlaging van de subsidies, enerzijds vanwege deze tijd van bezuinigen met voor sommige mensen verschrikkelijke kortingen. Anderzijds vind ik het in dit mediatijdperk niet passen om campagnes en propaganda door de belastingbetaler te laten betalen. De kiezer is zich er niet altijd van bewust -- ik kijk nu schuin naar de heer Koole -- dat hij soms een roos uit eigen doos krijgt. Het is een prachtige kans om de burger te laten zien dat de politiek zichzelf in dit tijdperk van bezuinigingen niet ontziet. Ik begrijp dat de minister daar niet voor voelt, maar zo is de situatie nu eenmaal. Ik betreur dat zeer.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ook ik wil mevrouw Popken van harte feliciteren met haar maidenspeech. Ik ben blij te horen dat zij een warm hart voor dieren heeft. Er kunnen niet genoeg dierenbeschermers in dit huis zijn. Dank ook aan de minister voor de beantwoording van de vragen.

Ik vind het jammer dat uit dit debat is gebleken dat de transparantie die wordt nagestreefd, toch een vorm van schijntransparantie is. Er zit een aantal elementen in die ontsnappingsroutes mogelijk maakt voor mensen die zich niet aan de wet willen houden. Het probleem is dat deze voorschriften zullen werken voor de goedwillenden. De goedwillenden vormden echter al geen probleem. De wet laat nog redelijk veel ontsnappingsroutes over voor de kwaadwillenden. Die zouden we juist willen aanpakken. Ik begrijp best dat de minister geen ijzer met handen kan breken, maar ik wil wel aan hem vragen of hij wil doorpakken op de route om kwaadwilligheid te bestraffen. Ik doel dan op allerlei "vrienden van"-stichtingen en andere ondoorzichtige constructies die ertoe leiden dat partijen toch gefinancierd worden buiten de geest van deze wet en misschien wel buiten de letter van

deze wet om, constructies waarop deze wet nog geen antwoord heeft.

Dit wil niet zeggen dat ik deze eerste stap niet zeer waardeer. We moeten ons echter wel realiseren dat het vertrouwen in de politiek op dit moment historisch laag is. Zo lang er onder tafel bijdragen kunnen worden geleverd, zo lang er via vriendenstichtingen geworven kan worden, zo lang partijen overtredingen van de wet kunnen afkopen met een overzichtelijke boete, zo lang zal de kiezer het idee houden dat de politiek onvoldoende zelfreinigend vermogen heeft. Ik denk dat wij ons dit allemaal ter harte moeten nemen, omdat het ons allemaal aangaat. Iedereen die van de democratie houdt, weet dat deze beschermd moet worden tegen kwaadwilligheid maar ook tegen wantrouwen. In die zin wil ik de minister oproepen om door te gaan op de ingeslagen weg.

Dit geldt ook voor de GRECO-aanbevelingen. Wat mij betreft zou daar in dit huis brede steun voor moeten zijn, zeker bij partijen die veel EU-initiatieven omarmen. Dit is nou typisch een voorbeeld van Europese samenwerking zonder overdracht van bevoegdheden. Mijn partij steunt dergelijke vormen van samenwerking van harte. Daarom heb ik ook graag de motie die collega Vliegthart zo meteen zal indienen, mede ondertekend.

Tot slot. In eerste termijn heb ik de minister een vraag gesteld waarop hij in zijn antwoord niet is ingegaan. De minister zegt dat het kopen van stemmen illegaal en strafbaar is. Natuurlijk is dat zo. Dan hebben we het over het direct kopen van stemmen, gevallen waarin we meteen de vinger op de zere plek kunnen leggen. Ik had de minister echter om een reactie gevraagd op nog niet strafbare vormen van omkoping, zoals het in het vooruitzicht stellen van geldelijke beloningen: als ik de grootste word, krijg jij contant dat. Een voorbeeld hiervan is wat Berlusconi nu gedaan heeft -- je kunt bij het postkantoor je onroerendgoedbelasting ophalen -- maar ook wat de minister-president gedaan heeft tijdens de VVD-campagne door te zeggen: je belasting gaat met een contant bedrag van zoveel omlaag. Een ander voorbeeld is wat de heer Schot op Curaçao heeft gedaan: als je mij stemt, kun je iedere maand 100 Antilliaanse guldens ophalen. Ik weet dat dit een grijs gebied is, maar ik denk toch dat dit vormen zijn van het kopen van stemmen waarover we met zijn allen zouden moeten nadenken.

*N

De heer **Vliegthart** (SP): Voorzitter. Dank aan de minister voor de beantwoording. Ik heb nog een drietal punten voor mijn tweede termijn.

Allereerst het finale oordeel van mijn fractie over het voorliggende wetsvoorstel. Wij steunen dit wetsvoorstel omdat het een stap in de goede richting is. Het is niet voldoende, dat heb ik in de eerste termijn al gezegd. De minister beweegt wat naar deze Kamer toe, door te zeggen dat hij dat ook vindt, dat deze regering dat ook vindt en dat er nog nieuwe voorstellen komen, vooral om op het lokale niveau meer transparantie en meer

openbaarheid te krijgen. Die aanpak steunen wij in beginsel. Dit wetsvoorstel voldoet in ieder geval op nationaal niveau. Laat het beste toch niet het bederf zijn van het goede.

Mijn fractie steunt ook de minister in zijn inspanningen om de voorstellen van de Europese Commissie betreffende de financiering van de Europese partijen kritisch tegen het licht te houden. Wij doen dat juist omdat er volgens ons een oneigenlijke weging is van vorm en inhoud. Dat een partij zich binnen het Europees Parlement zou moeten verantwoorden over de vraag waarom die partij zou moeten worden erkend, is wel een heel rare figuur. Ik kan mij niet voorstellen dat wij in het Nederlandse parlement bijvoorbeeld een nieuwe partij als 50PLUS in een openbare hoorzitting de maat zouden nemen over de vraag of deze partij überhaupt zitting zou mogen krijgen in dit parlement. Dat zou heel vreemd zijn en dat zouden we in Europa ook niet moeten willen. Op dat punt steunen wij de minister dus.

Wij moedigen hem ook aan om dit punt krachtig uit te dragen. Hij zei in zijn beantwoording dat hij in Straatsburg is geweest. Dat is heel goed, maar uiteindelijk gaat het eerst door de Raad en daar moet hij de andere ministers in Europa aan zijn zijde weten te krijgen. We hebben nog niet echt gehoord of dat enigszins aan het slagen is. Hoe wordt er in Berlijn gedacht, hoe denkt men in Parijs, hoe denkt men in Praag? Dat zijn substantiële vragen waarover de minister op een gegeven moment helderheid moet krijgen. Als daar iets meer licht in kan komen: graag!

Op één punt is mijn fractie teleurgesteld. Dat betreft de manier waarop de minister om het punt van de internationale aanbevelingen aangaande transparantie bij partijfinanciering heen zeilt. Dit betreft het punt dat collega Koole en collega De Graaf hebben genoemd, het voorstel van de GRECO om het bedrag van €4.500 waarop openbaarheid moet worden betracht, te verlagen. Het betreft ook de aanpak van openbaarheid en transparantie door lokale afdelingen en lokale partijen. De regering komt met een voorstel met wat contouren, maar de GRECO doet er al concrete aanbevelingen voor. Ten slotte betreft het ook de toezichthoudende instantie waar collega de Graaf al over heeft gesproken, die inderdaad ook toezicht moet houden op de controle van de transparantie en de mogelijke ongewenste dubbelrol van de minister daarin tegen moet werken.

De minister gaat daar in zijn beantwoording een beetje omheen. Hij geeft antwoorden als: nou ja, in Duitsland doen ze het zo en daarom kunnen we het in Nederland ook wel ongeveer zo doen. Dat zijn volgens mij geen sterke antwoorden, zeker niet in het licht van de aanbevelingen. Hetzelfde geldt voor de andere twee punten. Daarom wil mijn fractie samen met een heleboel collega's in dit huis de volgende motie voorleggen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Vliegenthart, Thissen, Koole. De Lange, Koffeman, Nagel en

Thom De Graaf wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

vaststellend dat openbaarheid en transparantie met betrekking tot de financiering van politieke partijen van groot belang is;

kennisgenomen hebbend van de GRECO-aanbevelingen omtrent de partijfinanciering;

vaststellend dat deze aanbevelingen een waardevolle stap kunnen zijn om de Nederlandse regelgeving te optimaliseren;

verzoekt de regering om met een beargumenteerde afweging te komen ten aanzien van de GRECO-aanbevelingen en aan te geven welke aanbevelingen zij van plan is te implementeren en welke niet en waarom,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter G (32752).

**

De heer **Vliegenthart** (SP): Ik denk dat het belangrijk is om in het verlengde van deze motie op te merken dat het dus niet gaat om het rücksichtslos implementeren van de aanbevelingen. Het gaat erom, er eerst maar eens over te contempleren en er een serieuze visie op te ontwikkelen. Volgens mijn fractie is dat vandaag onvoldoende gebeurd, vandaar dat wij de minister ertoe willen aanmoedigen. Dit is wat mij betreft een ondersteuning van zijn inzet om meer transparantie te krijgen. Hij mag dat best als ondersteuning van beleid beschouwen, daar heb ik geen enkel bezwaar tegen. Laten we echter in ieder geval ook met elkaar zeggen dat de internationale aanbevelingen ook gelden voor een land dat zich internationaal graag wil laten voorstaan op zijn democratie en dat andere daar de maat over neemt. Dat land moet dan ook serieus omgaan met adviezen die het zelf krijgt. Dat geldt niet voor ons land alleen, dat geldt dan ook voor andere landen die daarin betrokken zijn.

*N

De heer **Schouwenaar** (VVD): Voorzitter. Ook ik wil graag de minister bedanken voor zijn reactie en zijn beantwoording van de vragen. Het enige punt dat voor mij nadrukkelijk blijft staan, betreft de subsidiëring van de lokale partijen. De minister heeft dit wederom afgewezen, met ongeveer dezelfde argumenten als die destijds door minister Remkes gebruikt werden. De vooruitgang heeft dus niet echt toegeslagen.

Primair zegt de minister te willen vasthouden aan een scheiding van verantwoordelijkheden op de verschillende overheidsniveaus. Dat is ook goed, dat moeten we

doen. De vraag is dan echter wel wat een verantwoordelijkheid is en waar deze thuishoort. Dat is niet automatisch de verantwoordelijkheid zoals die de minister voor ogen staat, kennelijk. Ik denk dat je dan moet kijken naar de vraag wat de oorzaak van iets is en wat het gevolg. Is degene die de hand heeft gehad in de oorzaak, de verantwoordelijke of is dat degene die de gevolgen ondervindt? En dan zou ik het toch primair bij de veroorzaker willen zoeken. Dat is niet alleen hier zo, maar ook op allerlei andere rechtsterreinen. De veroorzaker is verantwoordelijk, en aanspreekbaar op de gevolgen. In het dagelijks leven is dat ook zo. We kennen daar allemaal voorbeelden van.

Wat betekent dat in dit geval? Het Rijk subsidieert, overigens met heel goede bedoelingen, partijen die landelijk zijn georganiseerd en in het parlement zijn vertegenwoordigd. Dat gaat allemaal heel goed, maar een gedeelte van dat geld sijpelt door naar het gemeentelijke niveau. Dat is terecht; daar heb ik niets op aan te merken. Het heeft echter tot gevolg dat de niet-landelijk georganiseerde partijen niets krijgen van die "regenbui", en de landelijke partijen wel. Dat is een ongelijkheid die veroorzaakt wordt door volkomen legitiem en goedbedoeld optreden van het Rijk. Ik vind dan ook dat daar de verantwoordelijkheid ligt en hoort te blijven liggen. De gemeente heeft daar geen enkele invloed op en kan dat niet veranderen. Het is een rijksaangelegenheid en de gemeente kan er dus ook niet voor verantwoordelijk worden gehouden. Dan kunnen we dus ook niet zeggen: de verantwoordelijkheid is een gemeentelijke en de gemeente moet het maar oplossen.

Ik denk overigens dat geen enkele gemeente er bezwaar tegen zou hebben als het Rijk die ongelijkheid komt repareren. Ook als het Rijk die op gemeentelijk niveau komt repareren, kan ik mij niet voorstellen dat er gemeenten zullen zijn die zich daartegen verzetten. Hoewel vaak het verzet bij gemeenten nadrukkelijk aanwezig is, zal dat hierbij zeker niet het geval zijn. Ik kan mij ook geen enkele gemeente voorstellen die een raadsvoorstel doet waarin landelijke partijen geen subsidie van gemeentewege krijgen en lokale partijen wel. Dat zou een niet-realistisch raadsvoorstel zijn. Daarmee geef ik weer aan dat de gemeente er niets mee kan. Het is een rijkszaak van het begin tot bijna aan het eind.

Dat was wat de minister primair noemde. Hij heeft ook iets subsidiair genoemd, zoals te verwachten was. Hij zei: maar het blijft toch wel heel veel werk voor het Rijk; dat moet u niet onderschatten. Nee, ik wil het niet onderschatten, maar ook niet overschatten. Ik heb niet uitgewerkt hoe het zou moeten, maar alleen gevraagd of de minister wil bekijken hoe ook de lokale partijen gesubsidieerd kunnen worden, om dat stukje ongelijkheid eruit te halen. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat de minister persoonlijk met een enveloppe bij alle lokale raadsleden langsgaat. Wij kunnen ons bijvoorbeeld voorstellen dat dit via een koepel of via een wat grotere organisatie verloopt. Het gaat in totaliteit om een beperkt bedrag. Daarbij komt de vraag of het ledental van 1.000 zou moeten worden heroverwogen. Dat hebben we

alleen als kanttekening meegegeven; het heeft verder geen grote betekenis.

Grote betekenis, althans voor mij, heeft wel het dringende verzoek om de subsidiëring van lokale partijen ter hand te nemen als dat kan. Er zijn hier al veel gezegdes in allerlei talen door de zaal gegaan. De minister begon zijn beantwoording ook in het Latijn, maar ik was blij dat hij snel overging op het Nederlands. Ik wil dus ook eindigen met een Nederlandse aanbeveling, die wel een Latijnse oorsprong heeft: hij die zichzelf overwint, is sterker dan hij die een stad overwint.

*N

De heer **Thom de Graaf** (D66): Voorzitter. De heer Thissen heeft wel iets overhoopgehaald! Ik zou bijna zeggen: de teerling is geworpen.

Ik dank de minister voor zijn beantwoording en voor de door hem gedane toezeggingen. Ik kom nog even terug op zijn opmerking, met een licht kritische ondertoon, over datgene wat zijn voorganger Donner heeft gezegd, namelijk: de politieke partijen behoren niet tot het politieke bestel, maar vervullen daarvoor wel cruciale functies. Het waren woorden van soortgelijke strekking. Laat ik het nu voor deze, misschien wel ene, keer echt met oud-minister Donner eens zijn, en overigens ook met collega Van Bijsterveld, kortom met de CDA-vertegenwoordigers. Het is geen tegenstelling, zoals de heer Koole terecht zei, tussen privaat en publiek, maar wel tussen degenen die de "Chancengleichheit" meer op de voorgrond willen zetten en degenen die het willen overlaten aan het vrije spel der krachten van politieke partijen en het aan de kiezers willen overlaten om partijen hierop aan te spreken en af te rekenen. Ik behoor meer tot de laatste stroming. We dienen politieke partijen echt te beschouwen als organisaties van en voor burgers. Daar past terughoudendheid bij. In zekere zin kun je zeggen dat politieke partijen zich tot het staatsbestel verhouden zoals de kabinetsformatie tot het reguliere staatsrecht. Het is nog geen onderdeel van het bestel, maar het gaat eraan vooraf. Het is de prealabele fase, maar die wordt niet door het staatsrecht als zodanig geregeerd. Ik heb gezegd dat er uitzonderingen zijn, die te maken hebben met transparantie en openheid. Vandaar dat wij natuurlijk kunnen instemmen met de hoofdlijn van het wetsvoorstel.

Ik dank de minister voor zijn toezegging om in de evaluatie, of misschien eerder, nog eens te kijken naar de rechtsvorm van de vereniging met volledige rechtspersoonlijkheid die geldt voor het van toepassing zijn van de transparantieverplichtingen. Er zijn inderdaad lacunes. Die zijn niet al te groot, maar toch aanwezig.

Over de grenswaarde van €4.500 is eerder gesproken. Ik vond de argumentatie van de minister niet overtuigend. Ik zeg dat in alle oprechtheid. Ik prijs de minister ervoor dat hij zich niet wenst te verschuilen achter het vorige kabinet, dat dit wetsvoorstel heeft gemaakt: hij heeft er zelf niets meer aan kunnen doen, het lag hier prompt in

de Eerste Kamer en hij moet het er ook maar mee doen. Daarachter wil de minister zich niet verschuilen. Ik vind echter zijn inhoudelijke argumentatie om zelf voor het bedrag te kiezen, niet overtuigend, vooral niet tegen de achtergrond van een nadrukkelijke aanbeveling van de GRECO, het comité van de Raad van Europa. Mede om die reden heb ik de motie van de heer Vliegenthart van harte ondersteund. Ik heb dat ook gedaan om de minister op te roepen om nog eens goed te bedenken of we toch niet eerder, dus niet over vier of vijf jaar, tot een bijstelling moeten komen van de bepaling.

Ik maak nog een slotopmerking over het onafhankelijke toezicht. Laten we ruiterlijk toegeven dat dit niet onafhankelijk is. Dat zou wél de Kiesraad zijn geweest. Ik denk dat de Raad van State nog nooit zo serieus is genomen door de regering als op dit moment, want ik heb de regering weleens kritischer horen praten over aanbevelingen en adviezen van de Raad van State. Het is van tweeën één. Om de minister niet in de positie te brengen waarin hij zelf moeizame beslissingen moet nemen en daar ook een zware politieke verantwoordelijkheid voor draagt, moet de wetgever een onafhankelijk orgaan scheppen dat ook echt het toezicht uitoefent. Als dat niet kan en niet wenselijk wordt geacht omdat niet kan worden gezien welke organisatie dit kan doen, kies er dan in ieder geval voor om de adviescommissie een zo prominent mogelijke plek te geven. Geef de adviezen van de commissie een zware status -- maak ze dus in beginsel openbaar -- en wijk daar in beginsel niet van af. En als de minister dat wel doet, dan met zware motiveringsplicht. Dan creëer je een situatie waarin de commissie van advies echt dat onafhankelijke orgaan kan zijn, zij het meer de facto dan de jure. De minister heeft een brief toegezegd. Het zou heel plezierig zijn als hij daarin op deze positie zou willen ingaan.

De **voorzitter**: Dank u wel. Ik zie dat de minister bereid en in staat is om direct te antwoorden. Dat is heel plezierig. Ik hoop dat dit in een rap tempo kan, in verband met het debat dat hierna op de agenda staat.

**

*N

Minister **Plasterk**: Voorzitter. Ik ben in ieder geval bereid om direct te antwoorden. Of ik ertoe in staat ben, is dadelijk aan het oordeel van de Kamer.

Ik dank de leden voor hun bijdrage in tweede termijn. Ik denk dat eenieder hier het cruciaal vindt voor het vertrouwen in de politiek dat er transparantie is ten aanzien van de financiering van politieke partijen. Er mag geen enkele twijfel over zijn dat politieke macht niet kan worden gekocht. De heer Holdijk zei dat het mij om de transparantie gaat. Ik meen echter dat het doel niet transparantie per se is, maar dat transparantie een ultiem doel dient, namelijk het mogelijk maken voor eenieder om kritisch te volgen of politieke partijen op een juiste manier functioneren. Nogmaals: deze wet gaat niet verder dan

transparantie alleen. Stel dat een vliegtuigfabrikant een zeer grote bijdrage levert aan één politieke partij en stel dat die politieke partij vervolgens van oordeel zou zijn dat bij die fabrikant een vliegtuig moet worden besteld, dan heeft de kiezer er recht op om dat te weten. Dat wordt met deze wet beoogd en dat zal door deze wet ook gerealiseerd worden.

Ik ben het eens met degene die zegt dat dit wetsvoorstel in zekere zin een begin is omdat er meer aan komt. Alleen al het feit dat wij deze transparantie willen uitbreiden naar het lokale niveau geeft aan dat de regering van plan is om die vervolgstappen te zetten. Dat lijkt mij in de geest van hetgeen vandaag besproken is.

Het voorstel is vandaag niet naar de letter, maar wel naar de uitwerking veranderd door een toezegging die ik heb gedaan. Ik wil benadrukken dat het een redelijk verstrekkende toezegging is, waardoor een en ander iets anders zal verlopen dan in de Tweede Kamer kennelijk is besproken. Daar is dit onderwerp niet expliciet aan de orde geweest. Ik heb toegezegd om de Kamer een brief te sturen waarin ik terugkom op het onderwerp van het publiek maken van de adviezen van de commissie. Het zou een lege toezegging zijn als ik mij niet realiseerde dat de Kamer verwacht dat ik daarin zal bewegen in de richting die door de Kamer wordt beoogd, zodat de transparantie zich ook uitstrekt tot de adviezen van de commissie. Een logisch uitvloeisel daarvan zal zijn dat als een minister, ik of op enigerlei moment in de toekomst een opvolger, contrair gaat aan een advies van de commissie, er als vanzelfsprekend een zware motivatie moet volgen. Het advies is immers publiek en als de minister het niet opvolgt, is het evident dat dit zeer zwaar onderbouwd moet worden. Ik denk dat een minister van Binnenlandse Zaken er in de praktijk goed aan zal doen om, als uitgangspunt, het advies van de commissie over te nemen. Anders beoog je niet het doel om de facto in een hoge mate van onafhankelijkheid te kijken naar de beslissingen die worden genomen.

Mijn terughoudendheid op dit punt was niet ingegeven door een inhoudelijke aarzeling, maar door het feit dat dit ten opzichte van hetgeen door de Tweede Kamer is besproken, een andere positie van de commissie met zich meebrengt. Het maakt een heel groot verschil of de commissie vertrouwelijk de minister bijpraat en adviseert, of dat zij een publiek advies geeft, waarna de minister daarover een besluit neemt. Dat is materieel echt wel een verandering, maar de wet sluit dit niet uit, zoals door de leden De Graaf en Koole is aangegeven. Hoewel het in de Tweede Kamer niet is besproken, voel ik mij dus toch vrij om hier op dit substantiële onderdeel toe te zeggen dit anders te zullen toepassen dan wellicht was voorzien.

Ik ga de afzonderlijke bijdragen langs. Mevrouw Van Bijsterveld dank ik voor haar steun. Ik denk dat wij, zoals zo vaak, over vele onderwerpen gelijkelijk denken. Zij heeft een vraag gesteld over het toezicht. Volgens mij vindt het toezicht overeenkomstig het voorliggende wetsvoorstel in drie lagen plaats. In de eerste plaats weten de politieke partijen nu zelf wat de

wettelijke kaders zijn. Zij moeten zelf in de gaten houden dat zij zich daarnaar voegen. In de tweede plaats is er een commissie. Deze heet de Commissie van Toezicht, hoewel er is gezegd dat zij meer een advieskarakter heeft. Deze commissie houdt hier samen met de minister van Binnenlandse Zaken oog op. In de derde plaats kunnen pers en parlement signaleren wanneer iemand zich eraan onttrekt. Ik geef onmiddellijk toe dat het een lichte vorm van toezicht is. Ik kom hierop straks in reactie op de bijdrage van de heer Koole terug. Wij zullen in de praktijk moeten bezien of deze vorm van toezicht voldoende is. Zo niet, dan moet dit bij gelegenheid nader worden ingevuld.

Een tweede vraag van mevrouw Van Bijsterveld was of ik al inzicht kan geven in de plannen voor het wetsvoorstel dat ik dit jaar nog zal schrijven. Dat kan ik eerlijk gezegd nog niet. Ik ben ook blij dat ik het nog niet in de staketsels had staan omdat er vandaag verschillende elementen in de discussie zijn ingebracht die ik moet betrekken bij het wetsvoorstel, of in ieder geval bij het denken over het wetsvoorstel. Het behoeft ook overleg in het kabinet. Ik kan er op dit moment dus nog geen inzicht in geven.

De heer Thissen heeft gesproken over subsidie en lokale politieke partijen. Dat onderwerp komt terug; dat is duidelijk. Ik weet niet zeker of wij daarover hetzelfde denken. Ik heb toegezegd te overwegen om, als wij het wetsvoorstel gaan invullen -- dat is precies het punt dat ik net in reactie op de vragen van mevrouw Van Bijsterveld maakte -- bijvoorbeeld na te gaan of het toezicht landelijk in plaats van lokaal geregeld zou kunnen worden. Daarover moet ik vervolgens natuurlijk weer overleg plegen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en cetera. Ik zie zowel voor- als nadelen. Ik zeg toe dit te overwegen.

De leden Thissen en De Graaf hebben gediscussieerd over de hoogte van de grenzen voor registratie. Sommigen zeggen dat de grens zeker niet lager moet komen te liggen, anderen zeggen dat die grens wel omlaag moet. Ik heb gezegd dat ik denk dat dit, met de bandbreedte die er is, een redelijke grens is die in ieder geval datgene wat iemand bereid is van zijn eigen salaris bij te dragen scheidt van datgene wat daaraan voor de meeste normale mensen ontstijgt. Dat is mijn inhoudelijke motivatie voor de mening dat dit een redelijke grens is. Ik heb gehoord dat een aantal van de leden van de Kamer dit steunt en dat een aantal hierover verschillend denkt; het gaat twee kanten op.

De heer De Lange gaat zich nog beraden op de vraag of het glas halfvol of halfleeg is. Ik hoop op zijn steun. Ik geloof niet dat ik het huzarenstukje van collega Kamp kan evenaren. Hij kreeg deze Kamer uiteindelijk unaniem achter zijn wetsvoorstel. Wie weet lukt mij dit ook, maar ik geloof dat de laatste hoop mij hier ontvlieft. Het is niet anders. Niettemin hoop ik op de steun van de heer De Lange voor het voorstel.

In reactie op de vraag van de heer Koole heb ik een toezegging gedaan. Die heb ik zojuist besproken. De heer Koole vroeg ook of de evaluatie

gedaan zou kunnen worden door de adviescommissie. Dat zou mijn voorkeur niet hebben omdat het functioneren van de commissie ook onderdeel van de evaluatie zou moeten zijn. Ik heb goed naar de heer Koole geluisterd. Hij zei dat het misschien ook niet verstandig is om de minister van Binnenlandse Zaken eigenstandig verantwoordelijk te maken voor de evaluatie, omdat diens rol natuurlijk ook onderdeel van de evaluatie zou moeten zijn. Wij zijn nog even weg van het moment van evaluatie, maar ik denk dat wij moeten nagaan of wij dit niet op de een of andere manier op afstand moeten organiseren, bijvoorbeeld door de instelling van een commissie van wijzen met het specifieke doel om dat te evalueren.

De heer **Thom de Graaf** (D66): De Kiesraad kan het doen.

Minister **Plasterk**: De Kiesraad? Laten wij dat gesprek niet heropenen!

Ik hoor van twee kanten argumenten betreffende het giftenreglement. Daarbij moet de waarschuwing van de heer De Graaf ter harte worden genomen: voorkom dubbel werk als er straks toch iets anders gebeurt doordat er een nieuwe wet komt. De heer Koole brengt daartegen in dat wij, als zo'n nieuwe wet er niet komt, toch iets op zijn plek willen hebben voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Ik heb daar tijd voor nodig. Laat mij even nagaan in hoeverre een reglement mogelijk is dat kan doorvloeien als er wel een nieuwe wettelijke regeling komt, maar dat ook kan doorgaan als deze er niet komt. Misschien kunnen wij hiervoor een no-regretvorm vinden. Daar streef ik naar en anders kom ik er in het najaar op terug.

De heer Koole zegt dat transparantie wel een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde is. Hij geeft het voorbeeld van de National Rifle Association van een land waar de transparantie volledig is, maar waar, naar zijn oordeel en ook naar mijn oordeel, niettemin duidelijk perverse effecten optreden. Ik ben het met hem eens. A priori hoeft het niet voldoende te zijn, maar a posteriori -- wij blijven een beetje in de Latijnse woorden hangen vandaag -- zal moeten blijken of dit in Nederland ook het geval is. Als wij straks die transparantie hebben, weten wij hoe hoog de giften van natuurlijke personen, rechtspersonen en organisaties zijn. Enerzijds zou dan kunnen blijken dat de transparantie voldoende is om te constateren dat er nergens iets gebeurt wat oneigenlijk is; anderzijds zou dan kunnen blijken dat de heer Koole gelijk heeft en dat een vergelijkbare situatie zich hier voordoet. In het laatste geval kan er dus een reden zijn om, ofwel bij de evaluatie, ofwel eerder, als het heel extreem is, in te grijpen en te zeggen dat dit de bedoeling niet kan zijn.

De heer **Koole** (PvdA): De minister gebruikte net weer wat Latijnse woorden. Ik wil alleen maar zeggen dat ik dit voorbeeld gaf om te voorkomen dat wij later zeggen: pecunia non olet.

Minister **Plasterk**: Geld stinkt niet, in vertaling; waarvan akte. Wij moeten zo langzamerhand ondertitels gaan plaatsen bij Politiek 24.

Over de transparantie heb ik zojuist gesproken. De heer Holdijk was niet voor het verlagen van de drempel van €4.500. Hij is ook geen voorstander van rechtstreekse subsidiëring door het Rijk; waarvan akte. Dat voorstel ligt nu niet voor.

De heer Nagel heeft drie punten gemaakt, die ik even zal langslopen. Ik zal niet treden in oordelen van rechtbanken, dus ik ga uit van het eigenstandig argument van de heer Nagel dat de lokale partijen geen subsidie nodig hebben omdat zij het ook zonder subsidie al heel goed doen. Dat vind ik geen sterk argument. Wij willen een level playing field voor de politieke partijen organiseren. Het is mogelijk dat partijen het zonder subsidie doen, maar als er goede argumenten zijn om politieke partijen te subsidiëren, dan geldt dat eveneens voor partijen die het ook zonder subsidie al goed doen. Ik deel dat argument dus niet. Ik heb het argument ook niet gebruikt. Al eerder heb ik gezegd dat ik geen voorstander ben van het verlagen van subsidies.

De heer Nagel herinnerde mij eraan dat de heer Remkes in 2005 in discussie met mijn partijgenoot Dubbelboer een bepaald standpunt innam en dat ik als erfopvolger van de heer Remkes kennelijk dezelfde opvatting heb als de heer Remkes destijds. Het doet mij geen zeer om dat toe te geven; dat is inderdaad het geval. Die opvatting had overigens ook de heer Dölle, dus wat dat betreft sta ik op de schouders van reuzen.

De heer Koffeman steunt het voorstel, maar zegt erbij dat het hem niet ver genoeg gaat. Het woord "schijntransparantie" neem ik niet over, maar ik ben het wel met hem eens dat het voorstel niet geheel waterdicht is. Of het ertoe leidt dat het geen effect heeft, weet ik niet. De heer Koffeman maakte een verschil tussen goedwillenden en kwaadwillenden. Ik wil niet in een theologische discussie belanden of mensen tot het goede of het kwade geneigd zijn, maar stel vast dat veel mensen tot het goede geneigd zijn, maar desondanks soms onverstandige dingen doen. Transparantie kan er dan toe bijdragen dat politieke partijen zich beter realiseren dat men bepaalde zaken eigenlijk niet zou moeten willen. De regels zijn dus niet alleen bedoeld om de kwaadwillenden in de kladden te grijpen, maar ook om te zorgen dat eenieder op het rechte pad blijft en het publiek ook kan zien dat dit gebeurt. Wij hopen ook op gedragseffecten bij mensen die misschien in dubio zouden kunnen zijn.

Ik weerspreek dat het doen van een politieke belofte een grijs gebied is, zelfs als het een politieke belofte is in de trant van: "stem op mij, dan verlaag ik deze belasting". Een dergelijke belofte mag men doen. Het is legitiem als een politieke partij zegt dat zij de onroerendzaakbelasting zal afschaffen als men op haar stemt. Als die partij dat vervolgens niet doet, heeft zij een politiek probleem, maar geen probleem met de wet en naar mijn smaak ook geen integriteitsprobleem. Dat behoort tot het politieke discours. Dat vind ik echt iets anders dan

cliëntelisme of het doen van beloften aan individuen of organisaties.

De heer **Koffeman** (PvdD): De grens schuift op. Ik geef het voorbeeld van de heer Schotte, die creditcards uitdeelt met zijn foto erop en zegt dan men, als men zich voor de verkiezingen bij hem registreert en indien hij wordt gekozen, na de verkiezingen elke maand €40 mag komen ophalen, omdat hij dan de baas is. Hij geeft dat geld dan niet in persoon, maar in zijn nieuwe functie. Ik noem voorts Berlusconi, die miljoenen brieven laat bezorgen bij de Italiaanse kiezers en zegt dat men, als hij gekozen wordt, op het postkantoor de betaalde onroerendgoedbelasting kan terughalen. Dat is toch een vorm van stemmen kopen en een schandalige manier om aan de macht te komen. Dat is voor Berlusconi de manier geweest om in het zadel te komen. Ik denk dat wij daar ook in Nederland over moeten nadenken. De versie van de heer Rutte was wat milder; de kiezer zou €1.000 aan belasting terugkrijgen als hij hier de baas zou worden. Dat gebeurde vervolgens niet, maar dat was zijn probleem. Wij zullen er echter over moeten nadenken of er een gedragscode moet komen voor kapitaliseerbare beloftes, om daarmee het kopen van de kiezersgunst op een zeer populistische manier te voorkomen. Anders wordt hetgeen wij nastreven met deze wet, te weten transparantie van de financiering, tenietgedaan.

Minister **Plasterk**: Ik houd echt tegen dat de belofte van een Nederlandse politieke partijleider om een bepaalde belasting te verlagen op één lijn gesteld kan worden met het gedrag van de heer Schotte of Berlusconi, die beiden vanwege hun politieke mores in aanraking met justitie zijn geweest. Ik ben van mening dat het Nederlandse politieke stelsel prima in staat is om politici af te rekenen op de beloften die zij voor de verkiezingen hebben gedaan en dat er in het genoemde voorbeeld geen sprake is van een grijs gebied.

De heer Vliegthart steunt hetgeen ik bij het Europees Parlement heb ondernomen en moedigt mij aan om nog meer te doen. Hij beargumenteerde dit door te stellen dat het ondenkbaar is dat wij in deze Kamer een politieke partij uitnodigen om te beoordelen of die het recht heeft om zitting te hebben in deze Kamer. Ik begrijp uit de reactie van de heer Vliegthart dat ik hem misschien verkeerd begrepen heb. Wat men ook kan vinden van hetgeen in het Europees Parlement voorligt, het gaat om subsidie, dus het passief kiesrecht staat niet ter discussie. Niettemin denken wij hetzelfde over het horen in het Europees Parlement.

De heer Vliegthart heeft voorts een motie ingediend. Het oordeel over deze motie laat ik graag over aan de Kamer, omdat ik haar beschouw als een ondersteuning van het beleid. In het dictum wordt de regering verzocht met een beargumenteerde afweging te komen ten aanzien van de GRECO-aanbevelingen en aan te geven welke aanbevelingen zij van plan is te implementeren, welke zij niet van plan is te implementeren en waarom. Dat is in feite een vraag

om een beleidsreactie op het rapport. Die reactie zeg ik graag toe, ook zonder dat er een motie is ingediend. Nogmaals, het oordeel over de motie laat ik graag aan de Kamer. Overigens teken ik erbij aan dat de eerste indiener van de motie in zijn toelichting heeft gezegd dat de aanbevelingen ook gelden voor Nederland en dat dit, gehoord het debat, de indruk zou kunnen wekken dat dit eveneens geldt voor bijvoorbeeld de precieze registratiegrenzen die erin staan. Dat staat echter niet in het dictum van de motie en daarom kan ik het oordeel over de motie aan de Kamer laten. Ik houd mij aan het dictum van de motie, dus ik zal reageren op de aanbevelingen en aangeven wat wordt overgenomen en wat niet, inclusief de argumenten daarvoor.

De heer **Vliegthart** (SP): De minister zegt dus klip en klaar toe dat er een reactie komt waarin wordt uitgelegd welke aanbevelingen worden overgenomen en waarom.

Minister **Plasterk**: Ja.

De heer **Vliegthart** (SP): De minister neemt de motie dus over. In dat geval kan ik de motie intrekken.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Vliegthart (32752, letter G) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

**

Minister **Plasterk**: De heer De Graaf maakt geschiedenis door het op te nemen voor de heer Donner. Het genoemde citaat van de heer Donner ging erover dat de politieke partijen als zodanig geen deel uitmaken van het publieke bestel, maar daarvoor wel vitale functies vervullen. Het hangt er vanaf wat men onder "bestel" verstaat. Het is geen in de Grondwet gedefinieerd begrip. Op basis van bijvoorbeeld het feit dat de volgorde op een door een politieke partij samengestelde lijst bepalend is voor de samenstelling van gekozen organen, kan men niet ontkennen dat de politieke partijen onderdeel zijn van het bestel. Dit is niet constitutioneel gedefinieerd, maar de facto wel. Wie er wel en niet in deze Kamer zitten, wordt immers mede bepaald door de politieke partijen. Ik vind het dan een kwestie van fijn slijpen om te stellen dat men daar geen onderdeel van is, maar daar wel een vitale betekenis voor heeft.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Ik zou het geen "fijn slijpen", maar "staatsrecht" willen noemen.

Minister **Plasterk**: Dan wordt mijn bezwaar groter, omdat het begrip "bestel" niet in het staatsrecht is gedefinieerd.

De heer **Thom de Graaf** (D66): Wat tot het publieke bestel behoort, kan men uit de constitutie en uit de organieke wetgeving afleiden. Daarin komt het begrip "politieke partij" niet voor. Dat wordt in Nederland nog steeds gezien als een verbinding tussen burgers onderling, in beginsel

geregeerd door het privaatrecht en niet door het publiekrecht. Er zijn slechts twee uitzonderingen, die de verenigingsrechtelijke vorm voor de Kieswet betreffen, als men als partij wil worden aangeduid. In de andere gevallen, voor zover het gaat over de financiering, kiezen wij voor het publiekrecht. Dat is de portee van mijn stelling.

Minister **Plasterk**: Ik ben het er niet mee eens dat wij het publiek bestel per se uit de Grondwet moeten afleiden. Wij kunnen dat ook op andere manieren en langs andere criteria definiëren. Bijvoorbeeld de Kieswet, waarin gesproken wordt over lijsten en lijstverbindingen, valt niet onder het privaatrecht, maar is wel degelijk onderdeel van ons publieke bestel. Ik meen echter dat wij het eens zijn over wat er materieel aan de orde is. Misschien kunnen wij bij een andere gelegenheid nog eens de exegese van deze tekst van collega Donner voortzetten. Wat wel een materieel effect heeft, is mijn toezegging. Ik kom er sowieso per brief op terug, maar onderdeel daarvan zal zijn dat het advies van de "commissie van toezicht" een zwaarwegende rol moet hebben en dat slechts bij hoge uitzondering en zwaar gemotiveerd de minister van Binnenlandse Zaken daarvan zal kunnen afwijken.

Voorzitter. Ik meen dat ik hiermee alle vragen heb beantwoord.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Uit de woorden van de heer De Lange begrijp ik, dat hij nog even wil nadenken en de volgende week stemming wenst over dit voorstel. Dan zullen wij volgende week stemmen over dit voorstel.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Rapport toekomst EMU!

Aan de orde is **het debat over het rapport (33454, letter V) van de Voorzitter van de Europese Raad, de heer Van Rompuy, over de toekomst van de Economische en Monetaire Unie en de uitwerking van de in het rapport gedane voorstellen.**

De **voorzitter**: Ik heet de minister-president en de minister van Financiën van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

*N

De heer **Van der Linden** (CDA): Voorzitter. Dit is het eerste debat over Europa en de ontwikkelingen in de financiële crisis en daarmee geven wij als Eerste Kamer ook inhoud aan het Verdrag van Lissabon.

De CDA fractie geeft in grote lijnen volle steun aan de stappenplannen die de president van de Europese Raad mede namens de voorzitter van

de Eurogroep, de voorzitter van de Europese Commissie en de president van de Europese Centrale Bank aan de Europese Raad heeft voorgelegd. Die zouden moeten leiden tot een bankenunie, een begrotingsunie en economische unie en een politieke unie. Die geven de weg aan uit de crisis, waarmee de begrotingsdiscipline en de hervormingsagenda verbonden worden met solidariteit en die opnieuw uitzicht bieden op groei en banen. Wij sporen de regering aan om meer tempo te maken bij het uitvoeren van die plannen, waarbij wat ons betreft geen blokkades op voorhand opgeworpen mogen worden, ook niet wat een mogelijke eurobegroting betreft. Hierover kom ik later nader te spreken.

Wij zijn er benieuwd naar of de nieuw gekozen voorzitter van de Eurogroep qua inhoudelijke opstelling in de voetsporen van de eminente voorganger Juncker treedt. Kan de minister hier een antwoord op geven? Spreken wij in de toekomst over het voorstel-Van Rompuy, Dijsselbloem, Barroso en Draghi?

Vanaf deze plaats willen wij minister Dijsselbloem van harte gelukwensen met deze prestigieuze uitverkiezing. Die is goed voor Nederland en Europa. Eindelijk weer een topfunctie voor ons land in de EU. Wij horen in de voorhoede van de Europese Unie thuis, een Europese Unie die meer is dan een markt. Wil de minister de dank overbrengen aan zijn voorganger, de heer Juncker, voor zijn buitengewone en niet aflatende bijdrage gedurende een lange reeks van jaren voor de Europese zaak? Wij zijn hem daarvoor zeer erkentelijk.

Met het rapport-Van Rompuy zijn wij op de goede weg. De eerste tekenen van herstel zijn zichtbaar en beginnen vruchten af te werpen. Maar we hebben, zoals Van Rompuy tijdens het overleg van leden van de nationale parlementen en het EP over het Europese semester aangaf, nog een lange weg te gaan. Stap voor stap zijn we bezig een uitweg uit de crisis te zoeken. Dat gaat moeizaam. Tegelijkertijd stellen wij vast dat de tot op heden genomen besluiten nog slechts enkele jaren geleden voor volstrekt onmogelijk gehouden werden. Ik noem hier het verdrag inzake stabiliteit, de coördinatie en bestuur van de EMU met regels ten aanzien van begrotingsdiscipline in de lidstaten, het noodfonds, de procedure bij macro-economische onevenwichtigheden, het Europees Semester, de versterking van de positie van EU-Commissaris Rehn en het Europese banktoezicht. Dit zijn zaken die ook de Eerste Kamer regarderden en waarbij, neem ik aan, de regering zich ervan bewust is dat informatievoorziening aan de Eerste Kamer en de betrokkenheid met en verantwoordelijkheid van de Eerste Kamer ook tot hun recht moeten komen.

Nederland is in de afgelopen jaren ten strijde getrokken tegen die lidstaten die zich niet aan de 3%-norm hielden. Is de regering nog steeds zo ferm op dit punt voor het eigen land? Dit is overigens een norm die door de lidstaten zelf is ingesteld.

Dat brengt mij op de centrale vraag die steeds nadrukkelijker op tafel komt. Zal de

Europese Unie in staat zijn om een eenduidige, alle lidstaten omvattende unie te vormen of wordt het noodzakelijkerwijze een Europese Unie van twee snelheden, hetgeen in de praktijk al het geval is? Is het vasthouden aan de ondeelbaarheid van de instellingen nog houdbaar, waar de Eurogroep al afzonderlijk met een eigen voorzitter vergadert? Het verdient aanbeveling om het bestuur van de Eurogroep verder te versterken. Wat is het oordeel van de regering? Hoe staat de regering tegenover het voorstel van Frankrijk om dat bestuur van de Eurogroep te versterken?

Met de speech van Cameron heeft het Europese debat weliswaar een extra impuls gekregen, maar daarmee is niets gezegd over welk Europa ons voor ogen staat; de stip op de horizon waar wij met Europa naartoe gaan. Dat blijft in de speech ook buiten het vizier. Cameron spreekt over een nieuwe relatie van het Verenigd Koninkrijk met de Europese Unie. Er kan toch geen sprake zijn van heronderhandelingen van enig lid met de rest van de Europese Unie, zo vraag ik de regering. De Europese Unie zou meer als een netwerk dan als een blok moeten functioneren, aldus de Britse premier. Maar hebben wij in de razendsnel veranderende wereld met nieuwe opkomende wereldmachten niet juist behoefte aan de vorming van Europa als machtsblok, als tegenmacht tegen nieuwe opkomende grootmachten als China en de andere? Welke politieke agenda hebben wij?

De voorstellen van Van Rompuy c.s. gaan juist in de richting van meer Europa. Daar dwingen de omstandigheden ons toe. Dat is bepaald een andere richting dan Cameron voorstaat. Wij waarderen de inspanningen van de minister-president om het Verenigd Koninkrijk bij de EU te houden. Wat verwacht hij daarvan? Wij waarderen het dat de minister-president in de EU bruggen slaat. Dat is een belangrijke rol voor een middelgroot land als Nederland. Ik vrees echter dat het Kanaal te breed is voor een brug tussen Londen en Berlijn. Nog belangrijker, ook voor Nederland, is de brug tussen Berlijn en Parijs. Die is aan groot onderhoud toe en daar ligt een belangrijke rol voor de minister-president van Nederland.

De regering schrijft aan de Kamer dat zij niet streeft naar herdefiniëring van de Nederlandse relatie met de EU en geen specifieke opt-outs wil bedingen. Dat is nu precies wat Cameron wel wil! In de realiteit, zo stellen wij vast, is vooruitgang langs de lijnen van de voorstellen van Van Rompuy niet met alle lidstaten te bereiken. Zonder een tweesnelhedenbenadering lijkt het Europese project gedoemd te zijn om te stagneren. Daarvoor lopen de visies, de ambities en de doelstellingen te ver uiteen. Daarvan getuigt ook de speech van Cameron. De mogelijkheid van versterkte samenwerking biedt openingen voor het vormen van een kopgroep. Wat is erop tegen om voor de Eurogroep de procedure van versterkte samenwerking in werking te stellen?

Met het akkoord over het "twopack", waarbij de controle door de EU op de nationale begrotingen van de eurolanden verder wordt aangescherpt, wordt een belangrijke stap gezet in de verdere integratie van de eurolanden. Daarmee

lijken wij echter ook de grenzen te bereiken van wat onder de huidige verdragen mogelijk is. Hoe beoordeelt de regering dit? Met andere woorden: is verdragswijziging de enige optie of kunnen de leden van de Eurogroep en de lidstaten die wel willen maar nog niet kunnen toetreden, een afzonderlijk verdrag tekenen? Welke tegenwerpingen zouden hierbij te plaatsen zijn? Kan het niet bindend karakter van het "twopack" bij de coördinatie van de economische politiek niet een kwetsbare pilaar onder de EMU vormen? Wordt het ontbreken van een sanctie voor landen die het advies van de Commissie aan hun laars lappen door de regering niet gezien als het ontbreken van een stevige stok achter de deur?

Nederland is altijd een pleitbezorger geweest van een sterke Commissie en van het hanteren van de communautaire methode, omdat dit de beste waarborgen voor kleine en middelgrote landen vormden om een directorium van de grote landen te voorkomen. De huidige crisis heeft ons, noodgedwongen, sterk in de richting van intergouvernementele samenwerking gedrongen en de Europese Commissie naar de achtergrond geschoven. Zoveel is wel duidelijk dat de Europese Raad een centrale rol speelt. De benoeming van een permanente voorzitter, of moet ik zeggen de huidige voorzitter, is zeker als een verbetering te beschouwen. Hoe beoordeelt de regering de interactie tussen de Gemeenschapsmethode en de intergouvernementele benadering?

Over de parlementaire dimensie, democratische legitimiteit en de brede Europese context komen wij bij het Europeadebat te spreken. Ik wil in dit debat verwijzen naar de uitstekende speech van de president van de Bondsrepubliek Duitsland Joachim Gauck van 22 februari 2013.

Over de democratische legitimiteit merk ik op dat de schoen wel erg wringt waar leden van het Europese Parlement die niet afkomstig zijn uit eurolanden bij wetgeving over EMU meer betrokkenheid hebben dan nationale parlementariërs uit de eurolanden. Hoe ziet de voorzitter van de Eurogroep dit?

Zoveel is wel duidelijk dat de Eurogroep als motor van integratie, economische groei en werkgelegenheid dient. Die vormen de kern van de EU. Behoud en versterking van de euro is de hoogste prioriteit. Geen closed shop maar open voor toetreding van niet-eurolanden die wel willen maar nog niet kunnen toetreden. Toetreding vormt voor deze landen een extra incentive om aan de criteria te voldoen. Een goed voorbeeld is Polen. In feite zijn er maar twee landen die het niet willen: het Verenigd Koninkrijk en Tsjechië.

Een interessante gedachte is ook om de integratie van de Eurogroep meer op het externe vlak tot uitdrukking te brengen door een vertegenwoordiger bij internationale financiële instellingen zoals het IMF te hebben. Is dit geen aantrekkelijke gedachte voor de voorzitter van de Eurogroep?

Het onderzoek naar een eigen begroting voor de eurolanden met eigen funding en met mogelijkheid om te lenen, ontmoet bij de CDA-fractie een positieve houding. Het idee van een

specifiek budget voor de eurozone heeft interessante aspecten. Het idee komt uit de koker van de president van de Europese Raad en is gedaan in het kader van de vervolmaking van de EMU. Uiteraard kan dit niet in de grote pot van de EU verdwijnen. Het moet dan gaan om vervangend beleid en het moet de eurolanden ten goede komen. Ik weet dat het hier gaat om een traject na 2014.

De introductie van de financiëletransactiebelasting onder de versterkte samenwerking die nu vorm krijgt, is ook in dat licht een belangrijke ontwikkeling waaraan Nederland zich moeilijk kan onttrekken. Het is een duidelijk voorbeeld van twee snelheden. Deze ontwikkeling zou bij unanimiteit of gekwalificeerde meerderheid niet van de grond komen en zo kan via de route van de versterkte samenwerking een belangrijke ontwikkeling binnen de EU praktijk worden. Daarmee is niet gezegd dat er niet nog een aantal openstaande kwesties behandeld moet worden, zoals de te volgen procedure, de bestemming, de toekomstige leden en reikwijdte. Kan de minister van Financiën zijn licht hierover laten schijnen?

De Commissie stelt voor om belasting te heffen op transacties die lopen naar of via een van de deelnemende landen. Opmerkelijk is dat het Verenigd Koninkrijk bezorgd is dat de FTT een negatieve impact kan hebben op de City van Londen vanwege de nauwe banden met financiële instellingen in de eurozone. Hoe ziet de regering dit? Ook stelt de Europese Commissie dat deze voorstellen een positief effect hebben op het functioneren van de interne markt, omdat deze een harmoniserend effect hebben. De afgelopen jaren hebben al tien lidstaten waaronder het Verenigd Koninkrijk een vergelijkbare eigen nationale belasting ingesteld. Graag verneem ik de zienswijze van de regering. Ziet de regering een negatieve impact van de FTT op de concurrentiepositie van de Nederlandse financiële instellingen? Hoe beoordeelt zij de concurrentiepositie van Europa ten opzichte van de rest van de wereld?

Eerder heeft de CDA-fractie aangegeven dat Nederlandse deelname ertoe zou moeten leiden dat de bankenbelasting vervalt. Dat zou echt vervangend beleid zijn! Hoe ziet de regering dit?

Dan kom ik te spreken over de landencontracten. Zoals gezegd willen Van Rompuy c.s. solidariteit verbinden met solidariteit. De CDA-fractie stemt daarmee van harte in, maar wel in die volgorde. Landencontracten vragen de landen zich te verplichten om structurele hervormingen door te voeren. Beter afdwingbare Europese regels en effectieve controle met sanctiebeleid zijn in Nederlands belang. Er is dan ook geen reden om ons tegen landencontracten te verzetten. Die zien erop toe dat macro-economische onevenwichtigheden worden gesignaleerd en aangepakt en zijn gericht op de versterking van het concurrentie- en groeivermogen. Evenmin zien wij redenen om ons te verzetten tegen een EU-vertegenwoordiger, een zogeheten watcher, die aan het lid van de Commissie voor Economische en financiële zaken rapporteert. Hoe beoordeelt de regering dit?

Kortheidshalve vraag ik de regering nader in te gaan op de voortgang van het groeipact en de rol van de EIB hierbij. In dat kader geven wij volledige steun aan het streven van de regering naar de vervolmaking van de interne markt, met name de diensten- en digitale sector.

Dan een enkel woord over de meerjarenbegroting 2014 - 2021. Het is een project voor de middellange termijn, terwijl wij zeggen dat wij niet te ver vooruit moeten kijken. Nu hebben wij toch voor zeven jaar de zaak vastgelegd. De hoogte is blijkbaar belangrijker dan de aard en effectiviteit alsook controle en sancties van de bestedingen. Het ging in Europa blijkbaar meer om de beeldvorming bij het thuisfront dan om de toekomst van Europa. Deze gang van zaken is eens te meer een pleidooi voor eigen middelen voor de EU zoals voorzien in het Verdrag van Rome en later het Verdrag van Lissabon om dit soort koehandel met negatieve beeldvorming te voorkomen.

Wij zijn zeer benieuwd naar wat er uit het overleg met het Europees Parlement komt. Het Europees Parlement heeft op dit punt codecisie. Wij begrijpen dat Europa terughoudend moet zijn met het stijgen van de begroting. Wij zouden echter liever een meer toekomstgerichte aanwending van de middelen zien. Wij delen de opvatting van het Europees Parlement dat het meer flexibiliteit moet hebben. Het kan niet zo zijn dat er in het eerste jaar geld overblijft dat teruggaat naar de lidstaten en dat er in het laatste jaar, als men geld tekortkomt, een financieel tekort in de Europese Unie ontstaat of dat de lidstaten weigeren om het tekort bij te lappen. Dat is juist een element waarbij het Europees Parlement de komende periode tegemoetgekomen kan worden.

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Ik heb het betoog van de heer Van der Linden beluisterd. Hij laat mij in enige verwarring achter. Nog niet zo heel lang geleden heeft zijn partijgenoot Buma in de Tweede Kamer een lans gebroken voor het terughalen van bevoegdheden uit Europa. Bij de heer Van der Linden beluister ik echter een tamelijk hartstochtelijk pleidooi ten gunste van de plannen van Van Rompuy, die naar mijn mening juist het weghalen van bevoegdheden bij de nationale staten beogen alsmede een versterking van een centralistisch Europa. Hoe kunnen wij dat rijmen? Hebben wij hier te maken met een CDA van twee snelheden?

De heer **Van der Linden** (CDA): De heer Van Haersma Buma heeft nadrukkelijk gezegd dat hij voor versterking van de bankenunie, het Europees banktoezicht, is en dat hij voor versterking van en duurzame investering in de Economisch Monetaire Unie is. Hij heeft tegelijkertijd gezegd dat we moeten kijken waar wij bevoegdheden die Brussel heeft, kunnen terughalen naar de nationale lidstaten. Dan gaat het vaak om bevoegdheden die de lidstaten zelf afgestaan hebben en waarvan ze nu zeggen dat het toch beter is dat ze weer teruggaan naar de lidstaten. Ik heb een aantal voorbeelden genoemd. We hebben gepleit voor een kleine commissie. We hebben gepleit tegen de

wildgroei van agentschappen. Dan gaat het erom dat de lidstaten een veel grotere greep moeten krijgen op de Europese activiteiten. Maar op de terreinen die ik heb genoemd, is Nederland als klein land niet meer in staat om zelfstandig een effectief beleid te voeren. Op die terreinen is het CDA voorstander van voortgaande Europese integratie met een grote betrokkenheid van de nationale parlementen, waar het intergouvernementeel beleid betreft. We komen daar later nog over te spreken.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Ik hoor de heer Van der Linden spreken over een Europa van twee snelheden, waarbij er klaarblijkelijk een veel sterkere integratie is voor een kerngroep. Dat is een interessante gedachte, maar wat mij vooral intrigeert is dat hij nog niets heeft gezegd over de gevolgen ervan voor de muntunie. Betekent het dat we ook twee verschillende munten krijgen voor de twee verschillende snelheden?

De heer **Van der Linden** (CDA): Nee, ik heb nadrukkelijk gezegd dat wij voorstander zijn van een versterking van de Economisch Monetaire Unie. We willen nagaan of we dat via de versterkte samenwerkingsprocedure kunnen doen of via aparte verdragen, dan wel dat we verdragswijzigingen nodig hebben. Het betekent dat de huidige leden van de muntunie lid blijven en dat de andere hun nationale valuta hebben. Lidstaten van de Europese Unie die nog geen lid zijn van de muntunie, moeten er wel voor openstaan om lid te worden. En we hebben een aparte vergadering van de Eurogroep. De minister van Financiën is voorzitter van de Eurogroep die apart vergadert. De twee snelheden zijn al praktijk.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Het antwoord van de heer Van der Linden laat mij in nog meer verwarring achter. Aan de ene kant zien we de onevenwichtigheden tussen noord en zuid in de EMU-zone. Aan de andere kant zien we met name in het oosten van Europa een aantal landen die geen lid zijn van de eurozone. De problemen komen voort uit de tegenstelling tussen noord en zuid. Daar zou je de twee snelheden in willen hebben. Ik begrijp echter dat de heer Van der Linden bedoelt dat we een Eurogroep hebben op één snelheid en een niet-Eurogroep op een andere snelheid. Is dat wat hij eigenlijk zegt?

De heer **Van der Linden** (CDA): Dat heb ik voortdurend betoogd. Het Verenigd Koninkrijk wil niet tot de Eurogroep behoren en zit dus in de tweede snelheid. De heer De Graaff spreekt over noord-zuid, maar het hele beleid van de Europese Unie is er juist op gericht om maatregelen te nemen om de duurzaamheid van de euro en van de Economisch Monetaire Unie tot stand te laten komen. Dit gebeurt aan de ene kant via solidariteit: maatregelen in de begrotingsdiscipline die macro-economische onevenwichtigheden bestrijden en voorkomen voor de langere termijn. Aan de andere kant gebeurt het door solidariteit. Er zijn landen die eerst naar solidariteit kijken en daarna eventueel nog naar de solidariteit. Het CDA heeft echter

gezegd: eerst soliditeit, door de afspraken in Brussel zo in te richten zoals nu ook gebeurt via het banktoezicht en de financiële coördinatie. Zo wordt de tweedeling die nu in feite dreigt te gebeuren, voorkomen.

*N

De heer **Postema** (PvdA): Voorzitter. Aangrijppunt voor dit overleg met de minister-president en de minister van Financiën is het eindrapport van de voorzitter van de Europese Raad, Herman van Rompuy, inzake de voltooiing van de EMU. "Naar een *echte* economische en monetaire unie", zo is het rapport veelzeggend getiteld. En deze veelzeggendheid zat ook reeds in de opdracht die de Europese regeringsleiders en de voorzitter van de Europese Commissie, verenigd in de Europese Raad, in juni 2012 aan Van Rompuy meegaven, namelijk om een "specifieke, aan een tijdschema gebonden routekaart voor het verwezenlijken van een *echte* economische en monetaire unie te ontwikkelen". En daarbij diende in opdracht van de Raad onderzocht te worden "welke nieuwe mechanismen mogelijk zijn binnen het bestel van een geïntegreerd begrotingskader, waaronder een passende begrotingscapaciteit van de EMU, alsook het idee dat lidstaten van de eurozone met de EU-instellingen regelingen van contractuele aard maken over de hervormingen waartoe zij zich engageren en de uitvoering daarvan". Ik ben zo expliciet over de opdrachtstelling, omdat hierin reeds zoveel besloten ligt. Daarmee is de Raad in belangrijke mate gebonden aan de uitkomsten van de opdracht. Uiteraard kunnen en moeten tal van invullingskwesties ter discussie worden gesteld, maar de hoofdlijn, het realiseren van een routekaart om te komen tot voltooiing van de EMU, is reeds in de opdracht van de Europese regeringsleiders besloten.

De heer **Reuten** (SP): Ik vind het een opmerkelijk standpunt van de heer Postema. De Raad verzoekt aan zijn voorzitter om een traject te ontwikkelen en wat te onderzoeken en dan zegt de heer Postema dat de Raad daaraan gebonden zou zijn. Ik ben er natuurlijk niet bij geweest, maar in de conclusies van de raadsvergadering staat dat de Raad nota heeft genomen van het rapport van Van Rompuy. Vervolgens wordt gezegd dat de voorzitter voor een aantal punten nog maar eens een nieuwe tijdstraject moet ontwikkelen. Dat spoort niet helemaal met de uitspraak van de heer Postema dat de Raad gebonden is aan het rapport.

De heer **Postema** (PvdA): Het is een heel terechte opmerking. Ik blijf echter bij mijn standpunt dat de Raad destijds in zijn opdrachtstelling heel specifiek is geweest. Hij heeft niet gesteld dat een routekaart gemaakt moest worden, maar het was duidelijk dat het een routekaart moest worden ter verwezenlijking van die echte verdiepte EMU. De heer Reuten is een wetenschapper, hij weet dat in de opdracht vaak al heel veel van de uitkomst besloten ligt. De opdrachtgever moet dus verdraaid goed weten wat hij vraagt. Dat is in dit geval

ongetwijfeld gebeurd, anders moet de minister-president dat straks toelichten. Ik stel vast dat de opdracht heel specifiek is geweest. Er worden allerlei zaken in benoemd die vervolgens in het rapport terugkomen. Daar hoeft je dan niet verbaasd over te zijn. Dat is precies het punt dat ik maak. Ik zeg niet dat je dan alles voor 100% moet accepteren, zo is het ook niet, maar in de opdracht zelf zit de wens om tot een verdiepte EMU te komen. Dat stel ik met u vast.

De heer **Reuten** (SP): Laat dat "met u" maar weg.

De heer **Postema** (PvdA): Als de heer Reuten een andere opdracht leest dan ik, hoor ik dat graag, maar dat betwijfel ik.

Ik kan namens mijn fractie melden dat wij de hoofdlijn zoals vervat in het rapport van Van Rompuy steunen. Wij kiezen voor het voortbestaan van de EMU en de consequentie hiervan is, in lijn met het rapport-Van Rompuy, vergaande Europeanisering van het banktoezicht, het begrotingsbeleid en het economische structuurbeleid, inclusief de totstandkoming van regelingen van contractuele aard tussen de lidstaten en de EU-instellingen alsook op termijn een eigen begrotingscapaciteit voor de EMU. Gegeven de rol van de minister-president als mede-opdrachtgever van Van Rompuy vernemen wij vandaag graag van hem een appreciatie van hetgeen nu voorligt en wat wij als inbreng van Nederland hieromtrent op de geagendeerde Europese top van 14 en 15 maart kunnen verwachten.

Na deze algemene beschouwing van de kant van mijn fractie en het verzoek aan de minister-president ditzelfde ook namens het kabinet te doen, ga ik nu in op een drietal thema's. In de eerste plaats de gepresenteerde roadmap zelf, in de tweede plaats de doorwerking hiervan naar de rol van ons eigen parlement en specifiek het begrotingsproces en ik sluit af met enkele zorgen over het verder invulling geven aan een Europese groeiagenda in relatie tot het recent tot stand gekomen meerjaren financieel kader en over het Europese model van sociale cohesie.

De routekaart kent inhoudelijk drie pijlers en in tijd drie fasen. Inhoudelijk ontwikkelt de EMU zich tot een bankunie, een begrotingsunie en een economische unie. Ten aanzien van planvorming om te komen tot een bankunie, of beter gezegd een financiële marktunie, heeft mijn fractie reeds eerder aangegeven zorgen te hebben bij de volgordelijkheid van de hiertoe te treffen maatregelen en het tijdspad dat hiervoor wordt geschetst. Voorop staat dat er, in afwachting van de bankunie, in ieder geval een adequaat noodinstrumentarium moet zijn om ook de komende periode de schadelijke wisselwerking tussen kwetsbare banken en kwetsbare lidstaten te beëindigen. Er is daaromtrent onverkort onduidelijkheid over de rol van het Europees Stabiliteits Mechanisme en over de rol en onze appreciatie van de Europese Centrale Bank. Kan de minister van Financiën aangeven in hoeverre hij nu, voor de komende periode, acht dat het door de

Eurolanden gecreëerde noodinstrumentarium afdoende is en wat we in dit kader van de ECB kunnen en mogen verwachten?

De totstandkoming van een Single Supervisory Mechanism, een gemeenschappelijk toezichtsmechanisme voor het Europese bankwezen, is vervolgens van groot belang. Daarbij is het echter zaak realistische tijdspaden te hanteren. De eerder genoemde datum per ultimo 2012 en ook het nu gepresenteerde schema wekken bevreemding. Een dergelijk mechanisme vergt immers in ieder geval een gemeenschappelijke en adequate set van richtlijnen, zowel voor wat betreft kapitaalbuffers, de Capital Requirements Directive IV, als voor tal van administratieve regels, het Single Rule Book. De totstandkoming van een gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme voor banken, inclusief een daarbij behorend Europees resolutiefonds en harmonisatie van de nationale depositogarantiestelsels, zal zeker meer tijd vergen. Deze zullen immers gebaseerd moeten zijn op voorafgaande risicohellingen op alle banken die aan dit arrangement gaan deelnemen. Dit zijn belangrijke maatregelen, niet in de laatste plaats om de kosten van bankfalen voor de belastingbetalers te beperken, maar ook kritisch in hun uitwerking en daarmee tijdrovend.

Voor wat betreft de begrotingsunie, in het rapport-Van Rompuy overwegend aangeduid met geïntegreerd begrotingskader, wordt terecht gesteld dat een gezond begrotingsbeleid van de lidstaten een kernelement van een succesvolle EMU vormt. Maar ook weten we dat de invulling van het begrip "gezond" een tijdgebonden en ook ideologische kwestie is. De rationele, of moet ik zeggen technocratische, benaderingswijze van het Stabiliteits- en Groeipact, van het sixpack, van het nog door Nederland te ratificeren Verdrag inzake stabiliteit, coördinatie en bestuur en van het in ontwikkeling zijnde twopack staan hiermee niet zelden op gespannen voet. Bieden de genoemde arrangementen naar het oordeel van de regering voldoende ruimte om een prudent, maar ook voor elke lidstaat situatieafhankelijk begrotingsbeleid te voeren?

Een specifiek punt van discussie betreft de totstandkoming van een centrale begrotingscapaciteit om lidstaten, buiten het meerjarig financieel kader, in geval van negatieve schokken tijdelijk te steunen. Een dergelijke faciliteit ligt bij velen gevoelig. Niettemin acht mijn fractie ook dit als zodanig een valide discussie van Van Rompuy. Maar als het echt een schokabsorptiecapaciteit moet zijn die haar werk doet, heb je het over heel grote bedragen. Wat is het realiteitsgehalte daarvan, en wat zou een realistische tijdslijn kunnen zijn? Voorts is het natuurlijk een interessante vraag hoe de voeding van een dergelijke schokabsorptiefunctie dient plaats te vinden. Gebeurt dat straks met eurobonds? Zal er sprake zijn van een verzekeringsmechanisme en/of van terugbetalingsregelingen? Wat is de relatie met het ESM? Vragen waarvan wij graag zien dat de regering deze meeneemt naar de top van maart.

De derde inhoudelijke pijler wordt in het rapport aangeduid met een geïntegreerd kader voor economisch beleid, ook wel economische unie genoemd. Dit laatste is overigens weinig verhelderend, omdat deze economische unie er immers -- in ieder geval in het taalgebruik -- reeds is. Maar los van de naam van het beestje acht mijn fractie dit het minst grijpbare onderdeel van de voorstellen van Van Rompuy. Zeker, er wordt een procedure geschetst om tot economische beleidsafstemming te komen, welke zelfs zou moeten landen in regelingen van contractuele aard. Maar wat zal nu de inhoudelijke reikwijdte zijn van dit soort arrangementen? Immers, nog sterker dan begrotingsbeleid is economisch beleid geen wetenschap maar een politiek keuzeproces. Het gemak waarmee in de rapportage wordt gesproken over convergentie is welhaast aandoenlijk: alsof dit vanaf de tekentafel is af te dwingen. Maar evenzeer is het de vraag wat nu de precieze rol zal zijn van de Europese Commissie in de beoordeling of het beleid van een lidstaat voldoende waarborg is voor het bevorderen van concurrentievermogen, groei en werkgelegenheid. Om het bekende voorbeeld ook hier maar te noemen: gaan wij toestaan dat de Commissie ons straks voorschrijft hoe om te gaan met onze woningmarkt, met onze pensioenen en met onze publieke uitgaven aan research & development? Het zou de beeldvorming helpen wanneer de regering vandaag kan aangeven op welk abstractieniveau en met welke vrijheidsgraden dergelijke contractuele afspraken straks worden gemaakt.

De Eerste Kamer heeft vroegtijdig haar zorgen geuit over de verankering van de democratische controle bij de hervormingen in het economische bestuur in Europa ter bestrijding van de economische en financiële crisis. Het rapport-Van Rompuy lijkt hier niet veel meer dan lippendienst aan te bewijzen. Het meest concreet is het in de verwijzing naar het Verdrag inzake stabiliteit, coördinatie en bestuur, waarin in artikel 13 is opgenomen dat een conferentie van het Europees parlement en de nationale parlementen hierin soelaas moet bieden. Dat nu is voor mijn fractie onvoldoende. Wij herkennen ons dan ook niet in het enthousiasme waarmee de regering in de Staat van de Europese Unie van dit jaar de spoedige instelling van een dergelijke conferentie bepleit. Zij zal immers op zijn best de uitwisseling van informatie verbeteren, maar niet leiden tot een grotere betrokkenheid bij de besluitvorming, zoals ook de Raad van State stelt in zijn advies hieromtrent aan de Eerste Kamer. Nee, juist de autoriserende en controlerende functie moet worden versterkt, op het niveau van de afzonderlijke parlementen waar het de inbreng van afzonderlijke lidstaten betreft en op het niveau van het Europees Parlement daar waar het beslissingen op Europees niveau betreft.

Voor dit laatste zijn wij er, refererend aan de vier modaliteiten die de Raad van State denkbaar acht, niet op voorhand van overtuigd dat moet worden overgegaan op het creëren van een nieuw orgaan: niet rechtstreeks gekozen en ook niet via aanwijzing vanuit de nationale

parlementen. Licht het niet meer voor de hand om in ieder geval de betrokkenheid van het Europese Parlement bij de genoemde geïntegreerde kaders voor die echte EMU te vergroten? Daarbij is het denkbaar dat leden van het Europees Parlement uit de eurolidstaten over een op de eurozone toegespitst specifiek stemrecht gaan beschikken, maar dat zou voor mijn fractie niet noodzakelijk zijn.

Waar het de positie van de afzonderlijke parlementen betreft -- en ik spits mij nu in het bijzonder toe op de Nederlandse situatie -- is evident dat deze naar aanleiding van de vormgeving en verdere ontwikkeling van het Europees Semester moet worden herijkt. Voor de Nederlandse Staten-Generaal betekent de stap naar een effectief bestuur van de EMU dat de kaders waaraan de begroting moet voldoen voor een belangrijk deel op EMU-niveau worden bepaald. Om onverkort optimaal invulling te geven aan de rol van ons parlement ten aanzien van het beleid op Europees niveau, zal het zwaartepunt van de werkzaamheden van de beide Kamers der Staten-Generaal zich moeten richten op de standpunten die door de Nederlandse regering in de verschillende gremia worden ingenomen. Dat doen we natuurlijk nu ook al. Het debat van vandaag is hier een voorbeeld van. Maar dit zal zich in de nabije toekomst gaan uitstrekken tot het beleid inzake het financieel toezicht, het begrotingsbeleid en het economische structuurbeleid.

Voorts zullen in het kader van de voorgestelde contractuele regelingen tussen de Commissie en de afzonderlijke lidstaten tijdige parlementaire autorisatie en controle moeten zijn gewaarborgd. Dit zal concreet inhouden dat de politieke besluitvorming over de begrotingskaders naar voren verschuift, van het najaar naar het voorjaar. Hierover zal het parlement met de regering afspraken moeten maken, zodat de begrotingsbehandeling qua tijdslijn wordt aangepast aan het Europees Semester en aan de in het twopack opgenomen verplichting de nationale begrotingsbehandeling in beide Kamers af te ronden vóór de jaarwisseling. De Grondwet biedt hiertoe middels de artikelen 105 en 65 ruimte, maar de Comptabiliteitswet 2001 zal volgens onze inschatting wel moeten worden aangepast. Mijn fractie heeft hiervoor reeds begin 2012 aandacht gevraagd, niet in de laatste plaats vanwege de mogelijke consequenties voor het budgetrecht van de Eerste Kamer, maar stelt vast dat hierin tot dusverre te weinig denk- en daadkracht is getoond. Ik meen dat de minister-president en de minister van Financiën zich hierover eenmalig met de voorzitter van onze Kamer hebben verstaan, waarbij de kwaliteit van de gevulde koeken hier in dit huis het voornaamste onderwerp van gesprek is geweest. Alhoewel die koeken inderdaad van voortreffelijke kwaliteit zijn -- dat is een bekend feit -- roept mijn fractie de bewindslieden op om nu serieus zaak te maken van een dergelijke nieuwe procedure en de eventueel daaraan gekoppelde wetswijzigingen.

De heer **Backer** (D66): Ik zal straks iets zeggen over de contractuele regelingen, want ik zet daar zo mijn vraagtekens bij, evenals bij de wijziging van de Comptabiliteitswet. Zouden wij al niet de heel praktische afspraak kunnen maken om het stabiliteitsplan in het voorjaar uitvoerig te bespreken in deze Kamer? Ik heb het gevoel dat in de sequentie van het semester dat eigenlijk het belangrijkste document is. Zou u daar voorstander van zijn?

De heer **Postema** (PvdA): Ja, absoluut. Het is natuurlijk ook vorig jaar feitelijk al gebeurd als onderdeel van het lenteakkoord, maar dat was allemaal kort dag. Laten wij dat vaststellen.

De heer **Backer** (D66): Daar deed niet iedereen aan mee.

De heer **Postema** (PvdA): Inderdaad, maar uiteindelijk is het wel parlementair besproken. Ik zou er voorstander van zijn om het zo met elkaar te regelen dat wij dat soort documenten tijdig zien aankomen en dat wij ze als parlement op een ordentelijke manier met de regering kunnen doornemen, zodat de autoriserende functie, ook voor die kaders, gewaarborgd is. Het kan dan gaan om het stabiliteitsprogramma, maar als je kijkt naar de twopackverordening en naar de voorstellen van Van Rompuy, dan gaat er nog meer op ons afkomen. Als het contractuele model er komt, moet er ook nog een formele handtekening onder worden gezet. Ik bepleit dan dat de beide Kamers der Staten-Generaal vroegtijdig hun functie in het begrotingsproces kunnen vervullen.

Hoe gaan wij een en ander nu vormgeven? Dat kan op vele manieren. Je zou je kunnen voorstellen dat er een afvaardiging komt uit de commissies Financiën van beide Kamers, of een rapporteur per Kamer, zoals die voor wat betreft het Europees Semester reeds voor de Tweede Kamer is ingesteld. Graag ik de mening van de collega-fracties hierover. Van de regering vernemen wij graag of zij bereid is samen met een dergelijke afvaardiging een op het Europees Semester en op het twopack toegesneden begrotingsprocedure te ontwikkelen welke recht doet aan het budgetrecht van zowel de Tweede als Eerste Kamer.

Zoals aangegeven, sluit ik af met enkele zorgen. Er wordt terecht veel gesproken over de afstand tussen de burger en het Europese traject. De Raad van State spreekt in zijn eerder genoemde advies aan de Eerste Kamer in dit kader van democratische vervreemding. Toch is het de vraag of deze afstand en vervreemding nu primair kunnen worden opgelost door het aanpassen van structuren. Die aanpassing moet er op punten komen, zoals ik eerder heb betoogd; laat daarover geen misverstand bestaan. Maar de meerwaarde daarvan is met name gelegen in een verbeterde autorisatie en controle. Dan helpt het wanneer parlementen -- nationaal en Europees -- zich meer rekenschap geven van de positie en de zorgen van de burger. Maar echte verbetering in de relatie van de Europese Unie en haar inwoners zal waarschijnlijk eerst plaatsvinden wanneer de crisis

succesvol is bestreden en het weer evident wordt dat juist met Europese samenwerking onze welvaart en ons welzijn het beste gediend zijn.

In dat kader heeft mijn fractie gemengde gevoelens bij het recent tot stand gekomen Meerjarig Financieel Kader. Gelukkig is bereikt dat met dit kader in reële termen een pas op de plaats wordt gedaan en dat het daarmee aansluit bij de bezuinigingsopgave waarvoor vrijwel alle lidstaten zich gesteld zien. En ook is de kostenstructuur van de Unie zelf terecht ter discussie gesteld. Maar van de broodnodige verschuivingen in het kader tussen de diverse fondsen is weinig terechtgekomen. Mijn vraag aan de regering is dan ook of zij van oordeel is of het genoemde meerjarenkader voldoende waarborg biedt voor de nagestreefde structuurversterking en groei.

Er doet zich ten aanzien van de genoemde vervreemding nog een ander dilemma voor, dat ook in de meest recente Staat van de Unie onvoldoende wordt geadresseerd. Ik doel op de spanning tussen de Europese Unie als waardengemeenschap -- de heer Van der Linden had het er ook al over -- met een eigen model van sociale cohesie en sociale markteconomie, en de inzet op een economische groeiagenda die niet zelden van onversneden liberale snit is en juist voorbij lijkt te gaan aan die zo te koesteren en zich verder te ontwikkelen sociale cohesie. Ook in het rapport-Van Rompuy wordt het voorgestane geïntegreerde kader voor het economische beleid direct gekoppeld aan het efficiënter maken van arbeids- en productenmarkten. Alhoewel ook mijn fractie deze relatie zeker ziet, zal ervoor gewaakt moeten worden dat hiermee juist niet het zo gekoesterde Europese waardenmodel wordt aangetast. Voorkomen moet worden dat er massawerkloosheid, armoede en uitsluiting van voorzieningen ontstaat. In dat geval wordt het paard van een echte economische en monetaire unie niet voor, maar achter de wagen gespannen. Graag vragen wij de regering hiervoor continu aandacht te vragen en ook op het Europese podium de menselijke maat voortdurend voor ogen te houden.

De heer **Van der Linden** (CDA): De heer Postema heeft een interessante opening gemaakt naar een begroting voor de Eurogroep, maar hij heeft niet gesproken over de financiëletransactiebelasting. Moet ik daaruit begrijpen dat hij ook voorstander is van een financiëletransactiebelasting, uiteraard onder bepaalde voorwaarden, als een soort voedingsbron voor zo'n eurobegroting?

De heer **Postema** (PvdA): Ik heb dit bewust niet in mijn betoog opgenomen, omdat ik er zelf nog niet zo'n heel erg uitgesproken standpunt over heb. Wij zijn in Nederland op de discussie vooruitgelopen door de bankenbelasting te introduceren. Wij hebben bij voortduring gewezen op een aantal haken en ogen aan een financial transaction tax. Er zitten echter absoluut ook interessante en aantrekkelijke elementen in. Ik kan zeggen dat ook de door u gesuggereerde substitutie, dus de inwisseling van de bankenbelasting voor een

financial transaction tax, onze warme belangstelling zal hebben.

De heer **Van der Linden** (CDA): De argumentatie die wordt gehanteerd ten aanzien van De Europese bankenbelasting is dat deze concurrentievervalsend zou werken, in het nadeel van de financiële instellingen. Vindt u dat deze argumentatie meer opgeld doet en sterkere argumenten kent dan die voor een nationale bankenbelasting, die dezelfde effecten kan hebben?

De heer **Postema** (PvdA): U maakt een goed punt, want in beide gevallen is het niet bevorderlijk voor de concurrentiepositie van de instellingen. Tegelijkertijd moeten wij met elkaar vaststellen dat het natuurlijk nodig is om op een of andere manier de kosten van de crisis gefinancierd te krijgen door de veroorzakers ervan. Dat kan via een bankenbelasting; daar hebben wij tot dusver voor gekozen. Zoals ik al heb gezegd: als deze op een goede manier kan worden ingewisseld voor een op Europese schaal geregelde financial transaction tax, zullen wij daar zeker met belangstelling naar kijken.

De heer **Van der Linden** (CDA): Wij zijn groot voorstander van een goed functionerende interne markt. Ik denk dat iedereen dat is. Als nu alle lidstaten hun eigen bankenbelasting invoeren, vormt dat dan niet een nieuwe belemmering voor het goed functioneren van de interne markt? Zou het alleen al uit dat oogpunt niet een voordeel zijn als er een Europese bankenbelasting was?

De heer **Postema** (PvdA): Dat is een stelling van de heer Van der Linden die ik alleszins kan volgen. Ik ben er zelf nooit van uitgegaan dat wij hier tot in lengte van dagen een nationale bankenbelasting zullen hebben. Ik geloof dat niemand er helemaal enthousiast over is. Het is een noodzakelijk bevonden instrument geweest voor de financiering van de kosten van de crisis. Zoals gezegd, als dit kan worden ingeruild voor een wat meer natuurlijk instrument op Europese schaal, zullen wij dat met belangstelling tegemoet zien.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. "Sinds de geboorte van de euro is niet alleen de economische onbalans tussen de eurolanden toegenomen, ook qua politiek-bestuurlijke cultuur zijn de eurolanden onvoldoende naar elkaar toegegroeid." Dit slechte nieuws lezen we in de Staat van de Europese Unie die we onlangs van de regering ontvingen. Eind 2011 erkende de toenmalige minister van Financiën in deze Kamer over deze geboorte dat met de kennis van nu "destijds is gefaald in hoe [de monetaire unie] institutioneel is neergezet." De regering lijkt zo geen blaam te treffen, want de kennis van nu hadden we toen niet. Maar er was toen wel degelijk kennis die wees op de gevaren van deze monetaire unie. Dat die kennis terzijde werd geschoven is een andere kwestie.

In elk geval was ik zelf in 1997 samen met Vendrik, nu lid van het college van de Algemene

Rekenkamer, en Went, thans werkzaam bij de WRR, initiatiefnemer van een manifest dat het ontwerp van de EMU bekritiseerde. Het werd destijds door 330 Europese economen ondertekend en gepubliceerd in dagbladen van de toen aanstaande eurolanden. Het jaar daarop publiceerde ik met collega-economen het boek "De prijs van de EURO", met als ondertitel "de gevaren van de Europese monetaire unie". Er waren echter veel meer critici, onder wie verschillende eminente.

De regeringen en parlementen van de Europese lidstaten, samen met de Europese Commissie en het Europees Parlement, treft wel zeker blaam voor het onvoldoende doordacht en overhaast invoeren van de euro en daarmee voor de gevolgen ervan. In alle lidstaten van de Europese Unie hebben de meeste burgers weinig tot geen vertrouwen meer in wat mijn partij ooit "het grootste monetaire experiment uit de geschiedenis" noemde.

Hoe gaan we dan verder met deze onbalans en vertrouwenscrisis? De regering wil geen vergezichten, maar ziet zich toch daarmee geconfronteerd in de voorstellen de voorzitter van de Europese Raad Van Rompuy in zijn rapportage "Naar een echte economische en monetaire unie" en de concretere evenknie van de Europese Commissie "Blauwdruk voor een hechtere economische en monetaire unie". In grote lijnen verwachten Van Rompuy en de Commissie dat de fouten die bij de totstandkoming gemaakt werden, te herstellen zijn door de vorming van een echte EMU. Die vereist achtereenvolgens een bankenunie, een begrotingsunie, een economische unie en tot slot een politieke unie.

Terwijl de regering niet over vergezichten wil nadenken, nog niet weet waar zij op lange termijn met Europa naartoe wil, lijkt zij wel het door Van Rompuy en de Commissie ingeslagen pad te willen volgen. Volgens minister Timmermans geeft Van Rompuy te veel gas. De vraag is echter niet alleen of onze regering gas wil terugnemen, maar is vooreerst of de regering ook mee wil denken of we met deze "echte EMU" wél op de juiste weg zitten. Als Van Rompuy en de Europese Commissie nu dan naar een echte monetaire unie willen, wat is de huidige EMU dan? Hebben de critici eind jaren 1990 een fantoom-in-de-maak bestreden? Waren de voorstanders van toen en nu dan pleitbezorger van een spook, van een nep monetaire unie? Is de bevolking toen misleid? Zo ja, vraag ik de premier, past bij misleiding geen verontschuldiging van de regering?

De voorgestelde route naar een, nu dan, echte EMU beslaat drie fases. Wij zitten inmiddels in de eerste en zijn in voorbereiding van de tweede. De derde fase moet na 2014 gestalte krijgen. De hele vormgeving van die echte EMU komt mij weinig creatief voor. Het is vooral meer van hetzelfde: meer bevoegdheden naar de ECB en vooral meer macht voor de Commissie. Daartegenover staat geen concrete verbetering van parlementair democratisch medebeslissingsrecht. Terecht noemt de regering het democratisch tekort de achilleshiel van de EU. Het blijft echter vooral een constatering. Naast het democratisch gehalte is

verontrustend dat de Unie nog steeds geënt is op statelijk eigenbelang en op interstatelijk wantrouwen. Dit kan geen duurzame basis voor de Unie zijn. De Commissie en Van Rompuy negeren dit. Als de leiders het Europese ideaal propageren als in eigenbelang gebakken wantrouwen dan is democratische vervreemding niet zo opmerkelijk.

In het vervolg van mijn inbreng bespreek ik vijf punten meer specifiek: de democratische architectuur, het parlementaire begrotingsrecht en drie punten betreffende de macro-economische politiek.

Ik begin met het belangrijkste punt: het democratisch gehalte van de Europese Unie. De Nederlandse representatieve parlementaire democratie is niet optimaal, maar verdient wel bescherming. Wat dit betreft was en is de institutionalisering van de EU tot 2009 al zorgwekkend. Ik ga ervan uit dat iedere fractie in deze Kamer, en ook de regering, de huidige Uniedemocratie volstrekt onvoldoende acht. Als het anders is dan hoor ik het wel. Wat mijn fractie betreft zetten wij in de unie, EU of EMU, geen stap die de parlementaire democratische beslissings- en controlebevoegdheden beperkt. Wij verzetten ons tegen iedere inperking van de huidige Nederlandse democratische bevoegdheden, tenzij deze gecompenseerd wordt door, wellicht anders geïnstitutionaliseerde, betere democratische bevoegdheden, die door de bevolking ook zodanig worden gezien.

Uit de documenten van de voorzitter van de Europese Raad Van Rompuy en de Europese Commissie blijkt dat zij koersen op verdere uitbreiding van de Commissiebevoegdheden. Die voorstellen zijn gefaseerd en in hun schetsmatigheid tamelijk concreet. Bij wat gezegd wordt over mogelijk herstel van parlementaire democratie ontbreekt echter iedere concretisering. Ik neem aan dat dit andere fracties ook opgevallen is. Waarom ontbreken in deze plannen de concretisering en het tijdpad voor herstel van het democratisch tekort, zo vraag ik de regering. De achilleshiel van de EU lijkt voor de regering geen urgent probleem. Zij wil, zo stelt zij in de Staat van de Unie op bladzijde 10, "de energie voorlopig richten op het versterken van de parlementaire betrokkenheid binnen de bestaande verdragen" De regeringsopvatting maakt van democratieherstel geen prioriteit en laat het achter de bevoegdhedenoverdracht hobbelen. Een democraat doet het andersom.

Deze bevoegdhedenoverdracht is heel expliciet in de blauwdruk van de Commissie, waarin Van Rompuy nog vage suggesties doet. Ik citeer uit de bladzijden 14-15, 32 en 36. Binnen vijftien maanden tot vijf jaar "dient de begrotingscoördinatie te worden versterkt (met onder meer de mogelijkheid om aanpassingen aan nationale begrotingen te eisen in lijn met Europese toezeggingen), dient de hechtere beleidscoördinatie te worden uitgebreid tot belastingen en werkgelegenheid en dient de EMU een eigen begrotingscapaciteit te krijgen (...). Voor een aantal van deze elementen zal een aanpassing van de Verdragen nodig zijn."

Na vijf jaar, Van Rompuy zegt na 2014, staat het volgende op de rol: "een speciale begrotingscapaciteit voor de eurozone worden opgezet die autonoom dient te zijn in die zin dat haar ontvangsten uitsluitend uit eigen middelen bestaan en dat zij eventueel geld kan lenen." Op pagina 36 staat: "Een volledige budgettaire en economische Unie zou het sluitstuk van de EMU zijn. Als eindstation zou het dan gaan om een politieke unie met een adequate pooling van soevereiniteit met een centrale begroting als haar eigen begrotingscapaciteit en met een instrument om aan haar leden budgettaire en economische besluiten op te leggen (..)."

Van Rompuy zwijgt vooralsnog over dit eindstation. Niettemin kenschetst hij op bladzijde 2 de Commissievisie als waardevolle inbreng en zonder mitigerende kwalificaties. Ik vraag de regering of zij een en ander onder de vergezichten schaaft. Voor een vooruitziende regering is vijf jaar niet ver en 2014 al helemaal niet. Daarbij is duidelijk dat de Commissie zonder tegengas naarstig doorstroomt op de ingeslagen weg.

Mijn tweede punt betreft het begrotingsrecht. Het begrotingsrecht is een essentiële democratische verworvenheid van het parlement. Het Stabiliteits- en Groeipact limiteerde dit recht al door de tekort- en schuldnormering, maar door de vormgeving van het Europees begrotingssemester lijkt de regering het begrotingsrecht nu nog beduidend verder in te perken via de schakel van de Europese Commissie. Als het aan de Commissie ligt, wordt dit recht grotendeels ontnomen aan de nationale parlementen.

In de Staat van de Unie stelt de regering, onder andere op bladzijde 15, dat het allemaal zo'n vaart niet loopt. Na indiening van de conceptbegroting bij de Commissie per 15 april doet deze, voor landen die niet in een tekortprocedure zitten, vooralsnog slechts aanbevelingen. En, zo schrijft de regering losjes, die aanbevelingen "worden meegenomen" door de regering in het uiteindelijke begrotingsvoorstel aan het parlement. Maar de Raad van State ziet het, onder andere op blz. 18, duidelijk als minder vrijblijvend. Dit geldt ook voor de Commissie zelf.

Niettemin schrijft de regering, op blz. 9 van de Staat van de Unie: "Het Europees Semester heeft in de afgelopen twee jaar een zwaarder gewicht gekregen, zodat een verdieping van de betrokkenheid van nationale parlementen wenselijk is." Aan die wenselijkheid is te voldoen door het "15 april"-begrotingsvoornemen de vorm te geven van een tijdelijke wet; tijdelijk, dat wil zeggen tot de definitieve begrotingswet. Dit garandeert in ieder geval parlementair medebeslissingsrecht en heldere procedures daartoe. Graag het commentaar van de regering op deze essentiële kwestie.

Als derde punt maak ik opmerkingen bij de preventie en correctie van macro-economische onevenwichtigheden, als onderdeel van de Fase I-maatregelen.

De heer **Postema** (PvdA): Ik grijp nog heel even terug op uw suggestie rondom het concept van een

tijdelijke wet. Dat is ook een interessante suggestie, maar als je gewoon kijkt naar de manier waarop de overheidsfinanciën in Nederland gaan, vooral op het niveau van gemeenten en provincies, dan zie je vaak dat er in het voorjaar echt een begrotingskader wordt afgestemd met de gemeenteraad of met Provinciale Staten. Zou u daar ook wellicht voor voelen?

De heer **Reuten** (SP): Zo concreet zijn de plannen nu ook weer niet. Mij dunkt dat het nu al verder gaat dan een kader. Maar de minister van Financiën kan ons daar wellicht straks over inlichten. Het gaat verder dan een kader, want het is een voorproef van een begroting waarop de commissie commentaar levert voordat het definitief wordt. Omdat het verder gaat, zou het goed zijn om via een wettelijke status dat begrotingsrecht bij het parlement te laten liggen.

Ik vervolg mijn betoog. Nog steeds is er bij de tekort- en schuldnormen weinig vooruitgang in de differentiatie ervan. De 3%-begrotingsnorm maakt geen onderscheid tussen de toch economisch relevante investerings- en overige uitgaven. De 60% schuldnorm is een bruto norm. Enerzijds worden de financiële activa niet meegerekend -- er is dus geen netto schuldnorm -- en anderzijds blijven de niet-financiële activa buiten beschouwing. Hoe beoordeelt de minister van Financiën de introductie van gedifferentieerde normen, tenminste naast de ongedifferentieerde?

Ook vraag ik naar de onderlinge prioriteitsafweging van de macro-economische onevenwichtigheden. Ik wijs daarbij in het bijzonder op de lopende rekening van de betalingsbalans. Volgens preambule 17 van verordening nr. 1176 uit 2011 "moet het beleid in lidstaten die grote overschotten op de lopende rekening opbouwen, erop gericht zijn maatregelen vast te stellen en uit te voeren die de binnenlandse vraag stimuleren en het groeipotentieel doen toenemen." Hoe voert Nederland deze eis thans uit? Hoe vordert de terugdringing van het overschot? En staat er een sanctie op eventuele niet-uitvoering? Graag antwoord op deze drie vragen.

Aandacht hiervoor is opportuun omdat dit wellicht de grootste splijtzwam in de Unie is. Thans worden tekortlanden veelal aangewezen als probleemveroorzakers: zij moeten de lonen doen dalen. Omgekeerd zijn overschotlanden, zoals Nederland en Duitsland, net zo zeer probleemveroorzakers: dus zij zouden hun lonen moeten doen stijgen totdat de lopende rekening in evenwicht is. Wat doet de regering om loonstijging te bevorderen? Welke andere maatregelen neemt de regering om het grote overschot tegen te gaan? Opnieuw krijg ik hierop graag een antwoord van de minister.

Ten slotte op dit punt vraag ik de opvatting van de minister over de begrotingsflexibiliteit. Het Europees Semester betekent dat de Nederlandse begrotingscyclus met zes maanden vervoegd en verlengd wordt; daarmee is er zes maanden kortere macro-economische begrotingsflexibiliteit. Of ziet de regering dit anders, dan wel acht zij het irrelevant?

Mijn vierde punt is kort. De Commissie propageert een conjunctuurstabilisatiefonds, op de bladzijden 36 tot 38, dat daarstraks al is genoemd. Van Rompuy poneert dit, op blz. 5, als één van zijn twee hoofdpunten voor Fase 3. Het fonds verkrijgt middelen in de hoogconjunctuur en keert uit in de recessie. De paradox van dit voorstel is dat de Commissie in de toekomst actief conjunctuurbeleid wil gaan voeren, terwijl ze thans de mogelijkheden daartoe bij de lidstaten beperkt. Graag het commentaar van de minister van Financiën op de logica hierachter.

Dit brengt mij op een kort vijfde punt. Hoe effectief is de macro-economische EU-politiek op dit moment, in Fase 1? De huidige depressie is van het kaliber jaren 1930. Het mag niet zo zijn dat de huidige stabiliteitsregels instabiliteit bewerkstelligen. Ik vraag de minister van Financiën dan ook om Europees-gecoördineerd aan te sturen op een tijdelijke verhoging van de tekortnorm van 3% tot 4,5%, en wel totdat de economie van de eurozone weer reëel groeit met 1,5%. Graag zijn commentaar.

Ik sluit af. Volgens mijn fractie komen we met de plannen van Van Rompuy niet dichterbij een democratisch, sociaal en duurzaam Europa. Maar wij zijn altijd bereid om ons door de regering, of wie dan ook, met argumenten van het tegendeel te laten overtuigen. Intussen maakt mijn fractie zich zorgen over de bereidwilligheid van de regering om een heel eind met Van Rompuy mee te gaan, zonder te weten waar we uitkomen. Daarom propageert mijn fractie om nu eerst een pas op de plaats te maken en ons diepgaand te bezinnen op waar we gezamenlijk naar toe willen.

Ik wacht de antwoorden van de ministers met belangstelling af.

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Het is me een genoegen om mijn bijdrage vandaag ook te kunnen uitspreken namens de Partij voor de Dieren.

Europa kraakt in zijn voegen en Nederland kraakt mee. Het optimisme waarmee in 1999 serieuze bezwaren onder het tapijt werden geveegd en een Europese Monetaire Unie (EMU) van start ging onder het motto "one size fits all" is verworpen tot een financiële en politieke nachtmerrie. De Europese economieën, zeker die van Noord- en Zuid-Europa, divergeren steeds meer, met als onmiddellijk gevolg stagnatie en recessie. Het simpele economische feit dat een te rigoureuze bezuinigingsbeleid tijdens een recessie de zaak alleen maar verergert, kunnen we nu dagelijks in Europa en sinds enige jaren ook in Nederland geïllustreerd zien. En voorlopig is er geen licht aan het eind van de tunnel.

Waar staan we voor? In de meeste landen in de eurozone loopt de werkloosheid snel op of is zij al geruime tijd op een dusdanig onaanvaardbaar hoog niveau dat een verdere stijging nauwelijks nog mogelijk is. In Griekenland en Spanje is de werkloosheid onder de actieve bevolking rond de 25% en, misschien nog wel zorgwekkender, de jeugdwerkloosheid boven de 50%. Het vertrouwen

van de bevolkingen, ook in Nederland, is gezakt tot een historisch dieptepunt. De financiële sector in Europa heeft zich breed gediskwalificeerd. Hij heeft in zeer belangrijke mate bijgedragen aan het ontstaan van de crisis en tot op de huidige dag een verrassend gering zelfreinigend vermogen tentoongespreid. De politiek spreekt wel graag over regulering van de financiële sector en de wens om de belastingbetaler te ontzien bij het bezuinigingsbeleid, maar als het puntje bij het paaltje komt is de werkelijkheid een andere. Laten we wat zaken de revue laten passeren, te beginnen in Nederland.

Uit een rapport van de Algemene Rekenkamer uit 2012 met de titel Risico's voor de overheidsfinanciën blijkt zonneklaar dat tussen 2008 en 2011 de door de overheid verleende garanties ongeveer verdubbeld zijn. Met name de garanties aan de internationale financiële sector vertonen een spectaculaire groei. Als we de garanties aan Europese steunfondsen, aan het IMF en aan Griekenland op een rij zetten, dan komen we tot 150,6 miljard, zo'n 25% van ons bruto nationaal product. Dat met deze enorme garanties overigens ook de beoogde doelen binnen bereik komen, wordt ieder jaar minder zeker.

In de jaren na 2011 is dat allemaal niet beter geworden, integendeel. Door het SNS-debacle zijn de staatsgaranties verder opgelopen, is de facto het zieltogende depositogarantiestelsel in Nederland ten grave gedragen, en blijven de banken, in tegenstelling tot de Nederlandse belastingbetaler, grotendeels buiten schot. De discussie over de schuldvraag maakt zoals altijd weer veel tongen los, om te eindigen op de zo langzamerhand bekende klassieke wijze: er zijn zo veel actoren schuldig, dat er eigenlijk niemand schuldig is. Door die gang van zaken wordt in elk geval veel van het huidige cynisme van de burger verklaard.

Mede door deze affaire staat het halen van de 3%-norm voor het Nederlandse begrotingstekort voor de komende jaren onder hoge druk. Natuurlijk was al heel lang duidelijk, althans voor iedereen die de tekenen wilde zien, dat die norm voor veel landen in Europa al op voorhand een illusie was. Echter, het kabinet-Rutte I kon niet nalaten betweterig zout in de Europese wonden te wrijven. Dat deze houding ons land nu opbreekt, moge duidelijk zijn. De benoeming van minister Dijsselbloem tot president van de Eurogroep mag wellicht een persoonlijke felicitatie waard zijn, maar voor de Nederlandse belastingbetaler is het bepaald geen goed nieuws.

Intussen worden vanuit Europa zoals gewoonlijk weer sussende woorden gesproken. Voor de zoveelste keer voorspelt Eurocommissaris Olli Rehn het einde van de Europese recessie. Al eerder had hij het, vaker dan ons lief is, bij het verkeerde eind als het ging om de voorspelde Griekse groei en de werkelijke Griekse groei. Ook de cijfers van de Europese Commissie over de voorspelde Nederlandse groei en de werkelijke Nederlandse groei doen iedereen die weet wat extrapolaties echt betekenen, sidderen. Wat hier gebeurt gaat veel verder dan het hier en daar laten

vallen van wat economische steken en lijkt verdacht veel op welbewuste manipulatie en misleiding. Want feiten blijken ondergeschikt aan politiek.

Wat staat Europa in de nabije toekomst te wachten? Het Russische witwasparadijs dat ook wel Cyprus genoemd wordt, moet op korte termijn van een bankroet gered worden. Door wie? Door de Europese belastingbetaler? De tekorten van zeltogende banken in diverse landen moeten aangezuiverd worden. Door wie? Door de Europese financiële sector zelf? Of toch maar liever door de belastingbetaler? Achter de schermen is dan ook een aantal jaren het grote zwartepieten aan de gang over de vraag hoe de kosten van de crisis te verdelen. De bankenlobby weet het wel. Nationale overheden hebben ook zo hun voorkeuren. Het is toch veel aardiger als je banken uit de ellende worden gehaald door belastingbetalers van andere landen, zonder dat je zelf garant hoeft te staan? Veel beter voor je staatsschuld ook.

Voor Van Rompuy en de Europese Commissie is het uitgangspunt dat de euro tot elke prijs behouden moet worden. Voor denken over alternatieve scenario's is, ondanks de brede discussie die daarover in bijvoorbeeld Duitsland wordt gevoerd, geen ruimte. Gevolg van dit standpunt is dat de weeffouten die vanaf de start van de EMU aanwezig waren nu met terugwerkende kracht moeten worden rechtgebreid, en wel tegen exorbitante financiële kosten. Met name ook politiek is de prijs enorm. Liever dan mogelijkheden te scheppen om afzonderlijke landen via devaluatiemechanismen zoals Parallelwährung de kans te geven zelf hun problemen op te lossen, wordt er een monetaire transferunie gecreëerd die nog jaren politieke afhankelijkheid en dus politieke instabiliteit zal betekenen. Een hemel voor schaamteloze populistten als Berlusconi, maar niet alleen voor hem. De cynici zijn gisteren overigens na de uitslag van de Italiaanse verkiezingen op hun wenken bediend, mag ik hieraan toevoegen.

Als de definitieve mislukking van een monetaire unie slechts bestreden kan worden door het op de rails zetten van een politieke unie, die een enorme overdracht van nationale bevoegdheden aan Brussel impliceert, wordt het tijd eens achter onze oren te krabben. Dat lijkt dan wel sterk op het uitdrijven van de duivel met behulp van Beëlzebub. Zeggenschap over eigen budgetten is een groot goed en een belangrijk democratisch recht dat de burger niet graag opgeeft. Onder de huidige constellatie is het een illusie dat een Europees Parlement dit democratisch tekort kan vullen. Ook vergaande voorstellen over Europees banktoezicht, een bankenunie, een belasting op financiële transacties en eurobonds dienen met grote terughoudendheid en met de grootst mogelijke scepsis bezien te worden. De kans is immers onaangenaam groot dat de belastingbetaler in dat deel van Europa dat economisch het minst slecht functioneert op de blaren mag zitten.

Laat me tot een afronding komen van mijn eerste termijn. Onze fracties vrezen met grote vreze dat de huidige economische crisis misbruikt wordt om via de beproefde methode van relatief kleine en tamelijk onschuldig ogende stapjes

uiteindelijk te komen tot een centralistisch Europa waaraan de bevoegdheden van nationale staten worden opgeofferd. Een kleine politieke elite vaart daar wel bij, maar vertelt graag de burger hoe goed het voor hem is. Onze fracties zijn grote voorstanders van Europese economische samenwerking maar wel met inachtneming van volledige nationale zeggenschap onder volledige democratische controle van het eigen volk. Internationale samenwerking? Natuurlijk, maar wel om de goede redenen en op de goede manier. En dat is niet de methode Van Rompuy.

*N

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Voorzitter. Een routekaart naar een echte economische en monetaire unie. Een concreet tijdpad. Dat had het moeten worden. Maar meer dan een wegwijzer die, zonder kilometeraanduiding, in de richting van een pad wijst, lijkt er na de Europese Raad van december 2012 niet van over te zijn. Echte keuzes worden uit de weg gegaan, maatregelen worden op de lange baan geschoven.

Opnieuw tonen de Europese regeringsleiders hun onmacht om de crisis in de eurozone aan te pakken. Een crisis die begon als bankencrisis en zich snel transformeerde tot kredietcrisis, eurocrisis en economische crisis. Een crisis die uiteindelijk vooral een vertrouwenscrisis bleek te zijn. Een vertrouwenscrisis die op zijn minst in stand werd gehouden door Europese regeringsleiders die keer op keer weifelden over het nemen van maatregelen totdat het echt niet anders meer kon. Keer op keer was hun optreden too little, too late. En dat het vertrouwen in de Europese economie zich nu wat lijkt te herstellen, kan ook niet op het conto van de Europese leiders worden geschreven. Hierin is het optreden van de president van de Europese Centrale Bank, die onomwonden uitsprak alles te zullen doen om de euro te redden, cruciaal geweest. Ook de Raad van State constateert dit. Dat een dergelijke opmerking vanuit een apolitieke uitvoeringsinstelling als de ECB moest komen, is op zijn minst niet fraai. Wel maakt het duidelijk dat de regeringsleiders veel hebben laten liggen.

Dat onze nieuwe minister van Financiën in zijn kandidaatstellingsbrief als voorzitter van de Eurogroep -- overigens feliciteer ik hem met zijn benoeming -- meldt dat "thanks to decisive policy actions over the past years, confidence has finally begun to return to the euro zone" en dat "the key stabilisation work has been effective (...), adequate firewalls were set up, the economic government framework has been fundamentally reformed and the banking sector has been strengthened", gaat er bij de Europese ministers van Financiën misschien in als koek, maar wij nemen het met een korreltje zout. Net als de mededeling dat dit "was supported by the ambitious structural reform agenda, aimed at boosting growth and addressing imbalances". Ambitious reform agenda? Boosting growth? Hebben wij iets gemist de afgelopen periode?

De huidige crisis heeft de zwakke plekken van de Economische en Monetaire Unie blootgelegd. Een monetaire unie kan niet zonder economische unie met een gezamenlijk economisch beleid. Een monetaire unie, waarin het kapitaal vrijelijk stroomt, kan niet zonder gezamenlijk banktoezicht, correctiemechanismen en schokdempers. En een monetaire unie kan niet zonder een degelijke democratische controle en verantwoording. Groen Links was destijds, juist vanwege deze tekortkomingen in de architectuur van de monetaire unie, tegen een overhaaste invoering van de euro. Nu is het tijd om die tekortkomingen aan te pakken, niet door pleisters te plakken maar door echt iets te doen aan de weeffouten in het systeem. Naar een echte economische en monetaire unie dus.

Dit vraagt om visie. Om een keuze voor Europa, om een bestemming: waar willen we heen en hoe gaan we daar komen. Inmiddels lijkt echter ook minister van Buitenlandse Zaken Timmermans toegetroten tot het kamp van degenen die om het hardst roepen dat we geen vergezichten en geen visie op de toekomst van EU en eurozone nodig hebben. Is dat een kabinetsstandpunt? Waarom toch die afwijzing van visie, van een toekomstperspectief? Is het de angst om moeilijke keuzes te moeten maken? Of is het de angst, die keuzes te moeten uitleggen aan de kiezers zonder daarbij de zwartepiet toe te kunnen spelen aan Europa of Brussel? Is het niet juist zo dat het feit dat onze regering geen visie heeft op Europa, geen wenkend perspectief kan schetsen, bijdraagt aan de eurosceptis? De Raad van State zegt het zo: "Om de EMU voort te kunnen zetten, zullen de burgers moeten worden overtuigd van de noodzaak van het behoud van de EMU. Daartoe zal in ieder geval een duidelijk perspectief moeten worden geboden op een uitweg uit de crisis en op een stabiele EMU". Is de regering bereid om deze handschoen op te pakken, het perspectief te bieden en de burgers te overtuigen van de noodzaak van het behoud van de EMU? Of hebben we wederom een regering die niet verder komt dan: Europa, best belangrijk?

Wij verlangen in elk geval naar een regering die uitdraagt wat het belang van Europa is voor haar burgers. Voor hun vrede en veiligheid, hun vrijheid en ontwikkelingskansen, hun welvaart en welzijn. Een Europese gemeenschap, gebaseerd op gezamenlijke belangen en solidariteit, welke de nationale belangen overstijgen. Een Europa dat gezamenlijk milieuproblemen te lijf gaat, investeert in duurzame energievoorziening en werkgelegenheid. Een Europa van gelijke kansen. Een Europa waar mensen graag willen wonen. Wij vrezen echter dat we het ook nu weer moeten doen met een regering die trots komt vertellen dat Nederland, nog steeds een van de rijkste EU-landen, zijn korting op de afdracht aan de EU veilig heeft weten te stellen. Dat lijkt belangrijker dan wat er met dat geld tot stand wordt gebracht.

Wij verwachten ook van onze regering dat zij staat voor de besluiten die ze in Europa steunt. Het verwijt dat minister Timmermans eerder deze maand aan Van Rompuy maakte, namelijk dat deze te weinig gevoel zou hebben voor het gebrek aan

draagvlak voor Europa onder de bevolking, kan wat ons betreft echt niet. Het is de Europese Raad, inclusief premier Rutte, die Van Rompuy medio vorig jaar de opdracht gaf om toekomstplannen te ontwikkelen. Niets is schadelijker voor het draagvlak van Europa en de EMU dan nationale politici die hun eigen verantwoordelijkheid voor Europese plannen en besluiten trachten te ontlopen door "Brussel" als boeman aan te wijzen. Graag horen wij van de minister-president of hij de opmerkingen die minister Timmermans heeft gemaakt aan het adres van Van Rompuy deelt, en hoe zich dat verhoudt tot de instemming van de minister-president met de opdracht tot het ontwikkelen van plannen die aan Van Rompuy is verstrekt, en de instemming van de minister-president met een groot deel van die plannen. Ook zouden we graag zien dat zowel de minister-president als de minister van Financiën ons hier vandaag willen toezeggen dat zij staan voor de besluiten die zij in Europa hebben gesteund, dat zij hun verantwoordelijkheid nemen voor de besluiten van de Europese Raad en dat zij deze steun en verantwoordelijkheid met overtuiging zullen uitdragen.

In de afgelopen jaren zijn er veel maatregelen genomen ter uitwerking van het Stabiliteit- en Groeipact, met name op het punt van begrotingsdiscipline en het doorvoeren van bezuinigingen. Ik noem het sixpack, het begrotingspact en het twopack. De invulling van de groei-/investerings-/hervormingsagenda is hierbij al die tijd een ondergeschoven kind gebleven en is dat ook bij Van Rompuy weer. Welke mogelijkheden ziet de regering om meer handen en voeten te geven aan duurzame groei in Europa? Welke maatregelen op Europees niveau zouden daarbij kunnen helpen? Is Nederland bereid om daarvoor initiatieven te nemen? Bieden de hervormingscontracten een mogelijkheid om juist ook in te zetten op investeringen en duurzame groei? Is de regering bereid om zich bij de nadere uitwerking van die hervormingscontracten ervoor in te zetten dat deze niet slechts betrekking gaan hebben op hervormingen gericht op begrotingsdiscipline maar ook, en misschien wel juist, op hervormingen gericht op investeringen, arbeidsparticipatie, sociale cohesie en duurzame ontwikkeling, bijvoorbeeld door een sterkere koppeling met de Europese hervormingsagenda EU2020?

Met het pleisters plakken in de eurozone is de democratische legitimiteit van de Europese besluitvorming verder onder druk komen te staan. Belangrijke besluiten worden voorgekookt in onderonsjes tussen Frankrijk en Duitsland, verdragen worden gesloten buiten de EU-structuren om. Dit democratisch tekort zien wij als een groot probleem en het aanpakken ervan als prioriteit. Daarbij moet er echter voor gewaakt worden, de situatie erger voor te stellen dan deze is. Ook de Raad van State wijst daarop. Het is niet zo dat Nederland geconfronteerd wordt met "dictaten uit Brussel" waar wij ons maar aan te houden hebben. Onze ministers zitten aan tafel in de Raad, besluiten mee en leggen verantwoording af aan ons

parlement. Het Europees Parlement is een democratisch gekozen volksvertegenwoordiging, die steeds meer een volwaardige parlementaire rol heeft gekregen en genomen. Ook hierover is het advies van de Raad van State duidelijk.

Van Rompuy schrijft in zijn eindrapport: "In oktober benadrukte de Europese Raad de noodzaak van sterke mechanismen voor democratische legitimiteit en verantwoordingsplicht. Een van de leidende beginselen daarvan is dat democratische controle en verantwoordingsplicht plaatsvinden op het niveau waar de beslissingen worden genomen. De toepassing van dit leidende beginsel is de sleutel tot een doeltreffend, geïntegreerd, financieel, budgettair en economisch beleidskader. Dit betekent dat beslissingen op Europees niveau verantwoord moeten worden tegenover het Europees Parlement, maar ook dat in voorkomende gevallen de spilfunctie van de nationale parlementen gehandhaafd moet worden".

Kan de regering expliciet bevestigen dat ook zij als leidend beginsel hanteert dat democratische controle en verantwoordingsplicht plaatsvinden op het niveau waar de beslissingen worden genomen, waarbij beslissingen op Europees niveau dus gecontroleerd worden door het Europees Parlement en beslissingen op nationaal niveau door de nationale parlementen? Een dergelijke heldere bevoegdheidsverdeling, die natuurlijk wel afstemming vergt, biedt naar ons oordeel geen ruimte voor een nieuw "parlement", of hoe we het ook moeten noemen, waarin zowel EP-leden als nationale parlementariërs zitting hebben. De fractie van GroenLinks ziet in ieder geval niets in deze suggestie van de Raad van State, die door het kabinet in de Staat van de Unie ook wordt aangehaald. Naar ons oordeel zal dit alleen maar leiden tot een vermenging van rollen en bevoegdheden, complexe besluitvorming en toenemende Europese bureaucratie.

Om dezelfde reden staan wij ook zeer kritisch tegenover de artikel 13-conferentie, die volgens de Raad van State vooral een deliberatief karakter heeft. Het Europees Parlement is het parlement van de eurozone en is in beginsel ondeelbaar. Wij willen best nadenken over besluitvorming over eurozaken door het EP minus de afgevaardigden uit de landen die gebruik hebben gemaakt van de opt-outregeling, dus het Verenigd Koninkrijk en Denemarken, en de facto wellicht Zweden. Wij zien echter geen grond voor uitsluiting van toekomstige eurolanden van deze besluitvorming. Wat ons betreft, wordt dus ingezet op versterking van de democratische betrokkenheid van nationale parlementen waar het gaat om de nationale inzet, en van het Europees Parlement op Europese besluitvorming. Welke mogelijkheden ziet de regering voor het versterken van deze democratische controle?

De heer **Van der Linden** (CDA): Dat is helder voor zover het maatregelen, regelingen en wetgeving betreft die ofwel communautair, gemeenschappelijk, zijn, ofwel intergouvernementeel. We hebben op dit ogenblik echter met name in de Economisch Monetaire Unie

te maken met een mengvorm van beide, dus deels communautair en deels intergouvernementeel. Hoe ziet mevrouw De Boer dat?

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Ik denk dat het goed is dat er afstemming plaatsvindt tussen het Europees Parlement en nationale parlementen. Ik denk echter ook dat ervoor gewaakt moet worden dat er min of meer besluitvormende nieuwe organen op een onduidelijk niveau komen. Er moet maximaal naar gestreefd worden om heel duidelijk te krijgen op welk niveau de besluitvorming plaatsvindt en op welk niveau de beslissingen genomen moeten worden. Dat moet worden versterkt.

Voorzitter. Een belangrijke constatering van de Raad van State, die door ons eerder bij het debat over het ESM-verdrag is gedaan, betreft het democratisch tekort dat is gecreëerd door verdragen te sluiten buiten de EU om. Dit geldt voor het ESM-verdrag, maar ook voor het Begrotingspact, of het Stabiliteitsverdrag, dat reeds in werking is gereden maar door Nederland nog geratificeerd moet worden. De Raad van State concludeert terecht dat het laten bestaan van deze verdragen en de daarop gebaseerde mechanismen buiten de EU-structuren om, op termijn onhoudbaar is. De inhoud van deze verdragen zal onderdeel moeten worden van het EU-verdrag. Dat vraagt dus om een verdragswijziging. Een eerste stap daarin is het starten van een Europese Conventie, waarin onder andere nationale parlementen en het EP een rol hebben.

Uit de recentelijk gepubliceerde Staat van de Unie maken wij op dat het kabinet de visie van de Raad van State in ieder geval deelt voor wat betreft het begrotingspact, dus het Stabiliteitsverdrag. Ik citeer. "Met de Raad van State is het kabinet echter van mening dat op termijn de intergouvernementele instrumenten, in ieder geval het Stabiliteitsverdrag, moeten worden geïntegreerd in het reguliere kader van de EU. Het Stabiliteitsverdrag voorziet er in artikel 16 al in dit via een verdragswijziging te realiseren". Het genoemde artikel stelt dat de regering uiterlijk vijf jaar na inwerkingtreding van het verdrag stappen moet zetten om het te integreren in het rechtskader van de EU.

In de memorie van toelichting bij het Stabiliteitsverdrag uit juni schreef het kabinet Rutte I nog dat de regering zo spoedig mogelijke opname van de bepalingen van het verdrag in het rechtskader van de EU wenselijk acht, en zich daarvoor inzet. Het "zo spoedig mogelijk" van Rutte I lijkt nu te zijn vervangen door het "op termijn" van Rutte II. Is hier daadwerkelijk sprake van een andere inzet, of moet onder "op termijn" nog steeds "zo spoedig mogelijk" worden verstaan? En wat houdt de beloofde inzet van de regering concreet in om te komen tot opname in het rechtskader van de EU? Welke stappen gaat de regering zetten? Wanneer verwacht de regering dat een conventie kan worden opgestart? Is opname in de EU-kaders binnen vijf jaar reëel? En hoe zit het eigenlijk met het ESM? Deelt het kabinet de visie van de Raad van State dat ook opname van het

ESM in het EU-kader wenselijk is? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke concrete stappen gaat de regering hiertoe zetten? Ik overweeg om, afhankelijk van de antwoorden van de regering op het punt van het opnemen van begrotingspact en ESM in de EU-kaders, een motie in te dienen.

Voordat ik mijn bijdrage afsluit, maak ik nog een enkele opmerking over de bankenunie en de consequenties van het Europese semester voor de begrotingsbehandeling in ons parlement. Om te voorkomen dat zwakke overheden en zwakke banken elkaar richting faillissement sleuren, is het nodig dat de controle op en de sanering van het bankwezen een gezamenlijke verantwoordelijkheid worden van de eurozone. Het Europese banktoezicht, onder verantwoordelijkheid van de Europese Centrale Bank, is slechts een eerste stap. Bij een bankenunie hoort meer, zoals een Europese autoriteit om probleembanken te saneren of te sluiten, een Europees fonds om de saneringskosten te betalen of voor te schieten en een Europees depositogarantiefonds om de tegoeden van spaarders Europawijd te garanderen. Zonder zo'n fonds blijft het risico bestaan op een bankrun en op kapitaalvlucht binnen de eurozone.

In december nam de Tweede Kamer een motie aan van mijn partijgenoot Klaver, waarin de regering wordt gevraagd zich in te zetten voor opname van een Europees depositogarantiemechanisme in de routekaart. In de conclusies van de Europese top ontbreekt dit mechanisme echter. Alleen de reeds door de Commissie ingediende ontwerprichtlijn die nationale depositogarantiestelsels beoogt te harmoniseren, wordt aangestipt, maar dat is slechts een eerste stap. Zonder de Europese garantie van spaardeposito's tot een geharmoniseerd maximum als sluitstuk van de bankenunie, blijft het risico van grensoverschrijdende kapitaalvlucht bestaan.

De heer **De Lange** (OSF): Ik hoor mevrouw De Boer een pleidooi houden voor een Europees depositogarantiestelsel. Hoe verhoudt zich dat met de situatie in Nederland? Bij het debacle met SNS bleek dat dit depositogarantiestelsel door de overlevende banken helemaal niet overeind kon worden gehouden en dat de rekening uiteindelijk toch bij de belastingbetaler belandde. Is dat ook in de Europese context niet een punt van zorg?

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Het blijft een punt van zorg, maar juist omdat banken Europees opereren, moet er gezorgd worden voor een garantiestelsel en een fonds dat door de financiële wereld zelf gevuld wordt. Zo draait niet de belastingbetaler van de heer De Lange ervoor op, maar de financiële wereld. Alle onderdelen van een bankenunie horen dus wat ons betreft onlosmakelijk bij elkaar, inclusief het fonds, dat wordt gevoed door de financiële sector zelf.

De conclusies van de eurotop maken wel melding van een gemeenschappelijk resolutiemechanisme voor de afwikkeling van probleembanken. Onduidelijk blijft echter of dit mechanisme ook een Europees resolutiefonds zal

omvatten, te vullen door de banken zelf. Dat is, zoals ik al zei, wel nodig.

Ik stel de regering over de bankenunie de volgende vragen. Klopt het dat wat betreft een totale bankenunie vooral Duitsland aan de rem hangt? Komt Merkel terug op haar eerdere belofte van een volledige bankenunie? Vindt de regering dit, samen met ons, zorgelijk? Rekent de regering erop dat Duitsland na de Bondsdagverkiezingen in september inschikkelijk wordt en wel wil bewegen richting een volledige bankenunie? Kunnen we zo lang wel wachten met het uitstippelen van de route naar een echte bankenunie, zeker gezien de onrust op de financiële markten nu de Italiaanse verkiezingen een hoofdpijnuitslag hebben opgeleverd? Zoekt de regering naar andere bondgenoten op dit dossier om de druk op Merkel te verhogen?

Tot slot maak ik een enkele opmerking over de consequenties van het Europese semester voor de begrotingsbehandeling in Nederland. Voor ons zijn hierbij twee zaken duidelijk. Ten eerste wordt de hervormingsagenda, die in mei naar de Europese Commissie moet, tijdig aan het parlement aangeboden, en in ieder geval met de Tweede Kamer, en indien nodig ook met de Eerste Kamer, besproken voordat deze naar de Europese Commissie wordt gestuurd. Ten tweede moet de begrotingsbehandeling in het parlement voor 31 december zijn afgerond. Als dit betekent dat de begrotingsbehandeling voor de zomer moet starten, dan is dat zo. Dat Prinsjesdag daarmee een minder inhoudelijk en meer ceremonieel karakter krijgt, is daarbij mooi meegenomen. Zoals bekend is GroenLinks geen voorstander van politieke betrokkenheid van de koning. Een mooie toespraak bij de opening van het parlementaire jaar lijkt ons een goede invulling van een meer ceremonieel koningschap.

*N

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Mijnheer de voorzitter. Ik hoop dat ik het wat korter kan houden dan de twintig minuten die mijn voorganger op dit podium heeft gependend. Aan de orde is het rapport van de heer Van Rompuy, Naar een echte economische en monetaire unie. Wat mij betreft is het een wereldvreemd rapport. Wereldvreemd, omdat het volkomen voorbijgaat aan de onwenselijkheid van zo'n economische en monetaire unie bij de meerderheid van de burgers in Europa. Het kan de heer Van Rompuy onmogelijk zijn ontgaan dat het draagvlak voor een dergelijke unie bij de nationale bevolkingen ontbreekt. Dat interesseert de heer Van Rompuy echter niet, net zomin als het destijds de heer Balkenende interesseerde, toen hij het referendum van 2005 naast zich neerlegde en instemde met het Verdrag van Lissabon.

De vraag van mijn fractie is: interesseert het de minister-president en de overige leden van zijn kabinet? Gezien de ondersteuning die dit kabinet geeft aan de voorstellen in dit rapport om de nationale lidstaten te onderwerpen aan het begrotingsdictaat van de Europese Commissie kan

deze vraag duidelijk met nee worden beantwoord. Dit kabinet van VVD en PvdA is niet geïnteresseerd in de wens van de Nederlandse bevolking om haar eigen soevereiniteit te behouden, tenzij de regering van mening is dat het advies van de economische commissie aangaande de nationale begrotingen zonder gevolgen ter zijde kan worden geschoven. Maar wat is dan nog de meerwaarde van dit verhaal van de heer Van Rompuy?

Het eind van het liedje zal zijn dat Nederland zich op alle terreinen van de nationale begroting aan de goedkeuring van de Europese Commissie zal moeten onderwerpen. Dat durf ik hier te voorspellen. Vooralsnog is dat in deze voorstellen niet aan de orde, maar ik geef een voorbeeld. De verschillen in de hoogte van uitkeringen tussen lidstaten maakt het, gegeven het vrije verkeer van personen en goederen in de Unie, onvermijdelijk dat deze uitkeringen in de toekomst moeten worden gelijkgetrokken. Ik hoef alleen maar te denken aan de €600 die men in Spanje krijgt. Convergentie; zo mag je het ook noemen. Het staat niet het in voorstel, maar als ik het kan bedenken, dan is het al jaren geleden bedacht aan de machiavellistische burelen van Brussel.

Het advies van de Raad van State is in dit opzicht onluisterend. Het laat zien dat de heer Van Rompuy in zijn rapport de democratische legitimatie en de democratische controle van volstrekt ondergeschikt belang vindt. Lange passages besteedt de Raad van State aan de varianten waarmee dit democratische tekort zou kunnen worden aangevuld. Uiteindelijk vinden we daarvan ook een variant terug in de Staat van de Unie zoals die is opgeleverd door de minister van Buitenlandse Zaken, de heer Timmermans. Het is overigens jammer dat hij hier niet achter de tafel zit, want ik ben ervan overtuigd dat ook hij het interessant zou vinden wat hier vandaag is gezegd door de verschillende partijen. Wat blijft er over wanneer we door de oogbaren kijken naar de manier waarop het democratische tekort moet worden opgelost? Nationale parlementsleden moeten praten met Europese parlementsleden. Er moet een subclubje of een ander clubje komen; er zijn allerlei varianten. Uiteindelijk is de conclusie dat er meer onderonsjes zijn van verschillende parlementen, alsof dat de democratie versterkt.

Een tweede treffend punt dat uit het advies van de Raad van State naar voren komt, is de "onbevraagbare" premisse dat de EMU moet blijven bestaan. Natuurlijk, het hele rapport draait om de vraag hoe de EMU kan worden gered. Aan deze vraag gaat echter een vraag vooraf, namelijk of de EMU moet worden gered en, zo ja, tegen welke prijs. Voor de heer Van Rompuy en voor het kabinet is dit blijkbaar een uitgemaakte zaak. Het redden van de EMU betekent het redden van de euro als gemeenschappelijke munt en de prijs die moet worden betaald, is het opgeven van de soevereiniteit en het opgeven van de democratische legitimatie.

De heer Timmermans heeft in zijn Staat van de Unie aangegeven niet te willen spreken over toekomstbeelden, zoals een Verenigde Staten van

Europa. Aan het eind van zijn schrijven schetst hij echter wel wijdlopieg wat Europa allemaal moet doen in de wereld: een opgetuigde diplomatieke dienst, een Europees leger en ga zo maar door. Zo rijst er toch een beeld van een toekomstige Europese Unie op, namelijk een beeld van een unie waarin de nationale staten onderworpen zijn aan een Europees gezag dat nauwelijks democratisch is gelegitimeerd. Voeg dit bij de minutieus gedetailleerde Europese wetgeving op elk terrein -- ik moet denken aan mijn naamgenoot van de VVD, of nee, de heer Loek Hermans heeft dit gezegd toen hij sprak over roltoetertjes, waarbij de Europese wetgeving nog was geïntroduceerd om het gebruik daarvan te reguleren -- bij de voorstellen om de journalistieke vrijheid een gedwongen Europese inkleuring te geven en bij het alsmaar groeiende aandeel van de staat in de economie en het resultaat is: een "EUSSR". Deze uitdrukking staat op naam van de heer Vladimir Bukowski, een man die de verschrikkingen van de Sovjet-Unie persoonlijk als dissident heeft meegemaakt. Wanneer de Europese Unie feitelijk een EUSSR is, dan is de euro feitelijk een "euroebel".

Toen in 2007 de crisis uitbrak, stelde de Partij voor de Vrijheid als eerste de vraag wat een exit van Griekenland zou kosten en wat een herintroductie van de gulden, als alternatief, zou kosten. Vijf jaar geleden ging het nog over kosten in geld. Miljarden zou het kosten. Inmiddels is de Nederlandse staatsschuld vanwege alle reddingspogingen gestegen van onder de 40% in 2007 tot boven de 70% in 2012, met groeivoorzichten tot boven de 75%. Dat klinkt positief, maar dat is het niet. Op dit moment heeft het in stand houden van de euroebel Nederland al meer dan 150 miljard gekost, een veelvoud van een terugkeer naar de gulden. De regering laat de ouderen, de zieken en de middeninkomens opdraaien voor deze schuld. Ik vraag de minister van Financiën hoeveel de staatsschuld nog mag stijgen om de euro te redden. Is de minister van Financiën bekend met de analyse van twee deskundigen uit de economische denktank van de Rabobank getiteld *Mind the fiscal speed limit?* Zij tonen haarfijn aan dat het bezuinigingspakket van dit kabinet de economie niet uit het slop gaat trekken en de staatsschuld zeker niet zal laten dalen. Ik vraag de minister-president of het geen tijd wordt om de mislukking van de EMU te erkennen en het roer volledig om te gooien.

De vraag gaat niet langer over de financiële gevolgen van het mislukte streven naar een monetaire unie, maar over de kosten voor de democratie, voor de vrijheid van Nederland. Ik vraag de minister-president of hij bereid is om meer bevoegdheden op het vlak van banktoezicht en begrotingstoezicht aan de EUSSR over te dragen. Gisteren sprak Eurocommissaris Ollie Rehn in Dublin over *The future evolution of the economic and monetary union*. In zijn inbreng schoof hij opnieuw de "debt mutualization" en verdere "sharing of budgetary sovereignty" als oplossingen naar voren. In andere woorden: de staatsschuld van alle lidstaten gaat in een grote pot en over je begroting heb je niets meer te vertellen.

De heer **Backer** (D66): Ik heb altijd het dilemma of ik hier nu wel of niet op zal ingaan, maar collega De Graaff bakt ze wel bruin. Hij spreekt over de EUSSR en de euroebel en maakt een vergelijking met een totale staat, met de Goelagarchipel, waar miljoenen zijn omgebracht. Dat doet hij naar aanleiding van een voorstel van de heer Van Rompuy. Ik vind dat eerlijk gezegd stuitend.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Ik neem kennis van deze interruptie en ga verder met mijn betoog.

Wat vindt minister Dijsselbloem ervan dat deze "debt mutualization" opnieuw prominent op de agenda wordt geplaatst, terwijl de eurobonds vorige week nog van de agenda afgevoerd zijn bij het akkoord over het twopak? Hoe denkt de minister-president over deze verdere overdracht van soevereiniteit aan Brussel? Ik ben benieuwd naar de reactie van het kabinet.

Het is mijn fractie een doorn in het oog, zo zeg ik om de heer Backer nog wat dieper in zijn stoel te laten glijden, dat het Politbureau in Brussel een inspecteur in Nederland gaat stationeren om de Nederlandse begroting in de gaten te houden.

De heer **De Grave** (VVD): Waarom geeft de heer De Graaff eigenlijk geen antwoord als de heer Backer een vraag stelt? Als hij zo tegen het Politbureau en het Stalinistische regime is -- die gaven nooit ergens antwoord op -- dan kan hij toch minstens antwoord geven op de vraag van een collega? Een Politbureau neemt ergens kennis van; democratische senatoren geven antwoord op vragen van collega's.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Ik heb de vraag van de heer De Grave gehoord. Op zijn vraag wil ik zeker een antwoord geven: collega Backer heeft geen vraag gesteld, maar een opmerking gemaakt. Had hij mij een vraag gesteld, dan zou ik die beantwoord hebben.

De heer **Backer** (D66): De vraag is zo voor de hand liggend dat ik dacht dat ik die niet hoefde te stellen, maar de heer De Graaff heeft strikt genomen gelijk. Mijn vraag is: vindt hij dit een passende vergelijking in de context van dit debat?

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): De heer Backer zal begrijpen dat ik dit een passende vergelijking vind. Wij leven in een land waarin politici om hun mening worden doodgeschoten. Ik denk dat wij dusdanig ver weggezet zijn als democratische staat, dat een waarschuwing in de vorm van deze vergelijking zeker op haar plaats is.

Ik sprak over het stationeren van een inspecteur in Nederland. Dit komt uit een instituut dat al achttien jaar geen goedkeuring heeft weten te krijgen over het aanwenden van de aan hem toevertrouwde financiële middelen. De Algemene Rekenkamer ziet geen verbetering in de afgelopen jaren en ook geen ambitie om de verantwoording te versterken. We hebben het hier over een instelling waar Nederland al jaren meer geld in steekt dan dat deze oplevert. Terecht heeft de minister van Financiën met Zweden en het Verenigd Koninkrijk

op dit punt een helder statement afgegeven, waarvoor dank. Er is echter een maar. Het is namelijk een geduldige letter. Voegt de minister de daad bij het woord? Is hij bereid, de afdrachten aan de EU de eerstvolgende keer dat dit weer voorkomt, op te schorten?

Nederland moet blijkbaar gecontroleerd worden, maar de Unie heeft een parlement dat zelf niet bereid lijkt en blijkt tot enige begrotingsdiscipline. Dat hebben wij in de afgelopen periode ook weer gezien. Er moet onderhandeld worden over een voorstel dat in de Europese Raad eigenlijk al is afgetikt. Dat klinkt heel democratisch, maar gezien het gedrag van het Europees Parlement is het zorgelijk. Het devies van het Europees Parlement te Brussel lijkt te zijn: meer spenderen in Brussel en meer creëren in Nederland. Je hoeft maar naar de ouderen te kijken om te weten hoe waar dit is. Als er ergens een inspecteur naar toe moet, dan is het naar Brussel. Is de minister-president voornemens een dergelijke inspecteur uit Nederland in Brussel te stationeren? Graag krijg ik hierop een reactie van de minister-president.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik was blij met de interventie van de heer Backer. Wij spreken hier over 1% van het nationaal inkomen. Ik deel de opvatting dat er een veel striktere controle moet zijn op de uitgaven van de Europese Unie, maar is dit niet een klein bedrag in vergelijking met de nationale uitgaven? Ik hoef maar de tegenvallers te noemen van de hsl, de Betuwelijn of de metro in Amsterdam. Daarom wil ik nogmaals gezegd hebben dat ik al jaren hamer op controle door de Nationale Rekenkamers en al jaren mijn bezwaren uit tegen de wildgroei van de agentschappen en de uitgaven die daarvoor gedaan worden. Ook pleit ik al jaren voor horizonbepaling in de structuurfondsen. De heer De Graaff moet niet doen alsof de nationale lidstaten alles perfect op orde hebben. Daar praat hij niet over. Over dit soort zaken houdt hij een zeer populistisch onderbuikverhaal.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Als rasechte populist - ik beschouw dat als een eretitel, zoals destijds de Geuzen hun benaming ten tijde van Alva als eretitel hebben gevoerd - zou ik daar heel populistisch op kunnen reageren, maar dat doe ik niet. Wat dat betreft verloochen ik misschien een beetje mijn afkomst, maar ik wil toch serieus op de zaak ingaan. De essentie van deze alinea in mijn betoog betreft niet eens de omvang van het onverantwoorde deel van deze begroting, hoewel dit deel, afgezet tegen het pakket van bezuinigingen in Nederland, onder meer op het vlak van ziekenzorg, verzorgingshuizen en ouderen, dusdanig groot is dat ik dit absoluut niet wil bagatelliseren en zeker niet "klein" wil noemen. De essentie van de alinea is een andere, namelijk de betrouwbaarheid. Europa is een volstrekt onbetrouwbaar instituut. Griekenland is de Europese Unie binnengehaald op basis van vervalste cijfers. Er zijn rechtszaken aangespannen tegen de Europese Centrale Bank om dat boven

tafel te krijgen, maar die worden gewoon geweigerd en van tafel geveegd. Dat is de essentie. Europa is een onbetrouwbaar instituut. In de afgelopen jaren heb ik geen enkel begin van een vermoeden gekregen dat er een wijziging in de cultuur van de zuidelijke landen optreedt.

Ik vervolg mijn betoeg. Het sixpack en het twopack zijn niet alleen bedoeld als uitbreidingen op de bestaande Europese monetaire en economische mechanismen, maar ook bedoeld om het vertrouwen van de financiële markten te herstellen. Het rapport als zodanig, inclusief de voorstellen, zijn onderdeel van een strategie om de financiële markten gerust te stellen. Is de minister van Financiën het met mij eens dat financiële markten niet gedreven worden door een behoefte aan rust, maar juist profiteren bij volatiliteit? De financiële markten worden gedreven door het verlangen naar profijt. Dat haalt men uit het op en neer gaan van de waarde van aandelen of valuta. Speculatie op de financiële markten is juist een van de oorzaken van de eurocrisis.

Het gehele rapport van de heer Van Rompuy is gebaseerd op de premisse dat de oorzaak van de huidige crisis gelegen is in de tekortkomingen in het Europese monetaire en financiële kader. Ik vraag de minister van Financiën of hij de fundamentele culturele en economische verschillen tussen noord en zuid als een probleem ziet voor de toekomst van de gemeenschappelijke munt. Kan hij dit toelichten? Deze fundamentele verschillen zijn ook bekend bij de heer Van Rompuy. In het boek "The rotten heart of Europe" heeft de heer Bernard Connolly, voormalig topambtenaar bij de EU, de consequenties van deze verschillen voor een stabiele muntunie uitgebreid gefundeerd en gestaafd aan de hand van de ondergang van de voorloper van de EMU, het Europees wisselkoersmechanisme. Ik spreek nu over 1996. De heer Connolly is om deze publicatie zelfs ontslagen. Desalniettemin rept de heer Van Rompuy met geen woord over deze verschillen in zijn rapport. Ziet de minister dit als een tekortkoming van het rapport, of deelt hij de mening van mijn fractie dat deze verschillen voor de heer Van Rompuy niet relevant zijn, omdat hij feitelijk een heel ander doel nastreeft, namelijk het vervolmaken van een centraal geleide unie van staten?

Voor mijn fractie is de conclusie inmiddels duidelijk: de Europese Unie is een volledig doorgesloten project. Als EEG was het een zinvol instituut -- mijn fractie is absoluut niet tegen economische samenwerking op Europees niveau -- maar als EU is het geworden tot een monster, dat wordt gedreven door de totalitaire vorm van socialisme uit de vroege twintigste eeuw en dat hard op weg is naar eenzelfde roemloos einde.

De voortgaande afbrokkeling van de EMU kondigt zich al aan. Michel Sapin, de Franse minister van Werkgelegenheid, meldde eind januari dat Frankrijk totaal bankroet is. Graag ontvang ik daarop een reactie van de minister. Afgelopen vrijdag maakte de Europese Centrale Bank bekend in de afgelopen twee jaar al 100 miljard euro aan Italiaanse staatsobligaties te hebben gekocht,

waarvan de verliezen uiteindelijk op de nationale centrale banken zullen worden afgewenteld. Welk risico ligt er op dit punt nog in het verschiet?

De verkiezingsuitslag in Italië toont aan dat de bevolking daar de bezuinigingen inmiddels meer dan zat is. Dat voorspelt wat voor de Italiaanse staatsschuld. In Nederland steken inmiddels geruchten de kop op dat de Rabobank er minder rooskleuring voorstaat dan het lijkt. Wellicht kan de minister van Financiën ook hierover iets meer zeggen. De ineenstorting van de Europese Unie is net zo onvermijdelijk als de ineenstorting van de Sovjet-Unie, een gebeurtenis waarvan de westerse socialisten, die in Brussel aan de macht zijn, klaarblijkelijk totaal niets verwerkt hebben.

Ik besluit met een citaat van de al eerder door mij genoemde Vladimir Bukowski: "The sooner we finish with the EU the better". Ik vraag de minister van Financiën deze boodschap in Brussel met verve uit te dragen.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Het rapport-Van Rompuy telt 18 bladzijden. Daarvan gaat slechts anderhalve pagina over democratische legitimiteit en verantwoordingsplicht. Deze scheve verhouding vormt voor mijn fractie de kern van het debat dat wij vandaag voeren over de toekomst van de EMU. Het rapport biedt een alomvattende blauwdruk voor een vergaand geïntegreerde economische en monetaire unie, die binnen een luttel aantal jaren haar beslag moet krijgen. Het is daarbij opmerkelijk hoe weinig gevoelig het visiedocument is voor de spanningsverhouding tussen Brussel en de nationale parlementen en voor de eigenheid van nationale overleginstellingen en begrotingscycli. Er wordt zelfs met een licht dedain gesproken over de rol van nationale parlementen. Zij hebben "niet de beste kaarten" om het gemeenschappelijke belang van de Unie in acht te nemen.

Nationale parlementen, zo lijkt het, voegen zich te weinig in het Europese project en blijven steken in negatieve hindermacht. Nergens proeft mijn fractie dat individuele natiestaten en nationale parlementen au fond de belangrijkste stakeholders van de Unie zijn. Ook ontbeert het rapport-Van Rompuy een antenne voor de afnemende steun van de bevolkingen van de lidstaten voor verdergaande politieke en economische integratie. Deze afstand tussen de politieke EU-elite enerzijds en de nationale bevolkingen en hun nationale politieke vertegenwoordigers anderzijds, is bepaald zorgwekkend. Het lijkt erop of Europa twee gescheiden parallelle politieke culturen kent: "Brussel" en de nationale demos, die zich nauwelijks met elkaar verstaan. Dat tekent en bevordert politieke vervreemding.

Deze vervreemding wordt verder opgewekt door de wijze waarop het rapport de kernmissie verwoordt. Het rapport wemelt van New Speech-terminen als "voltooiing van de Unie", "geïntegreerd financieel kader", "diepere integratie", "ex ante coördinatie", "gemeenschappelijke afwikkelingsautoriteit" en "nieuwe

begrotingscapaciteit". Het gaat hier om bewoordingen die een zekere academische afstandelijkheid ademen, maar radicale hervormingen herbergen en de rol van nationale parlementen doen verschralen. Zo betekent "ex ante coördinatie" in gewone mensentaal dat de nationale begroting Europese goedkeuring behoeft en dat er contractafspraken met individuele landen worden gemaakt over hun hervormingsplannen. "Nieuwe begrotingscapaciteit" is een eufemisme voor een aparte begroting voor de EMU met meer directe Europese belastingen. Europa lijkt steeds meer een doel in plaats van een middel tot een doel te zijn geworden, of, zoals David Cameron in zijn eneroverende EU-speech stelde: "The EU is seen as something that is done to people rather than acting on their behalf. (...) People feel that the EU is heading in a direction that they never signed up to".

Het voorstel van Van Rompuy centreert zich rond vier mechanismen om de Economische en Monetaire Unie in drie fasen verder uit te bouwen en crisisbestendig te maken. Het gaat daarbij simpel gezegd om een bankenunie, een begrotingsunie, een economische unie en een politieke unie. Ik loop ze kort langs.

De bankenunie is in gang gezet en moet in de loop van 2013 haar beslag krijgen. De eerste vraag die zich aandient, is of de ECB überhaupt in staat is om de bankensector naar behoren te controleren. Indien nationale toezichthouders hun taak niet aankonden, waarom zou dit dan wel voor de ECB gelden? Kan de minister nog eens uitleggen welke rol de nieuwe minimumgrens van een balanstotaal van 30 miljard euro nu precies gaat spelen? Vallen juist onder deze grens niet veel problematische banken? Heeft de minister, ook gezien zijn nieuwe rol als voorzitter van de Eurogroep -- waarmee ik hem overigens van harte feliciteer -- aanwijzingen dat dit megaproject naar behoren verloopt?

De tweede vraag is meer principiële van aard. Hoe ver strekt de interventiemacht van de ECB bij banken die nadrukkelijk onder de maat presteren? Kan de ECB bijvoorbeeld noodlijdende Spaanse regionale banken dwingen, zich uit de vastgoedsector terug te trekken? Kan zij banken voorschrijven hun portfolio te herschikken? Dat zou een enorme oprekking van het mandaat van de ECB impliceren, een instelling die niet politiek wordt aangestuurd. Graag hoort mijn fractie hoe de regering deze meer principiële kwestie beoordeelt en waar de grens getrokken wordt. Ook hoort mijn fractie graag wat op dit moment de stand van zaken is rond de meningsvorming over het Europees depositogarantiestelsel. De volgende maand moet daar immers consensus over zijn binnen de Europese Raad. Daaraan verbind ik de vraag welke preferente opties het kabinet thans hanteert rond de mogelijke invoering van eurobonds of eurobills, mede gezien de besluitvorming vorige week over het twopack in het Europees Parlement.

Het rapport-Van Rompuy doet ingrijpende voorstellen rond de herstructurering van onze EMU-instituties. Wat opvalt, is dat er nergens over exit-

opties wordt gesproken. Lidstaten worden economisch en monetair behoorlijk in de tang genomen, maar nergens wordt bespreekbaar gemaakt of er condities zijn die dwingen tot uittreding van een lidstaat die structureel niet aan de vereisten voldoet. Mijn partij heeft er van meet af aan op gewezen dat een optimale muntunie vereist dat deelnemende landen redelijk vergelijkbare economieën hebben en niet al te grote verschillen in verdien capaciteit vertonen. Het niet voldoen aan deze voorwaarden is een ernstige weeffout van de huidige EMU. Is het ontbreken van exit-condities niet ook een elementaire weeffout in de voorstellen van Van Rompuy? Indien het antwoord bevestigend luidt, hoort mijn fractie graag welke agenderingsstrategie het kabinet op dit punt gaat voeren en hoeveel haast het daarbij wil betrachten. Ik refereer daarbij ook aan de Motie-Slob/Van Haersma Buma over deze kwestie die op ruime steun in de Tweede Kamer kon rekenen.

Mijn fractie stelt met tevredenheid vast dat het kabinet tegen een aparte begroting voor de eurozone is, in Euro-taal "fiscal capacity". Is dit afwijzende oordeel een gewortelde overtuiging van de regering of biedt het ruimte voor onderhandeling? Kan de regering een inschatting geven van de posities van de andere EMU-landen? Tekent zich hier een duidelijk beeld af?

Bij de aanscherping van het Europese coördinatieproces van de begrotingen en macro-economische prioriteiten is het Europees Semester in combinatie met het sixpack richtinggevend. De rol van nationale parlementen is daarbij in het geding. We zien een sluipend proces van Europeanisering van nationaal begrotingsbeleid en het nationaal economisch beleid. Terecht heeft onze senaat rond deze principiële kwestie voorlichting gevraagd aan de Raad van State. Wat in het debat tot nu toe ontbreekt, is een bezinning op de status van de annual growth survey, waarmee het hele onderhandelingsproces begint. Dit startdocument geeft de prioritairere EU-doelstellingen weer die door vertaald worden naar nationale acties en hervormingen. Dit survey gaat aanmerkelijk verder dan de macro-economische ramingen en verkenningen die ons CPB levert als input voor het Nederlandse economische beleid. De start van het proces is daarmee economisch normatief. De vraag van mijn fractie aan de regering is, hoe zij in dit opzicht de status van dit belangrijke startdocument waardeert. Kunnen nationale parlementen daar een zelfstandig en vroegtijdig oordeel over geven?

Naast de generieke commissieprioriteiten, krijgen landen ook specifieke prioriteiten die hun weg naar nationale hervormingsprogramma's moeten vinden. Voor Nederland golden in 2012 vijf prioriteiten: tijdige en duurzame correctie van het buitensporig tekort, verhoging van de pensioenleeftijd, vergroting van de arbeidsparticipatie, steviger innovatiebeleid en hervorming van de woningmarkt door onder andere een geleidelijke afschaffing van de hypotheekrenteaftrek. Deze prioriteiten zijn verstrekkend. Nu gaat het mij niet om de inhoud ervan, maar primair om de regierol die nationale parlementen nog hebben. De invloed van Tweede

en Eerste Kamer op de agendasetting is tamelijk beperkt. De genoemde prioriteiten zelf zijn zeer concreet en zijn in ons land onderwerp van verhit politiek en publiek debat. Dat leidt tot inherente spanning tussen Brussel en Den Haag. Hoe denkt de regering om te gaan met divergerende nationale en supranationale prioriteitenlijsten?

De heer **Backer** (D66): De heer Ester schetst het annual growth survey en beschrijft vervolgens hoe dat met geweld op de landen afkomt. Er zou ook een positieve kant aan kunnen zijn. Ik herinner aan de motie-Kuiper over de aftrekbaarheid van de hypotheekrente. In het kader van de landenspecifieke aanbevelingen heb ik het gevoel dat dit onderwerp voor het eerst in het Lenteakkoord is aangepakt, nadat twee premiers in twee verkiezingsstrijden het volk hadden beloofd dat er niets aan hoefde te gebeuren.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dat zou goed kunnen, maar de vijf partijen hebben dat onder elkaar besloten en hadden daar geen externe regie van Europa voor nodig. Maar ik kom direct nog op dat punt terug.

Mijn fractie herinnert zich nog goed dat onze premier vorig jaar rond deze tijd nog fel gekant was tegen beperking van de hypotheekrenteaftrek, terwijl Brussel dit tot beleidsprioriteit verhief. Hoe zelfstandig kan Nederland nog zijn eigen economische beleid vormgeven? Dat is de kernvraag waarover ik graag de mening van de regering verneem. Waar legt het kabinet de grens? Mijn fractie ziet een forse verschralling van onze nationale regierol, een proces dat met dit rapport-Van Rompuy in een stroomversnelling zal raken.

Het is onvermijdelijk dat in het kader van dit Europees Semester het zwaartepunt van de besluitvorming verschuift naar het voorjaar om de Brusselse deadlines te halen. We krijgen zelfs een European Semester officer die als begrotingscontroleur moet fungeren. Het Europees Semester zal diep ingrijpen in onze nationale begrotingssystematiek. Zo is het nauwelijks reëel dat ons parlement in alle fasen van de besluitvormingsketen van het Semester een wezenlijke rol kan vervullen: de prioriteitsstelling van de Jaarlijkse Groeianalyse voor Nederland, ons Nationaal Hervormingsprogramma en ons Stabiliteits- en Convergenceprogramma, met vervolgens de aanbevelingen hierover van de Europese Raad. Alleen al logistiek gezien, is dit geen reële opgave. Dat is een probleem dat ook voor de Eerste Kamer knelt, gezien haar specifieke rol in de besluitvormingscyclus. De medewetgevende en controlerende taak van de senaat is daarmee in het geding. Mijn fractie wil het kabinet dan ook vragen welke garanties het biedt dat zowel de Tweede als de Eerste Kamer niet aan regiemacht verliezen en een zorgvuldige rol kunnen blijven spelen in de gehele besluitvormingscyclus. Het budgetrecht van het parlement mag niet worden aangetast. Mijn fractie deelt de zorgen van de Raad van State op dit uiterst belangrijke punt. Het gaat immers om vragen rond verankering van

politieke legitimiteit, democratische controle, nationale zeggingskracht en soevereiniteit. Wij hechten daarbij ook zeer aan de klassieke rol van het geïnstitutionaliseerd overleg van sociale partners in ons land rond sociaaleconomisch beleid. Ook hier dreigt verschralling en erosie.

Met de inwerkingtreding van het Stabiliteitsverdrag op 1 januari van dit jaar wordt het mogelijk, gezamenlijke conferenties te organiseren tussen de begrotingscommissies van de nationale parlementen en het Europese Parlement. Mijn fractie ziet daar weliswaar het nut van in, maar het betreft hier zeker geen structurele oplossing voor het democratisch tekort. Een intensiever gebruik van de gele- en rodekaartenprocedure, zoals het kabinet aangeeft, zet ook niet echt zoden aan de dijk.

Het rapport-Van Rompuy oppert dat de Europese Commissie speciale begrotingscontracten gaat sluiten met individuele lidstaten. Dat moet de komende twee jaar zijn beslag krijgen. Mijn fractie heeft daar grote zorgen over. Ook dit snoeit onze beleidsvrijheid in en ook hier komt onze parlementaire toezichtfunctie onder druk. Kan de regering de meerwaarde daarvan nog eens uitleggen? Hoe generiek of specifiek mag naar het oordeel van het kabinet dit begrotingscontract zijn dat Brussel met Den Haag sluit,? Ook hier is weer de vraag: waar trekt het kabinet de grens? Hoeveel detail accepteren we in de hervorming van ons pensioenstelsel, de herziening van ons fiscale stelsel, het stellen van arbeidsmarkt targets, de aanpassing van ons ontslagrecht, de hervorming van onze woningmarktbeleid? Kan de regering mijn fractie toezeggen dat deze begrotingscontracten te allen tijde ter goedkeuring aan het parlement worden voorgelegd?

De heer **Van der Linden** (CDA): Met dat laatste ben ik het eens. Ik vraag de heer Ester echter of hij vindt dat de lidstaten van de EU volledige beleidsvrijheid moeten houden en zich desnoods niets gelegen moeten laten liggen aan de aanbevelingen van de Europese Commissie.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Nee. Het gaat om de vraag hoe die aanbevelingen tot stand komen en wat de mate van specificiteit van de aanbevelingen is voor de dominante sociaaleconomische instituties in Nederland. Ik spreek over het ontslagrecht, het pensioenrecht en zaken die daaraan zijn gerelateerd. De vraag is waar je de grens legt. Wij voeren vandaag een zeer principiële discussie en ik vraag het kabinet daarover een oordeel te geven.

De heer **Van der Linden** (CDA): Kan de heer Ester zich voorstellen dat diezelfde vraag ook in Italië en Griekenland wordt gesteld en dat men daar andere opvattingen over de invulling heeft dan wij hier? Kan hij zich voorstellen dat de keuzes die daar worden gemaakt, grote consequenties kunnen hebben voor Nederland?

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dat kan ik mij zeker voorstellen. Andere landen maken andere keuzes en dat lijkt mij een heel goede zaak. Iedereen doet

dat vanuit zijn eigen nationale identiteit en vanuit de eigen probleemcatalogus die kenmerkend voor het eigen land zijn.

De heer **Van der Linden** (CDA): Vindt de heer Ester dat de consequenties van die keuzes op anderen kunnen worden afgewenteld?

De heer **Ester** (ChristenUnie): Nee, dat vind ik absoluut niet. Het gaat mij erom waar wij de grens leggen. Het hele debat over het Van Rompuy-rapport gaat over de vraag waar wij de grens leggen tussen de natiestaat en Europa. Ik ben op zoek naar een redelijke grens en naar het antwoord van de regering op de vraag waar zij die grens legt. Dat is voor ons absoluut cruciaal in dit hele debat.

De heer **Van der Linden** (CDA): Als lidstaten binnen de 3%-norm blijven, moeten zij volgens de heer Ester de vrijheid hebben om duurzame keuzes te maken, die geen consequenties hebben voor andere lidstaten.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dat zou zomaar kunnen.

De heer **Reuten** (SP): Ik heb een vraag vanuit een iets ander perspectief. De vragen die de heer Ester stelt, zijn bijzonder adequaat. Hij stelt zijn vragen uiteraard aan de regering, want die zit hier. De Europese Raad beslist echter met gekwalificeerde meerderheden. Hoe ziet hij dat proces? De regering zegt: dit zijn onze grenzen. Dat heeft echter slechts beperkte invloed bij de Europese Raad. Het regeringsstandpunt kan eenvoudig overruled worden in die gekwalificeerde meerderheid.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dat is zeker waar. Daarom vindt mijn fractie het van belang om, als die prioriteiten van Europa worden aangereikt, er als parlement een volwaardige discussie over te voeren. Dat is precies wat ik bedoel met het vroegtijdig en op het juiste moment kunnen interveniëren van, in dit geval, de senaat in die besluitvormingscyclus. Daarvoor willen wij graag de nodige garanties zien. Dat is voor ons zeer essentieel.

De Raad van State wijst ook op het feit dat het Europees semester gevolgen heeft voor de betekenis van Prinsjesdag. Volgens de eerder deze maand verschenen "Staat van de Europese Unie" is dat niet het geval. Kan de regering nog eens toelichten hoe de relatie tussen het Europees semester en Prinsjesdag moet worden begrepen? Blijft Prinsjesdag volwaardig intact?

Onderdeel van de laatste pijler van het rapport-Van Rompuy, is de verantwoordingsplicht. Het rapport kiest daarbij als insteek dat de Commissie primair rapporteert aan het Europees Parlement, aangevuld met -- ik citeer -- "solide mechanismen voor informatie, verslaglegging en transparantie tegenover de nationale parlementen van de deelnemende lidstaten". De verantwoordingsplicht zal sterker worden naarmate de EMU zich verder ontwikkelt tot een bank-, begrotings- en economische unie. De vraag van

mijn fractie aan de regering is op welke accountability-eisen zij zal inzetten. Ik herinner maar even aan het feit dat het Europese Rekenhof inmiddels al voor de (sic!) achttiende keer geen goedkeuring aan de EU-uitgaven heeft gegeven. De bestedingsdiscipline die de Commissie van EU-landen vraagt, geldt kennelijk niet voor de eigen uitgaven. Dat kan natuurlijk niet. Het is juist deze laksheid die de democratische legitimiteit en controle tussen haken zet en grote weerstand oproept in de lidstaten. Welke garanties wil het kabinet afdwingen om ervoor te zorgen dat de verantwoordingsplicht serieus wordt genomen door de Commissie?

Het rapport-Van Rompuy presenteert zich nadrukkelijk als een routekaart voor het verwezenlijken van een geïntegreerde economische en monetaire unie. Het tijdschema daarbij is extreem krap. De eerste twee fasen dienen al voor eind 2014 gerealiseerd te zijn. Graag hoort mijn fractie van de regering hoe zij deze routekaart en bijbehorend tijdschema beoordeelt. Hoe realistisch is de gekozen route en het tijdspad? Op welke onderdelen ziet de regering de grootste hobbels? Belangrijker nog, hoe verhoudt zich dit tijdspad tot eisen van democratische zorgvuldigheid en nationale dialoog?

Met dit model van integratie van de financiële, economische en politieke basisinstituties moet Europa weer concurrerend worden. Het gaat daarbij exclusief om institutionele hervorming. De vraag is of dit model Europa weer mondiaal op de kaart terugbrengt. Dat zal alleen lukken indien Europa innovatie en ondernemerschap weer serieus neemt, met een vernieuwend arsenaal van producten en diensten komt waarmee het de slag met de BRIC-landen aankan en het economisch palet baseert op duurzaamheid en hernieuwbare hulpbronnen.

Mijn fractie mist het inhoudelijke economische verhaal voor en van Europa. Dat moet immers voorkomen dat dit continent in een neerwaartse spiraal belandt. Nu dreigen wij het af te leggen tegen andere en nieuwe economische grootmachten. Wat Europa nodig heeft, is een wervende visie op wat haar "unique selling points" zijn, en dat in de meest letterlijke zin. Een inspirerende langetermijnvisie die perspectief biedt voor heel Europa, vooral ook voor de jongste generatie Europeanen en zeker ook in de Zuid-Europese landen. Hoe denkt de regering over deze verhouding tussen institutionele hervorming en inhoudelijke hervorming?

Ik sluit af. Mijn fractie heeft grote moeite met dit rapport-Van Rompuy. Wij worden Europa verder ingerommeld, zo zullen sommige critici ons voorhouden. Het is een ouderwets technocratische blauwdruk met een rigiditeit die aan voormalige planeconomieën doet denken. Het roept het beeld op van een oceaantanker die onverbiddelijk en in grote haast op zijn doel afstoomt, waarbij het doel zelf onduidelijk is. Een onomkeerbaar proces, zo lijkt het. Wij moeten echt veel meer tijd nemen om dit nieuwe Europese model te doordenken en vooral om onze nationale parlementen en de nationale bevolkingen in het denkproces mee te nemen.

Een nieuw model voor en vooral van Europa moet zijn vorm krijgen in waarachtige dialoog. Dat moet Nederland ook opeisen. Het gaat immers ergens over. Terecht concludeerde onze minister van Buitenlandse Zaken onlangs dat -- ik citeer -- "een Europese Unie die nu meer gas geeft zonder de bevolking daar deelgenoot van de te maken, zal stranden". De vraag wat nog de vrijheidsgraden zijn van individuele natiestaten dient zich in volle hevigheid aan. Misschien worden de EU-landen geen Verenigde Staten van Europa, maar voor we het weten is Nederland ongemerkt een Europese provincie geworden. De balans tussen Europa en de lidstaten moet opnieuw opgemaakt worden. De krijtstrepen moeten opnieuw worden getrokken. Het kabinet beweegt nu vooral met de stroom mee. Een principiële positiebepaling wordt node gemist.

Mijn fractie verwacht van het kabinet dat het zich in de Europese dialoog in ons land een duidelijke en communicatief sterke regiefunctie toe-eigent. Wij verwachten inhoudelijk leiderschap van onze minister-president. Ook daarom zien wij uit naar de antwoorden van het kabinet op onze vragen.

*N

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Aanleiding voor dit debat is het rapport "Naar een echte Economische en Monetaire Unie". Ik betrek er ook de notitie "Bruggen slaan in Europa" van minister Timmermans bij en omdat het debat wat uitwaaiert, zeg ik vooraf vast dat ik het niet ga hebben over het democratisch tekort. Collega De Boer heeft een aantal behartenswaardige dingen hierover gezegd, maar voor ons zal dit onderwerp in het debat op 16 april door mijn collega Thom de Graaf besproken worden. Het is natuurlijk een punt waarover wij zorgen hebben.

Ik heb een selectie gemaakt van een vijftal andere onderwerpen. Het eerste onderwerp is de betekenis van de brief voor de continuïteit van Europa en de Europese Unie. In het rapport is een voorstel gedaan met een tijdschema en een gefaseerd proces voor de voltooiing van de Economische en Monetaire Unie. Het is een indrukwekkend en veelomvattend werkplan. Sommigen vinden dat bedreigend en anderen vinden het een aanwinst. Mijn fractie vindt het een aanwinst. Het kon ook niet langer uitblijven, want wij delen de analyse die zowel in het rapport als in de brief van minister Timmermans is gemaakt. Hieruit blijkt dat de eurozone om sterkere structuren vraagt en minder afhankelijk moet zijn van crisisinterventies. Daarvoor is economisch en financieel beleid nodig van de landen, binnen een bepaalde bandbreedte, om een gezamenlijke munt te kunnen voeren.

De denkbeelden van Van Rompuy komen niet uit de lucht vallen. Collega Postema verwees al naar de formele opdracht, maar ik heb ook zijn toespraak nagelezen aan de Humboldt Universiteit in Berlijn op 6 februari 2012. Van Rompuy stelde in zijn redevoering twee begrippen centraal: onderlinge afhankelijkheid, in het Engels interdependence, en medeverantwoordelijkheid, co-

responsibility. Het was Van Rompuy opgevallen dat in de crisis, die sinds 2008 manifest is, de onderlinge afhankelijkheid bij de 27 regeringsleiders wel was doorgedrongen, maar dat dit moest leiden tot medeverantwoordelijkheid eigenlijk een ontdekking was. Hij zei dat zij als het ware waren overvallen: taken by surprise. De economische afhankelijkheid in de EU bestaat echter al sinds de negentiger jaren. Bij het Verdrag van Maastricht heeft ze een acceleratie gekregen door de introductie van de euro, en dan komt het in de crisis natuurlijk heel pregnant naar voren. Een crisis, zei Van Rompuy, is het moment om je verantwoordelijkheid te nemen. We hebben dat hier ook een aantal keren moeten doen bij crisisinterventies, zoals het EFSF en het ESM.

Wat betekenen de brief en de bespiegelingen daarin voor het wetgevingsprogramma van de Eerste Kamer in de komende anderhalf, twee jaar? De hoeveelheid te implementeren mechanismen, autoriteiten, systemen en kaders tot voltooiing van de EMU is welhaast eclecticisch te noemen: een bouwwerk van veel stijlen met een diversiteit aan institutionele kenmerken. In het rapport van de Raad van State spreekt men over een variabele geometrie. Het is een mooie uitdrukking om vast te stellen dat het ingewikkeld is geworden. Maar dat ontslaat ons niet van de plicht om binnen die complexiteit een pad te schetsen. Dat heeft Van Rompuy gedaan, evenals de regering in haar brief. Op een aantal punten is het helder wat dit gaat betekenen voor met name de nationale budgetcyclus en de interacties tussen de instellingen. Er zijn ook enkele dilemma's die de Raad van State heeft signaleerd en waar wij ook nog geen oplossingen voor hebben. Ik ben ervan overtuigd dat we die wel zullen vinden.

Mijn tweede punt is de euro en het voorzitterschap van de Eurogroep. Wij feliciteren de minister met zijn benoeming. Hij heeft er een heuse campagne voor gevoerd. Collega De Boer wees er al op dat hij zelfs een sollicitatiebrief heeft geschreven. Wij hebben die ook ontvangen op 28 januari 2013. Ik heb altijd geleerd dat je sollicitatiebrieven kort moet houden, omdat er anders later uit wordt geciteerd. Dat wilde ik ook doen, want zijn campagne schept wel verplichtingen. De eerste verplichting is dat hij voor zijn geloofwaardigheid afhankelijk is van de effectiviteit als nationale minister van Financiën. Zijn collega's kijken mee, dus discussies over DNB-dividend zijn riskant, los van de vraag of het wel of niet kan. De discussie zou je niet willen hebben. Als er gaandeweg namelijk twijfel ontstaat over de ontwikkeling van het Nederlandse beleid, maakt het aandeel Dijsselbloem een koersval. Ik zou hem dat niet toewensen, want het lijkt me niet in het belang van Nederland.

Hoe reageert de minister op de tegenvallende cijfers van de Nederlandse economie met het oog op het stabiliteitsprogramma en voor de begroting 2014? Zou hij vast een richting kunnen aangeven waar het heen gaat?

De tweede verplichting die zijn campagne met zich meebrengt is dat hij volledige rugdekking moet hebben van de minister-president. Zijn

voorganger, de heer Juncker, was zelf minister-president. Dat is in dit geval niet zo. Heeft hij die steun? Enige ambivalentie op dit punt kan er immers niet ontstaan. Ik hoop dat de minister-president zich daar voluit achter schaaft.

Ik lees er namelijk in de brief "Bruggen slaan in Europa" niet veel over. Nu is deze brief van minister Timmermans, maar niettemin lees ik er niet in dat alles wat nodig is om de euro een stabiele valuta te laten zijn, gedaan gaat worden. Het citaat is natuurlijk niet toevallig: het waren de woorden van Mario Draghi in 2012.

In de brief van de Raad van State staat een opmerkelijke constatering bij de conclusies. De Raad van State zegt dat de crisis duidelijk heeft gemaakt dat ingrijpende maatregelen nodig zijn indien wordt gekozen voor het voortbestaan van de EMU. Ik weet dat een aantal collega's deze vraag anders beantwoordt. Het is een veelbetekenende eerste zin van de conclusies van de Raad van State: de voorstellen van Van Rompuy zijn immers ingrijpend. Mijn fractie verwacht dat de minister-president dit commitment van het kabinet vandaag ook expliciet zal uitspreken. Door minister Timmermans is al een grote redevooring aangekondigd van de minister-president in het Europees Parlement. Dat zou een prachtige gelegenheid zijn, nadat hij het uiteraard eerst vanavond hier heeft gezegd.

Waarom is het zo belangrijk? Omdat de ondergang van de euro een economische en psychologische gebeurtenis is zonder precedent. Door dat te laten gebeuren en niet vastberaden te koersen op het behoud van de euro, gaat het niet in de richting op die wij willen. De euro kan nooit de ziel zijn van de EU, dat kan een munt nooit zijn, maar het is wel een middel voor de integratie en de welvaart in Europa.

De heer **Reuten** (SP): Iedere fractie gaat natuurlijk over de opzet van haar eigen inbreng, maar ik begrijp niet dat D66 nu zegt dat we het over de democratie later nog wel eens gaan hebben. Daarmee doet D66 precies wat je ook bij Van Rompuy ziet. In het commissierapport is het nog erger: we doen wat we doen, de euro moet worden gered en de democratie komt ooit nog wel eens. Ik begrijp niet dat een partij die democratie in haar naam draagt, de zaak zo kan laten slobberen.

De heer **De Lange** (OSF): De heer Backer stelt dat het opbreken van de eurozone een gebeurtenis zonder precedent zou zijn. Daar heeft hij gelijk in, maar je kunt met hetzelfde gemak stellen dat het starten van de eurozone, enige jaren geleden, ook een gebeurtenis zonder precedent was. Het feit dat iets zonder precedent is, is niet het meest relevante. Mij dunkt dat de echt relevante vraag is wat het voordeligst en economisch het meest haalbaar is: het handhaven van de eurozone in de huidige vorm of het aanpassen van de eurozone naar een nieuwe vorm? Lijkt de heer Backer dat geen betere benadering dan te stellen dat we met een precedent te maken zouden hebben?

De heer **Backer** (D66): Ik sta altijd open voor vragen en suggesties ter verbetering van mijn betoog. Dank daarvoor. U hebt zelf de discussie in de commissie financiën aangezwengeld over de vraag of er voldoende alternatieven worden onderzocht en of we niet in een tunnelvisie doorgaan. Dat is een politieke keuze, gebaseerd op een aantal economische, monetaire en financiële analyses. Die keuze hebben wij gemaakt. Wij hebben de overtuiging dat je hiermee door moet gaan. Alleen kun je ermee doorgaan als je het reparatiewerk verricht dat moest worden verricht. Collega Reuten heeft er indertijd al op gewezen dat reparatiewerk nodig is. Dat is onvoldoende gebeurd. Succes heeft overigens altijd vele vaders. Maar dat had indertijd anders ontmoeten. Daar zijn we nu mee bezig.

De heer Reuten sprak over democratisch laten slobberen. Een mooi woord, maar ik vind het iets te makkelijk. In de twee commissies is een werkverdeling afgesproken: de commissie financiën zou over de brief van Van Rompuy over financiële en monetaire zaken gaan, en daarom is minister Timmermans uitdrukkelijk niet uitgenodigd voor dit debat. Natuurlijk loopt dit door elkaar heen, maar ik maakte dit punt aan het begin van mijn betoog. Anders krijg ik, als ik klaar ben, natuurlijk het verwijt van de heer Reuten dat ik helemaal niet over democratie heb gesproken. Nee, daar ga ik het ook nauwelijks over hebben. Ik zie wel dat er enorme problemen zijn. De heer Reuten heeft altijd gewezen op de defecten van de euro, terwijl wij altijd gewezen hebben op de defecten van de democratische organisatie van de Europese instellingen. Niet dat we daarin altijd succesvol zijn geweest. Maar goed: wat niet is, kan nog komen.

Voorzitter. Ik zie mijn tijd doorlopen, maar ik hoop dat u rekening houdt met deze interrupties.

De **voorzitter**: Het houdt u een beetje onder druk!
**

De heer **Backer** (D66): Dat begrijp ik.

Ik citeerde net de uitspraak van de president van de ECB, Draghi, gedaan in Londen, in juli van het vorig jaar: "Within our mandate, the ECB is ready to do whatever it takes to preserve the euro. And believe me: it will be enough!" Dat is tot nu toe ook gebleken. Maar wij moeten natuurlijk voorkomen dat achter dat uitroepteken uiteindelijk een vraagteken komt te staan, omdat we te traag zijn met het uiteindelijk implementeren van de reparatiewetgeving en alles wat in de routekaart staat. Het is ongelooflijk ambitieus. Om met de verkiezingen in Italië en Cyprus en de komende verkiezingen in Duitsland koers te houden, dat is een behoorlijke uitdaging. Ik citeer nog even uit de sollicitatiebrief van minister Dijsselbloem: "There should be no doubt about our resolve to work together and ensure the stability and integrity of the euro area." Ik vertrouw hem dat ook zeker toe. Wij onderschrijven dat statement. Waarom? Omdat er feitelijk in de eurozone een medeverantwoordelijkheid van schulden is ontstaan, waarover Van Rompuy al sprak, die het formele verbod daarvan in artikel 125 terzijde heeft

gesteld. Ik vond het opmerkelijk dat de Raad van State op pagina 10 van het rapport zegt: de no bailout-clausule in het Verdrag van Lissabon is daarmee praktisch buitenwerking gesteld. Delen de bewindslieden de vastbeslotenheid dat bij de uitvoering van de routekaart ook werkelijk een constructie wordt neergezet die de hoofdelijkheid die is ontstaan beter organiseert, zodat we niet meegesleept worden in aansprakelijkheden en in medeverantwoordelijkheden die we niet kunnen overzien?

Bij de algemene financiële beschouwingen hebben wij al gewezen op het belang van groei in de eurozone en in de EU. Daarvoor zijn de vrijhandelsakkoorden belangrijk. Wat is de status van de vrijhandelsakkoorden met Japan en de VS? Hoe schat het kabinet het concrete effect voor de Nederlandse economie in van de 10 miljard extra voor de EIB? Het lijkt me een goede zaak dat dat extra geld er komt, want dat geld kan naar de reële economie gaan.

Ik ga nu niet uitgebreid in op het gemeenschappelijk toezichtmechanisme voor de banken. Ik denk dat dat een van de meest kwetsbare en ingewikkelde onderdelen is van de verdere vervolmaking van de integratie. Niet voor niets is daar in Duitsland heel veel aarzeling over. Ik bespeur ook bij het kabinet voorzichtigheid. Maar ik deel wel de analyse van collega Postema dat dat uiteindelijk onder de goede omstandigheden verantwoord moet gebeuren. Gelet op de grootte van de Nederlandse banken is dat ook in het belang van de Nederlandse burger. Is de datum van 1 januari 2014 realistisch? Is er toch niet iets van contingency planning nodig als dat uitloopt? Dan komen immers de crisisinterventies weer op het ESM neer, vermoed ik.

De Europese Raad heeft te kennen gegeven dat er contractuele arrangementen zullen komen. Het is misschien mijn achtergrond als jurist, maar ik vind dit een vreemde figuur. Ik zie niet of dat in de civielrechtelijke sfeer moet worden nagekomen. Ik zie daar niet veel ruimte voor. Op zijn best in de sfeer van convenanten, met een morele lading, maar het is toch niet echt afdwingbaar. Is daarover met de juridische dienst van de Commissie gesproken? Is daarover een advies? Zo ja, dan krijg ik dat graag. Is er op het departement over geadviseerd, zodat we weten wat we aan het doen zijn?

We hebben het al gehad over het Europese Semester. Ik hoor collega's daarover spreken alsof Europa het hele jaar de dienst uitmaakt, waarna er nog een Haags Kwartiertje overblijft. Volgens mij is dat niet zo.

De heer **Van der Linden** (CDA): Over die landencontracten: ik begrijp wat u zegt. Maar hebt u een beter alternatief?

De heer **Backer** (D66): Nee. Maar dat wil niet zeggen dat dit voorstel daarom goed is.

De heer **Van der Linden** (CDA): Dan houd ik me altijd aanbevolen voor een beter voorstel.

De heer **Backer** (D66): Jazeker. Ik studeer daar graag op met u. Ik hoor graag wat men hiermee werkelijk voorstelt, en hoe dat afdwingbaar is. Ik sta natuurlijk wel achter de gedachte erachter, namelijk verdere convergentie.

De heer **Van der Linden** (CDA): Blijkbaar hebben de diensten van de Commissie geen beter alternatief kunnen aandragen binnen de huidige constellatie. Duitsland wil een houvast hebben, waardoor soliditeit kan worden verbonden met solidariteit.

De heer **Backer** (D66): Ik sta open voor betere alternatieven, die ik op dit moment zelf niet kan bedenken. Maar misschien komt er nog iets.

Het Europese Semester stelt kaders die vrij ruim zijn geformuleerd. Als je de Annual Growth Survey leest -- ik kijk even naar de heer Ester -- zie je dat dat een redelijk globaal kader is waarbinnen afspraken worden gemaakt die dan weer landenspecifiek worden. Er is debat in het Parlement geweest over de vraag wat het karakter hiervan is: is het een soort CPB, een soort MEV? Wat vindt de minister van Financiën hiervan en wat is de betekenis hiervan als eerste stuk van de begrotingscyclus? Wij hebben er geen moeite mee dat er uiteindelijk een zekere tucht voor de begrotingen uit voortkomt. Wij vragen dat van andere landen, om de onderlinge afhankelijkheid te organiseren. Dan zullen wij onszelf ook daaraan moeten onderwerpen. Het is zoals het is, en wij zijn er zelf bij. Het Europees Semester gaat natuurlijk een stap verder dan alleen het bieden van een kader. Het heeft gevolgen voor ons beleid, maar dat heeft te maken met het feit dat het gevolgen heeft voor onze gezamenlijke munt. Het is wat dat betreft een verdere invulling van de interdependentie en de medeverantwoordelijkheid waar Van Rompuy terecht over sprak in Berlijn.

Wij hadden zojuist een interruptiedebat over de Lenteakkoorden. Er zijn ook positieve kanten aan de landenspecifieke aanbevelingen. Er is nu één Lenteakkoord geweest. Er is een tweede akkoord, dat misschien nog niet die naam draagt. Wij hebben zojuist even een discussie gevoerd over het stabiliteitsprogramma. Ik zou er een voorstander van zijn dat wij aan het begin van de begrotingscyclus ook in dit huis het stabiliteitsprogramma bespreken, voordat het wordt ingediend. Ik weet niet precies hoe wij dit allemaal moeten organiseren. In de rapportages van de Franse senaat kwam ik een heel uitvoerige behandeling tegen. Op zijn Frans is een en ander besproken met een rapporteur, maar ook met leden van de regering, wegens de grote impact. Daarmee hebben wij inderdaad het accent in de begrotingscyclus verlegd naar het beging van het jaar. Het is al een paar keer genoemd. Wij zijn verder aan het zoeken naar een rolverdeling tussen de instellingen; de Tweede Kamer, de regering en ons. Als er in de geschiedenis van de EGKS, de EEG, de EU van de 17 en die van de 27 één constante is, is dit dat er steeds opnieuw een oplossing moet worden gevonden voor nieuwe problemen die zich aandienen. Het goede nieuws is

dat het ook steeds is gelukt. Soms ging het te traag, soms kwam het te laat, maar uiteindelijk is het gelukt.

Ik kom terug op een onderwerp dat vanavond eerder aan de orde is geweest, te weten het Meerjarig Financieel Kader. Ordentelijke nationale begrotingen zijn de hoeksteen van de EU. Het is dan eigenlijk merkwaardig dat wij voor Europa werken met een kaderbegroting voor zeven jaar. De verantwoording door de landen is deplorabel. Rekenkamers hebben dit punt opgebracht. Collega Van der Linden heeft het opgebracht en mijn fractie heeft dit gedaan. Ik ben ervan overtuigd dat de minister van Financiën er ook niet blij mee is. Elke keer leidt de herziening van het MFK tot een nachtelijke sessie en tot handjeklap. Doordat het eens in de zeven jaar gebeurt, is iedereen waarschijnlijk weer vergeten hoe het de vorige keer was. In Buitenhof vertelde de heer Van Rompuy dat hij er trots op was dat een nachtelijke vergadering van 30 uur uiteindelijk tot een oplossing heeft geleid. Ik kan mij echter niet voorstellen dat dit een ideale setting is voor verstandige besluitvorming, zeg ik tegen de minister-president. Als het moet dan moet het. Ik geloof dat de uitdrukking is: als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan. Het lokt echter ook uit tot politiek gestunt.

In dat kader haal ik de persconferentie aan van de minister-president, die -- met alle respect -- na die nacht nog fris oogde. Hij begon zijn persconferentie met de korting van 1 miljard. Het tweede punt was de verlaging van het plafond. Pas bij punt vier komt aan de orde waar ook collega De Boer over sprak, namelijk dat er meer flexibiliteit mogelijk is binnen de begroting. Hoe kunnen wij nu aan de burgers in dit land uitleggen dat de regeringsinzet is om een ondeugdelijk begrotingsmechanisme te continueren en het succes af te meten aan wat je eruit haalt voor je eigen land? Je oogst wat je zaait. Mijn fractie vindt dat treurigmakend. Bij de algemene beschouwingen heb ik ervoor gepleit om dit anders te doen.

In het verslag van een algemeen overleg aan de overkant las ik dat minister Timmermans enthousiast is voor een andere aanpak. In overleg met het parlement zal hij die voorbereiden voor het Nederlandse voorzitterschap in 2016, als het kabinet er dan nog zit. Ik hoop niet dat dit een referendum wordt à la Cameron in 2015. Het lijkt mij erg ver weg. Deze analyse van het MFK heeft niets te maken met federalisme of eurosceptis of iets anders; het gaat gewoon over een deugdelijke financiële huishouding.

Zonder een helder tijdspad en een vaste koers wordt het uitroepteken achter de uitspraak van Draghi weer een vraagteken. Het gaat om overtuigingskracht bij de regering, bij de minister-president, de minister van Financiën en het hele kabinet. Zijn er bij dit alles geen problemen? Jawel, die zijn er: op het gebied van transparantie, het democratische gehalte, gebrek aan snelheid door de complexiteit -- 27 en straks 28 lidstaten -- de ongelijke ontwikkelingssnelheid van economieën en tussentijdse verkiezingen, die elke keer weer spanning zetten. Maar goed, daarover gaat de

democratie. Ja, die complexiteit is er, maar niettemin hebben wij er vertrouwen in dat we de problemen kunnen oplossen.

*N

De heer **De Grave** (VVD): Wij hebben vandaag in de Eerste Kamer een beetje een ingewikkeld debat. De voorstellen van de heer van Rompuy zijn veelomvattend en raken vele onderwerpen en terreinen. Veel moet nog nader worden uitgewerkt. Wij krijgen in dit huis binnenkort ook nog een breder Europees beleidsdebat. Toch is het goed om dit debat vandaag te houden, hoezeer ook mijn fractie zich bewust wil zijn van het feit dat de Eerste Kamer pas aan het einde van het proces van wetgeving tot oordelen zal komen.

Toch is het goed, omdat de voorstellen van Van Rompuy c.s., hoe deze ook zullen worden uitgewerkt, vergaande consequenties zullen hebben voor ons land en in bepaalde gevallen ook voor de medewetgevende rol van de senaat. Het is dan maar beter dat de regering de signalen en meningen van dit huis kunnen meenemen in het van Rompuy-traject, dan dat zij met verrassingen aan het einde van het traject geconfronteerd kan worden.

Mijn fractie ziet de kern van het probleem als volgt. Het verdrag dat de invoering van de euro regelde kende aan de ene kant wel een no-bailoutclausule, maar voorzag aan de andere kant niet in een uittredingsmogelijkheid voor landen die zich niet aan de afspraken konden of wilden houden. De financiële markten, slim als ze zijn, hebben deze onevenwichtigheid snel onderkend, hebben geen waarde gehecht aan de no-bailoutclausules hebben vanuit de veronderstelling dat de eurolanden toch garant voor elkaar zouden staan tegen lage rente geld uitgeleend aan de eurolanden, ook aan die landen waarvan de onderliggende economie dergelijke lage rentes niet rechtvaardigden. Doordat de risico's als het ware niet geprijsd werden, hebben landen zich kunnen overladen met schulden. Het ontbreken van een exitmogelijkheid voor landen zorgde er vervolgens voor dat deze landen massaal moesten worden ondersteund middels diverse noodfondsen, om de euro te redden. Daarnaast werden de afspraken die in het Verdrag van Maastricht waren gemaakt over begrotingstekorten, staatsschuld en transparantie in het verleden niet nagekomen dan wel niet geborgd.

Het is dan ook goed -- en mijn fractie steunt dit in hoofdlijnen -- dat van Rompuy met voorstellen komt om deze problematiek voor de toekomst te vermijden. Daarbij realiseert de VVD fractie zich dat je, als je wilt zorgen dat vergelijkbare problemen niet terugkeren, ook voorstellen onder ogen moet durven zien die je als zodanig niet of minder aantrekkelijk vindt. Je kunt bijvoorbeeld niet van andere landen meer budgettaire discipline vragen als je daar zelf niet toe bereid bent. Je kunt niet van andere landen een strakkere begrotingsdiscipline en begrotingsprocedure vragen als je daar zelf niet toe bereid bent.

Uit het bovenstaande volgt dat mijn fractie voorstander is van een Europese Unie waarbij landen met elkaar afspreken dat afspraak afspraak is.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): De heer De Grave roert een heel interessant punt aan. Binnenkort krijgen wij de cijfers van het Centraal Planbureau. Mogelijkerwijs blijkt dat het begrotingstekort ruimschoots de 3% gaat overschrijden; 3,7 of 3,8%, wie zal het zeggen? Het zal tegenvallen, dat is in ieder geval nu wel duidelijk. De geachte afgevaardigde De Grave heeft het over begrotingsdiscipline. Is hij van mening dat zijn fractie in de Eerste Kamer heel strak aan die 3% moet vasthouden?

De heer **De Grave** (VVD): Het is in ieder geval fijn dat uit deze interventie blijkt dat wij op steun van de PVV kunnen rekenen voor dat strikte beleid. Dat is winst. De VVD-fractie in dit huis vraagt dan om een adequate reactie van het kabinet. Wij hebben er overigens alle vertrouwen dat die adequate reactie er zal komen. Dank ervoor dat als die reactie strak is, wij ook op steun van de PVV voor de consequenties daarvan kunnen rekenen.

Uit het voorgaande volgt dat mijn fractie voorstander is van de regel afspraak is afspraak. De voorgestelde interventieladder met een versterkte Eurocommissaris is daarvoor naar onze mening een goede figuur. Natuurlijk geldt dat dan ook voor Nederland. Je zou kunnen zeggen dat daarmee onze soevereiniteit en dus ook de beleidsruimte voor de senaat als medewetgever wordt beperkt. Dat moeten wij gewoon onder ogen zien. Het is naar onze mening onvermijdelijk en overigens, haast ik mij te zeggen, bij het maken van internationale afspraken niet ongebruikelijk. Dat is ook in het verleden zo gebeurd. Omdat wij een gezamenlijk munt hebben, is het van belang dat afspraken worden gemaakt omdat hetgeen in andere landen gebeurt ook van belang is voor Nederland. Er zijn veel voorbeelden waarin internationale afspraken leiden tot beperking van nationale soevereiniteit. Ik noem maar het NAVO-verdrag, dat ik als oud-minister van Defensie nog ken. Dat is heel verregaand, want het bevat de bepaling dat een aanval op een land wordt beschouwd als een aanval op alle lidstaten van de NAVO.

Het is logisch dat er uiteindelijk een einde zit aan een interventieladder. Dat moet dan toch zijn dat als een land zich niet aan de maatregelen wil of kan committeren uittreden uit de euro aan de orde is. Hoe kijkt het kabinet hier tegenaan? Is voor een dergelijke stap, welke een verdragswijziging vereist, steun binnen Europa? Gaat het kabinet zich hier hard voor maken?

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik dank de heer De Grave voor zijn uitstekende interpretatie van het proces dat gaande is, namelijk dat wij soevereiniteit gaan overdragen of gaan delen. Dat heb ik graag bevestigd gezien. Vindt hij dat daarmee, zoals sommigen zeggen, Europa een superstaat wordt?

De heer **De Grave** (VVD): Uit mijn interventie blijkt dat ik het in een lijn zet van vele voorbeelden van zaken die Nederland eerder heeft gedaan. Als je internationale verplichtingen aangaat, doe je dat zelf. Dan is er een voorstel dat instemming van beide Kamers nodig heeft. Als je op die wijze afspraken maakt, onderwerp je je ook aan verplichtingen die uit die afspraken voortvloeien. Dat is een verregaande stap, waar je heel erg goed over moet nadenken. Het is een onvermijdelijke consequentie van het sluiten van internationale verdragen. Als je een gemeenschappelijke munt hebt en je ervoor wilt zorgen dat er ook in andere landen geen dingen gebeuren die schadelijk zijn voor je eigen welvaart, moet je de consequentie aanvaarden dat wat voor anderen geldt ook voor jezelf geldt.

De heer **Van der Linden** (CDA): I couldn't agree more. Mijn vraag was echter of de heer De Grave vindt dat dit leidt tot een superstaat.

De heer **De Grave** (VVD): Nou nee, dat lijkt mij niet. Je hebt dat immers zelf gedaan. Je draagt op basis van verdragen bepaalde verantwoordelijkheden aan de gezamenlijkheid over. Ik zou dat geen superstaat willen noemen. De vergelijking met het politiebureau en de USSR is ook niet zo geweldig, want daar is geen uitvoerig democratisch proces aan voorafgegaan.

De heer **Van der Linden** (CDA): Mag ik daaruit afleiden dat de heer De Grave zich niet zal verzetten tegen overdracht van soevereiniteit waar dat noodzakelijk is, ook in het Nederlands belang?

De heer **De Grave** (VVD): Ik geloof dat ik in mijn tekst heel helder ben geweest. Het kan zijn dat Nederland van mening is dat internationale afspraken noodzakelijk zijn vanuit het belang van Nederland, van de Nederlandse welvaart. Ik heb dat uitgelegd. Uit die afspraken vloeien verplichtingen voort. Dat doen wij niet alleen hier. Wij hebben dat op andere terreinen ook gedaan. Ik noemde al het voorbeeld van het NAVO-verdrag. Dat is een verregaande stap waar je goed over moet nadenken. Je doet het echter wel zelf. Het is niet iets wat ons wordt opgelegd. Dat heeft de heer Van Rompuy zondag in Buitenhof goed uitgelegd, dat hij ons dat niet van bovenaf oplegt. Wij doen het uiteindelijk als lidstaten zelf. Je doet dat omdat je uiteindelijk denkt dat het Nederlandse belang daarmee is gediend, dat het er beter mee gediend is dan als je het bij jezelf laat.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik ben het geheel eens met deze benadering. Ik stel vast dat er toch licht zit tussen de opvatting van de VVD-fractie in de Eerste Kamer en die in de Tweede Kamer.

De heer **De Grave** (VVD): Dat is verbazingwekkend, want ik heb over mijn inbreng uitvoerig contact gehad met de overzijde en ik heb die indruk niet gekregen. Maar goed, laten wij hopen dat, als dat zo is, dat eens wat vaker zou gebeuren bij de Eerste en Tweede Kamerfractie van

het CDA. Dat zou de onafhankelijkheid van het CDA in de senaat ten goede komen. Ik wacht het moment dat dit een keer gebeurt af. Dat zou ik erg toejuichen.

De heer **Reuten** (SP): Ik ben blij dat de heer De Grave een vraag over de interventieladder stelt aan de regering. Ik wil daar graag het antwoord op horen. Ik wil daar ook graag iets meer over horen van hem. Ik wijs op de brief van de regering van 28 november 2012, die onder andere hierover ging. In die brief is het eind van die interventieladder dat een land -- het staat er iets vriendelijker -- min of meer kan worden gedwongen tot uittreding. Ik refereer aan de contracten waar de heer Backer het net over had. Het eindpunt is dus eventueel uittreding. Dan zijn wij eigenlijk weer terug waar wij tot voor een halfjaar geleden zaten, namelijk dat Griekenland, Spanje of Italië wellicht uit de euro zou moeten treden. En dan? Staat dan opnieuw de euro op springen?

De heer **De Grave** (VVD): De dynamiek van een interventieproces is juist dat je dat voorkomt. Wat er in mijn analyse mis was, was het ontbreken van die mogelijkheid. Ik zeg daarmee niet dat het wenselijk is. Alle inspanning moet er juist op gericht zijn om dat te vermijden. De analyse is dat de interventieladder dat moet voorkomen. Het bestaan van die mogelijkheid is echter noodzakelijk, als ultimum remedium.

De heer **Reuten** (SP): Die interventieladder gaat van je moet luisteren, nu moet je wat doen. Vervolgens mag je niet stemmen en daarna krijg je geen geld meer. En dan ga je eruit.

De heer **De Grave** (VVD): Exact.

De heer **Reuten** (SP): Het eindpunt is dus eruit. Dat geeft een land natuurlijk een enorme machtspositie, de machtspositie die Griekenland had en die Spanje heeft. Niemand wil immers dat een land eruit gaat, want dan gaat het hele zaakje weer schommelen. Dit is een cruciaal punt, ook in het hele Van Rompuy-verhaal.

De heer **De Grave** (VVD): Het is inderdaad een heel cruciaal onderdeel van het Van Rompuy-verhaal. Dat ben ik zeer met de heer Reuten eens. Daarom is het ook noodzakelijk dat al die elementen in een geloofwaardig instrumentarium hun plaats hebben. Daarom steunen wij de voorstellen op hoofdlijnen, inclusief dit punt, en vind ik het zo van belang dat Nederland zich hard maakt op dit punt. Dit moet namelijk wel het sluitstuk zijn. Als dat ontbreekt, ontbreekt ook de geloofwaardigheid van het interventiemechanisme. Nogmaals, zoals zo vaak bij sluitstukken, is dat er omdat je het juist uiteindelijk wilt voorkomen.

De heer **Reuten** (SP): Het sluitstuk is dus het eind van de euro, tenzij de heer De Grave zegt dat wij nu ook best buiten Spanje of Italië kunnen. Als hij dat ontkent, is het sluitstuk van de interventieladder het einde van de euro.

De heer **De Grave** (VVD): Ik krijg de indruk dat de heer Reuten en ik het niet met elkaar eens zijn. Dit lijkt mij een te wiskundige benadering van het proces. Volgens mij is de analyse dat een weeffout in het Verdrag van Maastricht was dat er wel een no-bailoutclausule was, maar geen mogelijkheid om landen die zich niet aan de regels willen houden uiteindelijk de consequenties te laten aanvaarden. Dat was fout in het systeem en dat moet worden hersteld.

De heer **De Lange** (OSF): De heer De Grave spreekt over geloofwaardigheid. Hij bedoelt ook vast de geloofwaardigheid bij de burger. Hoe lang denkt hij dat het gaat duren voordat de meerderheid van de burgers inderdaad meent dat wij met een geloofwaardig proces bezig zijn?

De heer **De Grave** (VVD): Dat zal bij verkiezingen blijken. Verkiezingen zijn uiteindelijk het moment waarop de burger oordeelt. Als ik mij niet vergis, heeft de burger in september geoordeeld. Volgens mij hebben de burgers in dit land toen geen meerderheid gegeven aan partijen die niet in dit proces geloofden. In tegendeel.

Evenals de VVD-fractie aan de overzijde, heeft de VVD-fractie in de senaat echt wel heel grote moeite met de gedachte van de heer Van Rompuy over wat men een "fiscal capacity" noemt. Als mijn fractie het goed ziet, zouden deze voorstellen in feite neerkomen op een soort van transferunie binnen Europa. Zoiets als in Duitsland, waar rijkere deelstaten verplicht belastinginkomsten afdragen aan armere deelstaten. Dat mag dan binnen een lidstaat kunnen, maar dat is naar onze mening nog wat anders dan dat dit binnen Europa als mogelijkheid aan de Europese Commissie wordt gegeven. Overigens vraag ik mij af waarom dat nodig zou zijn als landen zich aan de nieuwe spelregels houden. Daarop krijg ik graag een reactie van het kabinet. Bovendien kent de Europese begroting toch al aanzienlijke verschillen tussen netto betalers en netto ontvangers, waardoor er al sprake is van aanzienlijke solidariteit tussen arm en rijk? Kortom, dit voorstel is voor mijn fractie echt een brug te ver.

Wat betreft de voorstellen inzake een bankenunie, moet mijn fractie constateren dat banken in de Europese Unie steeds nauwer zijn verweven, maar dat het toezicht en de achtervang een nationale zaak zijn. Dat vormt, zoals wel is gebleken, een fors risico voor de stabiliteit van de euro en daarmee voor de welvaart van ons land. Een stapsgewijze invoering van een bankenunie is, mits goed uitgevoerd en goed doordacht, dan ook vanuit het Nederlandse belang goed te verdedigen, maar wel met prudentie en voorzichtigheid. Het moet natuurlijk niet zo zijn dat wij als Nederland met alle problemen die wij al met onze eigen banken hebben ook nog eens de opschoning van de balansen van banken in andere landen op ons bord krijgen.

Het is dan ook geheel terecht dat het kabinet wel positief op de gedachte van een bankenunie heeft gereageerd, maar tegelijk het

door Van Rompuy genoemde tijdpad als onhaalbaar heeft gekwalificeerd en heeft aangegeven dat hier zorgvuldigheid voor snelheid moet gaan. Geeft mijn fractie zo het Nederlandse standpunt goed weer?

Wij hebben nog wel een paar vragen ter verduidelijking. Banken moeten schoon door de poort voor toelating tot het banktoezicht. Logisch en terecht, maar is er al overeenstemming over de criteria hiervoor? De Nederlandsche Bank heeft aangegeven dat er voordat de bankenunie van start gaat een "medische check" moet worden doorlopen. U begrijpt dat dat mij als voorzitter van de Orde van Medisch Specialisten zeer aanspreekt. Ik bied het kabinet graag de expertise ter zake van mijn leden aan. Maar wat is die screening precies? Is die objectief en onafhankelijk, en staat die los van mogelijke politieke beïnvloeding vanuit de betrokken landen? Graag een toelichting van de minister van Financiën.

Een single rule book is cruciaal voor het welslagen van het project bankenunie omdat dit immers een zo gelijk mogelijk speelveld bevordert, maar naar ik meen te weten, bepleit een aantal lidstaten discretionaire bevoegdheden. Dat acht mijn fractie gevaarlijk. Hoe kijkt de minister hiernaar?

Als sluitstuk van de bankenunie is er de mogelijkheid van directe herkapitalisatie van banken door het ESM, als laatste redmiddel. Dat begrijpt mijn fractie. Ik herhaal maar weer dat elk systeem uiteindelijk als mogelijkheid een laatste redmiddel moet hebben, maar dat is natuurlijk wel het sluitstuk, dus dat kan pas als alle andere elementen van de bankenunie en vooral het toezicht operationeel zijn. Deelt de minister deze visie?

Tot slot, vorige week is er overeenstemming bereikt met het Europees Parlement over het zogeheten twopack, ofwel strenger toezicht van de EU op de begrotingen van de Europese lidstaten. Zoals bekend, steunt mijn fractie deze ontwikkeling, hetgeen ik ook al eerder heb toegelicht. Wel is de rol van de nationale begrotingswetgever cruciaal. Daarover hebben verschillende fracties gesproken. Volgens mij kan daarover geen misverstand bestaan. Het Nederlandse parlement moet in staat blijven zijn grondwettelijke taken ter zake adequaat en volledig uit te oefenen. Daarover is volgens mij ook geen verschil van mening met het kabinet.

Maar wel is mijn fractie bereid om in goed overleg met de regering na te gaan of en zo ja, in welke mate binnen de bovenstaande randvoorwaarde termijnen en procedures kunnen worden aangepast aan de nieuwe Europese begrotingsregels. Het is immers nadrukkelijk ook in ons Nederlands belang dat de Europese Commissie goed kan toezien op het naleven van de Europese begrotingsregels. Dan moeten wij ook vanuit een positieve grondhouding bereid zijn te bezien hoe wij onze eigen procedures, met behoud van onze grondwettelijke taken en verantwoordelijkheden, een plek kunnen geven. Kan het kabinet al wat meer zeggen over zijn inzet bij de gesprekken die hierover worden gevoerd met de voorzitters van beide Kamers?

De **voorzitter**: Wij gaan nu dineren. Dat wordt ook wel tijd.

**

De vergadering wordt van 19.50 uur tot 21.00 uur geschorst.

*N

Minister **Rutte**: Voorzitter. Dank aan de Kamer voor de verschillende opmerkingen die in eerste termijn gemaakt zijn. Uit de verschillende bijdragen wil ik een paar elementen pakken -- ik kan daarbij niet iedereen rechtdoen -- om bij wijze van inleiding een aantal algemene opmerkingen te maken. Volgens mij wees de heer Van der Linden van het CDA terecht op het belang van de brug naar Engeland enerzijds en van de sterke samenwerking tussen Berlijn en Parijs anderzijds. Ik ben dat zeer met hem eens. Wij hechten zeer aan een goede relatie met de drie grote landen. Dat is ook altijd de klassieke positie van Nederland geweest. Wij vinden het belangrijk dat het Verenigd Koninkrijk, dat groei georiënteerd is, aangesloten blijft bij de Europese Unie. Maar tegelijkertijd hechten wij aan een zeer goede relatie met Parijs en Berlijn. Wij realiseren ons dat het streven naar een zo evenwichtig mogelijke relatie met Duitsland en Frankrijk helpt om die twee landen dichterbij elkaar te brengen, voor zover wij daar in alle bescheidenheid een rol in kunnen spelen. Ik ben dat zeer met de heer Van der Linden eens. Dat is ook de politiek van dit kabinet.

Ik ben het ook met de heer Van der Linden eens op het punt van de communautaire benadering. Nederland zet altijd in op een sterke positie voor de Commissie. Wij vinden dat belangrijk. Wij vinden het ook belangrijk dat het communautaire gedachtegoed in de Europese Unie ruim baan heeft. Wij zijn geen liefhebber van intergouvernementele arrangementen. Het Fiscal Compact dat twee jaar geleden, in december 2010, tot stand is gekomen en waarover in maart 2011 besluitvorming heeft plaatsgevonden, is wat ons betreft een suboptimale oplossing. Liever oplossingen à 27, oplossingen communautair, desnoods via het middel van de versterkte samenwerking in plaats van intergouvernementeel.

De heer Postema heeft het nodige gezegd over het risico van vervreemding en over het risico van een situatie waarin structuren belangrijker worden dan de vraag hoe je de Unie relevant kunt maken. Ik ben het zeer met hem eens wat betreft het zoeken naar modernisering in het Meerjarig Financieel Kader. Ik houd staande dat deze gedeeltelijk tot stand is gekomen, zij het minder vergaand dan wij wilden. Dat soort praktische elementen zorgt ervoor dat Europa relevant is, naast een sterke markt, naast het sociale model van Europa, naast het zijn van een waardengemeenschap waarin wij met elkaar belangrijke waarden delen.

Een aantal sprekers, onder wie mevrouw De Boer van GroenLinks, heeft gezegd dat er perspectief geboden moet worden. Ik zei het eigenlijk net al in reactie op de opmerking van de

heer Postema: Europa is meer dan alleen de vrije markt. Europa is ook een gemeenschappelijke waardengemeenschap. Wij hebben een gemeenschappelijke geschiedenis. Ik vind het belangrijk dat wij jonge mensen nog steeds kunnen motiveren, misschien niet vanuit de gedachte dat Europa in de eerste plaats "nie wieder Krieg" is, al is die wel juist. Er is immers ook nooit meer oorlog geweest, althans in het Europa van de Unie sinds 1945. Dat neemt niet weg dat de gemeenschappelijke waarden van heel groot belang zijn.

Verschillende sprekers, onder wie de heer Ester van de ChristenUnie, hebben gerefereerd aan de stukken van Van Rompuy. Ik kom daar nog over te spreken. In algemene zin wil ik hierover zeggen dat het stuk van Van Rompuy dat de aanleiding is voor dit debat, een uitermate interessant verhaal is, over de vier pijlers et cetera. Inmiddels heeft er echter ook een Europese Raad plaatsgevonden waarin bij een aantal belangrijke elementen kanttekeningen zijn geplaatst, bijvoorbeeld op het punt van een Europees stabilisatiemechanisme. Er is gezegd: dat willen wij niet. Over lidstaatcontracten is gezegd: dat kan, dat moet uitgewerkt worden, maar het moet niet leiden tot een inperking van de beleidsvrijheid van de verschillende landen.

Onder anderen de heer Backer van D66 heeft mij uitgedaagd om vol achter de heer Dijsselbloem te gaan staan. Dat doe ik bij dezen gaarne, vanzelfsprekend. Wij zijn ongelooflijk trots dat Jeroen Dijsselbloem voorzitter is geworden van de Eurogroep. Hij is vandaag vaak in deze rol aangesproken. Dat moet ik van mijn kant van de kanttekening voorzien dat hij hier zit als minister van Financiën. Maar wij zijn uitermate trots op het feit dat hij voorzitter is van de Eurogroep. Hij is dat met meer dan mijn volledige steun; op dat punt geen misverstand.

Ik ben het met de heer De Graaff en anderen eens dat het goed is dat dit debat plaatsvindt. Je zou kunnen zeggen dat dit debat dadelijk misschien is ingehaald doordat elementen uit het Van Rompuy-rapport inmiddels sterk ter discussie staan. Maar tegelijkertijd is het in mijn waarneming een feit dat in de afgelopen vijf jaar in toenemende mate het belang van Europa en ook van het Europese debat in de Eerste Kamer centraal is komen te staan. Het is dan ook heel passend dat dit debat hier plaatsvindt. Ik zeg dat ook tegen de heer De Graaff die met de van de PVV bekende stelligheid een aantal punten heeft geponeerd. Ik ben het uiteraard niet met alles eens, hoewel wij ooit goed samenwerkten. Ook toen waren wij het overigens niet over alles eens. Dat neemt niet weg dat de heer De Graaff een aantal zaken heeft opgemerkt die wel degelijk laten zien hoe goed het is dat wij dit debat vandaag voeren met elkaar.

Tegen die achtergrond wil ik ingaan op een aantal opmerkingen die zijn gemaakt. Daarna zal mijn collega Jeroen Dijsselbloem vragen beantwoorden die specifiek zijn portefeuille regarder. Ik begin met het vraagstuk van het Europa van de twee snelheden. Dat risico, zo zeg ik tegen de heer Van der Linden, is er natuurlijk. Je

kunt zeggen dat Europa het Europa is van zeer veel snelheden. Wij hebben het Europa van Schengen, het Europa van de eurozone en dadelijk het Europa van het patent. Dat zijn allemaal verschillende Europa's. Tegelijkertijd is het de politiek van dit kabinet om ervoor te zorgen dat wij Europa zo veel mogelijk integraal met elkaar blijven bekijken, dat de integriteit van de Unie à 27 vooropstaat. In die zin deelt het kabinet de mening van de Raad van State dat divergentie tussen eurozonelanden en niet-eurozonelanden zo veel mogelijk vermeden moet worden, onder meer vanwege het belang van de interne markt. Ik herinner mij de discussies in november en nu in februari over het Meerjarig Financieel Kader en het risico dat een land als Engeland geïsoleerd zou komen te staan. Hier en daar waren er collega's die murmelden: ach, ze zijn toch geen lid van de eurozone; hoe erg is dat? Het zou vreselijk zijn! Het zou vreselijk als Engeland uiteindelijk uit de Europese Unie zou stappen. Het is een land dat vrijemarkt georiënteerd is, dat vrijhandel georiënteerd is. Wij hebben Engeland nodig, met alle merkwaardigheden die het land met zich meebrengt.

De heer **Van der Linden** (CDA): De minister-president wil toch niet ontkennen dat de praktijk van vandaag in Europa is dat wij met twee snelheden werken? Wij hebben de Eurogroep met een aparte voorzitter die apart vergadert en wij hebben andere landen. Die hebben weliswaar verschillende posities, maar dit zijn twee snelheden. Wij hebben een stabilisatieverdrag, maar twee landen doen niet mee. Dat heeft ook te maken met de Eurogroep. Met andere woorden, wij hebben feitelijk twee snelheden. De vraag is nu: is het niet van belang dat er juist een kopgroep ontwikkeld wordt als een motor voor integratie waarbij anderen zich kunnen aansluiten? Deze kopgroep moet het voor andere landen aantrekkelijk maken om erbij te horen.

Minister **Rutte**: Ik begrijp de vraag en ik ben het een heel eind met de heer Van der Linden eens. Maar ik waarschuw ook voor het risico van het tot in extenso doorzetten van die redenering. De landen die lid zijn van de Eurogroep, zijn niet landen als Zweden, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Polen, allemaal landen die zeer gericht zijn op groei, op vrije markt en op het weghalen van handelsbelemmeringen. Ze vinden het belangrijk -- de heer Van der Linden zei het al -- dat Europa op het gebied van telecommunicatie, vrijhandel en de dienstenrichtlijn extra groei krijgt, dat er vrijhandelsverdragen worden afgesloten met Japan en de Verenigde Staten. Het zijn drijvende krachten in dat debat. Ik wandel een heel eind mee met de heer Van der Linden op dit pad. Maar als je dit helemaal uitloopt, is het risico dat de eurozone uiteindelijk te veel landen bevat die niet genoeg georiënteerd zijn op groei. Daarom is het belangrijk dat wij de integriteit van de 27 blijven benadrukken.

De heer **Van der Linden** (CDA): Dat risico is beperkt. Ik zie niet in dat een kopgroep van de Eurogroep een risico kan vormen voor het functioneren van de interne markt. Integendeel, het kan dat functioneren versterken. Engeland kiest zelf voor de positie die het heeft: buiten de Eurogroep, buiten een stuk van de interne markt. Men doet immers niet mee met Schengen. Dat is een eigen keuze. Denemarken is de facto lid van de Eurogroep. Let wel: de facto, niet formeel. Polen is zich nu aan het voorbereiden om lid te worden van de Eurogroep. Dat zijn incentives die de Eurogroep en Europa als geheel versterken. Op dit ogenblik voeren wij een discussie, aangezwengeld door Cameron, die veel te veel energie kost en veel te veel afleidt van de essentiële zaken die op dit ogenblik in Europa aan de orde zijn, namelijk het versterken van de integratie met een kopgroep die Europa verder helpt.

Minister **Rutte**: Ik ben het met de heer Van der Linden een heel eind eens, voorzitter, want het kán zo zijn; als we het goed spelen kán de Eurogroep dat voortouw zijn. Echter als je de economische-groeicijfers van de gehele Unie bezielt en je vergelijkt deze met de economische-groeicijfers van de eurozone, zie je dat de groeicijfers van de gehele Unie hoger liggen dan de economische-groeicijfers van alleen de eurozonelanden. De heer Van der Linden noemt terecht het Verenigd Koninkrijk. Ik denk dat het ontzettend belangrijk is dat we er alles aan doen, zonder onredelijke concessies te doen, om het VK erbij te houden. Daarom ben ik zo blij dat het is gelukt om met het VK tot overeenstemming te komen, à 27, over dat Meerjarig Financieel Kader. Ik wijs echter ook op een land als Zweden. Zweden wil ook geen lid worden van de Eurogroep; in Zweden is op dit moment geen steun bij de bevolking om onderdeel te worden van het eurogebied. Zweden is echter wel een buitengewoon interessante bondgenoot van Nederland waar het groei betreft. Dus ja, het kan. Nogmaals, ik loop het pad een heel eind met de heer Van der Linden af, maar ik waarschuw wel voor de ultieme consequentie. De ultieme consequentie van een debat op dit punt zou zijn dat je tegen landen als Zweden en het VK zegt dat zij tweederangs landen zijn en er niet bij horen. Ik zie de heer Van der Linden naar voren komen en benadruk dat hij dat niet zegt, maar het kan wel de ultieme consequentie zijn.

De heer **Van der Linden** (CDA): We hebben twee groepen buiten de Eurogroep. Een groep die zegt niet mee te willen meedoen -- Tsjechië en het Verenigd Koninkrijk -- en een groep die zegt nog niet mee te willen doen omdat zij nog niet mee kan doen. Juist die groep moeten we een incentive geven om erbij te horen, want dat maakt het voor het Verenigd Koninkrijk ook aantrekkelijk. En dat land wil graag in de voorste wagon zitten.

Minister **Rutte**: Daarover zijn we het volkomen eens.

De heer **Van der Linden** (CDA): Vanaf 1974 hebben ze heronderhandeld. Ze gaan alleen maar vooruit als ze zien dat ze in een tweederangspositie terecht komen. Dus ook voor Engeland zou het een prachtige incentive zijn.

Minister **Rutte**: Daar ben ik het volkomen mee eens. En dan zullen we de Britten nog niet overtuigen om het te doen, maar een van de doelstellingen van de Unie was natuurlijk uiteindelijk ook het hebben van één munt. Tsjechië wordt genoemd, het VK wordt genoemd. Ik noem er ook maar Zweden bij, omdat daar de situatie weliswaar iets gedifferentieerder ligt, maar het toch zo is dat daar de aansluiting bij de Eurogroep beperkt is.

De heer **Backer** (D66): De minister-president zegt eigenlijk in een bijzin dat de economische groei in de eurozone lager is dan in de niet-eurozone. Daar ligt in principe in besloten dat de euro wellicht een dempend effect zou hebben op Europa. Ik mag toch aannemen dat dat niet de achterliggende gedachte is.

Minister **Rutte**: Nee, integendeel. Ik denk dat het hebben van één munt van groot belang is. Een aantal landen zou ik er in de eurozone graag bij hebben omdat zij vanuit hun politiek en cultuur minder gericht zijn op etatisme en meer op groei. Ik noem Zweden, het VK en Polen. Een aantal van die landen wil uiteindelijk ook wel toetreden; kijk naar de Baltische staten. Ik had gisteren nog het genoegen om te praten met de minister van sociale zaken van Estland. Estland heeft 6% schuld en ieder jaar een overschot op de begroting. Ik herinner mij nog het gezicht van Angela Merkel toen Andrus Ansip, de premier van Estland, in de Europese Raad vertelde dat de totale schuld van zijn land 6% was. U weet, die ligt in Duitsland boven de 90% en in Nederland boven de 70%. Het is belangrijk dat dit soort landen erbij zijn.

De heer **Backer** (D66): Dan ben ik blij dat ik deze vraag even heb gesteld.

Minister **Rutte**: Zo is er een misverstand uit de weg.

Voorzitter. Ik kom op de vraag over visie. Volgens mij is het geen zwart-witkwestie. Op het punt van Europa is er natuurlijk de noodzaak van een perspectief. Dat perspectief moet zijn dat we met elkaar de groei verwezenlijken en de welvaart versterken, en dat we tegelijkertijd bouwen aan de gemeenschappelijke waardengemeenschap. Dat is uiteindelijk waarom Europa er is. Tegelijkertijd wijzen Timmermans en ik erop dat je uiteindelijk mensen niet alleen in die visie kunt laten wonen, dat mensen ook moeten wonen in reële feiten en reële verwachtingen. Daarin ligt ook de overtuiging van Frans Timmermans en mijzelf besloten dat die visie belangrijk is maar dat tegelijkertijd de realiteit van het vertalen van de dagelijkse feiten minstens zo belangrijk is en dat je de mensen dus moet meenemen. Ik geloof dat het hoogleraar Telders was die ooit zei dat de taak van politici niet is te

verleiden maar v er te leiden. Hij legde de nadruk terecht op het woordje "ver". Niettemin, als je alleen maar dat doet en het daarbij laat, en je geen oog hebt voor wat Timmermans in de Staat van de Unie zeer eloquent beschrijft als het risico van vervreemding, het verloren gaan in een grote Europese entiteit zonder dat er aandacht is voor allerlei nationale en lokale elementen van worteling, bestaat het risico dat we elkaar in die visie verliezen. Daar vragen wij aandacht voor. Het moet een combinatie zijn van visie en realiteit, de dagelijkse politiek.

Ik kom te spreken over de voorstellen van Van Rompuy. Het CDA, de PvdA, de SP, de ChristenUnie en anderen hebben daar het nodige over gezegd, evenals D66. Om het heel concreet te maken: de afspraken op de Europese Raad in december zijn dat we kijken naar de mogelijkheden van de contracten, hoe die eruit moeten gaan zien. We hebben afgesproken dat het moet gebeuren op basis van wederzijdse overeenstemming, dat het gedifferentieerd moet zijn naar de lidstaten en dat we in ieder geval willen dat de eurolanden erbij betrokken zijn. Nederland zal in de verdere uitwerking van die voorstellen inzetten op aandacht vragen voor noodzakelijke hervormingen in kwetsbare landen, op best practices, dus dat je geen benchmarks krijgt naar het midden maar naar de top, en op geen inperking van de beleidsvrijheid van landen die zich aan de afspraken houden.

Daarmee hangt niet meer dat schokabsorberingsmechanisme of een aparte begroting voor de eurozone samen, maar wel de gedachte dat het goed zou zijn om budget beschikbaar te stellen om landen incentives te geven om de afspraken in de contracten na te leven. Dat moet dan binnen de bestaande begroting gebeuren; het mag geen extra geld kosten. Er is afgesproken om het hele idee van voorzitter Van Rompuy en de Commissie voor een schokabsorptiefonds niet verder uit te werken. We gaan nu kijken hoe een en ander zich verder in de praktijk vorm zal geven.

Onder andere door de heer De Graaff van de PVV is gevraagd naar de kwestie van de inspecteur. Ik meen dat de collega van de heer De Graaff aan de overkant van het Binnenhof daar in nog wat stilliger bewoordingen over heeft gesproken. Ik denk dat het logisch is dat waar we met elkaar afspraken maken in Europa over allerlei zaken, het ook volstrekt voor de hand ligt dat er zo'n European Semester Officer is. Hij vergemakkelijkt de informatie-uitwisseling en kan op die manier rekening houden met specifieke nationale omstandigheden. Wij gaan dus geen inspecteur naar Brussel sturen. Die zit er namelijk al, dat is de heer Dijsselbloem in de Eurogroep, dat ben ik in de Europese Raad, dat is Frans Timmermans in allerlei andere vakraden en rest van het kabinet, dat zijn onze Europarlementari ers. We hebben dus al heel veel inspecteurs en leden van raden van commissarissen daar zitten. Omgekeerd vind ik het een goede zaak dat dit instrument er is.

Ook de kwestie van de eurobonds is door een aantal sprekers genoemd, onder andere door

de eerder genoemde mijnheer De Graaff van de PVV. Het is waar dat de Commissie heeft gezegd dat zij voorstander is van vormen van eurobonds. Dat is niets nieuws, dat standpunt van de Commissie kennen wij al. Het kabinet heeft geen voornemens om voor eurobonds te zijn. Wij zijn zeer voor het helpen van landen, bijvoorbeeld in Zuid-Europa, die het moeilijk hebben, via het Europees Stabiliteitsmechanisme en zijn voorganger de EFSF. Wij zijn echter zeer terughoudend ten aanzien van plannen die betrekking hebben op een permanentere vorm van transfer van Noord-Europa naar Zuid-Europa. Vandaar dat wij zeer terughoudend zijn ten aanzien van de eurobonds. Ik wijs er ook op dat de eurobonds geen onderdeel zijn van de vervolgoedracht van de Europese Raad van december 2012 aan Van Rompuy voor het verder uitwerken van zijn voorstellen.

De heer Van der Linden en anderen hebben gevraagd naar het twopack en de grenzen van de Europese integratie. Onder andere willen zij weten of verdragswijziging de enige optie is om eurolanden en andere bij zaken te betrekken. Op termijn kan een verdragswijziging niet worden uitgesloten. Het zou kunnen zijn dat die nodig is. Tegelijkertijd is het onze opvatting dat we moeten proberen om zo veel mogelijk te realiseren binnen de bestaande verdragen, al was het maar omdat we allemaal weten welke can of worms we opentrekken als je gaat praten over een verdragswijziging. We weten allemaal wat voor een enorm ingewikkelde debatten dat met zich meebrengt.

Op de door Nederland voorgestelde interventieladder zijn veel voorstellen mogelijk zonder verdragswijziging. Tegelijkertijd is het waar dat een paar voorstellen w el vragen om verdragswijziging, bijvoorbeeld de mogelijkheid voor landen om gemeenschappelijke arrangementen te verlaten, zoals Schengen en de eurozone. In het regeerakkoord zeggen wij daar het nodige over. Deze zaken vergen verdragswijzigingen. Wij gaan er nu zelf niet actief een pleidooi voor houden, maar het kan zijn dat als de mogelijkheden voor een verdragswijziging zich aandienen, wij dat soort elementen daarbij zullen betrekken. Dat is onze aanpak, maar wij zijn tegelijkertijd natuurlijk bezorgd over het feit dat een verdragswijziging ook een geheel eigen dynamiek met zich mee zal brengen. Denk alleen al aan de discussie die in het Verenigd Koninkrijk plaatsvindt. De heer Van der Linden refereerde er al aan.

De heer **Van der Linden** (CDA): Is dit niet in strijd met de opvatting van de regering dat zij tegen opt-outs is?

Minister **Rutte**: Jazeker, wij zijn geen voorstander van opt-outs.

De heer **Van der Linden** (CDA): Maar dit is een uitnodiging om dat wel te doen.

Minister **Rutte**: Nee. Luister: een verdragswijziging kan op een gegeven moment nodig zijn, bijvoorbeeld om het voor een land mogelijk te maken om uit gemeenschappelijke arrangementen te treden. Op dit moment kan een land op basis van het Lissabonverdrag wel het lidmaatschap van de Unie opzeggen als het daarvoor zou kiezen, maar niet de eurozone verlaten. Wij vinden dat dit zou moeten kunnen. Een land moet ervoor kunnen kiezen om Schengen, de eurozone en andere gemeenschappelijke arrangementen te verlaten. Dat vraagt een verdragswijziging. Het kan heel goed zijn dat het VK dan zal pogen om opt-outs af te dwingen in het kader van de verdragswijziging. Daarvoor zal gelden dat wij er tegen zijn dat er allerlei specifieke arrangementen komen tussen landen en de Unie.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik begrijp wat de minister zegt. Voorlopig zijn we niet toe aan verdragswijziging. Dat zie ik ook best, en zeker niet voor 2014. Betekent dit echter dat de mogelijkheden die de bestaande verdragen bieden, zoals versterkte samenwerking, nog een hele route vormen die de eurozone kan begaan? Betekent het ook dat aparte verdragen, zoals het Stabiliteitsverdrag, ook een optie vormen voor de Eurogroep om verder te komen met de samenwerking?

Minister **Rutte**: Laat ik het zo formuleren. Wij zijn ervoor om zo veel mogelijk binnen de bestaande verdragen te komen tot een verdere optimalisatie en stabilisering van de eurozone en van de Europese Unie. Dat betekent voor de eurozone dat er een aantal zaken nog moeten gebeuren om te komen tot een stabilisering van die zone. We zien nu hoe heftig markten nog reageren op de politieke ontwikkelingen in Italië. Uiteindelijk willen we dat er geleidelijk aan ook bij bijzondere politieke schokgolven een zekere rust blijft bestaan in de zone. Het laat zien dat er nog steeds issues zijn. Tegelijkertijd moeten we vrijhandelsverdragen afsluiten en de interne markt vervolmaken. Dat kan allemaal binnen de bestaande verdragen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Maar het bestaande verdrag geeft de mogelijkheid voor versterkte samenwerking, zoals nu is voorzien voor de fiscale belastingen.

Minister **Rutte**: Zeker.

De heer **Van der Linden** (CDA): Vindt de minister-president dat dit ook een mogelijkheid is voor de Eurogroep? Is het mogelijk om de versterkte samenwerking voor de Eurogroep toe te passen, waardoor die verder kan integreren dan het verdrag op dit ogenblik misschien mogelijk maakt?

Minister **Rutte**: Je zou toch kunnen zeggen dat de Eurogroep zelf een vorm is van versterkte samenwerking avant la lettre? Hij bestond al voordat het instrument in Lissabon werd opgenomen. Ik meen dat in Lissabon is gezegd dat je met minimaal negen landen iets moet willen en

je dan een versterkte samenwerking kunt aangaan. De Eurogroep bestaat nu uit zeventien landen en mogelijk binnenkort wat meer. Je zou kunnen zeggen dat het een vorm van versterkte samenwerking avant la lettre is. De vraag is natuurlijk hoe je de zaak stabiliseert. Ik voer vaak discussies met mensen over de eurobonds. Ik heb daarnet verteld wat het kabinet ervan vindt. Je zou echter ook kunnen redeneren dat wij de facto vijftien jaar lang eurobonds gehad hebben, want de rentespreads in Europa waren bijna nul. Tegelijkertijd is in die rentespreads nu het feit verwerkt dat er grote verschillen bestaan in economische kracht tussen een aantal landen. Moet je dan naar een vorm van versterkte samenwerking binnen de eurozone? Als het nodig is, zijn we altijd bereid om ernaar te kijken, maar in het kader van eurobonds zien we dat niet zitten. In het kader van andere arrangementen is het misschien nodig, maar wij willen proberen om het zo veel mogelijk te doen binnen de bestaande verdragen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik vraag geen versterkte samenwerking binnen de eurozone. Ik vraag versterkte samenwerking met de eurozone, apart.

Minister **Rutte**: Dat begrijp ik, dat u met de zeventien iets wilt, maar dan zit ik even te zoeken wat dat moet zijn. Volgens mij doen wij namelijk op dit moment binnen de eurozone alles wat je zou willen doen in het kader van versterkte samenwerking. Ik ben dus benieuwd waar u aan denkt. U denkt ergens aan, zie ik! U gaat dat nog onthullen.

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Heeft wat de minister-president nu zegt over verdragswijziging, ook betrekking op de vraag die ik heb gesteld over het onder het EU-verdrag brengen van de regeling van het Stabiliteitsverdrag en het ESM? Of komt de minister-president daar later nog op terug?

Minister **Rutte**: Dat zouden we natuurlijk graag willen, maar een aantal van die zaken is lastig onder het verdrag te brengen zonder verdragswijziging. De algemene positie van het kabinet hierin is, dat het een aantal wensen heeft als verdragswijzigingen op een gegeven onvermijdelijk zijn. Wij willen dan bijvoorbeeld de elementen uit de interventieladder eronder brengen die alleen via een verdragswijziging mogelijk zijn. Zo zijn er nog wat zaken, zoals het ook constitutioneel in de Europese Unie verankeren van een aantal arrangementen die nu meer intergouvernementeel via versterkte samenwerking geregeld zijn of via specifieke verdragen. Dan moet die gelegenheid zich echter voordoen. Het is niet onze ambitie om morgen zelf met voorstellen te komen tot verdragswijziging, omdat dit dus risico's met zich meebrengt die we niet willen. Een aantal landen zal dan referenda organiseren, wat juist weer kan leiden tot destabilisatie van de Unie.

De heer **Reuten** (SP): Als de premier geen verdragswijziging wil, hoe zit het dan met de achilleshiel, de democratie?

Minister **Rutte**: Ik kom zo dadelijk uitvoerig over democratie te spreken, want ik denk ook dat daarbij veel mogelijk is zonder verdragswijziging. Nogmaals, wij zijn niet tegen verdragswijziging. Als de gelegenheid zich voordoet, zullen wij die aangrijpen om een aantal van onze wensen in te brengen, maar wij gaan er nu niet zelf actief voor lobbyen. Dat is onze positie.

Daarmee heb ik ook de vragen beantwoord over de mogelijkheden voor euro-exit. Misschien mag ik daar nog aan toevoegen dat wij dus de nadruk leggen op het stabiliseren van de eurozone, op begrotingsdiscipline via het aanscherpen van het Groei- en Stabiliteitspact, op het banktoezicht, op het toewerken naar een bankenunie langs allerlei voorwaarden en op het bevorderen van groei en werkgelegenheid. Ook hebben wij de noodfondsen opgericht om landen in problemen onder strikte voorwaarden te kunnen ondersteunen.

Ik kan meteen de heer Reuten bedienen op het punt van de betrokkenheid van het Europees Parlement en de democratie. Eigenlijk is door een aantal sprekers gezegd, onder wie de heer Postema, dat artikel 13 van het Stabiliteitsverdrag misschien te weinig mogelijkheden biedt, omdat het meer facultatief en informerend is en niet besluitvormend. De lijn die wij hebben uitgezet in de Staat van de Unie is dat wij menen dat het verstandig zou zijn om in de eerste plaats de positie van de nationale parlementen te versterken. Dat hoor ik ook hier terug in de discussie. Het sluit aan bij de constatering van de Raad van State dat nationaal en Europees beleid steeds sterker verweven raken. Nationale parlementen hebben een cruciale rol te spelen bij mandaatverlening en bij draagvlak.

Een van de mogelijkheden, die wij ook in de Staat van de Unie noemen, is het beter gebruikmaken van de gele- en oranje-kaartprocedure, in nauwere betrokkenheid bij het Europese semester. Dat betekent ook dat we moeten kijken naar het versterken van de controlerende taak van het Europees Parlement. Dat zal ook moeten gebeuren, in het bijzonder waar het de Europese Commissie betreft. Kijk ook naar de positie van de onafhankelijke Begrotingscommissaris. Ik noem ook het versterken van het enquête-recht en de mogelijkheden om subcommissies in te stellen voor EP'ers uit eurolanden. Langs die lijnen, met het versterken van het nationale parlement en het versterken van de positie van het Europees Parlement, waarbij heel veel mogelijk is zonder meteen tot verdragswijziging te komen, en het tegelijkertijd inzetten van de bestaande instrumenten zoals de gele- en de oranje-kaartprocedure, verkrijgen wij een palet aan interventies die ervoor zorgen dat de democratische controle wordt versterkt. Is het optimaal? Is het ideaal? Zou je het, als je in een groen weiland gaat bouwen, weer zo ontwerpen? Waarschijnlijk niet, maar feit is nu eenmaal dat het, vanuit het leerstuk van de "constructive ambiguity",

onvermijdelijk is dat we in Europa ook kiezen voor oplossingen die misschien niet perfect zijn maar die de zaak wel verder helpen. Dit beantwoordt in feite ook de vragen over de democratische legitimiteit.

Er zijn ook vragen gesteld over het Europese sociale model. Wij erkennen volmondig dat we natuurlijk in het kader van de Europese Unie de gevolgen van de sociale crisis onder ogen moeten zien. Die trekt diepe sporen. Kijk naar Zuid-Europa, waar landen als Spanje een jeugdwerkloosheid hebben die oploopt tot boven de 50%, en een werkloosheid onder de oudere bevolking die ver boven de 25% ligt. Die raakt dus heel veel mensen. Wij menen dat sociaal beleid primair een nationale aangelegenheid is, maar dat niettemin de sociale dimensie ook op het Europese niveau aandacht behoeft. Daarbij moet alles gericht zijn op duurzaam herstel, op het van elkaar leren en op het activerend maken van het werkgelegenheids- en het socialezekerheidsbeleid. Daarbij moet rekening worden gehouden met nationale verschillen. Dat zullen we doen. Een van de elementen die terugkomen in de slotconclusies van de Europese Raad uit december naar aanleiding van het rapport-Van Rompuy, is de sociale dimensie. Dat komt deels voort uit discussies en moties in deze Kamer en in de Tweede Kamer. Ik heb echter in de Tweede Kamer gezegd, en dat herhaal ik hier, dat we niet naar een soort Europees gemiddelde willen van sociale zekerheid. Dan verliezen we namelijk heel veel mensen in Nederland, omdat onze uitkeringen tot de hoogste van Europa behoren, ook gegeven onze welvaart. Ik denk dus niet dat veel mensen een pleidooi zullen houden om tot een soort gemiddeld Europees niveau van sociale zekerheid te komen.

Dan is er de kwestie van het begrotingsrecht en het Europese semester. Het is waar, de gevulde koeken die de Eerste Kamer serveert zijn voortreffelijk. Ik meen dat de heer Postema daaraan refereerde. Hij heeft blijkbaar informatie gekregen van de voorzitter of de griffier. Dat is uitermate ernstig. Het overleg dat we hebben gehad over deze kwestie heeft echter, naast de gevulde koeken, wel degelijk ook een inhoudelijk karakter gehad. We zijn met elkaar in gesprek. Wat ons betreft blijft Prinsjesdag volledig intact, zo zeg ik tegen de heer Ester. Het is waar dat wij met ons allen het twopack besproken hebben in het parlement, in het kabinet et cetera. Een van de gevolgen van het twopack is dat wij op 1 januari klaar moeten zijn. Wij zullen dus moeten zoeken naar mogelijkheden om processen waar dat kan te versnellen zodat wij kunnen voldoen aan de eis van het twopack. Ik denk dat het kan. Die gesprekken zijn gaande en wat mij betreft zetten we die voort. Het geldt nog niet voor dit jaar; het geldt voor het eerst in 2014, dus wij hebben nog even tijd. Het is een zaak die wij met ons allen onder ogen hebben gezien en waartoe wij met ons allen hebben besloten. Nu moeten wij ook met ons allen nagaan hoe wij het zo kunnen oplossen, dat de gouden koets niet al voor de zomer gaat rijden, maar gewoon op de derde dinsdag in september.

Het twopack regelt ook de versterking van het toezicht door de Commissie op de

conceptbegrotingen en het budgettaire beleid van de eurolanden. Het betreft ook het aanbieden van informatie over de nationale begrotingsbehandeling in de conceptbegrotingen aan de Commissie. Nogmaals: daarover zullen wij met elkaar verder het gesprek moeten voeren.

Een heel andere kwestie is natuurlijk de opkomst van China. Ik had gisteren nog het genoegen, zo zeg ik tegen de heer Van der Linden, die daar onder anderen naar heeft gevraagd, om een inleiding te mogen beluisteren van Karel de Gucht, de Europees commissaris die zich bezighoudt met de vrijhandel. Hij is in het bijzonder belast met het afsluiten van de vrijhandelsverdragen. Het levert 2% extra economische groei als we die verdragen sluiten. Het levert 4% extra economische groei de komende tien jaar als wij erin slagen om de interne markt echt op orde te krijgen. De interne markt omvat op dit moment nog maar 40% van de Europese economie, dus 60% valt nog niet onder de interne markt. 2% groei door de vrijhandelsverdragen en 4% groei door de interne markt, dat is samen 6% economische groei erbij over de komende tien jaar. Dat is het laaghangende fruit dat op dit moment nog te veel blijft hangen.

China is daarbij relevant. In de Staat van de Unie refereren wij daar ook aan. De opkomst van nieuwe machten zet de mogelijkheden voor Europa om internationale ontwikkelingen te beïnvloeden onder druk. Natuurlijk staan wij sterker met 27 lidstaten. Daarbij moeten wij ervoor zorgen dat er een level playing field is voor bedrijven, grondstoffen, mensenrechten, stabiliteit en de buitengrenzen van de Unie. Dat moeten wij welbewust en vanuit de eigen kracht doen. Wij zijn een handelsblok en een waardegemeenschap met 500 miljoen inwoners. Wij zijn veruit de grootste economische macht in de wereld, groter dan de Verenigde Staten en veel groter dan China en Japan. In die zin mogen wij er wel voor zorgen dat Europa een beetje meer fier recht op loopt. Van de tien meest competitieve economieën in de wereld bevinden zich er zes in Europa. Ja, Europa heeft het zwaar op dit moment, maar Europa behoort ook tot de rijkste gebieden van de wereld en tot de machtigste gebieden van de wereld, voor zover die macht voortkomt uit economische groei.

Er is gevraagd hoe het kabinet denkt om te gaan met divergerende nationale en supranationale prioriteitenlijsten in het kader van nationale hervormingsprogramma's. De heer Ester refereerde aan de landenspecifieke aanbevelingen in het kader van het Europees semester. Die aanbevelingen zijn niet bindend. Wij moeten ze ter harte nemen, maar ze zijn niet afdwingbaar. Het is een poging om Europa te laten convergeren naar het niveau van de besten en te voorkomen dat we convergeren naar een dwaze situatie waarin wij een beetje in het midden terecht komen. Wij moeten convergeren naar het niveau van de besten en daarmee de welvaart in Europa met ons allen verhogen. Afdwingbaarheid via sancties is alleen aan de orde bij de begrotingsregels van het Stabiliteits- en Groeipact en bij de macro-economische onevenwichtighedenprocedure. Het

gaat dan niet om afdwingbaarheid op het niveau van concrete maatregelen, maar om bepaalde doelen die maatregelen uiteindelijk moeten realiseren. Wij houden dus gewoon de ruimte voor ons eigen economisch beleid. Daarbij zijn wij uiteraard wel gehouden aan de begrotingsregels en moeten wij wel voorkomen dat er zodanige onevenwichtigheden ontstaan dat wij daarmee de stabiliteit van de hele eurozone in gevaar zouden brengen.

De hervormingsagenda, zo zeg ik tegen mevrouw De Boer, moet jaarlijks in mei naar de Europese Commissie worden gestuurd. Dat klopt. Het parlement moet daar tijdig bij worden betrokken. Dat zullen wij doen; dat gebeurt al jaren zo. De lidstaten dienen elk jaar uiterlijk half april het Nationaal Hervormingsprogramma naar de Commissie te sturen. Het zal dus ruim voor die tijd aan de Tweede Kamer worden aangeboden en met de Tweede Kamer worden besproken. Als de Eerste Kamer hierover ook wil spreken, zullen wij uiteraard ook in de Eerste Kamer verschijnen. Het is echter een stuk dat normaal gesproken in de Tweede Kamer wordt besproken.

Mevrouw De Boer heeft een vraag gesteld over de mogelijkheden voor duurzame groei. Een van de vijf kerndoelen uit de Europa 2020-strategie betreft het verduurzamen van energie en het klimaat. De Kamer kent de doelstellingen. Deze worden door alle lidstaten vertaald in nationale doelen. De voortgang in het realiseren van de Nederlandse nationale doelen is gestaag. Het kabinet blijft hierop onverkort inzetten en zal hierover rapporteren in het Nationaal Hervormingsprogramma begin april. Over de contracten zijn nog geen besluiten genomen. De contracten moeten wel gericht zijn op groei en concurrentiekracht. Aandacht voor arbeidsparticipatie ligt dan bijvoorbeeld voor de hand. Op het eerste gezicht past duurzaamheid in onze ogen meer bij de Europa 2020-strategie. Daar zou een en ander vooral op moeten aansluiten. Tegelijkertijd zullen contracten gedifferentieerd moeten zijn en -- dat is heel belangrijk -- in de nationale parlementen moeten worden besproken. Het is dus nog te vroeg om daarop vooruit te lopen.

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Mijn vraag was of de minister-president mogelijkheden ziet om de 2020-strategie te verbinden aan de contracten om deze wat meer body te geven en wat meer afdwingbaar te maken. Wil de minister-president zich daarvoor inzetten bij de verdere onderhandelingen over de contracten?

Minister **Rutte**: Jazeker. Nogmaals: wij moeten goed kijken hoe de contracten worden vormgegeven. Dit zal daar ongetwijfeld een onderdeel van zijn. Als mevrouw De Boer mij vraagt of dit meer in algemene zin thuishoort in de Europa 2020-strategie en de verdere uitwerking daarvan, of dat het iets heel specifiek is in de contracten, is mijn eerste hunch dat je dit beter kunt doen in de verdere uitwerking van de Europa 2020-strategie. Als de contracten dat echter niet mogelijk maken, doen wij het overal waar wij daar

aandacht aan kunnen besteden. Het kabinet wil groen en groei op een verstandige manier met elkaar combineren om daarmee extra economische kracht los te trekken en er tegelijkertijd voor te zorgen dat Nederland vooroploopt bij de vraagstukken van klimaat en energie.

De heer Ester heeft een vraag gesteld over het tijdig toesturen van zo'n contract aan het parlement. Wij hebben afgesproken dat dit absoluut zal gebeuren. Als wij uiteindelijk tot die contracten komen, zullen die eerst aan het parlement worden voorgelegd. Bij dezen doe ik nogmaals die toezegging.

Ik sprak al over de in voorbereiding zijnde vrijhandelsakkoorden met de Verenigde Staten en Japan. De heer Backer vroeg hoe het daarmee staat. Voor het akkoord met de Verenigde Staten geldt dat de Europese Raad inmiddels een commitment heeft gegeven. Wij hebben daarover gesproken en wij hebben dat met elkaar omarmd. Het mandaat moet nu worden opgesteld. De onderhandelingen met Japan gaan eendaags beginnen. Het zijn ingewikkelde vraagstukken, voor de Verenigde Staten op het gebied van de landbouw en voor Japan op het gebied van de auto-industrie. Het zullen dus best nog pittige gesprekken worden, maar er is brede steun om deze zaak aan te pakken.

Voorzitter. Daarmee heb ik de vragen waarvan ik meende dat zij vooral mij regardeerden, beantwoord. Mijn suggestie aan u is om de minister van Financiën de gelegenheid te geven om de overige vragen te beantwoorden.

De heer **Reuten** (SP): Ik heb nog een vraag. De heer Van Rompuy zet een tijdpad uit om te komen tot een echte EMU, maar een tijdpad voor herstel van democratie ontbreekt. Kan het kabinet toezeggen dat het zal ijveren voor een tijdpad voor herstel van democratie en dat aan de heer Van Rompuy gevraagd zal worden om dat tijdpad naast het huidige tijdpad te zetten?

Minister **Rutte**: Wat het kabinet betreft, is er geen tijdpad voor de rest. Daarmee is er op dit moment ook geen tijdpad op het gebied van democratie. Het is waar dat in het rapport van de heer Van Rompuy een tijdpad en drie fasen staan, maar die zijn niet in die zin door de Europese Raad overgenomen. Wij hebben gezegd: wij gaan nu stap voor stap werken aan het verder versterken van de Europese Unie en de eurozone. Wij komen in mei informeel en in juni meer in besluitvormende zin te spreken over bijvoorbeeld de lidstaatcontracten en een incentive fonds. Wij hebben echter geen afspraken gemaakt over de datum waarop bepaalde dingen af moeten zijn. Nederland is altijd tegen kalenderfixatie, zeker bij dit soort zwaarwegende vraagstukken. Dat neemt niet weg, zo zeg ik er onmiddellijk bij, dat het van belang is om het debat te voeren over het versterken van de democratische legitimiteit. Ik heb daarover net een paar dingen gezegd: de kaartenprocedure en het versterken van de nationale lidstaten en parlementen.

De heer **Reuten** (SP): Ja, maar dat is allemaal een beetje vrijblijvend. Dat is geen parlementair

medebeslissingsrecht. Als ik het goed begrijp, wil de regering zo ver gaan als mogelijk is binnen het verdrag. Dan zit je ergens halverwege de tweede fase van Van Rompuy. Tegelijkertijd is het wel zo dat de Raad aan Van Rompuy heeft gevraagd om een tijdpad voor die drie fases. De premier kan wel zeggen dat hij daarin niet meegaat, maar kennelijk is dit een meerderheidsbesluit binnen de Raad geweest.

Minister **Rutte**: Er is geen besluit genomen over een tijdpad. Van Rompuy heeft een tijdpad in gedachten. Dat moet ook, want hij is voorzitter van de Europese Raad. Hij probeert het proces aan de gang te houden, soms ook door wat voor de troepen uit te lopen. Het is de taak van de leden om soms te zeggen dat het te snel gaat, dat het grondiger moet en dat we iets stap voor stap moeten doen. De heer Timmermans heeft daarover ook iets gezegd in zijn optreden in Buitenhof: je moet ervoor zorgen dat je gelijk op blijft lopen. Niemand verwijt Van Rompuy dat hij af en toe het voortouw neemt; dat hoort bij zijn rol en zijn rolopvatting. Er is echter geen kalenderfixatie. Ik deel de zorg van de heer Reuten over de democratische legitimiteit. Ik heb in mijn beantwoording al impliciet gezegd dat ik het van belang vind om de nationale parlementen hierin een sterke rol te geven. Ik behoor tot de school van mensen die menen dat een groot deel van democratische legitimiteit in de nationale parlementen ligt, hoe belangrijk het Europees Parlement ook is. Veel kiezers kennen het nationale parlement een andere betekenis toe dan het Europees Parlement. Je kunt dus niet morgen besluiten dat het Europees Parlement het allemaal maar moet doen; dat gaat ook niet werken. Daarom zoeken wij naar pragmatische oplossingen in de samenwerking tussen nationale parlementen en het Europees Parlement. Zoals ik in mijn eerdere beantwoording al zei, is dat niet ideaal.

De heer **Backer** (D66): Om tijd te besparen, stel ik een vraag die ik anders in tweede termijn zou moeten stellen. Ik heb gesproken over de hele toestand rondom het MFK en de onderhandelingen daarover. Ik was niet de enige. Ik heb hier erg weinig over gehoord, maar ik zou het buitengewoon jammer vinden als de minister-president dit onderwerp niet bij de kop pakt. Wij moeten geen zeven jaar wachten om een herhaling van zetten te zien. Daarvoor is dit onderwerp te belangrijk.

Minister **Rutte**: Ik deel de zorgen van veel leden over de techniek waarmee het MFK tot stand komt. Ik begrijp dat je in Europa, dat uiteindelijk geen eigen belastinginkomstenstromen heeft, moet zoeken naar een Meerjarig Financieel Kader. Als je dit ieder jaar moet doen, wordt het een puinhoop. Dan heb je ieder jaar een nachtelijke vergadering. Dat deden vroeger alleen de visserijministers, maar verder was het ongebruikelijk. Ik begrijp dus dat er op een of andere manier iets meerjarig moet zijn. Er is nu een MFK gereed voor de periode 2014-2020, maar de ambitie van de heer Timmermans, de heer Dijsselbloem en mij is om in het kader van

het Nederlandse voorzitterschap in 2016 te komen met voorstellen om in de volgende periode te komen tot een andere aanpak in de opzet en de techniek van het MFK.

Wij willen ook tot een andere aanpak in de besteding komen. Het is ten dele gelukt om te moderniseren. Er gaan tientallen miljarden af van landbouw en er komen tientallen miljarden bij voor Horizon 2020, Connecting Europe Facility en andere zaken, maar onze ambitie ging veel verder. Nederland heeft een heel grote landbouwsector, maar die doet het zo goed dat hij beperkt gebruikmaakt van Europese hulpfondsen, veel minder dan bijvoorbeeld het Franse platteland. Dat komt doordat wij een heel innovatieve landbouwsector hebben. Tegelijkertijd krijgen wij meer geld binnen uit cofinanciering, bijvoorbeeld via Horizon 2020, dan wij inleggen. Dat is dus aantrekkelijk.

Wij hadden drie doelstellingen. Onze eerste doelstelling was het moderniseren van de begroting. Die is gedeeltelijk gerealiseerd, maar ik ben niet geheel tevreden over het eindresultaat. Ik deel alle kritiek van mensen die zeggen dat het nog wel een of twee tandjes meer had gemogen. De begroting moderniseert echter wel. Degenen die zeggen dat er niets veranderd is, hebben ongelijk. Er gaat wel degelijk fors extra geld naar CEF en Horizon 2020 en minder naar cohesie-, structuur- en landbouwuitgaven. De tweede doelstelling was dat ook de Europese Unie wat zou bezuinigen, aangezien Nederland en alle lidstaten dat ook doen. Dit is gelukt. De plafonds zijn met 3 à 4% gedaald. Ten derde is Nederland een van de grootste nettobetalers van de Unie. Dat begrijpen wij tot op zekere hoogte wel, want wij zijn een van de rijkste landen. Na Luxemburg hebben wij het hoogste gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking. Dit is dus onvermijdelijk. Wij hebben ook belang bij de versterking van de economie in Oost- en Zuid-Europa. Wij hebben echter de verstandige lijn van Balkenende en het vorige kabinet voortgezet. Wij willen ook geen gekke Henkie zijn. Daarom hebben wij ingezet op het houden van 1 miljard korting. Dat is gelukt; wij krijgen zelfs iets meer korting. Dat waren dus onze drie strategische doelstelling voor het MFK. Twee van die doelstellingen zijn geheel gerealiseerd en de modernisering gedeeltelijk.

De heer **Backer** (D66): In de taakverdeling tussen de Tweede Kamer en ons zal ik de techniek laten rusten, want die wordt nog besproken. Het gaat mij om het commitment van de minister-president dat deze zaak niet weer op dezelfde wijze moet worden aangevloegen.

Minister **Rutte**: Wij hebben daarvan helemaal genoeg, zeker na die nacht doorhalen. Wel moeten wij ons realiseren dat wij dit met 27 landen beslissen. Ik heb gezien hoe het werkt: als je sommige landen mee wilt krijgen in de verlaging van het plafond, dan gaat dat ten koste van bijvoorbeeld een stuk modernisering. Zulke trade-offs vinden plaats. Uiteindelijk is het binnen beperkte grenzen gebleven.

De heer **Van der Linden** (CDA): De minister-president heeft net gezegd dat hij zeer voor versterking van de rol van de nationale parlementen en het Europees Parlement is. Met andere woorden, hij vindt dat het Europees Parlement die rol moet vervullen, ook nu bij de meerjarenramingen. Nu moet het Europees Parlement laten zien of het dit echt doet. Is daar ruimte voor? Of ziet de Raad dit als een soort dictaat aan het Europees Parlement waaraan niet meer te tornen is?

Ik heb nog een vraag die daarop aansluit. In 2016 heeft Nederland het voorzitterschap. Ik heb gevraagd of dat geen heel belangrijk moment is om te pleiten voor eigen middelen voor de Europese Unie. Is de minister-president voornemens om in 2016 te pleiten voor die eigen middelen? Dan gaat de hele koehandel in Brussel aan de kant. Dan gaat het volgens een Europees systeem waaraan alle burgers bijdragen.

Minister **Rutte**: Het kabinet is buitengewoon terughoudend op het gebied van eigen middelen, hoewel die er hier en daar al in beperkte mate zijn. Dit heeft te maken met de vraag hoe je uiteindelijk aankijkt tegen democratische legitimiteit en de rol van de Europese Unie; wij zijn een gemeenschap van soevereine staten die met elkaar samenwerken op een aantal zeer essentiële onderdelen. Wij zijn hierin dus zeer terughoudend. Niettemin willen wij ons voorzitterschap in 2016 gebruiken om de wijze waarop de meerjarige begroting tot stand komt, fundamenteel tegen het licht te houden.

Ik zou willen dat het stuk een dictaat aan het Europees Parlement is! Ik zit in de Europese Raad en wij hebben daar een briljant voorstel geformuleerd. Ik heb daarover al iets gezegd. Op twee punten hebben wij onze zin gekregen en op één punt gedeeltelijk. Per saldo ben ik natuurlijk vreselijk enthousiast over alle besluiten die wij daar nemen. Ik moet wel! Maar als ik het stuk als dictaat zou brengen, is het effect dat het Europees Parlement zal zeggen: prachtig dat jullie dit besloten hebben, maar wij hebben inmiddels de bevoegdheid om er ook iets van te vinden en kunnen het gewoon tegenhouden. Natuurlijk is er dus die ruimte.

De onderhandeling hierover vindt nu plaats. De Ierse collega Kenny is gevraagd om de onderhandelingen met het Europees Parlement te voeren. Wij hebben in het stuk openingen geboden waar dat kan, bijvoorbeeld waar het meer flexibiliteit tussen jaren betreft. Dat was een wens van het Europees Parlement. Die opening zit er dus in, uiteraard binnen bepaalde kaders, want anders loopt het de spuigaten uit. Wij zullen dus een concessie moeten doen. Die zit al in het akkoord van begin februari. Daarnaast kun je meer flexibiliteit tussen hoofdstukken toelaten, maar laten wij er dan wel voor zorgen dat essentiële hoofdstukken als Horizon 2020 en CEF, alle op innovatie en groei gerichte onderdelen van de Europese begroting, geormerkt zijn. Ik moet er niet aan denken dat daar geld af gaat en dat het alsnog naar landbouw- of structuurfondsen gaat.

Dat moet je ook in de gaten houden, maar het zal langs dit soort lijnen moeten.

Gisteren had ik een bijeenkomst met de te kleine liberale familie in Europa. De christendemocratische en de sociaaldemocratische familie zijn veel groter; ik feliciteer de heer Van der Linden daarmee. Wij hebben op dit moment maar twee liberale premiers in Europa. Niettemin waren wij bij elkaar, ook met liberale Eurocommissarissen, vertegenwoordigers van het Europees Parlement et cetera. Wij hebben ook hierover gesproken en vastgesteld dat het weinig zin heeft om te stellen dat het plafond weer omhoog moet. Laten wij het zoeken in dit type oplossingen: flexibiliteit, ook tussen hoofdstukken, met een aantal heel duidelijke randvoorwaarden.

Voorzitter, ik kijk even rond, maar zie niemand meer boos opstaan. Ik denk dus dat ik klaar ben met mijn beantwoording.

*N

Minister **Dijsselbloem**: Voorzitter. Ik bedank de leden die felicitaties aan mijn adres hebben uitgesproken. Weliswaar gelden die mijn andere rol, terwijl ik hier sta als minister, maar toch dank daarvoor. Ik zal ook de erkentelijkheid van de heer Van der Linden overbrengen aan mijn voorganger Juncker, voor het vele en goede werk dat hij heeft gedaan in zijn rol als voorzitter van de Eurogroep. Ik heb de opmerkingen hierover zeer gewaardeerd. Sommige leden hebben opmerkingen gemaakt over mijn sollicitatiebrief. Dat was inderdaad een interessant stuk. Door de heer Backer is daar met enige instemming uit geciteerd -- in ieder geval op onderdelen heeft hij dat gedaan -- terwijl mevrouw De Boer er met verbazing uit heeft geciteerd. Tegen haar zeg ik dat er naar mijn mening uiteindelijk goed werk is verricht, gegeven de ongelofelijk moeilijke omstandigheden van de crisis van de afgelopen jaren en de onbekendheid van het terrein waar de eurozone zich opeens bevond. Er is in die tijd heel veel gebeurd. Als ik terugkijk naar de start van de euro, stel ik vast dat er externe noch interne prikkels waren die de kar op het goede spoor hielden. De externe prikkels ontbraken -- verschillende leden hebben daarop gewezen -- omdat de financiële markten in het begin niet de rol vervuld hebben die zij hadden moeten vervullen tegenover de lidstaten die hun zaken niet op orde hadden qua begrotingsdiscipline, noodzakelijke hervormingen of versterking van de economie. De rentespreads, waarover de minister-president al sprak, waren te klein.

Ook interne mechanismen waren er niet. Er waren geen sanctiemechanismen en geen procedures om elkaar aan te spreken. Onder druk van de crisis -- never waste a good crisis -- is ongelofelijk veel werk verricht op dit terrein. Veel van de mechanismen en instrumenten om elkaar aan te spreken en elkaar te kunnen sanctioneren -- de begrotingscommissaris heeft nu extra bevoegdheden -- zijn mede op initiatief van Nederland ontstaan. Gegeven de omstandigheden kunnen wij op dit punt met tevredenheid terugkijken.

Verder ging mijn tevredenheid niet, want het is een heel moeizaam proces geweest. In mijn brief ben ik buitengewoon terughoudend geweest, want ik wilde niet al te optimistisch zijn over het punt waar wij nu staan. De eurozone staat er nog buitengewoon kwetsbaar voor. De verkiezingen in Italië laten weer eens zien hoe precair en kwetsbaar het vertrouwen in de eurozone is. Het is duidelijk dat politieke stabiliteit, vasthoudendheid en vastberadenheid om de afspraken na te komen en het pad af te lopen -- dat was de zin in mijn brief die de heer Backer met instemming citeerde -- cruciaal zijn. Ik kijk met enige zorg naar het moment waarop de spreads weer wat rustiger zullen worden en de financiële markten weer wat vlak trekken, omdat dan wellicht de politieke druk zal verdwijnen om hervormingen, die in alle landen nodig zijn, door te voeren. Wij moeten ons niet vergissen: niet alleen Zuid-Europa heeft problemen en kent structurele macro-economische onevenwichtigheden. Dat geldt voor alle landen van de eurozone, inclusief Nederland. Ook Nederland moet zijn zaken op orde brengen, want ook Nederland is kwetsbaar. Vandaar mijn opmerking in mijn brief.

De minister-president heeft al veel vragen beantwoord over begrotingen, procedures, twopack en dergelijke. Daarom wil ik na deze inleiding mijn meeste spreektijd besteden aan de bankenunie. Het tot stand brengen van deze bankenunie is een van de belangrijkste projecten waar wij voor staan. In december is er een eerste fundamentele stap gezet in de vorm van het tot stand brengen van de verordening op het terrein van Single Supervisory Mechanism, het Europese banktoezicht. De Nederlandse inzet daarbij is steeds geweest om zorgvuldigheid boven tempo te stellen. Dat blijft zo in het gehele proces van het toewerken naar de bankenunie. Tegelijkertijd hebben wij op dit punt bij het zetten van de eerste fundamentele stap in december al een goede balans gevonden. Wij hebben afgesproken dat de ECB van start zal gaan een jaar nadat de verordening -- die overigens nog door het Europees parlement in de dialoog wordt besproken -- definitief is geworden en is gepubliceerd. Mede op initiatief van Nederland is vastgelegd dat de Europese Centrale Bank, nadat zij haar organisatie heeft uitgebouwd en haar onderliggende regelgeving op orde heeft, zelf aangeeft in hoeverre zij in staat is het Europees toezicht naar zich toe te trekken.

In principe zal de ECB toezicht houden op de grote banken, dat wil zeggen de banken met een balanstotaal boven 30 miljard euro. Haar bevoegdheden gaan echter vele malen verder. De ECB kan namelijk elke bank, ook een kleine, onder haar directe toezicht brengen. Dat is de eerste en meteen ook de meest vergaande bevoegdheid van de ECB, maar daar zit wel een interventie- en escalatieladder in. De toezichtspoot van de ECB, die binnen de bank een apart institutioneel kader krijgt, kan informatie inwinnen over elke bank in haar werkingsgebied, dat overigens waarschijnlijk breder zal zijn dan de eurozone. Ook landen als Denemarken en Zweden willen namelijk heel graag bij het Europees banktoezicht aansluiten.

Bij elke bank in het toezichtsgebied kan informatie worden ingewonnen. De ECB kan bij elke bank naar binnen lopen om de informatie zelf op te halen. Ook voor de kleine banken, die in principe onder de nationale toezichthouder blijven vallen, geldt dus dat de ECB kan zeggen dat daar moet worden ingegrepen. Voorts kan de ECB aanwijzingen geven aan de nationale toezichthouders voor het doorvoeren van nadere regelgeving voor groepen van banken, om daarmee op bepaalde punten de risico's die wellicht binnen die banken verstopt zitten, te adresseren en op orde te brengen. Weliswaar zijn die risico's klein, maar bij elkaar vormen zij een groot risico. Wij kennen de Sparkasse in Duitsland en de Caixa in Spanje. Voor dergelijke groepen van banken tekent zich mogelijk een groepsrisico af.

De Europese Centrale Bank krijgt dus vergaande bevoegdheden, die zich niet alleen uitstrekken over de grote banken. De ECB heeft doorzettingsmacht en een aanwijzingsbevoegdheid voor alle banken. Dit is een goede uitkomst. Het is ook een zorgvuldige uitkomst, omdat wij er een fasering in hebben aangebracht en de ECB ons zelf zal rapporteren hoe een en ander verder verloopt.

Dit is nog maar de eerste stap, de primaire stap waarbij de Europese Centrale Bank het toezicht op zich zal nemen. Vervolgens is cruciaal dat de CRD IV-richtlijn is aangenomen voordat de Europese Centrale Bank van start gaat. Ook die richtlijn is momenteel in dialoog met het parlement. Ik heb veel leden horen spreken over het democratisch tekort en de zorgen daarover, maar veel van wat wij momenteel doen op het vlak van macro-economische samenwerking, banktoezicht, CRD IV en dergelijke, zit in een stevige procedure bij het Europees Parlement. Dat geldt niet voor alle noodmaatregelen die wij in de Eurogroep nemen; daar zit natuurlijk het zorgpunt. Het banktoezicht wordt echter voor 90% in de Ecofin besproken. Voor datzelfde deel geldt dat het Europees Parlement er op alle punten bij betrokken is. Het Europees Parlement buigt zich over het sixpack en het twopack, het CRD IV en het Single Supervisory Mechanism. Tot zover dit zijsprongetje naar het thema "democratie".

Het is cruciaal dat de capital requirements omhoog gaan. De Nederlandse positie daarin is dat er een nationale vrijheid moet blijven om aan systeemrelevante banken aanvullende en hogere eisen te stellen. Wij doen dat, evenals de Engelsen. Het is cruciaal om dat geregeld te hebben op het moment dat wij met het banktoezicht van start gaan.

Vervolgens zullen wij verdergaande stappen nemen. Op dit moment wordt gewerkt aan een herstel- en resolutierichtlijn, die onder meer handelt over de harmonisatie van resolutie- en depositogarantiestelsels in Europa. Sommige leden hebben gevraagd of wij niet op korte termijn een Europees depositogarantiestelsel moeten hebben. Ik denk dat dit gaandeweg het proces, nu de gedachten daarover concreter worden en het debat daarover verder gaat, eerder verder achter de horizon verdwijnt. Iedereen is ervan overtuigd dat depositogarantiestelsels moeten worden

geharmoniseerd en dat gaan wij ook doen. De meerwaarde van een Europees depositogarantiefonds durf ik echter te betwijfelen.

In de volgende fase moeten wij komen -- dat vind ik wel cruciaal in het kader van de bankenunie -- tot een Europees resolutiemechanisme, een resolutieautoriteit en een resolutiefonds. Zoals mevrouw De Boer en anderen hebben gezegd, zal dit fonds gevuld moeten worden door de financiële sector in Europa zelf. Dat fonds is er niet van vandaag op morgen, dus vooralsnog staan de nationale overheden nog steeds aan de lat als er een bank omvalt. Wij hebben dat onlangs aan de orde gehad in Nederland, maar dat gebeurt ook in andere landen. Recent is een bank in Italië omgevallen en ook in Engeland is iets dergelijks een aantal keren gebeurd. Ons perspectief is natuurlijk dat er naast Europees banktoezicht een Europese bankenresolutie-autoriteit komt, die ook kan ingrijpen en tegen de banken kan zeggen dat zij moeten saneren. Die wordt zo nodig ook met financiële middelen belegd, bijeengebracht door de financiële sector. Dat is het resolutiefonds. Dat is een belangrijk onderdeel van de bankenunie.

Dan hebben we het nog het single rule book. Dat mag niet worden onderschat, want het is buitengewoon complex en veelomvattend. Dat betreft eigenlijk het gehele complex van wetgeving, waarin banken functioneren, van faillissementswetgeving tot alles wat rechtstreeks de bankwereld regardeert, bijvoorbeeld financiële richtlijnen et cetera. Er wordt in de financiële sector al heel veel werk verricht. Er is een uitgebreide Europese wetgeving om de wet- en regelgeving rond financiële sectoren te harmoniseren. Maar we zijn nog jaren bezig met echt een echt single rule book, waarbij je alle wetgeving die banken en het bankwezen, de financiële sector regardeert, gelijk trekt. Het wordt uitgewerkt en er komt een planning voor. Het moet nog worden ingevuld wat het allemaal behelst, maar het single rule book zal niet klaar zijn voordat we van start gaan met het banktoezicht. In de eerste plaats krijgen we dus het banktoezicht met tegelijkertijd de capital requirements' directive, harmonisatie van herstel- en resolutierichtlijnen en depositogarantiestelsels, dan opeens resolutiemechanismen et cetera -- wel collectief Europees georganiseerd -- en ondertussen werken we aan het single rule book. Dit is echt een van de grootste en misschien wel het grootste project op dit moment in de Europese Unie. Tegen degenen die denken dat dit eurozonemateriaal is, zeg ik dat dit niet het geval is. Het speelt zich voor het overgrote deel af in de Ecofin -- met 27 landen -- en voor het overgrote deel is het Europees Parlement volledig aan zet. Dat hebben we onlangs weer een aantal keren gezien, zoals rond twopack. Zojuist werd al gesproken over de eurobonds die door het Europees Parlement zijn ingebracht, maar dat thema is gelukkig alweer in een werkgroep ondergebracht.

Er is gevraagd naar de herkapitalisatie van banken, de direct recap, de directe herkapitalisatie van banken. Het gebeurt dus niet langer meer via de lidstaten, maar rechtstreeks vanuit het ESM in de bank. In Spanje is het vanuit het ESM gebeurd;

niet rechtstreeks, maar via de nationale overheid. Achteraf gezien, is Spanje daar blij mee. Het is natuurlijk gepaard gegaan met een ingrijpend programma en met een hervorming, een herstructurering van de financiële sector. Het kon voor een bedrag dat vele malen lager lag dan aanvankelijk was gedacht.

In de aanloop naar de Spaanse aanpak is wel het pleidooi ontstaan dat het ook mogelijk moet zijn om snel en direct te kunnen herkapitaliseren in banken. Daar werd in Europa zeer verschillend over gedacht. Er waren landen die meenden dat zij daar snel gebruik van moesten kunnen maken omdat zij de besmetting tussen de nationale banken die in de problemen zitten en de nationale overheid als het ware moesten "doorknippen". Dat is overigens een begrijpelijk standpunt, maar dat betekent ook dat de problematiek in die banken wel meteen zou worden gecollectiviseerd. Het andere deel van Europa had daar dus grote bedenkingen bij.

Inmiddels zijn we dat op alle punten aan het uitwerken. Dat gaat goed in die zin, dat het niet gemakkelijk toegankelijk wordt. Ik zeg dat niet, omdat ik niet denk dat het niet nodig kan zijn in de toekomst, maar het moet niet gemakkelijk toegankelijk worden. Het moet een instrument zijn waarmee in de eerste plaats banken zelf, als onderneming, aan de bak moeten. Zij moeten ervoor zorgen dat, voor zover en zo lang mogelijk, zij zelf hun balansen versterken en hun zaken op orde brengen. Als dat niet langer kan, moet er sprake zijn van een bail in, dat wil zeggen dat die mensen die risicodragend kapitaal hebben verschaft aan de bank ook op dat risico worden aangeslagen. Men weet dat wij dat bij SNS hebben gedaan, maar tot een beperkt niveau. Verder zijn we nog niet kunnen gaan, maar het is echt de bedoeling om in Europees verband veel verder te gaan en straks ook in de resolutiemechanismen veel verder te kunnen gaan en private kapitaalverschaffers die risicodragend in zo'n bank zitten het risico ook vol te laten dragen.

Vervolgens willen we dat daar waar het de direct recap betreft -- directe herkapitalisatie -- het echt alleen gaat om banken die levensvatbaar zijn en banken die systeemrelevant zijn. We zullen dit instrument dus niet voor elke bank inzetten. Het moet echt om systeemrelevante en om levensvatbare banken gaan. In alle gevallen willen we dat de lidstaat ook een deel van de financiële verantwoordelijkheid blijft dragen. Dat noemen we "skin in the game". We willen dat lidstaten ook in de toekomst een deel van de financiële verantwoordelijkheid blijven dragen als er banken in problemen komen en we een direct recap-instrument in het ESM hebben. We denken vaak dat het wel weer over Spanje of Italië gaan, maar ik wijs in dit verband op het Nederlandse beleid ten aanzien van de woningmarkt dat ook risico's in zich draagt voor de Nederlandse banken. De Nederlandse overheid moet zich van dat risico bewust zijn. Ik gebruik bewust even een Nederlands voorbeeld, omdat we bij dit soort verhalen altijd aan Spanje denken, maar het speelt in Nederland natuurlijk ook.

De heer **Postema** (PvdA): Voorzitter. Ik wil hier geen debat over de SNS-casus hebben, maar wel is relevant in het kader van de opmerking van de minister dat enkele weken geleden werd overwogen om ook obligatiehouders aan te spreken op het debacle en de reactie van onder andere credit rating agencies daarop. Hoe gaat dat straks in het Europese perspectief? Hoe zal de minister daarin de rug recht kunnen houden?

Minister **Dijsselbloem**: Als je dit als eurozone of -- nog breder -- als al die landen die straks samen onder het Europese toezicht bankstelsel gaan vallen deze stap zet, is het risico veel kleiner dan wanneer één land dat doet. Ik meen dat Denemarken dit heeft gedaan. Zij hebben de obligatiehouders een keer breed en diep aangeslagen. De financiële instellingen van Denemarken hebben daar jarenlang in hun rentelasten de rekening voor betaald. Daarom heeft Nederland gezegd dat risico niet in zijn eentje te zullen lopen. De inschatting is echter wel en de principiële overtuiging is ook dat het moet, dat we daarmee ook de trend setten als we dat als Europa breed doen. Het is cruciaal dat risico's "beprijsd" moeten worden. Dat is in de financiële sector niet langer het gebruik, want uiteindelijk zijn de risico's de laatste jaren allemaal bij de overheden terechtgekomen. Dat moet gekeerd worden. De risico's moeten weer daar terechtkomen waar ze gedragen worden, dat wil zeggen bij ondernemers en bij kapitaalverschaffers. Als dat een prijs heeft, zal dat zo zijn. Het kan niet zo zijn dat de risico's maar voortdurend op overheden worden afgeschoven. Europa-breed durven we dat aan. Om die reden vind ik het concept van Europees banktoezicht, de bankenunie, een voorbeeld waar het Nederlandse belang vol mee gediend wordt. We doen niet alles alleen maar omdat het moet, omdat we gedwongen worden of tegen heug en meug; hier staat een minister die er echt van overtuigd is dat Nederland met zijn financiële sector en Europa met haar kwetsbare financiële sector te winnen hebben bij Europees banktoezicht, bij een goed Europees resolutiemechanisme en bij een Europese bankenunie.

De FTT is een apart thema, waarover enkele vragen gesteld zijn. Het standpunt van de Nederlandse regering is dat wij openstaan voor de mogelijkheid van een financiële transactietaks onder een drietal voorwaarden. In de eerste plaats zijn wij er niet voor -- in tegenstelling tot de heer Van der Linden -- dat dit verwordt tot eigen middelen van de Europese Unie. Wij vinden dat de middelen terug moeten naar die lidstaten die eraan deelnemen, temeer omdat nu al duidelijk is dat niet alle lidstaten van de Europese Unie eraan zullen deelnemen. Tot nu toe praten we over een groep van elf landen die nog niet eens hebben gezegd dat ze het gaan invoeren, maar die met elkaar versterkte samenwerking zijn aangegaan en de Europese Commissie hebben uitgenodigd om een voorstel naar voren te brengen. Dat voorstel moet nog helemaal worden behandeld, maar het zou ertoe kunnen leiden dat een groep een dergelijke heffing gaat invoeren.

In de tweede plaats mag er geen buitensporige oploop met de bankenbelasting komen. Kort en eenvoudig gezegd: de bedragen die wij zouden binnenkrijgen als wij al zouden deelnemen aan zo'n heffing, zouden wij niet langer heffen in de vorm van een bankenbelasting. Ik probeer het maar een beetje eenvoudig te formuleren: dan geven we het gewoon weer terug. We gaan niet stapelen. Dat is de afspraak.

In de derde plaats -- en dat is cruciaal -- willen wij dat onze pensioenfondsen worden gevrijwaard. Dat is ingewikkeld, omdat pensioenfondsen gewoon beleggen en dus ook direct en indirect met zo'n heffing te maken zullen krijgen. Het is namelijk heel moeilijk om te zeggen dat het maar een heffing voor één keer, op dat moment of op die plek betreft.

De heer Van der Linden heeft gevraagd wat de effecten zullen zijn voor de Londense financiële sector. Engeland zal er niet aan meedoen, maar het is duidelijk dat ook de Engelse financiële instellingen te maken zullen krijgen met een FTT als die in een groot deel van Europa -- ook in Frankrijk en Duitsland -- zal worden ingevoerd. Het is buitengewoon complex om onze pensioenfondsen daarvan te vrijwaren. Dat is wel onze insteek. Ik heb daarover inmiddels gesproken met verschillende van die elf landen. Daar was bereidheid en begrip voor de positie van Nederland. De omvang en het karakter van onze pensioenfondsen zijn immers vrij uitzonderlijk. Tegelijkertijd heeft de Commissie gezegd: wij hebben nog geen politieke ruimte of opdracht gekregen om een ander voorstel neer te leggen, dit is ons voorstel en Nederland moet zijn positie maar in het debat inbrengen.

Hoe gaat zo'n versterkte samenwerking? Het besluit is nu genomen. Zowel in Ecofin als in het Europees Parlement is groen licht gegeven om de procedure te starten. Elf landen hebben aangegeven dat zij dat willen. De Europese Commissie heeft een definitief voorstel neergelegd en dat zal gewoon met alle landen worden besproken in Ecofin. Uiteindelijk beslissen de landen die de versterkte samenwerking aangaan, de kopgroep. Nederland zou zich op enig moment daarbij kunnen aansluiten. Dan moet er wel voldoende inhoudelijke grond zijn. Er moet voldoende tegemoet zijn gekomen aan onze wensen. Zelfs als je in de kopgroep zit, ben je nog niet gecommiteerd, want je kunt op het allerlaatste moment nog tegenstemmen. Je kunt zeggen: uiteindelijk is de vormgeving niet goed, het schaadt onze financiële sector, wij stemmen alsnog tegen of stappen uit de kopgroep. Dat kan allemaal.

Het feit dat de elf landen nu samenwerken, zegt overigens niets over het succes. Er wordt volgens mijn waarneming zeer verschillend gedacht over de vormgeving, de reikwijdte, de diepte en de breedte van deze heffing, ook in de elf landen die nu de principebereidheid hebben om tot zo'n instrument te komen. Dat zal dus niet op korte termijn gaan spelen.

De heer Van der Linden heeft een aantal vragen gesteld over het karakter van de Eurogroep. Hij heeft grote ambities uitgesproken voor de

Eurogroep. Ik deel natuurlijk alle ambities. Ik heb één fundamentele kanttekening. De Eurogroep moet niet een nieuwe institutie worden naast de Raad van Ministers of naast de Commissie. Ik zeg dat omdat de heer Van der Linden voorstelde dat de Eurogroep een permanente vertegenwoordiger zou moeten hebben bij het IMF of andere internationale financiële instellingen. Daarvan ben ik geen voorstander en het Nederlandse kabinet evenmin. De voorzitter van de Eurogroep wordt uitgenodigd voor jaarvergaderingen van het IMF, maar heeft daar verder geen formele status. Hij wordt uitgenodigd en is bij dat soort internationale bijeenkomsten aanwezig. Dat geldt ook voor de G7 en andere momenten waarop het belang van de Eurogroep aanwezig is of vertegenwoordigd zou kunnen zijn.

Er zijn enkele vragen gesteld over de begrotingsdoelstellingen, de 3% en de wijze waarop wij daarmee omgaan. Ik zal er niet veel over zeggen. De CPB-cijfers komen donderdag. Dan zal het kabinet zich beraden op een standpunt, zowel ten aanzien van de begroting 2013 als die voor de jaren daarna. Wij moeten in de nieuwe Brusselse procedures voor eind april 2013 aan Brussel laten zien wat ons programma wordt. Voor eind april 2013 moeten wij de Nederlandse besluitvorming afronden en daarbij zullen de Kamers worden betrokken. Wij wachten de cijfers van donderdag af.

Eén ding wil ik er wel over zeggen. Nederland heeft zeer gepleit voor begrotingsdiscipline en handhaafbare normen en voor een begrotingscommissaris die daar strikt op toeziet. Het kan niet zo zijn dat, nu Nederland in zwaar weer zit -- en dat zitten wij -- wij voorop staan om te vragen of de 3% niet weg kan, of de begrotingscommissaris niet nu al heel de eurozone een kwijting kan geven of het naar 4,5% kan worden opgehoogd. Wij zijn daar zeer tegen. Wij vinden dat strikt moet worden gekeken naar het handhaven van de begrotingsafspraken. Dat is 3% met de bepaling inzake buitengewone economische omstandigheden. Dat kunnen de omstandigheden van een individueel land zijn of de omstandigheden in de eurozone als geheel. Laten wij niet te snel zeggen dat de groei in de eurozone tegenvalt en dat alle landen een kwijting krijgen. De Europese commissaris heeft zelf gezegd dat hij zal kijken naar de inspanningen en omstandigheden van de landen individueel, of zij structureel hun zaken op orde hebben en of zij voldoende doen aan het aanpakken van macro-economische onevenwichtigheden. De echt grote structurele problemen in die landen moeten worden aangepakt. Los van de vraag of Nederland moet worden ontheven van zijn afspraken, is mijn stelling dat het kabinet op al deze punten een zwaar programma heeft neergelegd met structurele hervormingen. Ik geloof dat er geen enkele hervorming is die op dit moment niet wordt aangepakt door het kabinet. Ons structurele begrotingspad ziet er prima uit. We voldoen aan de afspraken, maar we zitten wel in buitengewone economische omstandigheden.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Het is heel begrijpelijk wat minister Dijsselbloem zegt, maar het roept bij mij ook een vraag op. Het is een heel stevig standpunt om zo vast te houden aan de 3%. Ik hoorde hem ook zeggen dat hij dat doet vanuit de gedachte dat Nederland hier in het verleden heel sterk voor gepleit heeft. Ik ben me dat bewust. Tegelijkertijd heeft hij echter een nieuwe rol als voorzitter van de Eurogroep. Is het ook vanuit die rol het standpunt van minister Dijsselbloem?

Minister **Dijsselbloem**: Ik heb nadrukkelijk aangegeven hoezeer ikzelf en het Nederlandse kabinet hechten aan de begrotingsafspraken die we hebben gemaakt en aan de verantwoordelijkheid die we hebben belegd bij de Europese begrotingscommissaris, de heer Rehn. Hij heeft bij de presentatie van de Europese cijfers gezegd hoe hij daarmee om zal gaan, ook richting Nederland. Dat klonk mij als heel verstandig in de oren.

Dan de vraag of ik spreek als minister van Financiën of als voorzitter van de Eurogroep. Dat is voor mij volstrekt ondeelbaar. Als men mij er ooit op betrapt dat ik als voorzitter van de Eurogroep andere dingen zeg dan als minister van Financiën in Nederland, moet men mij onmiddellijk naar de Kamer halen. Dat zou echt niet te verwoorden zijn. Alles wat ik hier zeg, zeg ik met evenveel overtuiging als voorzitter van de Eurogroep. Het is cruciaal voor de eurozone dat wij elkaar allemaal blijven aanspreken op het belang van begrotingsdiscipline, van het aanpakken van macro-economische onevenwichtigheden en van het laten zien dat we allemaal structureel onze begroting op orde brengen. Dat geldt ook voor Nederland. Ik zeg er ook steeds bij dat in de begrotingsafspraken niet alleen 3% staat, maar 3%, tenzij er bijzondere omstandigheden zijn. De afgelopen jaren is het een aantal keren voorgekomen dat de Europese commissaris vindt dat die bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Spanje, Griekenland en Portugal hebben extra tijd gekregen. Het is aan de Europese commissaris om dat aan te geven. Ik zou het buitengewoon betreuren als de Europese commissaris de lat dan niet heel hoog zou leggen en zou vragen wat men doet om de begroting op orde te brengen, of men zich voldoende inspant en of men voldoende bezig is met hervormingen die nodig zijn in alle landen. Ik zou er zeer voor willen waken dat we zouden zeggen: het gaat nu allemaal wat lastig in de hele eurozone, laat het maar. Dat is echt te gevaarlijk: de lat moet hoog blijven liggen.

De **voorzitter**: Ik zie dat de heer Reuten nog wil interrumperen, maar ik stel voor dat wij de tweede termijn aanvangen. Dan kunt u uw vragen en opmerkingen nog kwijt, tenzij het strikt gerelateerd is aan het laatste antwoord van de minister. Ik zie instemming bij de heer Reuten.

Ik kijk naar de klok, het is half elf. Ik zie spreektijden van drie tot zeven minuten per spreker. Dat zou betekenen dat we meer dan drie kwartier in tweede termijn nodig hebben. Mag ik de leden verzoeken om te proberen de tweede termijn in vijf minuten te doen? Ik acht u daartoe in staat,

zeker als u staccato uw vragen stelt, zoals gebruikelijk is in tweede termijn, en het kabinet ook staccato antwoordt.

**

*N

De heer **Van der Linden** (CDA): Voorzitter. Ik begin graag met de minister-president en de minister van Financiën hartelijk te danken voor de zeer gedegen antwoorden. Ik heb niet gesproken over democratie enzovoorts, omdat wij hebben afgesproken dat dat bij het algemene Europadebat aan de orde komt.

De minister-president heeft nadrukkelijk gezegd dat hij een bruggenbouwer is. Ik merk ook in Europa dat hij die functie vervult. Alleen is de vraag nog zeer open of wij de brug tussen Engeland en het vasteland kunnen slaan. Zeker zo relevant vind ik de vraag of hij in staat is om een belangrijke rol te vervullen in de verhoudingen tussen Duitsland en Frankrijk. Een eerste voorwaarde voor de toekomst van Europa is dat er geen wig wordt gedreven tussen beide landen waardoor Frankrijk meer naar de zuidelijke landen drijft met mogelijke problemen in de Eurogroep als gevolg, maar dat Duitsland en Frankrijk als een sterk integrerend deel van de Europese Unie blijven optreden.

De minister-president heeft ook gezegd dat hij voor de communautaire oplossing is. Ik was hier heel blij mee, want het betekent dat hij de Europese instituten in de kern niet wil aantasten. Het betekent ook dat hij zich verzet tegen een Europa à la carte. Het betekent voorts dat hij zich verzet tegen een mogelijk oplopend aantal uitzonderingen voor lidstaten binnen de Europese Unie. Dat is een belangrijk uitgangspunt.

De minister-president heeft gezegd dat hij van mening is dat Europa meer is dan een vrije markt, namelijk ook een waardengemeenschap. Daarvan heb ik nota genomen. Juist hierover is er heel vaak verschil van mening tussen de lidstaten. Met name het Verenigd Koninkrijk heeft het charter van het Verdrag van Lissabon niet overgenomen dat precies ingaat op dat element van die waardengemeenschap.

Op dit ogenblik hebben wij in de eurozone op een aantal terreinen een intergouvernementele samenwerking die een vrijblijvend karakter heeft. Als die niet voldoende functioneert, zou het kunnen zijn dat wij een versterkte samenwerking nodig hebben met een wat meer verplichtend karakter met sancties. Ik heb mijn inbreng met name op dat punt gericht.

Wat de interne markt betreft, val ik de minister-president heel graag bij. Wij kunnen echter geen interne markt overeind houden zonder de euro te handhaven en te versterken. Een interne markt van 28 landen met 28 valuta is geen interne markt meer. Een interne markt heeft juist behoefte aan een heel sterke munt als kern van het functioneren van die interne markt. Van daaruit kun je natuurlijk ook de handelsverdragen met Amerika, Japan enzovoorts uitbouwen. Graag hoor ik op dat punt volledige instemming.

Het punt van de eigen middelen is niet nieuw, want het ligt in de verdragen vast. Het lag vast in het Verdrag van Rome en het ligt vast in het Verdrag van Lissabon. Tot 1974 hadden wij 100% financiering via de eigen middelen. Het is pas later gekomen doordat wij inbreuk op het verdrag hebben gepleegd. Kan de minister-president volhouden dat wij een versterking van de positie van het Europees Parlement willen, maar geen eigen middelen voor dat deel van Europa dat communautair wordt gevoerd? No taxation without representation; je kunt het zelfs omdraaien. Daarom blijft het pleidooi, niet alleen van mijn fractie, maar ook in het Europees Parlement en van de Europese Commissie, om bij de meerjarenramingen zorg te dragen voor eigen middelen.

Tot slot kom ik bij de minister van Financiën. Ik wil hem graag danken voor de zeer gedegen uiteenzetting over de bankenunie. Wij stemmen er graag mee in. Het betekent dat in toenemende mate soevereiniteit moet worden gedeeld. Het betekent ook dat er meer Europa nodig is in plaats van minder Europa.

Ik heb niets gezegd over de bestemming van de Europese bankenbelasting. Ik heb er wel een vraag over opgeworpen. Ik heb wel gezegd dat het niet in de grote pot mag verdwijnen. Ik denk dat de minister van Financiën gelijk heeft waar hij zegt dat er nog een heleboel problemen zijn op te lossen en te bespreken. Alleen, het is een mogelijkheid om de Eurogroep ook in de toekomst een stuk eigen financiering te geven.

Bij de laatste discussies over de Europese Raad hebben we voorstellen gekregen van de president van de Europese Raad, de president van de Europese Centrale Bank, de voorzitter van de Eurogroep en de voorzitter van de Europese Commissie. Mijn vraag aan de minister van Financiën is of hij er voorstander van is dat ook bij de volgende voorstellen deze vier weer de voorstellen voor de Europese Raad verzorgen.

*N

De heer **Postema** (PvdA): Voorzitter. Europa is iets waar mijn fractie, ik inclusief, elke dag trots op is en zij is elke dag blij om als Europeaan het leven door te mogen gaan. Dat is niet alleen vanuit een economisch perspectief, dat is precies vanuit het perspectief dat er in Europa al heel lang iets bijzonders gaande is, wat ons vrede heeft gebracht maar wat ons ook een sociaal stelsel heeft gebracht waar andere economische landen, blokken in de wereld alleen maar heel erg jaloers naar mogen kijken. Een Europadebat in crisistijd lijkt soms wel op een debat van louter economen. En dat is een slechte zaak, want het gaat om veel meer. Juist in deze tijden gaat het om het waarborgen van sociale banden, sociale cohesie, het voor elkaar opkomen, ook tussen Noord en Zuid. In die zin denk ik dat de minister-president het heel mooi verwoordde, namelijk dat de waardengemeenschap centraal moet staan, ook in economische discussies die we met elkaar te voeren hebben.

Dank voor de uitgebreide analyse over de bankenunie. We zijn er blij mee dat van de meer dan 6.000 banken die we in Europa hebben, niet alleen de systeembanken direct aan bod komen maar dat we het ook hebben over de kleinere banken, zij het via een indirect mechanisme. De activabesmetting zou weleens eerder vanuit die kleinere banken kunnen plaatsvinden met uiteindelijk eerder grote consequenties voor het systeem dan voor de systeembanken zelf. Ik denk dat er op dit punt nog wel een hele weg te gaan is, waarbij mijns inziens de minister van Financiën een heel reëel perspectief heeft geschetst.

We hebben gesproken over het democratisch tekort en over democratische vervreemding. Ik denk dat dit twee verschillende dingen zijn. Ik heb in mijn eerste termijn met name gewezen op het feit dat die democratische vervreemding niet zomaar kan worden weggenomen door nieuwe instituties. Ik heb de minister-president ook horen zeggen dat daar op zich geen behoefte aan is; we moeten gewoon laten zien dat het werkt en dan zal blijken dat men zich eerder weer partij gaat voelen van die Europese Unie. Niettemin vind ik dat met name GroenLinks bijzondere woorden heeft gesproken als het gaat om de versterking van enerzijds de rol van nationale parlementen in procedures die voor ons eigen zijn en van anderzijds de rol van het Europees Parlement, maar dat we tegelijkertijd moeten voorkomen dat er allerlei hybride constructies en nieuwe instituten in ontstaan.

Door veel fracties is hier gesproken over het begrotingsproces. Bij de inrichting van het begrotingsproces zijn beide Kamers nauw betrokken. Wat we van de regering willen horen, is dat ons budgetrecht op geen enkele wijze in de knel komt met de nieuwe procedures vanuit Europa.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. Ik dank de ministers voor hun aardige woorden, maar ik ben toch niet helemaal tevreden over de eerste termijn van de regering. Op de agenda staat een grotelijndebat: Van Rompuy, waar gaan wij heen?

De **voorzitter**: Quo vadis, Van Rompuy?
**

De heer **Reuten** (SP): Precies. Wat zegt de regering eigenlijk? Ik geef nu enigszins een karikatuur. Zij zegt dat wij helemaal nergens heen gaan. Er zijn drie fasen en ergens in fase-een-plus, dat is het wel ongeveer. Dat is ook waar minister Dijsselbloem eigenlijk uitkomt. De bankenunie is fase een en nog een stukje van fase twee. Van Rompuy laat fase drie in 2014 beginnen. Dan gaat er nogal wat gebeuren.

Vandaag stond op de agenda dat we er nu eens over gaan praten wat die toekomstplannen zijn van Van Rompuy. Als de regering zegt dat zij daar niet in meegaat, dan moet er dus een ferm antwoord komen van de regering dat zij daar niet in meegaat. Dat is duidelijk, maar dat is niet gezegd.

De regering zou dit standpunt ook moeten innemen in de raad. En dan nog. De raad neemt besluiten bij gekwalificeerde meerderheid. Hoe landt daar zo'n standpunt van de Nederlandse regering? Met andere woorden, ik vind dat er onvoldoende duidelijkheid is geschapen en die had dit debat moeten brengen.

Er zijn ook enkele vragen niet beantwoord. Ik wil er graag eentje uitlichten voor de minister van Financiën. Er liggen allerlei normen waar landen aan moeten voldoen. Dat wordt veelal geconcentreerd op de normen voor 3% en 60%. Maar hoe is het nu met de macro-economische onevenwichtigheidsnorm ten aanzien van de lopende rekening? Nederland is het land in de Unie dat daarin het meest uit de pas loopt. Er is geen enkel land dat zo'n grote onevenwichtigheid heeft aan de pluskant. We kunnen allemaal wel wijzen naar de zuidelijke landen, maar de tegenpool daarvan is de andere kant van de onevenwichtigheid van de betalingsbalans.

Laat ik terugkeren naar de grote hoofdlijn. We hebben die Monetaire Unie, waar zogenoemde weeffouten in zitten. Die Monetaire Unie is er gekomen in 1999, in een niet ingekaderde gemeenschap. Het hoofdprobleem is mijns inziens dat die unie niet gedragen wordt door een Europese democratie en niet gedragen wordt door Europese solidariteit. In de plaats daarvan hebben we een in eigenbelang gebakken wantrouwen. Al die landen zijn uit op hun eigenbelang. Ik wil het de premier niet te veel voor de voeten gooien, maar hij zegt ook dat we fijn de nacht door zijn gekomen, want we hebben er een miljard uitgesleept. Als Nederland er een miljard uitsleept, betekent dit dat er ergens bij andere landen een min zit. Waar is de solidariteit tussen die landen, die je zou moeten hebben om tot een waarlijk unie te komen?

Het is een in eigenbelang gebakken wantrouwen. De andere kant van de zaak is dat het een en al wantrouwen is. De helft van de voorstellen van Van Rompuy gaat erover hoe wij dat wantrouwen inkaderen in normen, en wat voor regels wij daar tegenover stellen.

Die regels komen in plaats van waarden. Bij die regels gaat het altijd om die normen van 3% en 60% en nauwelijks om andere zaken. Zijn die regels afdwingbaar? De weeffout van 1999 heet de niet-afdwingbaarheid van de regels te zijn. Daar is het allemaal op gericht. Als ik het allemaal goed doorgrondt, komen we op dat punt met Van Rompuy echter geen stap verder. De twee eerste fasen van de interventieladder zien we ook bij Van Rompuy. De exit is het enige wat niet bij Van Rompuy staat en wel in de Nederlandse interventieladder van 28 november vorig jaar. Hoe ga je de regels dus afdwingen? Via niet mee mogen stemmen, via gelden die men niet krijgt en tot slot, als ultieme stap, via de exit van een land. Ik heb in een interruptie al gezegd dat aan het eind van die ladder de cirkel weer rond is: als Italië eruit zou moeten of eruit zou gaan, zitten we precies weer bij het begin, namelijk bij wat ik maar "het Griekse probleem" noem. Dan is de cirkel rond. Ik had graag gezien dat we over die grote problemen

hadden kunnen praten, maar kennelijk is het klimaat daar niet geschikt voor.

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de uitgebreide beantwoording van de vele vragen. Eigenlijk had ik mij voorgenomen om in de tweede termijn niet meer het woord te voeren totdat ik de laatste opmerking van minister Dijsselbloem hoorde. Hij stelde namelijk dat zijn positie als voorzitter van de Eurogroep in alle opzichten altijd dezelfde zou zijn als zijn positie als Nederlandse minister van Financiën. Dat verbaasde mij; eerlijk gezegd verbijsterde dat mij. Het zijn namelijk verschillende functies. Als voorzitter van de Eurogroep wordt men geacht een compromis te bereiken tussen alle landen die tot de Eurogroep behoren. Dat impliceert automatisch dat de positie van de voorzitter zich ergens in de buurt van het gemiddelde van de Eurogroep en de daar heersende meningen zal bewegen. Het spreekt helemaal niet vanzelf dat de belangen van Nederland, vertegenwoordigd door de Nederlandse minister van Financiën, net zo dicht bij dat gemiddelde van de Eurogroep liggen. Ik zie dus wel degelijk een heel groot verschil tussen de voorzittersrol en een optimale behartiging van de Nederlandse belangen. Daar zou ik graag een reactie op krijgen.

*N

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Voorzitter. Ik vond de start van de beantwoording door de minister-president heel positief. Hij benadrukte de waarde van de EU, hij staat voor de besluiten van de Europese Raad en hij kiest voor wat hij "de integriteit van Europa" noemde; ik neem aan dat hij "de integraliteit van Europa" bedoelde.

Minister **Rutte**: Ja.

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Het is nog niet een complete visie, waar wij op hopen, maar het begin is er. Ik hoop van harte dat hij ditzelfde enthousiasme voor Europa en deze houding ook in publieke optredens, bijvoorbeeld in vraaggesprekken met eurosceptische journalisten, wat meer wil meer etaleren. Ik ben het er ook mee eens dat naast een visie ook een stappenplan essentieel is, maar wat ons betreft hoeft het een het ander niet uit te sluiten.

Ik hoorde de minister-president zeggen dat het kabinet geen voornemens heeft om voorstander te zijn van eurobonds. Dat vinden wij jammer. Er is al aangehaald dat het Europees Parlement wel eurobonds wil en dat dit in de onderhandelingen over het twopack nu naar een werkgroep is geschoven. Ik begrijp dat het kabinet blij is dat het hiermee voorlopig is kaltgestellt. Wij hopen van harte dat de werkgroep met een concreet stappenplan komt hoe wij wel tot die eurobonds kunnen komen. Verder hopen wij dat het kabinet een dergelijk stappenplan met een open houding wil bekijken en beoordelen.

Dan de verdragswijziging. In de beantwoording wordt nu gesteld dat een verdragswijziging op termijn niet kan worden uitgesloten maar dat het kabinet geen stappen zal zetten. Dat is jammer en het is in tegenspraak met wat in de memorie van toelichting bij de ratificatie van het Stabiliteitsverdrag is aangegeven. Daar wordt gesteld: op korte termijn zullen wij ... en wij zullen zelf stappen zetten. Wij hopen van harte dat het kabinet blijft zoeken naar een moment en een aangrijpingspunt om die stappen wel te zetten en dat het daarin niet al te afwachtend te zijn. Verder komen wij daar zeker op terug bij de behandeling van de ratificatie van het Stabiliteitsverdrag.

Wij zijn ook blij met de positieve grondhouding van het kabinet ten opzichte van de duurzame groei. Wij hopen dat ook hier concrete stappen kunnen worden gezet om de 2020-doelen minder vrijblijvend te maken. Ik roep het kabinet nogmaals op om serieus te bezien of een koppeling aan de hervormingscontracten daaraan een bijdrage kan leveren.

Tot slot de bankenunie. Dank voor de heldere uiteenzetting van de stappen die worden gezet en het standpunt van het Nederlandse kabinet. Het is helder welke stappen op de rol staan voor het toezicht en welk tempo ongeveer zal worden aangehouden.

Wij hebben een iets ander eindoordeel over het depositogarantiestelsel. Het kabinet zet in ieder geval in op harmonisering.

Nog één vraag over de resolutieautoriteit en het resolutiefonds, dat zal worden gevuld door de financiële sector. Uit het antwoord van de minister van Financiën begrijp ik dat de afspraken die zijn gemaakt tijdens de Europese Raad van december waarin sprake is van een resolutiemechanisme, zowel de autoriteit als het fonds betreffen. Uit de conclusies van de Raad blijkt niet zonneklaar dat dit ook het fonds omvat. Als de minister dat nog eens expliciet kan bevestigen, zullen wij daar blij van worden.

Verder hoop ik dat wij niet voor het laatst hebben gesproken over de ontwikkelingen in Europa en de eurozone, want ik denk dat dit soort debatten, ook over de vraag naar de democratische ontwikkeling en de versterking ervan, zeer waardevol zijn.

*N

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Voorzitter. Ook ik sluit mij aan bij de complimenten voor de minister-president en de minister van Financiën voor hun heldere beantwoording van de vragen, voor zover zij die hebben beantwoord. Ik vind dit op dit punt al een heel geslaagd debat. Vanzelfsprekend zijn wij het niet altijd met elkaar eens, maar het was in ieder geval ferm. Dat stel ik erg op prijs.

Daarnaast vraag ik nog aandacht voor vier punten. Ik hoorde de minister-president zeggen dat wij op dit moment de grootste economische macht zijn in de wereld. Daarin heeft hij natuurlijk gelijk, maar dat roept bij mij een vraag op die een beetje buiten het kader van dit debat valt. Wij zijn de

grootste economische macht en wij hebben het kleinste defensiebudget. Dat is opmerkelijk. Wij trekken dus een grote broek aan, maar op dat vlak zijn wij ontzettend afhankelijk van de Verenigde Staten. Dat is om over na te denken.

Dan drie punten die nog wat scherper ingaan op de inhoud van het debat. Ik ben niet helemaal gelukkig met de dingen die zijn gezegd over het democratische gehalte en het versterken ervan. Als wij moeten vertrouwen, zoals de heer Dijsselbloem zei, op het feit dat een heleboel zaken nu in procedure zijn bij het Europees Parlement, dan vrees ik toch voor de positie van Nederland. Daar spelen zowel geopolitieke belangen tussen verschillende delen van het grote Europa, inmiddels is dat behoorlijk groot, maar ook nog duidelijke economisch structurele verschillen. Dat brengt mij op het volgende waarop ik geen antwoord heb gehoord: die structurele verschillen zijn er. We hebben heel duidelijk andere culturen in noord en zuid, andere opvattingen over de rol van de overheid, over de manier waarop je omgaat met belastingen. Er zitten allerlei tegenstellingen tussen het -- om het zo te zeggen -- Duitse en Italiaanse model. Dat komt allemaal samen in zo'n Europees Parlement, de partijen vinden elkaar daar en Nederland is daar een muis in een veld vol olifanten. Dat stelt mij niet gerust. Ik hoor graag van de minister van Financiën wat hij op dat vlak ziet als dreiging voor de stabiliteit van de EMU.

Het laatste punt is niet zo expliciet eerder in het betoog aan de orde geweest, maar is wel naar voren gebracht door de heer Van der Linden: Europa is gebaat bij een sterke munt, terwijl we midden in een valutaoorlog zitten. Het ligt misschien eerder voor de hand dat wij zijn gebaat bij een zwakke munt, omdat die onze export enorm zou kunnen helpen. In de begroting van de huidige regering wordt juist ingestoken op een vergroting van onze export.

De heer **Van der Linden** (CDA): Voorzitter. "Sterke munt" moet je vertalen als een "langdurig standvastige munt". Of dat nu op een hoge of een lage koers is, wordt voor een belangrijk deel bepaald door de markt. Als deze te laag is, klagen we dat hij te laag is. Als hij te hoog is, klagen we dat hij te hoog is. Juist de directeur van de Europese Centrale Bank heeft aangegeven dat deze sterke munt ook weer een teken van het vertrouwen van de markt is. Als we dit zo mogen verstaan, denk ik dat we op de goede weg zijn.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Ik dank de heer Van der Linden voor zijn verheldering, maar in het economisch taalgebruik wordt "sterke" of "zwakke" munt in het algemeen iets anders gebruikt en zo had ik het ook opgevat.

Ik kom nog even terug op die structurele verschillen. Ik hoorde de heer Postema zeggen dat wij dankzij de euro in zo'n geweldige sociale situatie terechtgekomen zijn. Ik meen dat wij in Nederland een geweldig sociaal vangnet en infrastructuur hadden en dat deze juist door de euro enorm onder druk staan. Dat blijkt ook uit de begroting van het huidige kabinet. De sociale verschillen tussen noord

en zuid zullen ons dwingen om te convergeren naar het zuiden.

De heer **Postema** (PvdA): Voorzitter. Ik had het over Europa, niet over de euro.

De heer **Marcel de Graaff** (PVV): Waarvan akte. Ook wat dat betreft ben ik dus niet zo tevreden over het antwoord dat er geen gemiddelde uitkeringen zullen komen. Ik ben dat op zich eens met de minister-president, maar als wij, in onze open economie met al het vrije verkeer van personen, goederen en diensten, een grote instroom gaan zien van mensen uit economisch zwakke landen en dezen een beroep gaan doen op onze sociale voorzieningen, denk ik dat wij er niet aan ontkomen om op dat gebied maatregelen te nemen en zullen wij ons niveau van sociale voorzieningen echt achteruit zien gaan, ten koste van de mensen die op dit moment in Nederland wonen. Graag een reactie hierop van de regering.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de minister en de minister-president voor hun antwoorden op onze vragen. Het debat van vandaag is een uitermate belangrijk debat: het gaat niet alleen om de toekomst van Europa, het gaat ook om de toekomst van Nederland. Mijn fractie is van mening dat we met het rapport-Van Rompuy de nationale regiemacht verregaand uit handen geven. We gaan een weg op waarvan het einde niet in zicht is. Ook het debat van vandaag laat zien -- en het spijt mij om dat te moeten constateren -- dat het kabinet eigenlijk niet goed weet waar het de grens precies legt en waar de piketpaaltjes worden geslagen. We bewegen te veel met de stroom mee. Het is een heel sluipend proces, dat bovendien een stevige nationale dialoog ontbeert. Dat leidt ertoe dat de Nederlandse bevolking zich niet in dat verhaal herkent; althans zo lijkt het toch. De kloof tussen onze bevolking en de Europese bestuurlijke elite is groot. Mijn fractie blijft van mening dat het Europese semester ons nationale beleid onder druk zet. We verliezen regie. Dat is volgens mijn fractie de kern van de zaak. In ieder geval zou duidelijk moeten worden waar het kabinet zelf de grens legt. Daarover, en over onze sociaaleconomische kerninstituten, hebben wij vandaag volgens mij te weinig gehoord. Wat regisseren we zelf en op welke vlakken zijn we van Europa afhankelijk? Daarbij doel ik ook op dossiers die eraan komen, zoals het ontslagrecht.

Mijn fractie telt ook haar zegeningen. Zo is de regering tegen een aparte begroting voor de eurozone. Wij hebben begrepen dat de regering ook tegen eurobonds is. Verder heeft de minister-president toegezegd dat Prinsjesdag volledig intact blijft. Voor mijn fractie is dat van belang. Dit is niet zomaar een dag, maar ook een symbool van nationale identiteit en van een zekere nationale onafhankelijkheid. Wij waarderen daarom die uitspraak van de minister-president zeer.

Mijn fractie concludeert dat het kabinet ook voorstander is van het formuleren van exitcondities.

Dat heeft de minister-president ook aan de overkant gezegd. Maar hij constateert ook dat dit niet het moment is om die exitagenda in te brengen of om daarin te investeren. Dat betreft mijn fractie, omdat wij op deze manier een toch heel cruciale weeffout intact laten. Ik vraag de minister-president daarom wanneer het dan wel het moment is om voor de exitcondities in Europa aandacht te vragen.

Het zal duidelijk zijn dat mijn fractie het rapport van Van Rompuy niet omarmt. Daarin worden veel te grote stappen voorgesteld die in een veel te korte tijd moeten worden gezet. Wij missen, ook vandaag, een duidelijke en ook inhoudelijke langetermijnvisie. Mijn fractie is echter niet wereldvreemd. Wij zien hoe de Europese hazen lopen. Wij willen erop hameren dat de regering randvoorwaarden creëert die ervoor zorgen dat de senaat een volwaardige rol kan blijven spelen in de besluitvormingscyclus rond sociaaleconomisch beleid. Daarbij gaat het in het kader van het Europees semester om de Annual Growth Survey, de hervormingsplannen en de begrotingscontracten. Het zou volgens mijn fractie goed zijn voor de nationale beeldvorming als de minister-president aan het einde van dit debat hier publiekelijk het adagium zou onderstrepen dat het hierbij gaat om een volwaardige regie en een volwaardige controle door de senaat en uiteraard ook door de Tweede Kamer.

*N

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Het is een voorrecht om na de heer Ester te mogen spreken, want ik verbaas me altijd over de brede penseelstreken waarmee de vervreemding van de Nederlandse bevolking wordt geschetst. Tegelijkertijd kan ik vanavond voor mijzelf de politieke conclusie trekken dat een ruime meerderheid van dit huis de koers steunt die is uiteengezet in het rapport van Van Rompuy. Die meerderheid steunt die koers in ieder geval in grote lijnen. Laten we dus voor onszelf spreken.

Ik waardeer de uiteenzetting van de minister-president over het perspectief en de waardengemeenschap.

De heer **Reuten** (SP): Ik ben een beetje verbaasd. De heer Backer zegt dat een meerderheid van dit huis de koers van Van Rompuy steunt. Ik heb in elk geval niet van de regering gehoord dat zij die koers zou steunen. De regering zegt eigenlijk: we gaan mee met fase 1 en nog een klein stukje, en daarna halt. Ik begrijp de opmerking van de heer Backer dus niet zo goed.

De heer **Backer** (D66): Laat ik mij preciezer uitdrukken. Dit huis heeft de voorstellen positief onthaald en zal ze in ieder geval constructief bespreken als ze tot verdere wetgeving leiden. Dat is inderdaad een correctere formulering; de heer Reuten heeft gelijk.

Ik dank de minister-president voor de volledige steun die hij uitsprak voor de voorzitter van de Eurogroep. Ik bedoelde dat echter eigenlijk

ook te verbreden tot de gedachte om de euro overeind te houden "whatever it takes", omdat dit belangrijk is voor de verdere opbouw. De minister-president zei -- ik hoop dat ik het juist heb onthouden -- dat mensen wel moeten wonen in reële verwachtingen. Ik meen dat de minister-president woorden van die strekking gebruikte. Dat is natuurlijk waar. De visie en de realiteit moeten met elkaar in overeenstemming zijn. Ik kom daarop aan het slot van mijn korte bijdrage nog even terug.

De minister-president heeft behendig de vragen over de toezegging over het juridisch advies van de Europese Commissie omzeild. Dat deed hij ongetwijfeld niet opzettelijk. Ik zou daar graag toch nog antwoord op willen hebben. Als het niet van de Europese Commissie is, dan van de departementen.

De verdere integratie. Ik beluisterde enigszins het volgende in de woorden van de minister-president: dat is een "can of worms". Dat zei hij letterlijk. Dat begrijp ik ook heel goed, maar ik beluisterde er ook in dat er een zekere gijzeling in zat door het Verenigd Koninkrijk, in die zin dat het Verenigd Koninkrijk, wanneer de discussie over een verdragswijziging zou worden geopend, onmiddellijk eisen zou gaan stellen. Dat lijkt mij geen goede uitgangspositie. Ik begrijp overigens natuurlijk dat wij eerst ernaar zullen moeten streven om een en ander zo veel mogelijk binnen de bestaande kaders te doen.

Ik zou graag een aanmoediging willen uitspreken. Het aspect van die 40% interne markt en hoeveel op dat gebied nog is te realiseren, mag wat vaker over het voetlicht worden gebracht.

Dank aan de minister van Financiën. Hij was helder over zijn positie, ook over zijn inzet en zijn analyse van wat binnen het bereik ligt, met name in het bankendossier, en van wat voorlopig voor de langere termijn is. Ik ben ook blij met de vastberadenheid over de 3%. Hij was ook helder over de rolverdeling met de Europese Commissaris daarin. Wij zijn het erover eens dat differentiatie de discipline niet in de weg hoeft te staan. Andersom, met discipline kan er altijd nog naar landen worden gedifferentieerd in de uitvoeringsmaatregelen.

Ik heb één vraag over de financiëletransactietaks. Het dossier van de pensioenfondsen is uiterst belangrijk voor Nederland. Zegt de minister nu: als dat uiteindelijk niet opgelost wordt, zullen wij daar ook niet aan meedoen? En als wij daar wel aan meedoen, zal in die onderhandelingen met een meerderheid worden besloten? Dat weet ik gewoon niet. Dat is een open vraag. Ik vind het buitengewoon belangrijk om te weten waar wij dan aan beginnen, want de risico's zijn groot. Voor het overige zou ik het vertrouwen van de D66-fractie in zijn aanpak willen uitspreken.

Tot slot kom ik nog even terug bij de premier over die vergezichten. Nee, ik heb vanavond geen vergezichten gehoord, maar wel een koers en een open houding jegens de verdere opbouw van Europa. Daar zijn wij zeer content mee. Wij hadden het aan het begin heel even over de vervreemding. Wij spraken net even over het Verenigd Koninkrijk. De minister-president gebruikte de woorden "constructive ambiguity". Ik

zou hem voor de grote rede, die hij toch gaat houden, het volgende mee willen geven. Uit een van de werken die hij ongetwijfeld kent van John Stuart Mill, de grote filosoof op het liberale gebied, zou ik hem een sociaalliberaal advies willen meegeven. Hij was altijd op zoek naar een synthese tussen wat de Franse revolutie bracht en het Engelse feodale systeem, dat hij wilde vervangen. Mill was een Engelsman maar hij leefde en stierf uiteindelijk in Frankrijk. Volgens mij is er een synthese waar hij in die grote rede nog iets mee zou kunnen.

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter, ik wil nog één keer interrumperen. Het is gedeeltelijk een herhaling, maar het moet, want senator Backer herhaalt zichzelf. Misschien hebben wij vanavond in verschillende zalen gezeten, maar wat ik bij de regering beluisterd heb, is: wij gaan mee met Van Rompuy fase 1, dan maken wij in fase 2 nog de bankenunie af, exclusief het depositogarantiestelsel en verder gaan wij niet. De heer Backer zegt: ik dank de regering ervoor dat zij steeds verder in de richting van mijn visie gaat. Ik heb dat niet gehoord. Als de regering een andere mening heeft, dan hoor ik straks graag de correctie.

De heer **Backer** (D66): Dat is inderdaad een herhaling van zetten. Mijn gewaardeerde collega Reuten besloot zijn betoog met de woorden dat hij geen groot debat had gehoord, wat hem zeer teleurstelde. Wij hebben kennelijk inderdaad verschillende debatten vernomen. In elk geval zijn onze interpretaties verschillend. Ik wil het bij mijn eigen woorden houden, zoals ik het zelf heb geapprecieerd. Ik wens de minister-president en de minister van Financiën succes met de ingewikkelde taken die hen wachten.

De **voorzitter**: Dank u wel. De heer De Grave heeft aangegeven geen behoefte te hebben aan een tweede termijn. Dat betekent dat wij aan de tweede termijn van de kant van de regering zijn gekomen, aan de dupliek. Ik heb de nachtploeg van de Dienst Verslag en Redactie inmiddels zien aantreden. Die heeft zich voorbereid op een lange zit, maar dat was ik niet van plan. Ik zou dus graag de minister-president en de minister van Financiën willen vragen om staccato te antwoorden op de vragen die nog gesteld zijn, zodat wij daarna dit debat kunnen afsluiten.

**

*N

Minister **Rutte**: Voorzitter. De vicevoorzitter is ook hier in ons midden. Dus als u dadelijk naar huis gaat, kan hij het overnemen. Ik zal in ieder geval pogen om aan uw orde tegemoet te komen.

Voorzitter. Ik dank de leden voor hun vragen, voor hun reacties in de tweede termijn en voor de opmerkingen over de bijdrage van het kabinet in de eerste termijn. De heer Van der Linden ging in op de brug tussen het Verenigd Koninkrijk en het vasteland. Die willen wij inderdaad slaan. Wij vinden het van groot belang

dat het Verenigd Koninkrijk erbij blijft. Met veel elementen uit de speech van Cameron zijn wij het eens, onder andere betreffende het belang van een goede taakverdeling tussen Brussel en de nationale lidstaten, betreffende het versterken van de markt en ook waar dit het verlagen van de kosten van de Unie betreft. Wij willen echter geen unieke arrangementen tussen lidstaten en de Unie anders dan reeds voorzien in het Verdrag. Hetzelfde geldt voor Duitsland en Frankrijk. Vaak wordt gezegd dat Nederland een goede relatie met Duitsland heeft. Dat klopt. Ik hecht ook zeer aan onze relatie met de Fransen. Wij werken goed samen met het Élysée en het Matignon en ook met het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Financiën op tal van onderwerpen, bijvoorbeeld op het vlak van het versterken van de veiligheid binnen de Europese Unie en van de inzet van de Europese Unie buiten het gebied van Europa. Dat zijn allemaal terreinen waarop wij traditioneel een goede samenwerking met de Fransen hebben. Wij zijn het grootste van de kleinere landen. Wij zijn een sterke economie. De relatie met beide landen kan ons in een positie brengen om, waar dat mogelijk is, bruggen te slaan. Dat willen wij ook graag. Ons belang is dat die drie landen zich aangesloten voelen en blijven voelen bij de Europese Unie.

Ik kom nu op de instandhouding van de interne markt en de absolute noodzakelijkheid van de euro. Ik kan een heel eind met de heer Van der Linden meegaan, hoewel ik ook hier wel wil waarschuwen voor de ultimo van die redenering. Dat zou betekenen dat landen die er uiteindelijk voor kiezen om niet bij de eurozone te komen, daarmee het groeipotentieel van de Unie tegenhouden, terwijl dit juist landen zijn, zoals Zweden en het Verenigd Koninkrijk, die zeer op groei georiënteerd zijn en historisch ook goede groeicijfers laten zien. Dit is een paradox, een feit dat de oorzaak niet in zichzelf vindt. Dit neemt echter niet weg dat het versterken van de eurozone en een sterke munt van cruciaal belang zijn voor de interne markt. Dat ben ik geheel met de heer Van der Linden eens.

Dan is er de bekende uitspraak: no taxation without representation. Het omgekeerde is echter niet waar, namelijk dat bij goede representatie ook taxation hoort. Dat hoor ik eigenlijk wel in de woorden van de heer Van der Linden. Het kabinet is echt terughoudend op het punt van de eigen middelen. Dit heeft te maken met de gevoerde discussies over het versterken van de Europese interne democratische controle. Daar ligt ook nog een aantal andere oorzaken aan ten grondslag. In ieder geval zijn wij terughoudend op dat vlak. Dat is ook de reden waarom wij ervoor kiezen om de financial transaction tax niet te gebruiken als een eigen middel. Daarover zijn echt afspraken gemaakt tussen de partijen die het kabinet vormen.

De heer Postema vraagt naar het budgetrecht van de Tweede Kamer. Dat komt niet in de knel. Begrotingen zijn wetten. Die moeten worden goedgekeurd door de Eerste en de Tweede Kamer. Dat zal ook in de toekomst zo blijven. Daar zal geen verandering in optreden. Wij zullen wel op

tijd met Brussel in gesprek gaan over een aantal punten om te bezien of wat wij van plan zijn niet leidt tot bijvoorbeeld macro-economische onregelmatigheden en onevenwichtigheden.

De heer Reuten vraagt in het kader van "quo vadis?" wat polemisch: waarheen met Van Rompuy? Hij vraagt dit omdat wij uiteindelijk zouden stoppen bij een deel van fase 2. Ik heb gezegd dat wij niet automatisch Van Rompuy volgen bij de fase-indeling en de fasering. Van Rompuy heeft voorstellen gedaan. Die zijn besproken in de Europese Raad van december en hebben er bijvoorbeeld toe geleid dat de ambitie betreffende de lidstatencontracten is afgezwakt en dat het schokabsorberingsfonds nu achter de einder is verdwenen. Dat is ook logisch. Als wij hem vragen om voorstellen te doen, is het niet zo dat wij op voorhand al die voorstellen overnemen. Die worden besproken en dan proberen wij samen conclusies te trekken. Dat doen wij overigens bij unanimitie en niet bij gekwalificeerde meerderheid. Dit zijn zaken die wij bij unanimitie moeten beslissen. Ik heb daarmee niet gezegd dat wij niet doorwillen met de verdere ontwikkeling van zaken in Europa, zoals Van Rompuy voorstelt, maar wij zijn het niet automatisch met alle voorstellen eens. Wij zijn het ook niet automatisch eens met zijn tijdschema. Dat is meer de crux.

Ik ga verder met de opmerking van mevrouw De Boer over een verdragswijziging. Een verdragswijziging kan op een gegeven moment een aangrijpingspunt zijn, zoals mevrouw De Boer het noemde. Ik neem dat woord over. Een verdragswijziging is een aangrijpingspunt om een aantal van onze wensen mogelijk te maken. Wij willen voorkomen dat wij sterk op een verdragswijziging pushen en daarmee de door mij genoemde can of worms opentrekken. In die zin wil ik het omdraaien. Het is niet zo dat wij geen verdragswijzigingen willen, maar wij willen daar nu niet alleen actief een pleidooi voor houden omdat wij weten dat dit in Ierland, Tsjechië en andere lidstaten onmiddellijk tot fundamentele problemen betreffende noodzakelijke referenda leidt.

De partij van de heer De Graaff is sterk voorstander van bezuinigen op Defensie. Ik meende dus een kleine inconsistentie te bespeuren, maar het is ook mogelijk dat de Eerste Kamerfractie van de PVV er anders over denkt dan de Tweede Kamerfractie. De heer De Graaff heeft in de kern gelijk, ook al past het niet in het debat dat nu aan de orde is, dat de Verenigde Staten op dit moment verantwoordelijk zijn voor driekwart van de totale uitgaven in het kader van de NAVO en Europa voor één kwart. Gegeven de verhouding in het bruto binnenlands product zou dit echter fiftyfifty moeten zijn. Er is dus sprake van een onbalans en die bestaat al een tijd.

De heer De Graaff vroeg ook aandacht voor de mogelijkheid dat mensen die bijvoorbeeld uit Oost-Europa naar Nederland komen, gebruikmaken van de sociale zekerheid. Dat is natuurlijk niet uit te sluiten, maar het kabinet is voornemens om de toegang tot de sociale zekerheid binnen redelijke grenzen, met inachtneming van een sociaal profiel,

te beperken. Het kabinet sluit daarmee ook aan bij ontwikkelingen die eerder in gang zijn gezet.

De heer Ester van de ChristenUnie maakte een opmerking over het belang van de regie- en controlerol van senaat en Tweede Kamer. Ik onderschrijf die opmerking. Ik heb eerder al in antwoord op vragen van de heer Postema geantwoord dat die rol natuurlijk overeind blijft, zeker voor wat betreft de begroting en de begrotingswetten.

De heer Backer van D66 stelde het vraagstuk van het commitment om de euro als stabiele valuta te behouden aan de orde. Dat commitment vindt hij terug in de EMU-brief van het kabinet van 30 november. Ik citeer dat Nederland "bereid is de maatregelen te nemen die noodzakelijk zijn ter stabilisering van de EMU. Tegelijkertijd betekent dit dat Nederland de hoogste kwaliteitseisen stelt aan deze versterkte EMU ..." Er zit natuurlijk ook een wederkerigheid in. Je mag iets verwachten van de landen die je steunt verleent; zij moeten zich aan de afspraken houden.

Ik merk het volgende op over het juridische karakter van de contracten. Er is nog geen advies gevraagd aan de juridische dienst van de Commissie of de Raad omdat de Commissie nog bezig is om het desbetreffende voorstel uit te werken. Zodra het voorstel er is, is de verwachting dat hier uiteraard een juridische onderlegger bijkomt om te bezien of het daadwerkelijk kan in het kader van de mogelijkheden die het Verdrag biedt.

Ik neem de suggestie van de heer Backer ter harte om het werk van de heer Mill te raadplegen voor de inmiddels tot mythische proporties uitgroeïende toespraak die ik zal houden. De heer Timmermans heeft die toespraak aangekondigd. Het werk van de heer Mill is altijd een verstandige bron voor liberalen links en rechts van het centrum en ook wel voor sociaaldemocraten. Ik hoor de minister van Financiën zeggen dat het werk van Mill ook bij hem in de kast staat. De toespraak wordt dus heel goed. Ook op dit punt zal ik die toespraak van de noodzakelijke filosofische onderbouwing voorzien. Zeer veel dank voor die suggestie.

*N

Minister **Dijsselbloem**: Voorzitter. Ik loop even de vragen langs die nog zijn blijven liggen. De heer Van der Linden heeft gesproken over het vraagstuk "meer Europa versus minder Europa". Volgens mij is dat geen productieve aanlegroute voor het debat over de toekomst van Europa. Ik spreek even op persoonlijke titel: ik vind dat het moet gaan over de vraag wat je met Europa wilt. Het is niet de vraag of je meer of minder Europa wilt of dat je voor of tegen Europa bent. Ik vind ook niet dat elk voorstel uit Brussel per definitie goed of slecht is. Wij moeten onze tanden erin zetten en ons afvragen of een bepaald voorstel ons verder brengt. Dat moeten wij gezamenlijk en als Nederland doen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik heb geconstateerd dat hetgeen de minister van Financiën over de bankenunie gezegd heeft, ertoe leidt dat we meer Europa krijgen. Dat is onomkeerbaar het geval. Ik heb gezegd dat dit juist inhoudt dat soevereiniteit gedeeld wordt of overgedragen moet worden.

Minister **Dijsselbloem**: Ik geef er slechts mijn eigen inkleuring aan. De kwalificatie meer of minder Europa, ten aanzien van welk onderdeel dan ook, in dit geval het banktoezicht, vind ik op zichzelf nog niets zeggen. Dat is mijn persoonlijke opvatting. Het feit dat iets meer Europa is, maakt het niet goed of verkeerd. De bankenunie brengt ons in ieder geval veel meer economische stabiliteit, want wij hebben moeten constateren dat de financiële sector, niet alleen in Nederland en Europa maar internationaal, de reële economie in grote problemen heeft gebracht. De risico's zijn afgewenteld op de reële economie en op overheden. Vandaar dat ik zeer geloof in een veel sterker Europees banktoezicht.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik begrijp wat u zegt, maar ik zeg het ook tegen de achtergrond van de discussie die in Nederland altijd wordt gevoerd. Daarin gaat het altijd om "geen soevereiniteit naar Europa, niets meer naar Europa". In die discussie plaats ik mijn opmerking dat een stuk van de soevereiniteit gedeeld c.q. overgedragen gaat worden naar Europa.

Minister **Dijsselbloem**: Op het punt van het banktoezicht is dat een feitelijk juiste constatering.

Dan kom ik bij de FTT als middelen voor de Eurogroep. De FTT wordt nu verder uitgewerkt in een groep van versterkte samenwerking tussen vooralsnog elf landen. Dat is weer een aparte uitsnede uit de groep van 27. De Eurogroep is weer een andere uitsnede uit de groep van 27, namelijk de 17 eurolanden. Het is niet zo dat die 17 eurolanden aan een FTT werken. Daarom lijkt het mij in deze fase in ieder geval onmogelijk om de FTT als middelen van de Eurogroep te zien, nog los van het feit dat het Nederlandse kabinet er ook niet voor kiest. Dat vindt dat de FTT gewoon middelen van de deelnemende landen zou moeten worden.

De heer Van der Linden heeft concreet aan mij gevraagd of ik vind dat de samenwerking van vier presidenten die hij noemde, ook in de toekomst voorstellen voor de Europese Raad moet voorbereiden. Dat is niet voorzien. Voorzien is dat de vaste voorzitter van de Europese Raad samen met de voorzitter van de Europese Commissie richting de zomer met een verdere uitwerking van voorstellen komt. Verder is voorzien dat de voorzitter van de Eurogroep nauw zal worden betrokken bij de voorbereiding van de Euro summits, die vooraf of achteraf -- dat is nog te bezien -- aan de Europese Raden zullen plaatsvinden. Daar zullen de Europese regeringsleiders van de eurolanden bijeenkomen. De onderwerpen die daar worden geagendeerd zullen uitdrukkelijk worden voorbereid in de nabije

toekomst, beginnen in de maand maart, in de Eurogroep.

De heer **Van der Linden** (CDA): Dat is dus een wijziging ten opzichte van het verleden. Dat hangt samen met de opmerking van de heer Reuten, want tot nog toe hebben vier handtekeningen onder die stukken gestaan.

Minister **Dijsselbloem**: Ja, maar het is niet zo dat dit in het verleden de standaardprocedure was. Het is de afgelopen keer gebeurd. En de heer Juncker heeft inderdaad meegewerkt aan de voorbereiding van die stukken. Hij deed dat overigens niet namens de Eurogroep, maar hij heeft dat met zijn gezag en zijn positie en op uitnodiging gedaan. Vanaf nu is dus een andere wijze voorzien. Dat kan in de toekomst ook weer veranderen, maar de volgende fase wordt voorbereid door de heren Van Rompuy en Barroso. Bij onderwerpen die meer betrekking hebben op de Eurogroep of de eurozone zal de voorzitter van de Eurogroep een eigen rol krijgen in de voorbereiding.

De heer Reuten heeft mij in eerste termijn een aantal vragen gesteld die ik niet heb beantwoord. Dat moet ik alsnog doen. Dat betref onder andere de vraag wat wordt meegerekend in de begrotingsnorm en de schuldnorm. Zijn pleidooi was dat investeringen daar op een andere manier in zouden moeten worden behandeld. De Nederlandse regering pleit daar niet voor. Wij zijn daar ook niet voor, omdat wij vrezen dat wij ons daarmee in een heel ingewikkelde discussie begeven. Wat is de definitie van een investering? Wat is de definitie van een goede investering? Als bepaalde uitgaven voortaan op basis van bepaalde criteria worden gekwalificeerd als investering, tellen zij voortaan dus niet meer mee bij de vaststelling van het saldo. Het lijkt mij een onbegaanbare weg. Wij moeten echt zo eenduidig mogelijke criteria hebben om te komen tot het schuldbegrip en zo eenduidig mogelijke normen voor begrotingsuitgaven. Ik begrijp de redenering wel, maar ik denk echt dat het onuitvoerbaar is en dat wij in een onbegaanbare discussie terechtkomen over wat een uitgave en wat een investering is. Ik moet altijd weer denken aan de ICES-discussies, die wij tien jaar geleden of zo iets voerden in Nederland. Er was veel geld en dat zetten wij apart in een programma dat wij ICES noemden. Alles wat investering was, mocht vanuit ICES worden gefinancierd. Ik weet niet of de heer Reuten zich kan herinneren hoeveel projectvoorstellen er uit het hele land richting Den Haag werden gestuurd, allemaal onder het kopje "investering". Drie kwart daarvan bestond gewoon uit uitgaven, maar die noemden wij voortaan "investering", want dan kon het uit ICES worden gefinancierd. Dat type discussie roep je op in Europa. Dat moeten wij dus niet doen.

De heer Reuten heeft ook gesproken over het overschot op de lopende rekening. Hij heeft gezegd dat een deel van het probleem van het zuiden door het noorden veroorzaakt wordt. Ik weet niet of die redenering juist is. Dat is eigenlijk een benadering van Europa als een soort zero-sum game. Als er in het noorden een overschot is en als

het veel geld verdient met handel en export, dan gaat dit ten koste van het zuiden. Dat is eigenlijk de onderliggende stelling. Dat is gewoon niet juist. Europa is een open economie, die over heel de wereld zijn geld verdient en handel drijft. Het is niet zo dat wij hier minder moeten gaan exporteren, de binnenlandse bestedingen moeten opjagen en de lonen moeten verhogen, omdat Zuid-Europa anders niet op de been komt. Zo moet je Europa niet benaderen. Europa is niet een gesloten systeem. Europa is een open handelsblok. Het zou zeer in strijd zijn met het Nederlands belang, als wij onze exportpositie nu zouden moeten verkwanselen om daarmee als het ware ruimte te creëren voor Zuid-Europa.

De heer **Reuten** (SP): Nu poneert de minister weer het Nederlands belang.

Minister **Dijsselbloem**: Het is ook niet in het Europees belang.

De heer **Reuten** (SP): Laten wij daar vanaf wezen. In een van de recente verordeningen van de Europese Unie van het pakje van zes wordt het overschot of tekort op de lopende rekening als een macro-economische onevenwichtigheid beschouwd. Dat ontkent de minister toch niet?

Minister **Dijsselbloem**: Dat staat in de preambule.

De heer **Reuten** (SP): Ja, het staat in de preambule, maar het staat ook in het stuk zelf.

Minister **Dijsselbloem**: Ja, maar ik geloof niet dat wij ons als Nederland moeten laten aanpraten dat onze internationaal sterke handelspositie een macro-economische onevenwichtigheid is. Ik zal mij er zeer tegen verzetten als de Europese Commissie ons daarop gaat bekritisieren.

De heer **Reuten** (SP): Dat is toch heel merkwaardig? Er worden dus een aantal normen geformuleerd, waaronder de 3%-norm. Dit is er ook een. De minister zegt nu: met de lopende rekening gaan wij niet mee, want dat is niet in ons belang. Dat is kersen plukken waar het je goed uitkomt.

Minister **Dijsselbloem**: Nee, er is een groot verschil, ook juridisch in de wijze waarop het is vastgelegd, met de begrotingsregels, inclusief de 3%-norm, de excessive deficit procedure en de sancties die daarin zijn geformuleerd. Die zijn echt veel harder en strikter dan de tekst waarnaar hier wordt verwezen in de preambule, waar Nederland kritiek op heeft. Overigens is Nederland daarin niet alleen; nog een paar andere landen hebben dat ook. Nogmaals, de heer Reuten zegt: als wij willen dat het zuiden zich herstelt, dan moet het noorden minder gaan presteren. Dat is een inhoudelijke benadering van Europa en een weg die wij niet moeten gaan. Zoals de minister-president zegt, moeten wij ons met zijn allen op het hoogste niveau richten. De landen in Zuid-Europa moeten ook concurrerend en exporterend worden. Overigens, begint een aantal van de genomen

maatregelen in een land als Spanje en ook in Portugal in tegenstelling tot de beeldvorming echt zijn vruchten af te werpen. De handelsbalans van Spanje herstelt zich.

De heer **Reuten** (SP): Dat lijkt mij toch echt een misvatting. Je wordt toch niet minder productief door de binnenlandse afzet te vergroten?

Minister **Dijsselbloem**: Het kabinet is niet tegen het vergroten van de binnenlandse afzet, maar het kabinet verzet zich tegen de gedachte dat Zuid-Europa zich alleen economisch kan herstellen als de Nederlandse binnenlandse bestedingen worden opgekrikt en Nederland meer gaat importeren of exporteren en, kortom, het saldo van onze lopende rekening omlaag zou moeten. Ik begrijp dat de voorzitter wil dat ik vervolg.

De heer Reuten heeft ook gezegd dat we met de bankenunie slechts in fase 1 zouden blijven en dat we niet voldoende ambitieus zouden zijn. Ik hoop niet dat ik die indruk heb achtergelaten. Ik heb echt willen zeggen dat het volledige programma van de bankenunie door Nederland wordt gesteund. Het enige punt waarvan wij ons inmiddels afvragen wat de toegevoegde waarde ervan is, is te komen tot een echt Europees depositogarantiefonds. Ik wil daar graag op een ander moment met de Kamer verder over discussiëren. Wat is de toegevoegde waarde daarvan ten opzichte van een geharmoniseerd depositogarantiestelsel, waarbij alle spaarders in Europa weten dat tot een bepaald bedrag hun spaartegoed is verzekerd? Maar goed, op een ander moment zullen we daar verder over discussiëren.

De heer De Lange heeft grote zorgen uitgesproken over de rol van de voorzitter van de Eurogroep versus de rol van de minister van Financiën. Ik zou echt in grote staatsrechtelijke problemen komen als ik op enig moment, of het nou hier is of voor de deur van deze zaal of in Brussel, uitspraken zou doen die zich niet verhouden tot het kabinetsbeleid. Ik kan wel zeggen dat ik dat deed als voorzitter van de Eurogroep, maar zo werkt het gewoon niet. Je bent altijd minister van Financiën totdat je het niet meer bent. Vooralsnog ben ik het wel en is het mijn taak om ervoor te zorgen dat er geen verschil tussen zit.

De heer De Lange heeft gewezen op de andere rol die ik heb en zei dat ik een compromis tot stand moet brengen. Op zichzelf is dat waar, maar dat geldt ook voor de minister van Financiën die niet voorzitter van de Eurogroep is. De heer De Jager, mijn voorganger, is in zijn periode ook voortdurend teruggekomen met uitkomsten uit Brussel en compromissen die hij voor zijn rekening heeft genomen. Bijna alle besluitvorming in de Eurogroep is immers bij unanimititeit. Als mijn voorganger, die niet die voorzittersrol had, had gevonden dat het Nederlands belang er niet mee zou worden gediend, had hij het kunnen blokkeren, want het betrof een unanimitéitsbeslissing. Dat heeft hij niet gedaan. Sterker nog, hij heeft vanuit zijn verantwoordelijkheid als minister in dat collegiale gezelschap meegewerkt en gezocht naar goede compromissen, waarmee inderdaad ook het

Nederlands belang op een goede manier zijn plek heeft gekregen. Zo zal ik dat als voorzitter ook doen. Ik heb dus wel de leiding in het proces van het tot stand brengen van compromissen, maar ik zal nooit vergeten wat de Nederlandse positie is, wat de Nederlandse rode lijnen zijn en waar Nederland kan geven en nemen. Nogmaals, als iemand mij betrapt op het doen van uitspraken in een andere rol die strijdig zouden zijn met het kabinetsbeleid, dan moet hij mij daar onmiddellijk op aanspreken, want dat kan niet.

Mevrouw De Boer heeft gevraagd of er nu een resolutiemechanisme, een fonds of een autoriteit komt. Wat mij betreft komen ze er alle drie, maar het vergt nog wel uitwerking. Daar heeft mevrouw De Boer gelijk in. Ik zal haar geruststellen: het zal alle drie moeten. Het fonds zit ook al wel besloten in de formuleringen die de Europese Raad in december, meen ik, heeft gekozen. Eerst is er een resolutiemechanisme; dat zijn de regels. Dan heb je een autoriteit nodig die de regels zal implementeren, die zal ingrijpen en die de bevoegdheid heeft om banken beet te pakken en te zeggen: we gaan deze bank saneren of herstructureren of zo nodig sluiten. Vervolgens moet zo'n fonds ook middelen hebben om daar waar nodig banken te kunnen herkapitaliseren et cetera. Het een kan dus echt niet zonder het ander.

De heer De Graaff heeft nog recht op een antwoord van mij op een paar punten. Hij heeft heel concreet de pregnante vraag gesteld: hoeveel mag de staatsschuld nog stijgen om de euro te redden? Hij deed dat nadat hij had aangegeven hoezeer de staatsschuld was gestegen als percentage van ons bruto nationaal product sinds 2008. Dat zijn forse cijfers waar je van schrikt. Laten we analyseren waardoor die oploop zo snel is ontstaan. Die is niet ontstaan door de eurocrisis maar door de financiële crisis, en met name door de redding van onze eigen banken, die wij hebben moeten doen. Daarna hebben we ook een eurocrisis gehad. Die heeft ons in economisch zwaar weer gebracht. Natuurlijk heeft dat zijn effect gehad op begrotingstekorten en daarmee ook op de staatsschuld. Maar de grote oploop van onze staatsschuld na 2008 komt voort uit de problemen van banken. Het heeft bitter weinig te maken met de euro. Zoals u weet, is de financiële crisis ontstaan in het internationale financiële stelsel, te beginnen in de VS. Vooralsnog heeft de VS geen euro. De analyse van de vraag waar onze problemen zijn ontstaan en waar de grote groei van de staatsschuld van de afgelopen jaren door is ontstaan, moeten we wel zuiver maken.

De heer De Graaff heeft ook nog gevraagd wat wij vinden van debt mutualisation, het collectiviseren van de schuld. Ik denk dat de minister-president daar duidelijk over is geweest. Daar is de Nederlandse regering zeer, zeer terughoudend in. We moeten er juist voor zorgen dat lidstaten waar zij nog grote verantwoordelijkheid dragen voor hun eigen macro-economisch beleid, ook zelf verantwoordelijk blijven voor de gevolgen daarvan. Schuld is daar een heel duidelijk voorbeeld van.

De vraag werd gesteld of de minister bereid is om opdrachten aan de Europese Unie op te schorten gegeven de slechte verantwoording et cetera binnen de Europese Unie. Nee, dat zijn we niet van plan. We zijn echter wel zeer bereid en gemotiveerd om ervoor te zorgen dat die verantwoording op orde komt, dat er lidstaatverklaringen komen en dat er beter toezicht is op uitgaven. Dat gaat moeizaam. We zouden graag zien dat het veel sneller gaat, maar er wordt ook winst geboekt. We blijven er dus aan trekken.

Tot slot is er nog een fundamentele vraag van de heer De Graaff. Dan heb ik hopelijk al zijn vragen beantwoord. Hij vroeg of de fundamentele verschillen in cultuur en economie in de eurozone geen bedreiging voor de toekomst van de euro vormen. Ik geloof niet dat dit het geval is. Het gaat uit van een beeld van Europa dat is verdeeld in Noord en Zuid, waarbij het Zuiden de zaken niet op orde heeft en grote problemen heeft en het Noorden niet. Dat is niet waar. Het is overigens ook niet waar dat alle economische problemen en tegenslag en alle structurele problemen alleen maar in de eurozone zitten. Ik wijs maar even op de situatie in de Britse economie. Ook daar gaat het slecht. Daar zijn de overheidsfinanciën verre van op orde. Daar zitten ook een aantal grote economische onevenwichtigheden en kwetsbaarheden in de economie. Binnen de eurozone ligt het ook echt genuanceerder. Natuurlijk zijn de problemen in Spanje vele malen groter dan in Nederland. De parallellie tussen hun problemen en die van ons is echter ook opvallend. Ik wijs alleen maar op de problemen van de vastgoed- en woningmarkt. Die hebben onze economie in zwaar weer gebracht en vormen een bedreiging voor ons herstel. In Spanje is dat, met een factor vijf eroverheen, idem dito. In Spanje is het herstel op de woningmarkt overigens nu al ingezet. In Nederland moet zich dat nog aftekenen.

Is het een cultuurprobleem? Ja, er zijn cultuurverschillen, maar ook wat dat betreft ligt het gedifferentieerder dan de tweedeling Noord en Zuid. Ik geef het voorbeeld van het banktoezicht. De minister-president zei al dat we met Frankrijk op onderdelen heel goed samenwerken. Bij het banktoezicht heb ik in december met Frankrijk een-op-een kunnen optrekken. Er is veel geschreven over mijn relatie tot de heer Moscovici. Hij en ik hebben elkaar een-op-een geholpen in de discussie over het single supervisory mechanism, terwijl Duitsland daarin echt een andere rol speelde. Duitsland was daar ook voor, maar had zijn eigen bankensector, met heel typische eigen kenmerken. Het was toen ook bezig om het apart te krijgen et cetera. Dat is niet gelukt, want de ECB kan ook die banken onder zich trekken. Ik zeg dit maar even om aan te geven dat het beeld in Europa genuanceerder ligt dan we soms denken. Met die nuancering sluit ik af.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank beide bewindspersonen voor hun aanwezigheid en hun uitgebreide antwoord.

**

Sluiting 23.37 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de stemmingen over het volgende wetsvoorstel doen plaatsvinden op 26 februari 2013:

Regels omtrent de instelling van de Autoriteit Consument en Markt (Instellingswet Autoriteit Consument en Markt) (33186);

b. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 26 februari 2013:

Partiële wijziging van het Wetboek van Strafrecht en enkele andere wetten in verband met de aanpassing van het materieel strafrecht aan recente ontwikkelingen (33185);

Implementatie van richtlijn nr. 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures (PbEU L 280) (33355);

Wijziging van de Vreemdelingenwet 2000 ter implementatie van de Richtlijn 2010/65/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende meldingsformaliteiten voor schepen die aankomen in en/of vertrekken uit havens van de lidstaten en tot intrekking van Richtlijn 2002/6/EG (PbEU 2010, L 283) (33364);

c. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Economische Zaken te doen plaatsvinden op 26 februari 2013:

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2013 (33400 F);

d. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport te doen plaatsvinden op 26 februari 2013:

Wijziging van de Wet op de jeugdzorg in verband met het opnemen van een grondslag voor het nemen van beperkende maatregelen of controlemaatregelen jegens een jeugdige in de gesloten jeugdzorg tijdens vervoer van de jeugdige en tijdens het verblijf van de jeugdige in het gerechtsgebouw (33494);

e. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin te doen plaatsvinden op 26 februari 2013 en de gezamenlijke plenaire behandeling met wetsvoorstel 33129 (onder voorbehoud) op 5 of 12 maart 2013:

Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek en de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (huurverhoging op grond van een tweede categorie huishoudinkomens) (33330);

f. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Economische Zaken te doen plaatsvinden op 5 maart 2013:

Wijziging van de Warmtewet in verband met enkele aanpassingen (32839);

g. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Europese Zaken te doen plaatsvinden op 26 februari 2013:

Goedkeuring van het op 9 december 2011 te Brussel tot stand gekomen Verdrag tussen het Koninkrijk België, de Republiek Bulgarije, de Tsjechische Republiek, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Republiek Estland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Franse Republiek, Ierland, de Italiaanse Republiek, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, het Groothertogdom Luxemburg, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, het Koninkrijk der Nederlanden, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Polen, de Portugese Republiek, Roemenië, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek, de Republiek Finland, het Koninkrijk Zweden, het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland (lidstaten van de Europese Unie), en de Republiek Kroatië betreffende de toetreding van de Republiek Kroatië tot de Europese Unie (met Akte, Protocol en Bijlagen); Trb. 2012, 24 (33183, R1975);

h. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid op 12 maart 2013:

Wijziging van de Remigratiewet (heroverweging Remigratiewet) (33085);

i. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Immigratie en Asiel/JBZ-Raad te doen plaatsvinden op 12 maart 2013

Wijziging van de Vreemdelingenwet 2000 in verband met de uitbreiding van het gebruik van biometrische kenmerken in de vreemdelingenketen in verband met het verbeteren van de identiteitsvaststelling van de vreemdeling (33192).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van diverse wetten in verband met de invoering van de verplichting voor bepaalde instanties waar professionals werken en voor bepaalde zelfstandige professionals om te beschikken over een meldcode voor huiselijk geweld en kindermishandeling en de kennis en het gebruik daarvan te bevorderen, onderscheidenlijk

die meldcode te hanteren (verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling) (33062);

Wijziging van onder meer de wet educatie en beroepsonderwijs ten behoeve van het bevorderen van meer doelmatige leerwegen in het beroepsonderwijs en het moderniseren van de bekostiging van het beroepsonderwijs (33187);

Wijziging van de Wet cliëntenrechten zorg en andere wetten in verband met de taken en bevoegdheden op het gebied van de kwaliteit van de zorg (33243);

Aanpassing van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Uitvoeringswet Internationaal Strafhof in verband met de introductie van de mogelijkheid conservatoir beslag op het vermogen van de verdachte ten behoeve van het slachtoffer (33295);

Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek en de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (huurverhoging op grond van een tweede categorie huishoudinkomens) (33330);

Aanpassing van de Wet op de ondernemingsraden in verband met wijziging van de financiering van het scholingssysteem voor leden van de ondernemingsraad en enkele andere wijzigingen van deze wet(33367);

Wijziging van de Wet educatie en beroepsonderwijs en de Wet op het onderwijstoezicht in verband met het opnemen van resultaten van enkele examenonderdelen beroepsonderwijs in het basisregister onderwijs en het diplomaregister (33474).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister-president, minister van Algemene Zaken, ten geleide van een afschrift van een KB Koningsdag en KB NC Inhoudiging (griffiennr. 152108.05);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van het op 4 februari 2011 te Manilla tot stand gekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek der Filipijnen inzake wederzijdse administratieve bijstand in douanezaken (Trb. 2011, 67 en Trb. 2012, 245), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 152225);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 4 januari 2012 te Dhaka tot stand gekomen Administratief Akkoord tussen de Nederlandse Minister voor Europese Zaken en Ontwikkelingssamenwerking en de Afdeling Economische Betrekkingen van het Ministerie van Financiën van de Volksrepubliek Bangladesh inzake het project "Char Development and Settlement Project IV (CDSP IV)" (Trb. 2012, 217) (griffiennr. 152237);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 10 september 2010 te 's-Gravenhage tot stand gekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden, ten behoeve van de Nederlandse Antillen, en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland inzake de uitwisseling van informatie betreffende belastingen (Trb. 2010,

279 en Trb. 2013, 3), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 152234);
een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Raad Algemene Zaken d.d. 4 februari 2013 (griffiennr. 152118.01);
een, van alsvoren, ten geleide van het verslag Raad Buitenlandse Zaken d.d. 31 januari 2013 (griffiennr. 152109.02);
een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 18 februari 2013 (griffiennr. 152252);
een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Europese Raad van 7 en 8 februari 2013 te Brussel (griffiennr. 152251);
een, van alsvoren, houdende mededeling van de op 29 oktober 2012 te 's-Gravenhage tot stand gekomen in nota's vervatte verdrag tot verlenging van het verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika inzake de status van militair- en burgerpersoneel van de Amerikaanse Strijdkrachten tijdens militaire training en oefeningen op de Nederlandse Antillen en Aruba (Trb. 2012, 206) (griffiennr. 152250);
een, van alsvoren, inzake wijziging van de Bijlagen A en B bij de Europese Overeenkomst betreffende het internationale vervoer van gevaarlijke goederen over de weg (ADR); Genève, 1 oktober 2012 (griffiennr. 152249);
een, van alsvoren, inzake Coöperatie- en Verificatiemechanisme-rapport Roemenië (griffiennr. 152247);
een, van alsvoren, ten geleide van 3 fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Verordening einde-afval-criteria koperschroot (griffiennr. 152246);
een, van alsvoren, ten geleide van 4 fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Mededeling eHealth Actie Plan 2012-2020, Innovatie Gezondheidszorg voor de 21e eeuw (griffiennr. 152245);
een, van alsvoren, inzake wijziging van de Bijlagen en Codes bij het Internationaal Verdrag voor de beveiliging van mensenlevens op zee, 1974; Londen, 1 november 1974 (griffiennr. 152268);
een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Europese Raad d.d. 7 en 8 februari 2013 (griffiennr. 152251.01);
een, van alsvoren, inzake evaluatie van de Benelux Unie-samenwerking vanuit Nederlands perspectief (griffiennr. 152262);
een, van alsvoren, inzake Wijzigingen van de bijlagen I en III tot en met IX en de toevoeging van de nieuwe bijlagen X en XI bij het Protocol van 1999 inzake vermindering van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau; Genève 4 mei 2012 (griffiennr. 152263);
een, van alsvoren, inzake Staat van de Europese Unie 2013 (griffiennr. 152261);
een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, inzake stand van zaken onderhandelingen verordening en richtlijn gegevensbescherming (griffiennr. 152226);

een, van de minister voor Wonen en Rijksdienst, inzake afspraken woningmarkt (griffiennr. 151678.34);
een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake reactie op rapport "Niet onwettig, wel onwenselijk" (griffiennr. 152238);
een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake Besluit van 18 januari 2013 in verband met het verstrekken van een vervangend opleidingsdocument bij naams- en geslachtsverandering (griffiennr. 152258);
een, van de minister van Financiën, inzake voortgang onderhandelingen ESM-instrument directe herkapitalisatie van banken (griffiennr. 152213);
een, van de minister van Economische Zaken, inzake Regeling van de minister van Economische Zaken tot wijziging van enkele regelingen in verband met uitvering marktmodel (griffiennr. 152209.1);
een, van alsvoren, inzake stand van zaken uitrol slimme meters (griffiennr. 147696.09);
een, van alsvoren, inzake het Besluit tot wijziging van het Besluit stralingsbescherming en enkele andere besluiten in verband met de vereenvoudiging van de wettelijke regels en de vermindering van administratieve lasten voor ondernemingen die met ioniserende straling werken en het herstel van enkele wetstechnische gebreken en leemten (griffiennr. 152232);
een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake brief kwaliteit, toezicht, handhaving kinderopvang en twee rapporten inzake toezicht en handhaving (griffiennr. 152242);
een, van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake samenvattend rapport NZa Uitvoering AWBZ 2011 (griffiennr. 152220);
een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake voorhang Wet geneesmiddelen (griffiennr. 151836.01).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het rapport Duurzame visserij: terugblik (griffiennr. 152203);
een, van alsvoren, ten geleide van het EU-trendrapport 2013; Ontwikkelingen in het financieel management van de Europese Unie (griffiennr. 152204);
een, van alsvoren, inzake afschrift brief aan de Tweede Kamer d.d. 12 februari 2013 inzake EU-trendrapport 2013; Ontwikkelingen in het financieel management van de Europese Unie d.d. 12 februari 2013 (griffiennr. 152204.01).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van L.G., inzake bezwaarschrift van Saint James School of Medicine Bonaire van 28 januari 2013 tegen de beschikking van de minister van OCW van 6 december 2012 (griffiennr. 152269). Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties;

een, van R.S., inzake alternatief bezuinigingsvoorstel fysiotherapie BES (griffiennr. 151979.23);

een, van R.S., inzake fysiotherapie BES (griffiennr. 151979.22).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Koninkrijksrelaties en voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport;

een, van S.D. en B.J.S. te D.H., inzake geweld, vandalisme, doodslag en mishandelingen (griffiennr. 152216).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie;

een, van B.W., inzake huurverhoging (griffiennr. 149553.89);

een, van J.O., inzake scheefhuren (griffiennr. 149553.90);

een, van J.V., te 's-H, inzake scheefwonen (griffiennr. 149553.88);

een, van H.d.B., inzake huurverhoging voor hogere inkomens en middeninkomens (griffiennr. 149553.87);

een, van N., inzake huurverhoging (griffiennr. 151678.30);

een, van L.D., inzake protest tegen wetsvoorstel van minister Stef Blok (griffiennr. 151677.27);

een, van R.M. en R.M.T., inzake huren (griffiennr. 149553.92);

een, van J.A.J.J. te Z., inzake huurverhogingen (griffiennr. 149553.93);

een, van P.G. te C., inzake huren (griffiennr. 151678.38);

een, van B.R.H. te D.B., inzake woonakkoord (griffiennr. 149553.99);

een, van H.d.B., inzake extra huurverhoging (griffiennr. 149553.98);

een, van P.v.O. te B.o.Z., inzake minister Blok (griffiennr. 149553.97);

een, van A.H.S. te H., inzake de wet scheef wonen (griffiennr. 149553.96);

een, van E.A.D., inzake huurverhoging (griffiennr. 151678.41);

een, van H.B., inzake huur (griffiennr. 151678.37).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van G.v.K. te U., inzake de hypotheekregels (griffiennr. 152230.01);

een, van G.v.K. te U., inzake de hypotheekregels (griffiennr. 152230);

een, van M.v.d.H. te S., inzake scheefwonen / inkomensafhankelijke huurverhoging verhuurdersheffing (griffiennr. 151678.32);

een, van P. d.J. te U., inzake huren (griffiennr. 151678.35);

een, van H.v.G., inzake huren (griffiennr. 151678.36);

een, van M.J.R., inzake inkomens afhankelijke huurverhoging (griffiennr. 151678.42);

een, van M.K., inzake verhuurdersheffing (griffiennr. 151678.40);

een, van T.M., inzake huurverhogingen (griffiennr. 151678.39).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin en voor Financiën;

een, van E.N., inzake BTW verbouwing (griffiennr. 152236).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Financiën;

een, van P.V., inzake de zondagverruiming (griffiennr. 151653.03);

een, van TH.B., inzake Warmtewet (griffiennr. 152177.01);

een, van R.H., inzake rechten en nrs. (griffiennr. 152240).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Economische Zaken;

een, van R.B.M. te W., inzake het beschikbaar stellen van de pil van dryon (griffiennr. 152184);

een, van L.K., inzake rookverbod (griffiennr. 152235).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport;

een, van I.D., inzake zorg en wonen (griffiennr. 152218).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport en voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.